

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Özel Hukuk Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA
KANUNU HÜKÜMLERİ UYARINCA YABANCILARIN
SINIR DIŞI EDİLMELERİ**

Döndü KUŞCU

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Neşe BARAN ÇELİK

Diyarbakır 2017

T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Özel Hukuk Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA
KANUNU HÜKÜMLERİ UYARINCA YABANCILARIN
SINIR DIŞI EDİLMELERİ**

Döndü KUŞCU

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Neşe BARAN ÇELİK

Diyarbakır 2017

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleri Uyarınca Yabancıların Sınır Dışı Edilmeleri” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim sadece Dicle Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

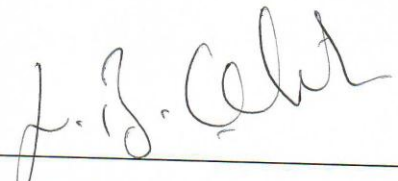
☐ Tezimin ... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

02/06/2017

Döndü KUŞCU

KABUL VE ONAY

Döndü KUŞCU tarafından hazırlanan “Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleri Uyarınca Yabancıların Sınır Dışı Edilmeleri” adındaki çalışma, 02/06/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından Özel Hukuk Anabilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak *aybıdır*..... ile kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Neşe BARAN ÇELİK (Başkan)

Doç. Dr. Nihat TAŞDELEN

Yrd. Doç. Dr. Tolga CANDAN

ÖN SÖZ

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Türk Yabancılar Hukuku alanında önemli değişiklikler yapılmış ve bazı yenilikler getirilmiştir. Yapılan bu değişiklikler ve yenilikler arasında en önemlisi şüphesiz yabancıların sınır dışı edilmelerine ilişkin hükümlerdir. Nitekim bu Kanun ile Türk hukukunda yabancıların sınır dışı edilmeleri konusu ilk defa sistemli bir şekilde ele alınmış olmakla birlikte, sınır dışı edilen yabancıların idari gözetim altına alınmaları, sınır dışı kararına karşı yargı yoluna başvurulması gibi bazı önemli hususlar yasal dayanağa kavuşturulmuş ve bu yenilikler sınır dışı edilme konusunun seçilmesine sebebiyet vermiştir.

Tez jürimde yer almayı kabul ederek beni onurlandıran sevgili hocalarım Doç. Dr. Nihat TAŞDELEN'e ve Yrd. Doç. Dr. Tolga CANDAN'a ve bu çalışmanın planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşturulmasında bana destek olan, benden bilgi ve tecrübelerini esirgemeyen, çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren ve benim için bir danışman hocadan çok daha fazlası olan kıymetli hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Neşe BARAN ÇELİK'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu zorlu süreçte, çalışmamı sabırla okuyarak yapıcı eleştiriler sunan Arş. Gör. Bavver KILIÇOĞLU'na, benden desteğini bir an bile esirgemeyen kıymetli arkadaşım Arş. Gör. Gözde Tekmile DEMİR'e ve Zahide KUŞCU, Mustafa KUŞCU, Elif KUŞCU'ya ve son olarak tüm eğitim öğretim hayatım boyunca her anımda yanımda olan sevgili aileme teşekkürü borç bilirim.

ÖZET

Sınır dışı etme, kişi dokunulmazlığı ve güvenliği ilkesine yabancılar hukuku açısından getirilmiş olan bir istisnadır. Çalışmamızda yabancıların sınır dışı edilmeleri konusu iki bölümde incelenecektir. İlk bölümde, Türk Hukukunda yabancıların sınır dışı edilmeleri başlığı altında öncelikle genel olarak sınır dışı etme kavramı sınır dışı işlemine karşı geliştirilen koruma mekanizmaları ile benzer kavramlar ile olan ilişkisine değinilerek anlatılacak; daha sonra Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası düzenlemelerde ve iç hukukumuzda konunun düzenleniş şekli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu öncesindeki dönem de anlatılarak incelenecektir. İkinci bölümde ise, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu hükümleri uyarınca yabancıların sınır dışı edilmeleri başlığı altında yabancıların sınır dışı edilmesi sebepleri, sınır dışı edilmeyi önleyici sebepler, sınır dışı kararının alınması ve uygulanması, karara karşı yargı yolu ve nihayet sınır dışı kararının sonuçları incelenecektir.

Anahtar Kelimeler

Sınır Dışı Etme, Yabancı, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, İdari Gözetim, Geri Gönderme Merkezi.

ABSTRACT

Deportation is an exception brought to inviolability and security principle of the person in terms of foreigners law. In our study, the subject of deportation of foreigners will be examined in two chapters. In the first chapter under the heading of deportation of foreigners in Turkish law, primarily, the protection mechanisms developed against the deportation procedure and its relation to similar terms are to be touched upon generally, and subsequently, the arrangement of the issue in our domestic law and international regulations to which Turkey is a part are to be studied together with discussing the term prior to the one of foreigners and international protection law. In the second chapter, the reasons for the deportation of foreigners and the preventive ones against deportation, taking decision of deportation and its enforcement, recourse to judicial against the verdict and finally the implications of deportation decision are to be examined under the title of the deportation of foreigners in accordance with provisions of foreigners and international protection law, including the amendments brought by the Decree Law, No. 676 issued on 1 October 2016.

Key Words

Deportation, Alien, Law on Foreigners and International Protection, Administrative Oversight, Center Postback

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖN SÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER	IV
KISALTMALAR.....	VIII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK HUKUKUNDA YABANCILARIN TÜRKİYE'DEN SINIR DIŞI EDİLMELERİNİN DÜZENLENİŞİ

1.1. GENEL OLARAK SINIR DIŞI ETME KAVRAMI	3
1.1.1. Sınır Dışı Kavramının Benzer Kavramlar ile Olan İlişkisi	5
1.1.1.1. Sınır Dışı Kavramı ile Seyahat Özgürlüğü İlişkisi	5
1.1.1.2. Sınır Dışı Etme ve Geri Verme Arasındaki İlişki	7
1.1.1.3. Sınır Dışı Etme ve Geri Çevirme Arasındaki İlişki, Giriş Yasağı	10
1.1.2. Sınır Dışı Etme İşlemine Karşı Koruma Mekanizmaları	11
1.1.2.1. Vatandaş Sınır Dışı Edilemez İlkesi.....	11
1.1.2.2. Geri Göndermeme İlkesi (Non-refoulement Prensibi).....	13
1.1.2.3. Aile Hayatı Hakkı.....	17

1.2. İÇ HUKUKTA YABANCILARIN SINIR DIŞI EDİLMELERİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELERE GENEL BİR BAKIŞ	20
1.2.1. 1982 Anayasası	21
1.2.2. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu	22
1.2.3. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Öncesi Dönemde Yabancıların Sınır Dışı Edilmeleri.....	24
1.2.3.1. Sınır Dışı Etme Sebepleri	25
1.2.3.2. Sınır Dışı Etme Kararının Uygulanması	30
1.2.3.3. Sınır Dışı Etme İşleminin Sonuçları.....	34
1.2.3.4. Sınır Dışı Etme İşlemine Karşı Yargı Yolu	35
1.2.4. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme.....	39
1.3. TÜRKİYE’NİN TARAF OLDUĞU ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER BAKIMINDAN YABANCILARIN SINIR DIŞI EDİLMELERİ.....	41
1.3.1. Çok Taraflı Sözleşmelerde Sınır Dışı Kavramının Düzenleniş Şekli.....	42
1.3.1.1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	43
1.3.1.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek 4 No’lu Protokol.....	47
1.3.1.3. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek 7 No’lu Protokol.....	49
1.3.1.4. Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Tarihli Cenevre Sözleşmesi	50
1.3.1.5. Avrupa İkamet Sözleşmesi.....	53
1.3.1.6. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme.....	55
1.3.2. İki Taraflı Sözleşmeler Bakımından Sınır Dışı Etme.....	56
1.3.3. Avrupa Birliği Hukuku Bakımından Sınır Dışı Etme	57

İKİNCİ BÖLÜM

YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA KANUNU HÜKÜMLERİ UYARINCA YABANCILARIN SINIR DIŞI EDİLMELERİ

2.1. YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA KANUNUNA DÂHİL OLAN YABANCILAR	62
2.2. GENEL OLARAK SINIR DIŞI ETME SEBEPLERİ	64

2.2.1. Türkiye’ye Giriş ve Çıkış Konusunda Mevzuata Aykırı Davranışlar	66
2.2.1.1. Yasal Giriş ve Çıkış Kurallarını İhlal Edenler	66
2.2.1.2. Haklarında Giriş Yasağı Olan Yabancılar	67
2.2.2. Türkiye’de Yasal Olarak Bulunma Hakkı Olmayan Yabancılar.....	69
2.2.3. Çalışma İzni Olmadan Çalıştığı Tespit Edilenler	78
2.2.4. Geçimini Meşru Olmayan Yollardan Sağlayanlar	80
2.2.5. Kamu Düzeni, Kamu Güvenliği ve Kamu Sağlığı Açısından Tehlikeli Oldukları Değerlendirilenler	80
2.2.6. Terör Örgütü veya Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle İlişkili Olanlar ..	83
2.2.7. İşlediği Suç Nedeniyle Hapis Cezasına Mahkûm Edilenler.....	88
2.2.8. Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunanlar ve Uluslararası Koruma Statü Sahiplerinin Sınır Dışı Edilmeleri.....	91
2.2.9. Vatansız Kişilerin Sınır Dışı Edilmeleri.....	92
2.2.10. Geçici Korunanların Sınır Dışı Edilmeleri.....	94
2.3. SINIR DIŞI ETME KARARI ALINMASINI ÖNLEYİCİ SEBEPLER...	96
2.3.1. Sınır Dışı Edileceği Ülkede İşkenceye, İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı Ceza veya Muameleye Maruz Kalacaklar	97
2.3.2. Sağlık Sebepleri.....	100
2.3.3. Diğer Önleyici Sebepler	102
2.4. SINIR DIŞI ETME KARARI VE UYGULANMASI.....	103
2.4.1. Sınır Dışı Etme Kararını Almaya Yetkili Makam.....	103
2.4.2. Sınır Dışı Etme Kararının Uygulanması	105
2.4.2.1. Sınır Dışı Edilmek Üzere Süre Tanınması (Türkiye’yi Terke Davet).....	105
2.4.2.2. Önleyici Sebepler Bulunmasına Rağmen Sınır Dışı Kararı Alınması Halinde İzlenecek Prosedür	106
2.4.2.3. Sınır Dışı Edilecek Yabancıların İdari Gözetim Altına Alınmaları	107
2.4.2.3.1. YUKK Öncesi Dönemde İdari Gözetim	110
2.4.2.3.2. YUKK’a Göre İdari Gözetimin Esasları	112
2.4.2.3.3. İdari Gözetim Kararının Uygulanması	114

2.4.2.3.3.1. İdari Gözetim Altında Tutma Koşullarının AİHS 3'üncü maddesine Aykırılık Oluşturduğu Yönünde AİHM Kararları	116
2.4.2.3.3.2. İdari Gözetim Altında Tutma Koşullarına Karşı Anayasa Mahkemesine Yapılmış Bireysel Başvurular	121
2.4.2.3.4. İdari Gözetim Kararına Karşı Yargı Yolu	126
2.4.3. Sınır Dışı Edileceklerin “Gönüllü Geri Dönüş” Talepleri	128
2.4.4. Masraflar ve Sınır Dışı Edilebilecek Ülke	130
2.5. SINIR DIŞI ETME KARARINA KARŞI YARGI YOLU	131
2.5.1. Yetkili Mahkeme	131
2.5.2. Sınır Dışı Etme Kararına Karşı Dava Açma Süresi	132
2.5.3. Sınır Dışı Etme Kararına Karşı Yargı Yoluna Başvurmanın Yürütmeyi Durdurması ve İstisnaları	134
2.5.4. Sınır Dışı Etme Kararı Açısından İdare Mahkemesi Tarafından Yapılacak İnceleme	137
2.5.5. İdare Mahkemesi Kararına Karşı Başvuru	140
2.6. SINIR DIŞI EDİLMENİN SONUÇLARI	141
SONUÇ	144
KAYNAKÇA	150

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AİS	Avrupa İkamet Sözleşmesi
AÜHFD	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜHFY	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları
AÜSBFD	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi
AYM	Anayasa Mahkemesi
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
C.	Cilt
CPT	Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesi
ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
D	Daire
Dn.	Dip Not
E.	Esas
GGM	Geri Gönderme Merkezi
ĞİGM	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
ILC	International Law Commission
İHEB	İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
K	Karar
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
m.	Madde
MHB	Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni
No	Numara
OJ	Official Journal
p	Paragraf
PK	Pasaport Kanunu
RGT	Resmi Gazete Tarihi
s	Sayfa
S	Sayı
SİDAS	Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi
T	Tarih
TBB	Türkiye Barolar Birliği

<i>TCK</i>	Türk Ceza Kanunu
<i>TİHK</i>	Türkiye İnsan Hakları Kurumu
<i>TMK</i>	Terörle Mücadele Kanunu
<i>UİK</i>	Uluslararası İşgücü Kanunu
<i>UN</i>	United Nations
<i>UY</i>	YUKK Uygulama Yönetmeliği
<i>Vol</i>	Volume
<i>YÇİHK</i>	Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun
<i>YH</i>	Yabancılar Hukuku
<i>YUKK</i>	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

Sınır dışı etme kararı, kararın etkileri itibariyle gerek insan hakları, gerekse uluslararası hukuk açısından önem arz etmektedir. Devletlerin, ülke toprakları üzerinde sahip oldukları egemenlik haklarının sonucu olan ülkesel yetkilerine istinaden kamu düzenini korumak amacıyla, hareketleri sakıncalı bulunan veya potansiyel tehlike arz eden yabancıları sınır dışı etme konusunda münhasır yetkiye sahip oldukları ifade edilebilir¹. Bununla beraber sınır dışı edilen yabancıların hem bireysel hem de ailesel boyutta telafisi imkânsız zararlara maruz kalabilme ihtimali ve yabancılar hakkında uygulanan sınır dışı yaptırımının doğuracağı diğer ağır sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda, sınır dışı etme işlemine karşı uluslararası antlaşmalar ile sağlanan güvencelerin dikkate alınması gerekmektedir.

Türk Yabancılar Hukukunda ilk defa, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile yabancıların sınır dışı edilmeleri sistematik bir şekilde düzenlenmiştir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun yeni tarihli bir Kanun olması ve bundan dolayı öğretide bu Kanuna ilişkin çalışmaların az oluşu ve bilhassa konunun önemine binaen, sınır dışı etme işlemi çalışmamızın konusu olarak seçilmiştir.

Çalışmamız esasen iki ana başlık olarak hazırlamış olmakla birlikte, bu ana başlıklar altında yer alan alt başlıklarla konu detaylandırılmaya çalışılmıştır.

Birinci bölümde, “Türk Hukukunda Yabancıların Sınır Dışı Edilmeleri” başlığı altında konunun Türk Hukukunda düzenleniş şekli genel hatlarıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Bu başlık altında öncelikle konunun daha anlaşılır olması amacıyla, sınır dışı etme kavramının benzer kavramlar ile olan ilişkisi ve farkları irdelenecek ve devamında sınır dışı etme kararına karşı iç hukukta ve uluslararası hukukta kabul görmüş olan koruma mekanizmaları ele alınacaktır. Daha sonra, Yabancılar ve

¹ Vedat Reşit Seviğ, **Türkiye’nin Yabancılar Hukuku**, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1981, s. 2.

Uluslararası Koruma Kanunu ile getirilmiş olan yeni düzenlemenin daha anlaşılır olması ve önceki dönem ile kıyaslanabilmesi amacıyla Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu öncesi dönemde, sınır dışı işleminin düzenlenişi kısaca incelenecek ve Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu hakkında kısaca bir değerlendirme yapıldıktan sonra, Türkiye'nin taraf olduğu ikili ve çok taraflı anlaşmalarda sınır dışı kavramının düzenleniş şekli ele alınacaktır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleri Uyarınca Yabancıların Türkiye’den Sınır Dışı Edilmeleri” ana başlığı altında, sınır dışı edilme sebepleri, sınır dışı kararı almayı önleyici sebepler, sınır dışı kararını almaya yetkili makam ve kararın uygulanması, sınır dışı kararına karşı yargı yolu ve nihayet sınır dışı kararının sonuçları incelenecektir. Bu bölümde münhasıran Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu hükümleri uyarınca, 1 Ekim 2016 tarihli 676 sayılı Olağanüstü hal kapsamında çıkarılan Kanun Hükmünde Kararname ile yapılan değişiklikleri de kapsayacak şekilde inceleme yapılmakla birlikte, konunun daha anlaşılır kılınması amacıyla düzenlemelere dayanak oluşturan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarından yeri geldiğinde örnekler verilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK HUKUKUNDA YABANCILARIN TÜRKİYE'DEN SINIR DIŞI EDİLMELERİNİN DÜZENLENİŞİ

1.1. GENEL OLARAK SINIR DIŞI ETME KAVRAMI

Bölgesel egemenliğin² uluslararası hukuk ilkelerine bir yansıması olarak devletler, yabancıların kendi topraklarına girişini ve çıkışını kontrol etme konusunda kapsamlı yetkiye sahiptirler³. Sınır dışı etme kavramsal olarak, kendi ülkesi vatandaşlarından olmamak kaydıyla her devletin, ülkesinin güvenliğini ve düzenini korumak amacıyla davranışları tehlikeli görülen kişileri ülkelerinden çıkarmalarıdır⁴. Devletler her zaman kendi güvenliklerini korumak ve kamu düzenini muhafaza etmek için hareketleri ülke için tehlikeli görülen yabancıları sınır dışı edebilme hakkına sahiptir⁵. Bu kamusal yetki devletlerin ülkesel yetkilerinin bir sonucu olarak kabul edilmektedir⁶.

Aynı yönde milletlerarası örf ve adet hukuku açısından ise, ülkeye girme, ülkede bulunma ve ülkeden çıkma konularında devletlerin münhasır yetkisi bulunduğu ve bu yetkinin de devletlerin ülkeleri üzerinde sahip oldukları egemenlik hakkının bir

² Devlet kavramı üç unsurun bir araya gelmesi ile meydana gelmektedir. Bu unsurlar, ülkesel bütünlük, insan topluluğu ve siyasal ve bölgesel egemenliktir. Devletin, kurucu öğelerinden olan “egemenlik” ilkesinde göre, devletlerin kendi ülkelerinde münhasır yetkisi vardır, Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk**, Turhan Kitabevi, Ankara 2015, s. 153 (Uluslararası).

³ Bosniak Linda, “Human Rights, State Sovereignty and the Protection of Undocumented Migrants under the International Migrant Workers Convention”, **International Migration Review**, Vol. 25, No.4, s. 737, Pazarcı, **Uluslararası**, s. 153.

⁴ Nuray Ekşi, **Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular**, Beta Yayınevi, İstanbul 2012, s. 45 (Temel Konular).; Aysel Çelikel, Günseli (Öztekin) Gelgel, **Yabancılar Hukuku**, Beta yayınları, 2015 İstanbul, s. 139 (Yabancılar).

⁵ Yılmaz Altuğ, **Yabancıların Hukuki Durumu**, Menteş Matbaası, İstanbul 1971, s. 125 (Yabancılar).

⁶ Rona Aybay, **Yabancılar Hukuku**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2005, s. 227-228 (Yabancılar).; Pazarcı, **Uluslararası**, s. 154.

sonucu olarak görüldüğü kabul edilmektedir⁷. Bir devletin, ülkesine giren veya girmek isteyen bir yabancıyı sınır dışı etmesi yahut giriş yasağı kararı alması, egemenlik hakkının yansması olan ülkesel yetkinin kullanmasının bir sonucudur⁸. Sınır dışı etme kavramı ise, yetkili devlet mercileri tarafından vatandaş olmayan kişilerin, kendi rızaları dışında yapılan ve neticesinde yabancıların ülkeyi terk etmeleri sonucunu doğuran bir işlem olarak tanımlanabilir⁹.

Devletler hukukunca kabul edilmiş bir yetki olan sınır dışı etme yetkisi, kişi dokunulmazlığı ve özgürlüğüne yabancılar açısından getirilen bir istisnadır¹⁰. Devletlerin egemenlik haklarının yansması olarak sahip oldukları bu münhasır yetki, mutlak bir yetki değildir. Dolayısıyla, sınır dışı etme işleminin uygulanmasında devletler, uluslararası anlaşmalarla, ulusal mevzuat hükümleriyle ve uluslararası nezaket kuralları çerçevesinde kısıtlanabilir¹¹. Yabancılar açısından, ağır neticeler doğuran sınır dışı etme kararına karşı, devletlerinin bu yetkilerinin kısıtlanması son yıllarda ağırlık kazanan görüşlerdendir¹². Devletler ülkelerinin çıkarları ile bağdaşmayan yahut ülkelerinde bulunmaları kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehlikeli görülen yabancıları ulusal mevzuat hükümleri uyarınca sınır dışı ederken, bu kararın uluslararası hukuka uygun olmasına da özen göstermelidirler. Belirtildiği üzere, sınır dışı etme yetkisi uluslararası hukuk tarafından devletlere tanınmış bir yetki olmakla birlikte, uluslararası anlaşmalarla getirilen kurallar ile devletlere tanınan bu yetkinin keyfi bir şekilde kullanılmasının önlenmesi amaçlanmıştır¹³.

Sınır dışı etme kararı, sadece yabancılar açısından uygulanan bir idari tedbir olduğundan, yabancı kavramına kimlerin gireceğini tespit etmek gerekir¹⁴. Yabancı

⁷ Ekşi, **Temel Konular**, s. 45.; Aybay, **Yabancılar**, s. 227 – 228.

⁸ Pazarcı, **Uluslararası**, s. 154, Devletlerin sahip olduğu ülkesel yetkiye bir takım sınırlamalar getirilmiştir. Bu sınırlamalar, başka devletlerin yurttaşlarına zarar vermeme ve başka devletlerin ülkesel yetkileri ile ilgili işlemlere saygı yükümlülüğü olarak ifade edilmiştir.

⁹ Bülent Çiçekli, **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, Seçkin Yayınları, Ankara 2016, s. 165 (Yabancılar).

¹⁰ Çiçekli, **Yabancılar**, s. 171.

¹¹ Ekşi, **Temel Konular**, s. 45.

¹² Ekşi, **Temel Konular**, s. 45.

¹³ Çiçekli, **Yabancılar**, s. 166.; Vahit Doğan, **Türk Yabancılar Hukuku**, Savaş Yayınevi, Ankara 2016, s. 117 (Yabancılar).

¹⁴ Nuray Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul 2016, s. 107 (Yabancılar); Doğan, **Yabancılar**, s. 118.; Çiçekli, **Yabancılar**, s. 165, Bir kimsenin yabancı statüsüne sahip olup, olmadığını saptamada iki farklı görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden klasik

kavramı, bir devletin ülkesinde bulunan ve o devletin vatandaşlığını iddiaya hakkı bulunmayan kimse olarak ifade edilmiştir¹⁵. Bu tanımdan hareketle yabancı kavramına, genel olarak başka bir devlet vatandaşı olanlar, vatansızlar, mülteciler, özel statülü yabancılar veya birden çok vatandaşlığa sahip olanlardan bunlardan biri bulundukları devletin vatandaşlığı olmayanlar dâhildir denilebilir¹⁶. Yabancı kavramına yabancı gerçek kişilerin yanı sıra, tüzel kişiler olan yabancı ortaklıklar, dernekler ve vakıflar da dâhildir¹⁷. Tüzel kişilerin tabiiyeti, her ülkenin kabul ettiği sisteme göre belirlenecek ve yabancı olup olmadığı tespit edilebilecektir¹⁸. Sınır dışı etme kararı sadece gerçek kişi olan yabancılar açısından alınabilecek, tüzel kişiler açısından ise sınır dışı etme kararı uygulanamayacaktır. Bununla beraber, tüzel kişiler açısından benzer sonuçlar doğurabilecek kapatma, zorunlu tasfiye gibi hükümler uygulanabilir¹⁹.

1.1.1. Sınır Dışı Kavramının Benzer Kavramlar ile Olan İlişkisi

1.1.1.1. Sınır Dışı Kavramı ile Seyahat Özgürlüğü İlişkisi

Sınır dışı etme işleminin, seyahat hürriyetini ilgilendiren bir yönü de bulunmaktadır²⁰. Seyahat özgürlüğü kavramı kişinin isteğine göre istediği yere gidebilmesi yanında, mevcut bulunduğu yerde hareket etmemesi, kalması halini de içerir²¹. Sınır dışı edilmiş olmakla yabancılar kendi istemleri dışında bir yerden başka bir yere hareket etme mecburiyetinde olacaklardır. Sınır dışı etme ve seyahat hürriyeti arasındaki bu yakın ilişkiden dolayı “vatandaşların sınır dışı edilemeyeceği” genel ilkesi Anayasamızın 23’üncü maddesinin son fıkrasında “Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti” başlığı altında düzenlenmiştir. Bu maddede herkesin yerleşme ve seyahat hürriyetine

görüğe göre; bir kişinin vatandaşlık bağı yabancı kavramının temelini oluşturmaktadır. Sosyolojik görüşe göre ise, yabancılık sıfatının saptanmasında vatandaşlık bağı önemli değildir. Hayatlarını sürdürebilmek için gerekli işleri bir ülkede toplayan yabancılara, o ülkenin vatandaşları ile eşit haklar sağlanmalıdır. Dolayısıyla bu görüşe göre, hayatlarını idame ettirme niyeti olmayanlar yabancı olarak kabul edilecektir, bu görüşler hakkında bkz.: Erdoğan Göğçer, **Yabancılar Hukuku**, Sevinç Matbaası, Ankara 1979, s. 4 (Yabancılar).

¹⁵ Çelikel, Öztekin (Gelgel), **Yabancılar**, s. 16, Bu tanım, 1892 yılında Devletler Hukuku Enstitüsü tarafından Cenevre Toplantısında yapılmıştır. Bu tanım hakkında yapılan eleştiriler hakkında bkz.: Çiçekli, **Yabancılar**, s. 24.

¹⁶ Çiçekli, **Yabancılar**, s. 24.

¹⁷ Çelikel, Öztekin (Gelgel), **Yabancılar**, s. 34-36.; Çiçekli, **Yabancılar**, s. 24.

¹⁸ Çiçekli, **Yabancılar**, s. 25.

¹⁹ Rona Aybay, “Bir İnsan Hakları Sorunu Olarak Sınır dışı Etme”, **T.C. Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S.2 2003, s. 228 (Sınır Dışı).

²⁰ Aybay, **Sınır Dışı**, s.143.

²¹ Aybay, **Yabancılar**, s. 231.

sahip olduğu belirtilerek, yabancı ve vatandaş ayrımı gözetilmemiş, yerleşme ve seyahat hürriyeti açısından eşitlik prensibi benimsenmiştir. Sınır dışı etme işleminin “kişi güvenliği” ilkesinden ziyade “yerleşme ve seyahat” özgürlüğü ile ilişkili olduğunu varsaymak gerekecektir²².

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)²³ Ek 4 No’lu Protokolünde²⁴ serbest dolaşım hakkı, herkes açısından güvence altına alınmıştır. Bu düzenlemeye göre, bir devlette usulüne uygun olarak bulunan herkes o devlette serbestçe dolaşma ve ikametgâhını seçebilme hakkına sahiptir. Aynı yönde, herkes kendi ülkesi de dâhil olmak üzere, bulunduğu her hangi bir ülkeyi terk etme konusunda serbesttir. Herkes açısından güvence altına alınan, bir ülkede serbestçe dolaşma ve serbestçe o ülkeyi terk etme hakkı mutlak nitelikte değildir. Bu haklar, ulusal güvenlik, kamu emniyeti, kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda zorunlu tedbirler olarak ve yasayla öngörölmüş sınırlamalara tabii tutulabilir (m.2)

Sınır dışı etme işleminin Anayasa’nın “Kişi hürriyeti ve güvenliği” başlığını taşıyan 19’uncu maddesi ile güvence altına alınan kişi dokunulmazlığı ve güvenliğine, yabancılar hukuku açısından getirilmiş bir istisna olduğunu kabul etmek gerekir²⁵. Anılan maddede hangi hallerin meydana gelmesinin kişiyi hürriyetinden yoksun bırakma hali olarak kabul edilmediği sayılmıştır. Bunlar arasında “hakkında sınır dışı etme kararı verilmiş” olan kişiler de sayılmıştır. Dolayısıyla, hakkında sınır dışı etme kararı alınmış olan bir kişinin yakalanması yahut tutuklanması Anayasa 19’uncu madde ile güvence altına alınmış kişi özgürlüğü ve güvenliğine aykırılık teşkil etmeyecektir²⁶.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)²⁷ uyarınca haklarında sınır dışı etme kararı alınan yabancılar; sınır dışı etme kararının sebebine göre ya on beş günden az olmamak üzere otuz güne kadar süre tanınarak ülkeyi terke davet edilecekler

²² Aybay, **Sınır Dışı**, s.143.

²³ RGT., 19.03.1954, No: 8662

²⁴ RGT.,26.02.1994, No: 21861, Söz konusu Protokolün onaylanmasının uygun bulunmasına dair kanun 1994 yılında resmi gazetede yayınlanmış olmasına rağmen, Protokol Türkiye tarafından henüz onaylanmamıştır

²⁵ Aybay, **Sınır Dışı**, s.143.

²⁶ Aybay, **Sınır Dışı**, s.143.

²⁷ RGT., 11.04.2013, No.28615.

yahut haklarında idari gözetim kararı alınarak geri gönderme merkezlerine sevk edileceklerdir. Ülkeyi terke davet edilip de süresi içerisinde ülkeden ayrılmayanlar hakkında da idari gözetim kararı alınacaktır (YUKK 57/2). İdari gözetim kararı açısından azami süre Kanunda altı ay olarak belirtilmekle beraber asgari süre hakkında bir düzenleme mevcut değildir. Ancak kişinin bir saat bile idari gözetim altına alınmış olması hürriyetinden yoksun bırakılması anlamına gelecektir. Bu yönü ile sınır dışı etme kararı alınanlardan haklarında idari gözetim uygulanalar hareket etme özgürlüğünden mahrum kalmış olmaktadır. Dolayısıyla bu hali ile sınır dışı etme kararının kısmen seyahat özgürlüğünü sınırlamış olduğundan bahsedilebilecektir.

1.1.1.2. Sınır Dışı Etme ve Geri Verme Arasındaki İlişki

Suçluların geri verilmesi, yurt dışında işlenmiş bir suçtan dolayı hakkında mahkûmiyet kararı verilenlerin ya da bu suçtan dolayı yargılanmak istenen kişilerin, o an bulunduğu devletten infazı ya da yargılamayı yapacak devlet tarafından istenmesi halinde, o devlete iade edilmesidir²⁸. Türk hukuk sisteminde suçluların geri verilmesi hakkında bakmamız gereken dört temel kaynak bulunmaktadır. Bunlardan ilk ikisi, 1982 Anayasası ve Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunudur²⁹. Anayasa'nın 38/11'inci maddesine göre, Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemeyecektir. Dolayısıyla suçluların geri verilmesi kural olarak yabancılar için uygulanacak bir yaptırımdır. Tüm vatandaşlarının ise kendilerine isnat olunan suçtan dolayı yabancı bir devlete iade edilemeyeceği düzenleme altına alınmıştır. Fakat bu kurala Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler açısından istisna getirilmiştir.

Suçluların geri verilmesi, Adli işbirliği Kanunu'nun "İade" başlığını taşıyan üçüncü bölümünde, detaylı bir şekilde düzenlenmiştir. Kanuna göre, yabancı bir ülkede

²⁸ Timur Demirbaş, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayınları, İzmir 2016, s.180 (Genel Hükümler); Lütfi Duran, "Yabancıların Türkiye'den Sınır dışı Edilmesi", **İnsan Hakları Yıllığı**, C.2, Y. 1980 s. 4 (Sınır Dışı)

²⁹ RGT., 05.05.2016, No:29703, Bu düzenlemeden evvel suçluların geri verilmesi, Türk Ceza Kanunu (TCK)'nın 18'inci maddesinde, tek madde halinde düzenlenmekteydi. TCK' da yer alan bu tek maddelik düzenleme günün ihtiyaçlarını karşılamadığı gerekçesi ile 23.04.2016 tarihinde 6706 sayılı "Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu" kabul edilmiştir. Bu Kanun'un 36'ncı maddesinin 4 bendi ile TCK m.18 yürürlükten kaldırılmıştır, TCK için bkz.: RGT. 12.10.2004, No: 25611.

işlediği suç nedeniyle adli merciler tarafından hakkında ceza soruşturması veya kovuşturması başlatılan yahut mahkûmiyet kararı verilmiş olan yabancı kimse, talep edilmesi üzerine soruşturma veya kovuşturmanın tamamlanabilmesi ya da cezanın infaz edilebilmesi için, talep eden devlete geri verilebilir (m.10/1). Soruşturma ve kovuşturma aşamasında, iadeye esas teşkil edecek suçun, üst sınırı bir yıl veya daha fazla hürriyeti bağlayıcı ceza gerektiren suçlardan olması gerekmektedir. Bu üst sınırın değerlendirmesi Türk hukukuna ve iade talep eden hukuka göre yapılacaktır. Kesinleşmiş bir mahkûmiyet kararına istinaden iade talebi yapıldığı hallerde ise bu iade talebinin kabul edilebilmesi için mahkûmiyet kararının en az dört ay hürriyeti bağlayıcı ceza olması gerekmektedir (m.10/2)³⁰. Adli İşbirliği Kanunu’nun 12’nci maddesinde ise “iade ve sınır dışı ilişkisi” ele alınmaktadır. Bu maddede yer alan düzenlemeye göre, iade sürecindeki yabancı, Merkezi Makamın³¹ görüşü alınmadan sınır dışı edilemeyecektir. Aynı yönde yabancı, iade talebi reddedilmiş olan devlete Merkezi Makamın görüşü alınmadan sınır dışı edilemeyecektir (Adli İşbirliği Kanunu m.12).

Suçluların iadesine dair bakmamız gereken diğer kaynaklar ise uluslararası düzeyde, Türkiye’nin imzalamış olduğu suçluların iadesine dair ikili ve çok taraflı sözleşmelerdir. Birleşmiş Milletler ile İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı’nın (OECD) sözleşmeleri³² ile suçluların iadesine ilişkin uluslararası anlamda en önemli kaynak olan Avrupa Konseyi Üyeleri’nin³³ tamamının üye olduğu, münhasıran geri

³⁰ İade taleplerinin kabul edilemeyeceği haller ise Adli İşbirliği Kanunu’nun 11’inci maddesinde sayılmaktadır. Bu maddeye göre; “a) Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere, iadesi talep edilen kişinin Türk vatandaşı olması. b) İadesi talep edilen kişinin ırkı, etnik kökeni, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasî görüşleri nedeniyle bir soruşturma veya kovuşturmaya maruz bırakılacağına veya cezalandırılacağına ya da işkence veya kötü muameleye maruz kalacağına dair kuvvetli şüphe sebeplerinin bulunması c) İade talebine esas teşkil eden fiilin; 1) Düşünce suçu, siyasî suç veya siyasî suçla bağlantılı bir suç niteliğinde olması, 2) Sırf askerî suç niteliğinde olması, 3) Türkiye Devletinin güvenliğine karşı, Türkiye Devletinin veya bir Türk vatandaşının ya da Türk kanunlarına göre kurulmuş bir tüzel kişinin zararına işlenmesi, 4) Türkiye’nin yargılama yetkisine giren bir suç olması, 5) Zamanaşımı veya affa uğramış olması. ç) İadesi talep edilen kişi hakkında, talebe konu fiil nedeniyle daha önce Türkiye’de beraat veya mahkûmiyet kararı verilmiş olması. d) İade talebinin, ölüm cezası veya insan onuru ile bağdaşmayan bir ceza gerektiren suçlara ilişkin olması” hallerinde iade talebi kabul edilmez.

³¹ Bu Kanun’da geçen “Merkezi Makam” ifadesi “Adalet Bakanlığı” anlamına gelmektedir (Adli İşbirliği Kanunu m.2/b).

³² Ergin Ergül, **Sınır Dışı Etme, Geri Gönderme ve Geri Verme**, Yargı Yayınevi, Ankara 2012, s. 53 (Geri Verme).

³³ 5 Mayıs 1949 Tarihinde Strazburg’da kurulan AK’a Türkiye kuruluşundan üç ay sonra Ağustos 1949’da üye olmuştur. Konsey’e Türkiye haricinde, Almanya, Andorra, Arnavutluk, Azerbaycan, Belçika, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Ermenistan, Estonya, Finlandiya, Fransa, GKRY, Gürcistan, Hırvatistan, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya,

vermeyi düzenleyen Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi (SİDAS)³⁴ ve Sözleşmeye Ek 2 No'lu Protokol'de³⁵ geri verme konusu düzenleme altına alınmıştır. Belirtmek gerekir ki, SİDAS'a taraf olan devletler arasında daha önce akdedilmiş olan iki veya çok taraflı sözleşmelerin suçluların iadesine ilişkin hükümleri, SİDAS 28/1'inci madde ile yürürlükten kalkmıştır³⁶. Dolayısıyla, suçluların iadesine ilişkin konularda, her iki tarafında SİDAS'a taraf olması koşulu ile bu Sözleşme hükümleri uygulanacaktır³⁷.

Sınır dışı etme işlemi ile geri verme arasında hukuksal anlamda farklılıklar bulunmaktadır. Sınır dışı etme tek devletin kararı ile gerçekleşebilir iken, geri vermede iki devletin karşılıklı uyuşmasına, bir taraftan istem gelirken diğer taraftan da bu istemin kabulüne dair olumlu bir karara ihtiyaç vardır³⁸. Sınır dışı edilen kişinin gideceği ülke noktasında sınırlama olmazken, geri verme işleminde iade edilen yabancı sadece istemde bulunan ülkeye gidebilir, herhangi üçüncü bir ülkeye gitmesi söz konusu değildir³⁹. Geri verme, suçluların cezasız kalmaması prensibine dayanan bir devletler hukuku işlemi iken sınır dışı etme işlemi; ekonomik, siyasi ve güvenlik amaçları ile alınan yerel bir karardır⁴⁰.

Sınır dışı etme ile geri verme işlemleri arasındaki tek ortak nokta ise her iki işlemin de uygulanacağı kişilerin yabancı kimseler olmasıdır⁴¹. Ancak sınır dışı etme işlemi bakımından kural olarak vatandaşın sınır dışı edilemeyeceği prensibi geçerli iken,

İzlanda, Karadağ, Letonya, Liechtenstein, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Makedonya, Malta, Moldova, Monako, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, San Marino, Sırbistan, Slovakya, Slovenya, Ukrayna, Yunanistan üyedir. Avrupa Konseyi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. http://www.mfa.gov.tr/avrupa-konseyi_tr.mfa (31.07.2016) .

³⁴ RGT.,26.11.1959, No: 10365, Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi Türkçe metin için bkz. http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktaraflisoz/ak/turkce/024_tur.pdf (31.07.2016), Sözleşmenin İngilizce metni için bkz. http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktaraflisoz/ak/ingilizce/024_ing.pdf (31.07.2016).

³⁵ RGT.,21.05.1991, No: 3732, Sözleşmeye Ek 2 No'lu Protokol Türkçe metni için bkz. http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktaraflisoz/ak/turkce/098_tur.pdf (31.07.2016).

³⁶ Doğan, **Yabancılar**, s. 130.

³⁷ Doğan, **Yabancılar**, s.130.

³⁸ Haluk Ulugöl, **Suçluların Geri Verilmesi ve Siyasi Suç**, Adil Yayınevi, Ankara 2002, s. 6 (Geri Verme).

³⁹ Hakan Hakeri, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Adalet Yayınevi ,Ankara 2013, s. 97 (Genel Hükümler).

⁴⁰ Ulugöl, **Geri Verme**, s. 6.

⁴¹ Haluk Kabaalioğlu, Nuray Ekşi, “Yabancıların Türkiye’den Sınır dışı Edilmesi”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni (MHB)**,. Sevin Toluner’e Armağan, S.1-2, İstanbul 2004, s. 504 (Sınır Dışı),. Ulugöl, **Geri Verme** , s. 6.

suçluların iadesi istisnaya uğrayabilmektedir. Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülüklerle göre vatandaş, işlediği suç sebebiyle başka bir devlete iade edilebilecektir (Adli İşbirliği Kanunu m.11/1-a)⁴².

1.1.1.3. Sınır Dışı Etme ve Geri Çevirme Arasındaki İlişki, Giriş Yasağı

Türkiye’ye girmek için istenen şartları taşımayan yabancıların sınırdan geri çevrilmeleri ile sınır dışı etme işlemini birbirinden ayırmak gerekir. Geri çevirme işlemi henüz ülke sınırları içerisine girmemiş olan yabancılar için uygulanan bir idari işlemdir. Sınır dışı etme işlemi ise ülke sınırları içerisinde bulunan yabancılar için uygulanan bir işlemdir⁴³. Giriş için aranan şartları sağlayamamış olan ve sınırdan bu durum tespit edildikten sonra ülkeye alınmamış olan kişinin, ülkedeki varlığından söz edilemez⁴⁴. Dolayısıyla sınır dışı etme kararı, fiilen Türkiye’ye gelmiş bulunan yabancılar açısından alınabilen bir karar iken, geri çevirmede yabancı henüz ülke sınırlarından giriş yapamamıştır. Bu bağlamda, sınır dışı etme ve geri çevirmenin, yabancının fiili durumundan dolayı farklı kavramlar olduğunu ifade edebiliriz.

Hangi şartlarda yabancının ülkeye girişine izin verilmeyeceği ve sınırdan geri çevrileceği, YUKK’un 7’inci maddesinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre, pasaportu, pasaport yerine geçen belgesi, vizesi veya ikamet ya da çalışma izni olmayanlar ile bu belgeleri veya izinleri hileli yollarla edindiği veya sahte olduğu anlaşılanlar; vize, vize muafiyeti veya ikamet izin süresinin bitiminden itibaren en az altmış gün süreli pasaport veya pasaport yerine geçen belgesi olmayanlar; 15’inci maddenin ikinci fıkrası saklı kalmak kaydıyla, vize muafiyeti kapsamında olsalar dahi

⁴² Aynı ifade Türk Ceza Kanunu’nun mülga 18’inci maddesinin 2’nci fıkrasında “*Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere, vatandaş suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez*” şeklinde yer almıştır. Vatandaşın iade edilemeyeceği ilkesine bazı hukuk sistemlerinde yer verilmemiştir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve İngiltere, kişinin vatandaşlığını göz önüne almaksızın, diğer devletler ile yapmış oldukları anlaşmalarda aksini belirtmemiş olmak şartıyla ve karşılıklılık esasına göre suçluyu iade etmektedir. İtalya, Avusturya, İsviçre, Hollanda ve Almanya gibi bazı Avrupa ülkeleri ise istisnai hallerde kendi vatandaşlarını iade edebilmektedirler, Çiçekli, **Yabancılar**, s. 186.

⁴³ Duran, **Sınır Dışı**, s. 4.

⁴⁴ Aybay, **Yabancılar**, s. 239.

15'inci maddenin birinci fıkrasında sayılan yabancılar⁴⁵, Türkiye'ye girişlerine izin verilmeyerek sınırdan geri çevrilirle (m.7/1).

Belirmek gerekir ki sınır kapılarından geri çevirme işlemi sadece yabancılar açısından uygulanabilecek bir işlemdir. Türk Vatandaşı olan veya Türk Vatandaşı olduğunu iddia edenler sınırdan geri çevrilemezler.

1.1.2. Sınır Dışı Etme İşlemine Karşı Koruma Mekanizmaları

1.1.2.1. Vatandaş Sınır Dışı Edilemez İlkesi

Uluslararası hukukta kabul edilen genel prensip uyarınca sadece “yabancı gerçek kişiler” sınır dışı etme işleminin konusu olabilirler⁴⁶. Yabancılık, kişinin sınır dışı edilme tehlikesi olan ülkenin vatandaşlığında olmama durumudur⁴⁷. Burada yabancı kavramı dar anlamıyla sadece başka ülke vatandaşı olanları değil; geniş anlamıyla, hiçbir ülkenin vatandaşı olmayan vatansızlar, mülteciler, şartlı mülteciler, ikincil koruma statüsü sahibi olanlar, özel statülü yabancılar ile çifte vatandaşlık sahibi olanlardan bulundukları devletin vatandaşlığını barındırmayanları da kapsamaktadır⁴⁸. Çifte vatandaşlığa sahip olanların vatandaşlıklarından biri sınır dışı etme işlemini gerçekleştirecek olan ülkeye ait ise bu durumda kişi sınır dışı edilemez⁴⁹. Türk

⁴⁵ YUKK'un anılan maddesinde vize verilmeyecek yabancılar düzenlenmektedir. Bu düzenlemeye göre, “a) Talep ettikleri vize süresinden en az altmış gün daha uzun süreli pasaport ya da pasaport yerine geçen belgesi olmayanlar b) Türkiye'ye girişleri yasaklı olanlar c) Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından sakıncalı görülenler ç) Kamu sağlığına tehdit olarak nitelendirilen hastalıklardan birini taşıyanlar d) Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu anlaşmalar uyarınca, suçluların geri verilmesine esas olan suç veya suçlardan sanık olanlar ya da hükümlü bulunanlar e) Kalacağı süreyi kapsayan geçerli sağlık sigortası bulunmayanlar f) Türkiye'ye giriş, Türkiye'den geçiş veya Türkiye'de kalış amacını haklı nedenlere dayandıramayanlar g) Kalacağı sürede, yeterli ve düzenli maddi imkâna sahip olmayanlar ğ) Vize ihlalinden veya önceki ikamet izninden doğan ya da 21/7/1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna göre takip ve tahsil edilmesi gereken alacakları ödemeyi kabul etmeyenler veya 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununa göre takip edilen borç ve cezalarını ödemeyi kabul etmeyenler” e vize verilmeyecektir (YUKKm.15/1). Bununla beraber bu madde kapsamında vize verilmeyecek kişilerden olmasına rağmen vize verilmesinde yarar görülen kişilere İçişleri Bakanlığı tarafından vize verilebilecektir (YUKKm.15/2).

⁴⁶ Aybay, **Yabancılar**, s. 231.; Çiçekli, **Yabancılar**, s. 165.; Doğan, **Yabancılar**, s. 118,119.; Ekşi, **Yabancılar**, s. 107.; Gülören Tekinalp, **Türk Yabancılar Hukuku**, Beta Yayınları, Ankara 2003, s. 94 (Yabancılar).

⁴⁷ Nuray Ekşi, **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Abdolkhani ve Karimnia – Türkiye Davası**, Beta Yayınları, İstanbul 2010, s. 7 (Dava).

⁴⁸ Ekşi, **Dava**, s. 7.

⁴⁹ Aybay, **Sınır Dışı**, s. 144.

Hukukunda birden fazla vatandaşlığından biri Türk vatandaşlığı olan kişiler hakkında yabancılar hukukun değil, milli hukuk hükümlerinin uygulanması esastır⁵⁰.

Uluslararası hukukta kabul edilmiş olan ve Türkiye'nin imzaladığı ve taraf olduğu çeşitli metin ve sözleşmelerde de, devletlerin vatandaşlarını sınır dışı edemeyeceği ve ülkeye kabul zorunluluğu olduğu belirtilmiştir. Konuyla ilgili Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca 10 Aralık 1948 tarihinde kabul edilen, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB)⁵¹'ne göre, herkes bir devletin topraklarında serbestçe oturma ve dolaşma hakkına sahiptir ve kendi ülkesi de dâhil olmak üzere, herhangi bir ülkeden ayrılmak ve ülkesine yeniden dönmek hakkına sahiptir (m.13). 16 Aralık 1966 tarihinde hazırlanıp, 23 Mart 1976'da yürürlüğe giren Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Sözleşmeye⁵² göre ise, hiç kimse kendi ülkesine girme hakkından keyfi olarak yoksun bırakılamayacaktır (m.12/4). AİHS Ek 4 No'lu Protokol'ünde, kimsenin vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu devletten bireysel veya toplu bir işlem ile kovulamayacağı (sınır dışı edilemeyeceği) belirtilmiştir (m.3)⁵³.

Kişinin vatandaşı olduğu ülkeden sınır dışı edilemeyeceği, uluslararası sözleşmelerin yanında, Türk Hukukunda 1961 ve 1982 Anayasalarında da düzenlenmiştir. 1961 Anayasasına göre, Türkler yurtdışına çıkma ve yurda girme hürriyetine sahiptirler (m.18/son). 1982 Anayasasında ise vatandaşın sınır dışı edilemeyeceği ve ülkeye kabul zorunluluğu bulunduğu net bir şekilde ifade edilmiştir. Bu düzenlemeye göre “Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz” (m.23/son). Bu düzenleme ile Türk vatandaşlarının sınır dışı etme yaptırımına maruz kalmayacağı ve sınır kapılarından geri çevrilemeyeceği anayasal güvence altına alınmıştır.

⁵⁰ Cemal Şanlı, Emre Esen, İnci Ataman Figanmeşe, **Milletlerarası Özel Hukuk**, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2014, s. 31; Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un (MÖHUK) 4'üncü maddesi vatandaşlık esasına göre yetkili hukuk tayinini düzenlemektedir. Buna göre, “Birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olanlar hakkında, bunların aynı zamanda Türk Vatandaşı olmaları halinde Türk Hukuku uygulanır”. (m.4/1-b.), MÖHUK için bkz.: RGT., 12.12.2007, No:26728.

⁵¹ RGT., 27.05.1949, No: 7217, Düstur III, C.30, s. 1020.

⁵² RGT., 21.07.2003, No:25175

⁵³ Aybay, **Sınır Dışı**, s. 144.; Çiçekli, **Yabancılar**, s. 165.

1.1.2.2. Geri Göndermeme İlkesi (*Non-refoulement* Prensibi)

Geri göndermeme ilkesi devletlerin bir kimseyi, işkence veya zulüm görme tehlikesi ile karşı karşıya olduğu bir yere geri göndermesini engelleyen uluslararası bir hukuk ilkesidir⁵⁴. Uluslararası hukuk açısından geri göndermeme ilkesi ile ilgili en temel kaynak Türkiye'nin de taraf olduğu 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesidir⁵⁵. Cenevre Sözleşmesi'ne göre, hiçbir taraf devlet, mülteciyi ırkı, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal sınıfa aidiyeti veya siyasi düşünceleri dolayısıyla, hayat ve hürriyetinin tehdit edileceği ülkelerin sınırlarından her ne şekilde olursa olsun sınır dışı edemez veya sınırdan geri çeviremez (m.33/1)⁵⁶. Cenevre Sözleşmesi, bu Sözleşmeyi imzalayan, onaylayan veya taraf olan devletlerin çekince koyabilme hakkını düzenlediği 42'nci maddesinde, geri göndermeme ilkesinin düzenlendiği 33'üncü maddeye çekince koyulamayacağını belirterek, Sözleşmeye taraf olan tüm devletler açısından *non-refoulement* prensibini bağlayıcı hale getirmiştir⁵⁷.

Uluslararası hukukta, özellikle sığınmacı ve mültecilerin korunması amacıyla getirilen geri göndermeme ilkesi zamanla tüm yabancılar için uygulanan bir örf ve adet kuralı haline gelmiştir⁵⁸. Hatta geri göndermeme ilkesinin emredici bir hukuk ilkesi prensibi (*jus cogens*) kazandığı ve devletler düzeyinde bağlayıcı olduğu da ileri sürülmüştür⁵⁹. Cenevre Sözleşmesi dışında Türkiye'nin taraf olduğu pek çok uluslararası sözleşmede, geri göndermeme ilkesi kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler İşkenceyi Önleme Sözleşmesi⁶⁰, Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar

⁵⁴ Aoife Duffy, "Expulsion to Face Torture? *Non-refoulement* in International Law", **Oxford University Press**, June 2008, Vol.20(3), s. 373 (Expulsion to Face Torture).

⁵⁵ RGT., 05.09.1961, No:10898, Bundan böyle "Cenevre Sözleşmesi" olarak anılacaktır.

⁵⁶ Cenevre Sözleşmesi açısından geri göndermeme ilkesinin uygulanması mutlak değildir. Sözleşme'nin 33'üncü maddesinin 2'nci fıkrasında geri göndermeme ilkesinin istisnası düzenlenmiştir. Buna göre, bulunduğu ülkenin güvenliği açısından tehlikeli sayılması yönünde ciddi sebepler varsa veya özellikle ciddi bir adi suçtan dolayı kesinleşmiş bir hüküm ile mahkum olduğu için bulunduğu ülke açısından tehlike oluşturmaya devam eden bir mülteci, geri göndermeme ilkesinden yararlanamayacaktır.

⁵⁷ Duffy, **Expulsion to Face Torture**, s. 374.

⁵⁸ Çiçekli, **Yabancılar**, s. 61.; Ekşi, **Yabancılar**, s. 139-140.

⁵⁹ Jean Allain, "The Jus Cogens Nature of Non-Refoulement", **International Journal of Refugee Law**, Vol.13, No.4, October 2001, s. 538 vd (Jus Cogens).; Guy S. Goodwin-Gill, Jane McAdam, **The Refugee in International Law**, Oxford University Press, 3rd Edition, 2007, s. 345 (Refugee).; Alice Farmer, Non-Refoulement and Jus Cogens: Limiting Anti-Terror Measures That Threaten Refugee Protection, **Georgetown Immigration Law Journal**, Vol.23/1, s. 23 (Non Refoulement).

⁶⁰ RGT.,29.04.1988, No:19799, Bu Sözleşmenin 3'üncü maddesinin 1'inci fıkrasına göre "*Hiçbir taraf devlet, bir şahsı işkenceye tabi tutulacağı tehlikesinde olduğuna dair esaslı sebeplerin bulunduğu kanaatini uyandıran başka devlete, gönderemeyecek, sınır dışı edemeyecek veya iade edemeyecektir*".

Sözleşmesi⁶¹, Sınırötesi Organize Suçlara İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi⁶² ve SİDAS⁶³ bu sözleşmelerden bazılarıdır. AİHS’de geri göndermeme ilkesinden açıkça söz edilmemiş olmakla birlikte AİHS’in işkence yasağını düzenleyen 3’üncü maddesi, sınır dışı etme, sınırdan geri çevirme ve iade kararlarının geri göndermeme ilkesine uygunluğunu sağlama açısından kullanılmaktadır⁶⁴. AİHS 3’üncü maddesine göre, hiç kimse işkenceye, insanlık dışı veya onur kırıcı ceza veya muameleye tabii tutulamaz. AİHS’in ilgili hükmünün mülteci ya da sığınmacı olmaksızın tüm yabancılar hakkında uygulanabilmesi ve etkili bir yargılama sistemi sunabilmesi gerekçeleriyle Cenevre Sözleşmesine nazaran daha işlevsel olduğu yönünde giderek artan bir görüş birliği vardır⁶⁵. Cenevre Sözleşmesinin 33’üncü maddesindeki korumanın aksine, AİHS’nin 3’üncü maddesinin sağladığı koruma istisnaya tabii değildir⁶⁶. Cenevre Sözleşmesi’nin yabancıları genel olarak kapsamayan, sadece sığınmacı ve mülteci statüsünde bulunan yabancılara uygulanan bir Sözleşme olmasına karşın AİHS, vatandaş ve yabancı ayrımı olmaksızın bireylerin haklarını koruma altına alan, bu Sözleşme ile korunan haklarının ihlal edildiğinden bahisle bireysel başvuru yolunu öngörmüş, bölgesel bir insan hakları

⁶¹ RGT., 21.07.2003, No:25175, Sözleşme’nin 7’nci maddesine göre “Hiç kimse işkenceye veya zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muameleye veya cezaya maruz bırakılamaz. Ayrıca hiç kimse, serbest iradesi olmadan, tıbbi veya bilimsel bir deneye tabii tutulamaz”. Görüldüğü üzere 7’nci maddede açık bir şekilde geri göndermeme ilkesinden bahsedilmemekle birlikte, İnsan Hakları Komitesi 1992 yılında yapmış olduğu “Genel Yorum”unda Sözleşmeye Taraf Devletlerin, bireyleri başka bir ülkeye iade etmek, sınır dışı etmek veya geri göndermek suretiyle, işkence ya da zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele ya da ceza tehlikesine maruz bırakmamalıdır, UN Human Rights Committee (HRC), CCPR General Comment No. 20: Article 7 (Prohibition of Torture, or Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment), 10 March 1992, p. 9, Bkz.: <http://www.refworld.org/docid/453883fb0.html> (20.04.2017).

⁶² RGT., 18.03.2003, No:25052, Bu Sözleşme’nin Suçluların İadesi başlığını taşıyan 16’ncı maddesinin 14’üncü bendine göre “Eğer talepte bulunulan Taraf Devlet, talebin, bir kişiyi cinsiyeti, ırkı, dini, vatandaşlığı, etnik kökeni veya siyasi görüşleri nedeniyle yargılamak veya cezalandırmak için yapıldığına veya bu nedenlerden herhangi biri bakımından, talebe uymanın anılan kişinin durumuna hâlel getireceğine inanmak için ciddi nedenlerin varlığına kanaat getirirse, bu Sözleşmedeki hiçbir hüküm, iadeye ilişkin bir zorunluluk getirdiği biçiminde yorumlanmayacaktır”.

⁶³ Bu Sözleşme’nin 3’üncü maddesinin 2’nci fıkrasına göre “Kendisinden iade talep edilen taraf, âdi bir suç için vâki iade talebinin bir şahsı ırk, din, milliyet veya siyasi kanaat cihetinden takip veya cezalandırmak gayesiyle yapıldığına veya bu şahsın vaziyetinin bu sebeplerden biri dolayısı ile ağırlaşabileceğine dair ciddi sebepler mevcut olduğuna kanaat hâsıl ettiği takdirde de aynı kaide (iade etmeme) tatbik edilecektir”.

⁶⁴ Ekşi, **Yabancılar**, s. 140.; Goodwin-Gill, McAdam, **Refugee**, s. 311.

⁶⁵ Levent Korkut, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Devletlerin Sığınmacıları Sınır Dışı Etme Egemen Yetkisine Etkisi: Türkiye Örneği”, **Ankara Barosu Dergisi**, Y.66, S.4, 2008, s. 24 (AİHM Kararlarının Etkisi).; Aslı Bayata Canyaş, “Yabancılar ve Uluslar arası Koruma Kanunu Kapsamındaki Geri Gönderme Yasağının Uygulanma Koşullarının AİHM Kararları Çerçevesinde İrdelenmesi”, **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, Y.2015, S.(5)1, s. 79 (Geri Göndermeme Yasağı).; Duffy, **Expulsion to Face Torture**, s. 378.

⁶⁶ Duffy, **Expulsion to Face Torture**, s. 377.

sözleşmesidir⁶⁷. Türkiye, Cenevre Sözleşmesine, Sözleşme'nin 42'nci maddesine istinaden koymuş olduğu coğrafi çekinceye göre, sadece Avrupa'dan gelenlere bu Sözleşme'nin sağladığı güvenceleri uygulayacağını taahhüt etmiştir⁶⁸. Ancak, Danıştay çeşitli kararlarında Cenevre Sözleşmesi'nin 33'üncü maddesi ve Türkiye'nin taraf olduğu diğer uluslararası antlaşmalarda yer alan geri göndermeme ilkesinin, Avrupa dışından gelip sığınma talep edenler hakkında da uygulanması gerektiğini kabul etmiştir⁶⁹.

AIHS kapsamında faaliyet gösteren Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AIHM) bireylerin başvurusu üzerine, AIHS'e taraf olan devletleri bağlayıcı yönde kararlar vermektedir. AIHM geri göndermeme kararı için, AIHS m.3'de sözü edilen muamelelerle karşılaşma konusunda gerçek bir riskin varlığını şart koşmuştur. Dolayısıyla Mahkeme, "olasılığı" AIHS m.3'ün ihlali için yeterli bulmamakta, risk ile karşılaşma konusunda esaslı sebeplerin varlığını aramaktadır⁷⁰. Bu bağlamda AIHM Türkiye hakkında verdiği bir kararında, İran'da zina yaptığı iddiası ile suçlanan ve gözaltına alınan başvuranın, Türkiye'den sınır dışı edilmesi halinde, kadının zina yapmasının recm ile cezalandırıldığı İran'da insan onuru ile bağdaşmayan muameleye maruz kalacağını ifade etmiştir⁷¹. AIHM, kesinleşmiş bir mahkeme kararı şartı öngörmemiş, mevzuatta böyle bir hüküm olmasının, insan onuru ile bağdaşmayan bir

⁶⁷ Korkut, **AIHM Kararlarının Etkisi**, s. 23.; Sınır dışı kararına karşı AIHS 3'üncü maddesinin sağladığı koruma açısından detaylı bilgi için bkz.: Ralf Alleweldt, "Protection Against Expulsion Under Article 3 of the European Convention on Human Rights", **European Journal of International Law**, Y.1993, s. 360-376 (Protection Against Expulsion).

⁶⁸ Bkz.: Aşağıda 1.3.1.4 No'lu başlık.

⁶⁹ Ekşi, **Yabancılar**, s. 142, Danıştay tarafından, konu ile ilgili verilmiş kararlar için bkz.: Nuray Ekşi, Bülent Çiçekli, **Yabancılar ve Mülteci Hukukuna İlişkin Danıştay 10. Daire Kararları**, Beta Yayınları, İstanbul 2012, s. 171-178 (10.Daire), Danıştay 10. D, E. 2009/8048, T. 30.06.2010, "*Uygur Türkü mülteci statüsü almak için BMMYK'ye başvurmuş ve BMMYK Çin Devleti'nin Uygur Türklerine karşı baskı uyguladığını dikkate alarak başvuruyu değerlendirmeye almıştır. Uygur Türkü tarafından yapılan başvuru henüz sonuçlanmadan hakkında sınır dışı etme kararı verilmiş ve Uygur Türkü bu karara karşı idari yargı yoluna başvurmuştur. Danıştay, Uygur Kökenli Çin Halk Cumhuriyeti vatandaşı olan ve Çin Devleti'nin Uygur Türklerine yönelik baskısından kurtulmak amacıyla, Türkiye'ye geldiğini iddia eden davacının, ülkesine iade edilmesi halinde baskı ve zulüm görme tehlikesi altında bulunması nedeniyle BMMYK'ye yaptığı iltica başvurusu sonuçlanana kadar, Cenevre Sözleşmesi'nin 33'üncü maddesi uyarınca üçüncü bir ülkeye gitmek üzere, sığınma talebinin kabul edilmesi gerektiğini belirtmiştir*".

⁷⁰ Alleweldt, **Protection Against Expulsion**, s. 365, Bayata Canyaş, **Geri Göndermeme Yasağı**, s. 81, Ergül, **Geri Verme**, s. 124

⁷¹ Jabari v. Türkiye, (Başvuru No:40035/98, Karar Tarihi:11.07.2000, karar hakkında detaylı bilgi için bkz.: Korkut, **AIHM Kararlarının Etkisi**, s. 26.; Bayata Canyaş, **Geri Göndermeme Yasağı**, s. 82.

cezaya maruz kalacağı yönünde gerçek risk oluşturduğuna kanaat getirmiştir⁷². Kişinin belli bir gruba ait olduğu gerekçesi ile gönderileceği ülkede kötü muameleyle maruz kalacağı yönündeki gerçek bir risk olduğu yönündeki iddialarını ise, gönderileceği ülkede ait olduğu topluluğa yönelik baskı, zulüm, şiddet benzeri muamelelerin varlığını ortaya koyarak ispat etmesi lazımdır⁷³. Kötü muamele riskinin gönderileceği ülkenin kamusal makamlarından kaynaklanıp kaynaklanmadığının önemi yoktur, kamu görevlisi olmayan kişiler tarafından kötü muameleyle maruz kalma riski de, AİHS 3'üncü madde kapsamında risk olarak değerlendirilecektir⁷⁴.

Avrupa Birliği (AB) kurumlarının insan haklarına saygı duymasını sağlamak, temel hakları güvence altına alarak daha etkin bir şekilde korunmasını sağlamak amacıyla kabul ettiği AB Temel Haklar Şartı ile geri göndermeme ilkesi düzenlenerek, bu ilkenin temel bir insan hakları standardı olduğu kabul edilmiştir⁷⁵. Şartın 19'uncu maddesinin 2'nci fıkrasına göre, hiç kimse ölüm cezası, işkence ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabii tutulması konusunda ciddi bir tehlikenin bulunduğu bir devlete, geri gönderilemeyecek, sınır dışı veya iade edilemeyecektir⁷⁶.

Türk hukukunda ise YUKK öncesi dönemde Cenevre Sözleşmesi ve AİHS ile diğer uluslararası anlaşmaların yanında, geri göndermeme ilkesinin düzenlendiği açık bir düzenleme mevcut değildi. YUKK ve bu Kanuna istinaden çıkarılan Uygulama Yönetmeliği (UY)⁷⁷ “geri gönderme yasağı” başlığı ile geri göndermeme ilkesini düzenlemiştir. Bu düzenlemeye göre, YUKK kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleyle tabii tutulacağı veya ırki dini tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altınca bulunacağı bir yere gönderilemeyecektir (YUKKm.4/UY.m.4)⁷⁸. Geri göndermeme ilkesi YUKK kapsamına giren yabancıların

⁷² Bayata Canyaş, **Geri Göndermeme Yasağı**, s. 82.

⁷³ Bayata Canyaş, **Geri Göndermeme Yasağı**, s. 82.

⁷⁴ Bayata Canyaş, **Geri Göndermeme Yasağı**, s. 82.

⁷⁵ Çiçekli, **Yabancılar**, s. 62.; Yüksel Metin, “Avrupa Birliği Temel Hakları Şartı”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, S.57/4, s. 46 (Temel Haklar).

⁷⁶ Charter of Fundamental Rights of The European Union, OJ of the European Union, 2007, C. 303/1.

⁷⁷ Yabancılar ve Uluslar arası Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, RGT., 17.03.2016, No:29656.

⁷⁸ Geri göndermeme ilkesinin sınır dışı kararı açısından yansıması YUKK m.55/1'de düzenlenmiştir.. Bu düzenlemeye göre, sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı veya onur kırıcı

tamamı açısından uygulama alanı bulacaktır⁷⁹. Türkiye’den sınır dışı edilen yahut iade edilen veya herhangi bir sebeple Türkiye’de kalma hakkı bulunmayan yabancıların, gönderildikleri yerde işkenceye, insanlık dışı veyahut onur kırıcı ceza veya muameleye tabii olup olmayacakları ile ırkları, dinleri, tabiiyetleri veya belli bir toplumsal gruba mensubiyetleri, siyasi fikirleri dolayısıyla, hayatlarının veya hürriyetlerinin tehdit altında bulunup, bulunmadığı hususlarını valilikler kendiliğinden araştıracaklardır. Valilik tarafından yapılan araştırmalar neticesinde yabancı, bu tehlikelerle karşılaşma ihtimali olan ülkeye, sınır dışı edilemeyecek veya gönderilemeyecektir. Bu kişiler hakkında YUKK’un uluslararası koruma, ikamet veya sınır dışı etmeye ilişkin diğer hükümlerine göre işlem tesis edilecektir (UYm.4).

1.1.2.3. Aile Hayatı Hakkı

Yabancılar açısından aile hayatı hakkının, aile oluşumu, aile bileşimi, aile hayatını sürdürme şeklinde üç farklı yönü bulunmaktadır⁸⁰. Aile oluşumu⁸¹, bir kişinin yabancı bir kimseyle yapmış olduğu evliliğe bağlı olarak evlendiği kişinin ülkeye girişini ve ikametini talep etmesi olarak ifade edilebilir⁸². Aile birleşimi ise, yabancının evli olması nedeniyle eş ve çocukları dâhil diğer aile fertlerinin, ülkeye girişini ve ikametini talep etmesi olarak ifade edilebilir⁸³.

Başta İHEB olmak üzere, uluslararası alanda kabul edilmiş olan genel insan hakları belgelerinin büyük bir çoğunluğunda, aile yaşamı hakkı güvence altına alınmış ve aile yaşamı hakkına yönelik yasa dışı ve keyfi müdahaleler yasaklanmıştır⁸⁴. İHEB’in 12’nci maddesine göre, bir kimsenin özel yaşamına, ailesine konutuna ya da

ceza veya muameleye tabii tutulanlar sınır dışı edilemeyecektir. Bu konu hakkında bkz.: 2.2.1 No’lu başlık.

⁷⁹ YUKK m.3’de yapılan tanımlamaya göre ise bu kanun kapsamında yabancı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişiyi ifade etmektedir (m.3/1-ü).

⁸⁰ Çiçekli, **Yabancılar**, s. 57.

⁸¹ Avrupa Birliği hukukunda aile tanımı 2004/58 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Tüzüğü’nün 2’nci maddesinde yer almaktadır. Aile tanımı konusunda, büyük ölçüde anne baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile baz alınmakla birlikte, bazen yabancı veya eşinin üst soyu da aile tanımına dahil edilmektedir, Çiçekli, **Yabancılar**, s. 58, Tüzük için bkz.: Directive 2004/58/EC Of The European Parliament And Of The Council Of 29 April 2004, OJ L. 229/35, 29.06.2004, , <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:229:0035:0048:en:PDF> (29.04.2017).

⁸² Çiçekli, **Yabancılar**, s. 57.

⁸³ Çiçekli, **Yabancılar**, s. 57.

⁸⁴ Songül Atak, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesinin Kararlarında Yabancıların Aile Yaşamları Hakkı”, **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.11, S.1-2, 2007, s. 105 (Aile Yaşamı Hakkı).

haberleşmesine keyfi olarak karışamaz, şeref ve adına saldırılamaz, herkesin bu gibi karışma ve saldırılara karşı yasa tarafından korunma hakları vardır⁸⁵. Bildirge'nin 16'ncı maddesinde ise ailenin, toplumun doğal ve temel unsurunu oluşturduğu ve toplum ve devlet tarafından korunması gerektiği belirtilmiştir. AB hukukunda ise, AB'ye üye Devletlerin topraklarında yasal olarak ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarının aile birleştirme hakkını kullanmaları için gerekli olan şartların kararlaştırıldığı "Aile Birleşimi Konsey Yönergesi", aile birleşimi hakkını düzenlemiştir⁸⁶.

AİHS ise "özel ve aile hayatına saygı hakkı"nı güvence altına aldığı 8'inci maddesinde, herkesin özel yaşamına, aile yaşamına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahip olduğunu belirtmiştir. Bu maddenin sağladığı güvence mutlak nitelikte olmayıp, Sözleşmede belirtilen nedenlerin varlığı halinde sınırlama getirilebilecektir⁸⁷. Özel ve aile hayatına saygı hakkı Sözleşmeciler Devlet tarafından ancak, ulusal güvenlik, kamu ehliyeti, ülkenin ekonomik refahı, dirlik ve düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda zorunlu olan ölçüde ve yasayla öngörülmüş olması koşuluyla sınırlandırılabilir (m.8/2)⁸⁸. AİHS, yabancıların aile yaşantılarının korunması ile ilgili ayrı bir hükme yer vermemiştir⁸⁹. Aile birleşimi hakkı açısından Sözleşme, yabancı için vatandaşı olmadığı bir ülkeye giriş yapma veya o ülkede ikamet etme hakkı tanımamakta yahut ikamet talebinin reddine ilişkin koruyucu bir hüküm içermemektedir⁹⁰. Öte yandan, AİHM'in koymuş olduğu içtihadi standartlara göre, sınır dışı etme veya ülkeye kabul etmeme eylemlerinin

⁸⁵ Benzer nitelikte hükümler, "Tüm Göçmen İşçileri ve Aileleri Sözleşmesi" m. 44, "BM Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi" m. 23, "BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi" m. 10, "BM Çocuk Hakları Sözleşmesi" m. 16, "Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi" m. 11, "Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı" m. 7'de yer almaktadır.

⁸⁶ Council Directive 2003/86/EC of 22 September 2003, "On the Right to Family Reunification", OJ L. 251, 03.10.2003, s. 13, Yönergeye göre Aile Birleştirme "*bir Üye Devlet'te yasal olarak ikamet eden bir üçüncü ülke vatandaşının aile üyelerinin bu devlette aile birliğinin oluşması için ailenin meydana gelişinin ikamet edenin ülkeye girişinden önce ya da sonra olmuş olmasına bakılmaksızın, aile birliğini korumak üzere Üye Devlet'e girişi ve ikamet etmesi*" demektir (m.2/d), Yönerge için bkz.: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:251:0012:0018:en:PDF> (24.04.2017).

⁸⁷ Atak, **Aile Yaşamı Hakkı**, s. 106.

⁸⁸ AİHS m.8/2 kapsamında aile yaşamına saygı hakkına müdahalenin meşru olabilmesi için var olması gereken koşullar hakkında detaylı bilgi için bkz.: Ergül, **Geri Verme**, s. 198-211.

⁸⁹ Atak, **Aile Yaşamı Hakkı**, s. 106.

⁹⁰ Ergül, **Geri Verme**, s. 188,189.; Çiçekli, **Yabancılar**, s. 57.

aile birliğini bozabileceği ihtimali ile AİHS m.8 kapsamında incelenmesi gerekmektedir⁹¹. AİHM, 8'inci madde kapsamında aile yaşamının korunmasına aykırılık oluşturabilecek halleri, bazı kararlarında belirtmiştir. Buna göre ilgili, Sözleşmeye taraf olan bir devletten uzaklaştırıldığı takdirde, ağır şekilde etkilenme riski olan, yeterince güçlü kişisel ve ailevi bağlara sahipse, 8'inci madde kapsamında korunan aile hayatına saygı hakkının kullanımına müdahale söz konusu olabilir⁹².

AİHM başlangıçta, AİHS 8'inci maddenin sağladığı güvencenin uygulanabilirliğini tarafların, Sözleşmecî devlette yasal olarak ikamet eden eşleriyle birleşme talepleri açısından tanımıştır⁹³. Daha sonra bu hak, Sözleşmecî devletlerde ikamet eden aileleriyle birleşme talebinde bulunan küçükler açısından uygulama alanı bulacak şekilde genişletilmiştir⁹⁴. AİHM, yabancının sınır dışı edilmesinin aile yaşamı hakkına, haksız bir müdahale olabileceğini ilk defa Berrehab v. Hollanda kararında belirtmiştir⁹⁵. Daha sonra da benzer yönde kararlar vermiştir⁹⁶. Ancak, bu müdahalenin AİHS m.8/2 kapsamında meşru amaçlara dayandığı hallerde, m.8/1'in ihlal edildiğinden söz edilemeyecektir. Mesela, Boughanemi v. Fransa⁹⁷ kararında, Tunus vatandaşı olan başvuran sekiz yaşından beri ailesi ve on kardeşi ile birlikte Fransa'da yaşamıştır⁹⁸. Yirmi bir yaşından beri pek çok kez suç işlemiş ve birden fazla kez hapis cezasına mahkum edilmiştir⁹⁹. Fransa hükümeti tarafından kamu düzenini tehlikeye soktuğu gerekçesi ile sınır dışı edilmiş fakat daha sonra yasal olmayan yollarla tekrar Fransa'ya girişi yapmıştır¹⁰⁰. Bu süreçte, bir Fransız vatandaşı ile yaşamaya başlayan ve ondan çocuk sahibi olan başvuran, Fransa tarafından tekrar sınır dışı edilmiş ve aile yaşamına saygı hakkının ihlal edildiği gerekçesi ile AİHM'e başvurmuştur¹⁰¹. AİHM, başvuranın

⁹¹ Ergül, **Geri Verme**, s. 190.

⁹² Ergül, **Geri Verme**, s. 190, Moustaquim v. Belçika, (Başvuru no: 12313/86, 18.02.1991), p. 36, Dalia v. Fransa (Başvuru no: 29871/96, 19.02.1998), p. 52, Amrollahi v. Danimarka, (Başvuru no:56811/00, 11.07.2002), p. 33.

⁹³ Hélène Lambert, **The Position of Aliens in Relation to the European Convention on Human Rights**, Council of Europe Publishing, London 2007, s. 64 (Aliens), .Abdulaziz, Cabales and Balkandali v. the United Kingdom, (Başvuru no: 9214/80; 9473/81; 9474/81, 28.05.1985), p. 54.

⁹⁴ Lambert, **Aliens**, s. 64,

⁹⁵ Lambert, **Aliens**, s. 64, Berrehab v. Hollanda, (Başvuru no: 10730/84, 21.05.1988).

⁹⁶ Moustaquim v. Belçika, (Başvuru no: 12313/86, 18.02.1991), AİHM bu kararında kardeşler arasındaki ilişkiyi de aile yaşamı olarak değerlendirmiştir, Atak, **Aile Yaşamı Hakkı**, s. 108.

⁹⁷ Boughanemi v. Fransa (Başvuru no: 220/70, 24.04.1996).

⁹⁸ Atak, **Aile Yaşamı Hakkı**, s. 114.

⁹⁹ Atak, **Aile Yaşamı Hakkı**, s. 114.

¹⁰⁰ Atak, **Aile Yaşamı Hakkı**, s. 114.

¹⁰¹ Atak, **Aile Yaşamı Hakkı**, s. 114.

yirmi yıldan beri Fransa’da yaşadığı ve çocuğu ile aile ilişkisi kurduğunu belirtmiş, başvuranın sınır dışı edilmesinin aile yaşamına müdahaleye yol açacağını ifade etmiş ancak, başvuranın sınır dışı edilmesinin defalarca suç işlemiş olmasından kaynaklandığını, kamu düzeninin korunması ve suçların önlenmesinin meşru amaçlara dayandığını belirterek, AİHS m.8 kapsamında ihlal olmadığına karar vermiştir¹⁰².

Devletlerin, yabancıları sınır dışı etme hakkını kullanarak, kamu güvenliği açısından tehlike oluşmasını önleme konusunda meşru bir menfaati olduğu kabul edilebilir. Fakat bu durumlarda dahi, aile yaşamının korunmasındaki bireylerin menfaatleri ile, yabancıyı sınır dışı etmedeki devletlerin menfaatleri arasında denge kurulmaya çalışılmalı ve her bir sınır dışı olayı kendi somut şartları çerçevesinde değerlendirilmelidir¹⁰³. Bu bağlamda AİHM’in, özellikle suç işlemiş kişilerin sınır dışı edilmesinde, yabancının aile yaşamının korunması hakkı karşısında devletin menfaatlerini ön planda tutarak, devletlere tanınan takdir yetkisini geniş yorumlamaması lazımdır¹⁰⁴.

1.2. İÇ HUKUKTA YABANCILARIN SINIR DIŞI EDİLMELERİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELERE GENEL BİR BAKIŞ

Türk hukukunda sınır dışı etme esas itibarı ile YUKK’un dördüncü bölümünde 52-60. maddeler arasında ve Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin (UY) 51-64’üncü maddelerinde düzenlenmektedir. YUKK hükümleri uyarınca konunun düzenlenişini ayrı bir bölümde ele alacağımızdan, bu başlık altında öncelikle Anayasa ve TCK’da yer alan sınır dışı etmeye ilişkin hükümlere değinilecek sonrasında YUKK öncesi dönemde sınır dışı işleminin düzenleniş biçimi çeşitli yönleri ile ele alınacak ve son olarak da YUKK hakkında genel bir değerlendirmede bulunulacaktır.

¹⁰² Atak, **Aile Yaşamı Hakkı**, s. 114.

¹⁰³ Çiçekli, **Yabancılar**, s. 59.

¹⁰⁴ Atak, **Aile Yaşamı Hakkı**, s. 117.

1.2.1. 1982 Anayasası

Vatandaşların sahip olduğu kişi dokunulmazlığı hakkı aynı şekilde yabancılar açısından da geçerlidir. 1982 Anayasasının “Kişi Özgürlüğü ve Dokunulmazlığı” başlığını taşıyan 17’inci maddesinde “*Herkes yaşama, maddi ve manevi varlığını geliştirme haklarına ve kişi hürriyetine sahiptir*” şeklinde ifade edilerek, kişi dokunulmazlığı hakkının hem yabancılar hem de vatandaşlar açısından güvence altına alındığı belirtilmiştir. Anayasaya göre kişi dokunulmazlığı ve hürriyeti iki şartın bulunması halinde kısıtlanabilir. Birincisi; kanunun açıkça bu durumu belirtmiş olması ve İkincisi bu konuda verilmiş bir yargı kararının olmasıdır. Yabancılar söz konusu olduğunda ise kişi dokunulmazlığını sınırlayan iki istisna bulunmaktadır. Bu istisnalar, yabancıların sınır dışı edilmeleri ve suçluların iadesi halleridir. Belirtmek gerekir ki bu kısıtlamalar yabancıların kişi dokunulmazlığına getirilmiş iki önemli istisnadır¹⁰⁵. Ancak her iki kısıtlama da, Anayasanın yabancıların temel hak ve özgürlüklerinin milletlerarası hukuka uygun olarak kanun ile sınırlandırabileceği temel ilkesine uygun olarak yapılacaktır (m.16). Görüldüğü üzere Anayasaya göre, temel hak ve hürriyetlere kanun ile sınırlama getirilebilecek ve bu sınırlamalar milletlerarası hukuk ilkelerine uygun olarak yapılacaktır. Bu bağlamda, gerek sınır dışı etme işlemi gerek suçluların iadesi işlemi, söz konusu ilkelere uygun olarak düzenlenmelidir. Sınır dışı etme işlemi ve suçluların iadesi işleminin yabancıların temel hak ve özgürlüklerine getirilmiş bir sınırlama olduğu kabul edilmekle beraber, bunların uluslararası hukuka uygun sınırlamalar olduğu ifade edilmelidir¹⁰⁶.

Hem kişi özgürlüğü ve hürriyetini hem de seyahat özgürlüğünü ilgilendiren sınır dışı etme işlemine, Anayasanın “Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti” başlığını taşıyan 23’üncü maddesinde yer verilmiştir¹⁰⁷. İlgili maddede , “Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz” şeklinde ifade edilerek sınır dışı etme

¹⁰⁵ Tekinalp, **Yabancılar**, s. 93, Bülent Çiçekli, **Yabancılar ve Polis**, Seçkin Yayınları, Ankara 2003 s. 95 (Yabancılar ve Polis).

¹⁰⁶ Ekşi, **Temel Konular**, s. 54.; Ahmet Ulutaş, “Suçluların Geri Verilmesinde Vatandaşlığın Rolü ve Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun 28’inci Maddesinin Geri Verme Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2011, S. 4, s. 182 (Geri Verme).

¹⁰⁷ Aybay, **Sınır Dışı**, s. 147.

işleminin sadece yabancıları kapsayacağı, Türk vatandaşı olanlar hakkında böyle bir yaptırımın uygulanmayacağı anayasal güvence altına alınmıştır (m.23/6)¹⁰⁸.

1.2.2. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu

12 Ekim 2004 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 5237 sayılı TCK'nın ilk şeklinde, "Sınır Dışı Edilme" başlıklı 59'uncu maddeye göre, işlediği suç nedeniyle iki yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına mahkûm edilen yabancının, cezasının infazından sonra derhal sınır dışı edilmesine de hükmolunacağı hükmü yer almaktaydı. Böylece yabancının sınır dışı edilebilmesi mahkeme kararına bağlanmıştı¹⁰⁹. Ancak bu düzenleme bazı sıkıntıları da beraberinde getireceği endişesi ile eleştirilerek henüz yürürlüğe girmeden değiştirilmiştir¹¹⁰. TCK 59'uncu maddenin bu hali ile yürürlüğe girmiş olması durumunda, bazı hâkimlerin kişinin sınır dışı edilmesini uygun görmemesi halinde işlenen suça iki yıldan daha az ceza vermeleri olası bir durum olabilecek ve bu halde hâkimin takdir yetkisi bu düzenlemeden dolayı da olsa etkilenmiş olacaktı. Hapis cezasının alt sınırının düşük olarak belirlenmesi halinde çok basit nitelikte olan ve kamu düzenini etkilemeyecek boyuttaki suçlardan dahi yabancılar sınır dışı edilebilecekti¹¹¹. Düzenleme bu hali ile hâkimin takdirine yer bırakmayan bir anlatım içermektedir. Zira madde metninin açık halinden iki yıl ve daha fazla süreli hapis cezasına hükmolunanların sınır dışı edileceği anlaşılmaktaydı. Hâkim iki yıl ve daha fazla hapis cezasına hükmettiği yabancının sınır dışı edilmesine de hükmetmek mecburiyetindeydi¹¹². Bu yöntemle sınır dışı edilmiş olan kişilerin Türkiye'ye tekrar dönüşleri hakkında bir hüküm getirilmemiş olması da bu düzenlemeye getirilen eleştiriler arasındaydı¹¹³.

¹⁰⁸ Anayasa'da yer alan bun hüküm kesin ve doğrudan doğruya uygulanabilecek, uygulamaya geçmesi için kanuni düzenlemeye geçmesi gerekmeyen bir hükümdür. Sınır dışı edilmek istenen kişinin Türk vatandaşı olup olmadığı hususunda belirsizlik var ise, ya da kişinin bu yönde bir iddiası var ise, sınır dışı edilme işlemi bu hususun aydınlığa kavuşmasına kadar ertelenmelidir. Zira Anayasa'nın bu açık ifadesinden hareketle ilgilinin Türk vatandaşı olduğu tespit edilmesi halinde sınır dışı etme işlemi gerçekleştirilemeyecektir, Aybay, **sınır Dışı**, s. 147.

¹⁰⁹ Ekşi, **Yabancılar**, s. 116.

¹¹⁰ Selim Levi, "Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi Yeni Türk Ceza Kanunu'nun Tartışma Yaratacak Bir Hükmü Nasıl Değişti", **TBB Dergisi**, S.58, 2005, s. 29 (Türk Ceza Kanunu'nun...).

¹¹¹ Levi, **Türk Ceza Kanunu'nun...**, s. 29.

¹¹² Aybay, **Yabancılar**, s. 243.

¹¹³ Aybay, **Yabancılar**, s. 243.

Yapılan bu eleştiriler karşısında 5328 sayılı “Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”¹¹⁴ ile Türk Ceza Kanunu’nun 59’uncu maddesi henüz yürürlüğe girmeden değiştirilmiştir. TCK’nın değişikliğe uğramış olan 59’uncu maddesine göre, işlediği suç nedeniyle hapis cezasına mahkûm edilen yabancı, koşullu salıvermeden yararlandıktan ve herhalde cezasının infazı tamamlandıktan sonra, durumu, sınır dışı işlemleri ile ilgili olarak değerlendirilmek üzere derhal İçişleri Bakanlığına bildirilecektir¹¹⁵. Görüldüğü üzere, yapılan değişiklikle, öncelikle maddenin ilk şeklinde bulunan süreye ilişkin hüküm kaldırılarak hapis cezasının süresine bakılmaksızın sınır dışı işleminin söz konusu olabileceği belirtilmiştir¹¹⁶. Bu madde de yapılan ikinci ve en önemli değişiklik ise hâkimin takdir yetkisini ortadan kaldıran anlayışa burada yer verilmemesi ve hâkimi belli kişileri sınır dışı etmek mecburiyetinde bırakmayarak genel düzenlemeye paralel olarak bu konuda idarenin yetkili olduğunun belirtilmesidir¹¹⁷. Yapılan bu değişiklik ile mahkemeler açısından öngörülen sınır dışı kararı verme mecburiyeti, idare tarafından takdiri şekilde kullanılabilecek bir yetki haline getirilmiştir. Böylece, hapis cezası alan yabancılar koşullu salıverildikten ya da cezaları infaz edildikten sonra, idare tarafından kişiliği göz önünde bulundurularak ayrı ayrı değerlendirilecek ve gerçekten işledikleri suçlar açısından kamu düzeni ya da benzeri kurumlara zarar verip vermeyeceklerine göre sınır dışı edilmelerine ya da edilmemelerine karar verilebilecektir¹¹⁸. Maddenin gerekçesinde sınır dışı edilmenin bir güvenlik tedbiri olduğundan bahsedilmekte ise de, bizim de

¹¹⁴ RGT., 31.3.2005, No: 25772.

¹¹⁵ 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun yürürlüğe girmesinden sonra, TCK’nın 59’uncu maddesinden yer alan İçişleri Bakanlığı ifadesini, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü olarak algılamak gerekecektir (YUKK m.53/1).

¹¹⁶ Levi, **Türk Ceza Kanunu’nun...**, s. 39.

¹¹⁷ Levi, **Türk Ceza Kanunu’nun...**, s. 39., Mülga 647 sayılı “Cezaların İnfazı Hakkında Kanun” da sınır dışı etme, eski düzenleniş şekli ile “hudut dışı” etme adli bir işlem olarak düzenlenmekte idi. Bu düzenlemeye göre; “*Türk mahkemelerince mahkum edilmiş olup da hürriyeti bağlayıcı cezaları ikmal veya kısmen veya tamamen affolunmuş yahut şartla salıverilmiş bulunan yabancılardan ayrıca emniyeti umumi ile nezareti altında bulundurulması veya şartla salıverilmiş olması sebebiyle Türk Ceza Kanunu’nun 28’inci maddesinin 3’üncü ve 4’üncü fıkralarının hükümlerinin uygulanması gerekenlerden varsa para cezaları ile her türlü şahsi hak ve yargılama giderlerini ödeyenlerin istekleri üzerine yurt dışına çıkmalarına ve yurtdışı kalmaları sakıncalı görülenlerin de Cumhuriyet Savcılığının talebi üzerine hükmü veren mahkemece hudut dışı edilmelerine, karar verilebilir. Hudut dışı edilmiş yabancılar beş yıl geçmedikçe yurda sokulmazlar*” hükmü amirdi. Bu düzenlemeye göre sınır dışı etme kararı ceza mahkemeleri tarafından verilmekteydi. Dolayısıyla adli bir işlemdi. Bu kanun, 13.12.2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un 122’nci maddesi ile 01.04.2005 tarihi itibarı ile yürürlükten kaldırılmıştır(RGT.29.12.2004, No:25685). 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’da ise konuyla ilgili bir hüküm bulunmamaktadır, Ekşi, **Yabancılar**, s. 115.

¹¹⁸ Levi, **Türk Ceza Kanunu’nun...**, s. 39.

katıldığımız görüş uyarınca burada sınır dışı edilmenin ceza mahkûmiyetinin bir sonucu olduğu açıktır¹¹⁹.

1.2.3. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Öncesi Dönemde Yabancıların Sınır Dışı Edilmeleri

YUKK yürürlüğe girmeden önceki dönem de, sınır dışı etme işleminin düzenlendiği iki temel kanun bulunmaktaydı. Bunlar; 5683 sayılı “Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun”¹²⁰ ve 5682 sayılı “Pasaport Kanunu”dur¹²¹. Bu iki temel kanun dışında çeşitli mevzuatlarda konu dağınık şekilde ele alınmaktaydı. Mülga 1994 Yönetmeliğinin¹²² 29’uncu maddesinde de sınır dışı etmeye ilişkin düzenleme mevcuttu. Bu düzenlemeye göre; mülteciler ve sığınmacılar sadece milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından, Cenevre Sözleşmesi hükümleri çerçevesinde sınır dışı edilebileceklerdi. Aynı maddede sınır dışı etme işlemine karşı gidilebilecek kanun yolu olarak itiraz usulü düzenlenmişti. Bu düzenlemeye göre, sınır dışı edilen mülteci yahut sığınmacı, haklarında alınmış olan sınır dışı etme kararına itiraz edebileceklerdi ve bu itirazlar da sınır dışı etme kararını alan idari makamın üst mercileri tarafından karara bağlanacaktı (m.29). Mülga 403 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu’nun¹²³ (TVK) 33’üncü maddesinde sınır dışı etme, vatandaşlığa alınma kararının iptal edilmesinin bir sonucu olarak düzenlenmişti. Fakat 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanununda¹²⁴ bu düzenlemeye yer verilmemiştir. Dolayısıyla vatandaşlığa alınma işlemi iptal edilen yabancıların sınır dışı edilmeleri genel hükümlere tabiidir¹²⁵. Görüldüğü üzere, YUKK öncesi dönemde sınır dışı etme işlemini düzenleyen dağınık halde pek çok düzenleme bulunmaktaydı.

¹¹⁹ Demirbaş, **Genel Hükümler**, s. 662.

¹²⁰ RGT., 24.07.1950, No. 7564, 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun YUKK’un 124(1)’üncü maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

¹²¹ RGT., 24.07.1950, No: 7564, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 124’üncü maddesinin birinci fıkrası ile 5682 sayılı Pasaport Kanunu’nun 4., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 24., 25., 26., 28., 29., 32., 33., 35., 36., 38. Ve ek 5. Maddeleri , 5. Maddesinin birinci ve ikinci fıkraları ile 34. Maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesi yürürlükten kaldırılmıştır.

¹²² RGT., 30.11.1994, No:22127, Bu Yönetmeliğin tam adı ise “Türkiye’ye İltica eden veya Başka bir ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” tir.

¹²³ RGT., 22.02.1964, No: 11638.

¹²⁴ RGT., 12.06.2009, No: 27256.

¹²⁵ Kazım Sedat Sirmen, “Yabancıların Türkiye’den Sınır Dışı Edilmesine İlişkin Temel Düzenlemeler ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Türkiye Hakkında Verdiği Örnek Kararlar”, **Ankara Barosu Dergisi**, S.3, 2009, s. 33 (Sınır Dışı Temel Düzenlemeler).

1.2.3.1. Sınır Dışı Etme Sebepleri

YUKK öncesi dönemde sınır dışı etme işleminin sebepleri, temel olarak YİSHK ile PK'da dağınık bir biçimde düzenlenmekteydi. Kanunlarda sınır dışı edilebilecek kişiler ile sınır dışı etme nedenleri iç içe geçmiş bir şekildeydi¹²⁶. YİSHK'e göre İçişleri Bakanlığı'nca memlekette kalması umumi güvenliğe, siyasi ve idari icaplara aykırı sayılan yabancılar verilecek muayyen müddet zarfında Türkiye'den çıkmaya davet olunacak, bu müddetin sonunda Türkiye'yi terk etmeyenler sınır dışı edilebileceklerdi (m.19). Bu maddede düzenleniş biçimi ile sınır dışı etme, belirli kamusal çıkarların korunmasını sağlayan yönetsel bir tedbir niteliğindeydi¹²⁷. Maddede anılan “umumi güvenlik” ve “siyasi ve idari icaplara aykırılık” kavramının kapsamı geniş olup, sınır dışı etme konusunda idareye geniş bir takdir yetkisi verilmekteydi¹²⁸. “Umumi güvenlik” kavramının ülkenin iç ve dış güvenliğini kast ettiği doktrinde kabul görmekteydi¹²⁹. Buna karşılık “siyasi ve idari icaplara aykırılık” kavramının ise son derece belirsiz ve yoruma açık bir kavram olduğu ifade edilmekteydi¹³⁰. Nitekim Danıştay 1978 yılında vermiş olduğu bir kararında bu konuya vurgu yapmış ve 19'uncu maddede geçen kavramların belirsiz olduğunu belirtmiştir¹³¹. Danıştay'ın yine bahsi geçen kararda

¹²⁶ Makbule Koçak, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Yabancıların Türkiye'den Sınır Dışı Edilmesi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2011), s. 53 (AİHS Çerçevesinde...).

¹²⁷ Aybay, **Sınır Dışı**, s. 149.

¹²⁸ Esra Gül Dardağan, “Yabancılar Hukuku Açısından Sınır dışı Etme”, (Yüksek lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1993), s. 74 (Sınır Dışı); Koçak, **AİHS Çerçevesinde...**, s. 58.

¹²⁹ Vahit Doğan, Hasan Odabaşı, **Yargı Kararları Işığında Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku**, Seçkin Yayınevi, Ankara 2004, s. 292 (Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku); Aybay, **Sınır Dışı**, s. 149.

¹³⁰ “19. Madde de sayılan nedenlerin içeriğinin, dolayısıyla sınırlarının saptanması, idari kolluğun amaç ve işleminin ortaya konması ile mümkün olur. İdari kolluğun amacı, kamu düzeninin korunması ve sağlanmasıdır. Bu madde de sayılan sınır dışı etme işlemi bir kolluk tedbiri olarak nitelendirilebileceğine göre, ancak kamu düzenini bozmaya yönelik hareket ve teşebbüsleri saptanan yabancılar sınır dışı edilebilmelidir. Kamu düzeni kavramı, güvenlik gerekçeleri dışında, siyasi idari gerekleri de kapsayacak şekilde geniş yorumlanabilir. Takdir yetkisi kullanılırken keyfiliğe düşülmemesi için her somut olayda, yabancıların davranışının kamu düzenine aykırı olup olmadığının araştırılması yerinde olacaktır” Dardağan, **Sınır Dışı**, s. 76, Duran, **Sınır Dışı**, s. 10.

¹³¹ Danıştay 12. Dairesinin 28.12.1978 tarih ve E.1970/2225,K. 1970/2570 sayılı kararında İsveç Radyo ve Televizyon Kurumu tarafından gönderilmiş bir ekibin, izinsiz film çekildiği gerekçesi ile sınır dışı edilmesi ile ilgili olarak açılmış olan davada Danıştay “ 19.maddede geçen genel güvenlik , siyasi-idari icap deyimlerinin belirsiz yasal kavramlar oluşturduğunu ve bu günkü yoğun uluslararası ilişkiler karşısında, uygulamada büyük duyarlılık gerektirdiğini” vurgulamış, film çekimi için gerekli izin almayan yabancıların ülkede kalmalarını genel güvenliğe, siyasi ve idari icaplara aykırı olmadığını bildirmiştir. Kararda idarenin takdir yetkisini ne şekilde kullanması gerektiği açıklanırken YİSK 19'uncu madde dışında Anayasa kurallarına ek olarak, onaylanması gerek olmayan , siyasal bir belge niteliğindeki Helsinki Nihai Senedi de dahil olmak üzere uluslararası düzenlemelerin de göz önünde

belirttiği üzere, ülkenin temel rejimini yıkmaya, ülkenin bütünlüğünü zedelemeye yönelik faaliyetler içerisinde olan yabancıların ancak YİSHK 19'uncu madde uyarınca sınır dışı edilebilecekleri kabul görmekteydi¹³². Siyasi ve idari icaplara aykırılık kavramını “kamu düzenine aykırılık” olarak anlamak gerektiği ve ilgili madde uyarınca ancak kamu düzenini bozmaya yönelik hareketleri saptanan yabancıların sınır dışı edileceğini kabul etmenin yerinde olacağı vurgulanmıştı¹³³. YİSHK m.19'da, yabancıların İçişleri Bakanlığınca verilecek uygun bir süre zarfında ülkeyi terk etmemiş olmaları halinde sınır dışı edilecekleri düzenlenmişti. Sınır dışı edip etmeme konusunda ise idareye takdir yetkisi verilmekteydi.

YİSHK m.20'de ise usulüne uygun olarak Türkiye sınırlarına girmiş oldukları halde pasaportlarını kaybetmiş olan veya pasaportlarının hükmü kalmamış olan yabancıların, ilgili makamlarca resmi ihtar yapıldığı tarihten itibaren on beş gün içinde pasaport veya tabiiyet ilmühaberi almaya mecbur oldukları düzenlenmişti. Burada her ne kadar açık şekilde belirtilmiş olmasa da, yine bir sınır dışı etme sebebi olduğu kabul edilmekteydi¹³⁴. YİSHK 20'inci maddesinde belirtilmiş olan durum esasen, pasaportsuz olan yabancıların resmi ihtardan sonra belirli süre içerisinde kendilerine geçerli bir pasaport veya pasaport yerine geçen belge alma zorunluluğu ile ilgilidir¹³⁵. Bahsi geçen bu yabancıların resmi ihtardan itibaren on beş gün içerisinde pasaport veya pasaport yerine geçen belge almamaları halinde nasıl bir prosedür uygulanacağı madde metninde düzenlenmiş değildi¹³⁶. Ancak doktrinde ve uygulamada kabul gören görüşe göre yabancıların bu davranışı idari icaplara aykırılık teşkil etmekteydi ve YİSHK 19'uncu

tutulmuş olmasıdır, Aybay, **Sınır Dışı**, s.162, Kararın tam metni için bkz. <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm> (01.12.2016)

¹³² Aybay, **Sınır Dışı**, s. 149.

¹³³ Aydoğan Asar, **Türk Yabancılar Mevzuatında Yabancı ve Hakları**, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara 2006, s. 266-267 (Yabancı ve Hakları).

¹³⁴ Dardağan, **Sınır Dışı**, s. 88.

¹³⁵ YİSHK 20'nci madde hükmü daha önce 1938 tarihli Pasaport Kanunu 47'inci maddesinde düzenlenmiştir. Bu Madde'de sınır dışı etme işlemine açıkça yer verilmiştir. YİSHK'in 20'inci maddesinde konuyla ilgili açıklık bulunmadığı halde, eski Pasaport Kanunu bu konuyla ilgili yoruma açık olmayan düzenleme yapmaktaydı. Bu maddeye göre “ Muntazam bir şekilde Türkiye Cumhuriyeti sınırlarından girmiş oldukları halde pasaportlarını zayi etmiş veya ellerindeki pasaportun hükmü kalmamış bulunan ecnebler 15 gün zarfında en yakın konsolosluktan tabiiyet ilmühaberi veya pasaport almadıkları takdirde Dahiliye Vekaletinin kararı ile sınır dışı edilir. Bu gibi ecnebler vaziyetleri belli oluncaya kadar icabederse polis nezareti altına alınır”, Alkın Karakurumer, **“Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi”**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007), s. 48 (Sınır Dışı).

¹³⁶ Aysel Çelikel, Günseli Öztekin Gelgel, **Yabancılar Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul 2011, s. 113 (YH).

maddeye göre sınır dışı edilmeleri gerekmekteydi¹³⁷. Çünkü Kanunun kendilerine yüklediği bir sorumluluğu yerine getirmeyerek mevzuata aykırı davranmış sayılmaktaydılar. Pasaportunu kaybetmiş olan veya hükmü kalmamış olan yabancı, yurt dışına çıkarılması gereken, sınır dışı edilmesi icap eden yabancı olarak kabul edilmiş ve 19’uncu maddede belirtilen idari icaplara aykırı davranışlarından dolayı sınır dışı edilmişlerdir¹³⁸.

YİSHK 21’inci maddesinin son fıkrasında ise tabiiyetsiz veya Türk kültürüne bağlı olmayan yabancı göçebelerin sınır dışı edilmelerinde İçişleri Bakanlığının yetkili olacağı belirtilmiştir¹³⁹. Bu maddeye göre vatansız ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancı göçebelerin 19’uncu madde de belirtilen zararlı faaliyetlerde bulunmaları aranmaksızın sınır dışı edilebilecekleri hükme bağlanmaktaydı¹⁴⁰. Türk kültürüne bağlı olmayan yabancı göçebelerin sınır dışı edilmeleri için ülkede var olmaları, başkaca bir faaliyette bulunmaları gerekmesizin yeterli görülmekteydi. Belirtilen kişileri sınır dışı edip etmeme konusunda ise İçişleri Bakanlığına takdir yetkisi tanınmaktaydı¹⁴¹. Madde metninde geçen “Türk kültürüne bağlı olmayan” ifadesi ise açık değildi. Hangi hallerde göçebelerin Türk kültürüne bağlı olmadığının tespitinin yapılacağı İçişleri Bakanlığına bırakılmıştı. Öte yandan, vatansız veya Türk kültürüne bağlı olmamak, kamu düzenine ve güvenliğine aykırılık teşkil etmediği takdirde tek başına sınır dışı etmek için yeterli bir sebep olarak görülmesi doktrinde haklı olarak eleştirilmekteydi¹⁴². Belli bir gruba ait olduklarından bahisle sınır dışı edileceklerinin kabulü, modern dünyanın insan hakları

¹³⁷ Aybay, **Sınır Dışı**, s. 242.; Koçak, **AİHS Çerçevesinde...**, s. 62.

¹³⁸ Çelikel, (Öztekin) Gelgel, **YH**, s. 113.

¹³⁹ 2011 yılında bu madde de değişiklik yapılmadan evvelki madde metninde” *Tabiiyetsiz veya yabancı devlet tebaası olan çingenelerin ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancı göçebelerin sınır dışı edilmelerine İçişleri Bakanlığı Salahiyetlidir*” şeklinde bir düzenleme mevcuttu. 2011 yılında yapılan değişiklik ile “ *yabancı devlet tebaası olan çingenelerin*” ifadesi madde metninden çıkarılmıştır, RGT., 19.01.2011, No: 27820.

¹⁴⁰ Aksi yönde görüşler de mevcuttu. Yani 21’inci maddenin bu hükmünün 19’uncu madde kapsamında faaliyette bulunmasalar dahi uygulanacağı ve sınır dışı edilecekleri şeklinde yorumlanamayacağı şeklinde görüş için bkz.: Doğa Aydoğan, *Yabancı Çingenelerin Türkiye’ye Giriş, İkamet, Seyahat Özgürlükleriyle Türkiye’den Sınır Dışı Edilmeleri*, **AÜHFĐ**, 2007, C.56, S. 1, s. 33 vd.; Sirmen, **Sınır Dışı Temel Düzenlemeler**, s.32.

¹⁴¹ Çelikel, (Öztekin) Gelgel, **YH**, s. 114.; Aybay, **Sınır Dışı**, s.150-151.; Doğan, Odabaşı, **Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku**, s. 293.

¹⁴² Aybay, **Sınır Dışı**, s. 151.

anlayışı ile çelişmekteydi¹⁴³. Herhangi zararlı bir faaliyette bulunmayan kişinin sırf ülkede bulunuyor olmasının tehdit oluşturduğunu kabul etmek olanaksızdı¹⁴⁴.

YİSHK m.22’de, ağır ceza mahkemesinin görevine giren bir suçtan dolayı Türkiye’de mahkûm olmuş ve cezası çektirilerek sınır dışı edilmiş olan yabancıların bir daha Türkiye’ye giremeyecekleri düzenlenmişti. Fakat bu kişilerin İçişleri Bakanlığının müsaadesiyle durmadan transit geçmelerine izin verilmişti. Bu düzenlemede, ağır ceza mahkemesinin görevine giren bir suçtan dolayı Türkiye’de mahkûm olan yabancıların, cezaları infaz edildikten sonra sınır dışı edilmeleri gerektiğinin dolaylı olarak belirtildiği kabul edilmekteydi. TCK 59’uncu maddesinin konu ile ilgili düzenlemesinden sonra burada sınır dışı etme nedeninden ziyade, sınır dışı edilen kişilerin ülkeye tekrar dönüp dönememeleri hususunun düzenlendiğini kabul edilmiştir¹⁴⁵. TCK m.59’da, işlediği suç nedeniyle hapis cezasına mahkûm edilen yabancıların koşullu salıverilmeden yararlandıktan ve her halde cezasının infazı tamamlandıktan sonra, durumunun sınır dışı işlemleriyle ilgili olarak değerlendirilmek üzere derhal İçişleri Bakanlığına bildirileceğinin düzenlenmesi ile YİSHK 22’inci maddenin zımnen kaldırıldığı kabul edilmişti¹⁴⁶.

PK’nın 2’inci maddesine göre, Türk vatandaşları ve yabancılar Türkiye’ye girebilmek ve Türkiye’den çıkabilmek için yolcu giriş- çıkış kapılarındaki polis makamlarına usulüne uygun ve geçerli pasaport¹⁴⁷ veya pasaport yerine geçerli bir belge¹⁴⁸ ibraz etmeye mecburdurlar. Bu zorunluluk hem vatandaşlar hem de yabancılar açısından getirilerek eşitlik ilkesi gözetilmiştir. PK 2’inci maddesinin bu hükmüne rağmen ülkeye her nasılsa pasaportsuz girenler açısından hangi uygulamanın yapılacağı ise 34’üncü madde de düzenlenmiştir. PK m.34’e göre, Türkiye Cumhuriyeti

¹⁴³ Koçak, **AİHS Çerçevesinde...**, s. 66.

¹⁴⁴ Koçak, **AİHS Çerçevesinde...**, s. 66.

¹⁴⁵ TCK 59 ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.: 1.2.2 No’lu başlık.

¹⁴⁶ Çiçekli, **Yabancılar**, s. 170.

¹⁴⁷ Pasaport Kanununa göre pasaport çeşitleri; diplomatik pasaport, hususi damgalı pasaport, hizmet damgalı pasaport, umuma mahsus müşterek veya münferit pasaport ile yabancılara mahsus pasaport olarak düzenlenmiştir (m.12).

¹⁴⁸ Pasaport yerine geçerli belgelerin ne olduğu ise yine Pasaport Kanunu’nda belirtilmiştir. PK madde 12/B’ye göre bu belgeler ; Pasavanlar,İdari Mektuplar, Hudut Geçiş Belgeleri, Gemi Adamı Cüzdanları, Demiryolu ve Hava Ulaşımı araçları memur ve mürettebatına verilen vesikalar, seyahat belgeleri ve benzeri belgelerdir. Kanunlar ve Milletlerarası Anlaşmalarla tespit edilenlerden başka, Türk Vatandaşları ile yabancılar için , ne gibi belgelerin Pasaport yerine geçerli kabul edilebileceği hususunda İçişleri ve Dışişleri Bakanlıkları müştereken karar almaya yetkilidirler (PK 2/3). Pasaport yerine geçen belgeler hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız , Doğan, **Yabancılar**, s. 59.

sınırlarından pasaport veya pasaport yerine geçen belge olmaksızın giriş yapmış olan vatandaşlar ve yabancılar bin Türk Lirasından üç bin Türk Lirasına kadar idari para cezasına çarptırılır. Yabancı olanlar hakkında ise, idari para cezasının yanında sınır dışı etme yaptırımı uygulanır. Pasaportsuz olarak sınırlardan geçmiş olan yabancıyı sınır dışı etme konusunda ise idareye takdir yetkisi verilmemiştir. Bu kişiler para cezasına çarptırılıp ve akabinde sınır dışı edilmekteydiler¹⁴⁹. Belirtmek gerekir ki pasaportsuz girişin cezalandırılması olan bu işlem doğrudan doğruya yabancı hakkında uygulanmaktadır¹⁵⁰.

PK m.35’de Türkiye’ye giriş-çıkış kapılarından başka yerlerden girmiş olan yabancıların durumları düzenlenmekteydi. Bu düzenlemeye göre , Bakanlar Kurulunca tayin olunan giriş-çıkış kapılarından başka yerlerden Türkiye’ye giren veya Türkiye’den çıkanlar usulüne uygun pasaport veya belge taşısalar bile beş yüz Türk Lirası idari para cezası ile cezalandırılacaklardı. Madde metninde bu kişilerin yabancı olması halinde sınır dışı edileceklerine dair bir düzenleme mevcut değildi. Fakat bu kişilerin de idari icaplara aykırı davrandıklarından bahisle genel hükümler çerçevesinde sınır dışı edilecekleri doktrinde kabul edilmekteydi¹⁵¹.

YİSHK 19’uncu maddeden farklı olarak PK’da yer alan bu düzenlemelerde, yabancının tehlikeli olma ihtimali olan bir eyleminin önlenmesi değil, yerine getirmesi gereken bir yükümlülüğü yerine getirmemesinin yaptırımı düzenlenmiştir. Dolayısıyla PK 34’üncü ve 35’inci maddelerine istinaden yapılacak sınır dışı etme işlemi ile kanun koyucu, kendilerine kanuni olarak yüklenmiş bir sorumluluğu yerine getirmemiş olan yabancıların eylemlerini bir yaptırıma bağlamış olduğundan, bu maddeler uyarınca yapılacak sınır dışı etme işlemini bir kolluk tedbiri olarak değil idarenin bir yaptırımı olarak anlamak gerekmektedir¹⁵².

¹⁴⁹ 2011 yılında madde metninde yapılan değişikliktan önceki metinde pasaportsuz olarak ülkeye giriş yapmanın yaptırımı olarak para cezasına alternatif olarak ya da onunla birlikte bir aydan altı aya kadar hapis cezasına da hükmedilebileceği hakkında düzenleme mevcuttu. 6217 sayılı “Yargı Hizmetlerinin Hızlandırılması Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun”ın 8’inci maddesi ile bu hapis cezası madde metninden çıkarılmıştır. RGT., 31.03.2011, No: 27905 .

¹⁵⁰ Tekinalp, **Yabancılar**, s. 96.; Aybay, **Sınır Dışı**, s. 152.

¹⁵¹ Koçak, **AİHS Çerçevesinde...**, s.63.

¹⁵² Koçak, **AİHS Çerçevesinde...**, s. 64.; Dardağan, **Sınır Dışı**, s. 71.; Aybay, **Sınır Dışı**, s. 152.

1.2.3.2. Sınır Dışı Etme Kararının Uygulanması

YİSHK m.21’de, sınır dışı etme kararı alma konusunda yetkili olan makamın, İçişleri Bakanlığı olduğu düzenlenmekteydi¹⁵³. YİSHK 19’uncu maddeye göre ülkede kalması tehlikeli görülen yabancıların muayyen bir süre verilerek ülkeden çıkmaya davet edilmesi gerekmekteydi. Ancak verilen süre içerisinde Türkiye’yi terk etmeyen yabancı yetkili makam olan İçişleri Bakanlığı tarafından sınır dışı edilebilecekti¹⁵⁴. YİSHK’in 20, 21 ve 22’inci maddelerinde yer alan sınır dışı etme nedenlerine istinaden sınır dışı edilen yabancılara ise süre tanınması kural olarak söz konusu değildi. Söz konusu süre YİSHK 20 uyarınca pasaportunu kaybetmiş olan ve pasaportunun hükmü kalmamış olan yabancılar bakımından on beş gün olarak tespit edilmiş, 19’uncu maddeye göre yapılacak sınır dışı etme işlemlerinde ise muayyen süre¹⁵⁵ verilmesi belirtilmekle yetinilmişti. Bununla beraber söz konusu muayyen süre her ne kadar on beş gün olarak uygulanmaktaysa da, kişilerin tabiiyetine ve durumuna göre farklılık göstermekteydi. Özellikle iltica talebi nihai olarak reddedilen kişiler ya da sakıncalı bulunan kişiler en kısa süre içerisinde (bir, iki gün içerisinde) sınır dışı edilmekteydi¹⁵⁶.

¹⁵³TCK ve TVK yürürlüğe girmeden önce ağır cezayı gerektiren suç halinde adli mercilerin , vatandaşlığa alınmanın iptali halinde ise Bakanlar Kurulu’nun sınır dışı etme kararını vermeye yetkili olduğu düzenlenmekteydi. Bu kanunlar yürürlüğe girmeden yapılan değişiklikler neticesinde madde metinleri değiştirilmiş ve sınır dışı etme kararını almaya yetkili olarak tek makam İçişleri Bakanlığı olarak kalmıştır.2009 Yılında 5901 sayılı TVK’nın kabul edilmesi aşamasında Hükümetin vermiş olduğu teklifte, tıpkı 403 sayılı Kanun dönemindeki gibi Vatandaşlığı iptal edilenlerden haklarında sınır dışı etme yaptırımı uygulanması gerekenler için bu karar iptal metninde belirtilecekti. Komisyon Hükümetin bu teklifini değiştirmiş ve Vatandaşlığı iptal edilen kişiler hakkında 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun’un uygulanması gerektiği kabul edilmiştir. Bu değişiklik ile birlikte Vatandaşlığın iptaline karar verecek olan Bakanlar Kurulu’nun aynı kararda sınır dışı etme kararını belirtmesi uygulaması kaldırılmış YİSHK’in sınır dışı etme ile ilgili genel kuralının uygulanacağı ve bu konudaki kararı da genel hükümlere göre İçişleri Bakanlığının vereceği karara bağlanmıştır, Koçak, **AİHS Çerçevesinde...** , s. 68.; Feriha Bilge Tanrıbilir, “Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı İçin Bazı Öneriler”, **TBB Dergisi**, S. 81, 2009, s. 25 (Vatandaşlık Kanunu Tasarısı).

¹⁵⁴Dardağan, **Sınır Dışı**, s. 92.

¹⁵⁵Muayyen müddetten ne anlaşılması gerektiği doktrinde; yabancıların sağlığı, ülkeden çıkması için gerekli olan ulaşımın geçen süre, bulunduğu yer vs. idarenin süreyi taktirinde önemli olduğu belirtilmiştir. Ayrıca bu sürenin yabancıların kendiliğinden ülkeyi terk etmesine yetecek uzunlukta olması gerektiği de ifade edilmişti, Asar, **Yabancı ve Hakları** , s. 191.; Aybay, **Sınır Dışı**, s. 271.; Dardağan, **Sınır Dışı**, s. 97.

¹⁵⁶Abdülhalim Yılmaz, “Türkiye’de Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi: Uygulama ve Yargısal Denetim”, **Sınır ve Sınır Dışı (Türkiye’de Yabancılar , Göç ve Devlete Disiplinlerarası Bakışlar)**, (s.207-245) Notabene Yayınları, Ankara 2014 (Yargısal Denetim).

YİSHK m.21/2'ye göre, İçişleri Bakanlığı gerek gördüğü sınır ve sahil illerinin valiliklerine ülke güvenliği açısından derhal çıkarılmaları gereken yabancıları istizan etmeden sınır dışı etmek yetkisini verebilirdi. Valilik, bu yetkiye göre işlem yaptığı takdirde yapılan işlemi nedenleri ile birlikte İçişleri Bakanlığına bildirecekti¹⁵⁷. Acele haller açısından getirilmiş olan bu istisnanın takdiri nitelik taşıyan, umumi güvenliğe, siyasi ve idari icaplara aykırılık sınır dışı etme sebebinin düzenlendiği 19'uncu madde açısından uygulanacağı da öğretide kabul görmüştü¹⁵⁸.

Pasaportsuz olarak ülke sınırlarından geçmiş olan yabancıların sınır dışı edileceklerini düzenleyen PK, bu yabancıları sınır dışı etmeye yetkili makama dair bir hüküm içermemekteydi (m.34). Bu madde uyarınca verilecek sınır dışı etme kararı açısından da yetkili makamın İçişleri Bakanlığı olduğu kabul edilmişti¹⁵⁹. Bunun sebebi, sınır dışı etme işlemi ile ilgili diğer mevzuatlarda yer alan boşlukların bu konu hakkında genel düzenleme niteliğinde olan YİSHK hükümleri ile doldurulmasıydı¹⁶⁰.

YİSHK sınır dışı etme kararının usulüne ilişkin bir düzenleme getirmediği için genel olarak diğer idari işlemlerde olduğu gibi sınır dışı etme işleminin de yazılı şekilde yapılması gerektiği doktrinde kabul görmüştü¹⁶¹. İdari işlemlerin kural olarak yazılı olması gerektiği Anayasanın 125'inci maddesinde, idari işlemlere karşı açılacak olan davaların süresinin yazılı bildirimden sonra başlayacağını belirtmiş olması ile de tekrarlanmıştır¹⁶². Bu sebeple acil şekilde verilmiş olsa bile sınır dışı etme kararlarının yazılı şekilde verilmesinin gerektiği kabul edilmekteydi¹⁶³. Dolayısıyla YİSHK 19'uncu madde uyarınca muayyen müddet verilip ülkeden çıkması istenen yabancılar bu istek

¹⁵⁷ Çelikel / (Öztekin) Gelgel, **YH**, s. 114, Doktrinde asıl ve yetkili makam olan İçişleri Bakanlığının acele hallerde süre vermeden yabancıyı sınır dışı edebileceği, 21'inci maddenin 2'nci fıkrasında yer alan bu düzenlemenin bu yetkiyi bertaraf etmediği savunulmuştur. İçişleri Bakanlığı tarafından sınır ve sahil valiliklerine yetki verilmesi , sürekli ve objektif bir yetki devri olarak nitelendirilebilir, Dardağan, **Sınır Dışı**, s. 93.; Danıştay 5.D, E. 2007/168 K. 2009/2800 T. 20.5.2009, "...yetki devri ise yetki genişliğinde olduğu gibi yetkinin bizzat kullanılması kuralının istisnası olup, yasanın verdiği yetkiye dayanarak asli yetkili makamın yetkilerinin bir kısmını alt makamlara devretmesi olarak tanımlanabilir" Danıştay ilgili kararında yetki devri ile ilgili geniş açıklamalarda bulunmuş, yetki devrinin asıl yetkili makamın yetkisini sınırlamayacağını , sadece bir kısmını alt makamlara devredeceğini belirtmiştir. Yetki devri konusunda ayrıntılı bilgi için bakınız , Metin Günday, **İdare Hukuku**, İmaj Yayıncılık, Ankara 2003, s. 129 (İdare Hukuku).

¹⁵⁸ Dardağan, **Sınır Dışı**, s. 93.

¹⁵⁹ Aybay, **Sınır Dışı**, s. 270.; Dardağan, **Sınır Dışı**, s. 94.

¹⁶⁰ Göğer, **Yabancılar**, s. 35.

¹⁶¹ Duran, **Sınır Dışı**, s. 11-12.

¹⁶² Koçak, **AİHS Çerçevesinde...**, s. 72.

¹⁶³ Duran, **Sınır Dışı**, s. 12.

yine yazılı şekilde iletilmeli ve eğer ülkeyi terk etmezse sınır dışı yaptırımı ile karşılaşacakları belirtilmeliydi. YİSHK 20, 21/3, 22 ve PK 34'üncü maddeler açısından ise bu şekilde bir süre verilmesi söz konusu değildi ancak bu maddelere göre yapılacak sınır dışı kararının ilgiliye yazılı olarak iletilmesi gerektiği kabul görmekteydi¹⁶⁴.

İdarenin sınır dışı etme işlemi hakkında yapacağı yazılı bildirimde, sınır dışı etme sebebini de bildirip bildirmeyeceği hususu ise tartışmalıdır¹⁶⁵. Türk hukukunda idari kararların gerekçeli olarak yazılması bir şekil şartı değildir¹⁶⁶. Ancak idari kararın iptali için idare mahkemelerinde iptal davası açıldığı takdirde, İdari Yargılama Usulü Kanunu (İYUK)¹⁶⁷ 20'nci maddesi uyarınca idare bu kararının gerekçesini mahkemeye bildirmek zorundadır. İdari kararların gerekçelendirilmesi savunma hakkının etkili bir biçimde kullanılması açısından önemlidir¹⁶⁸. Nitekim hangi gerekçe ile sınır dışı edildiğini bilmeyen kişilerin yargı mercileri önünde kanıtlar sunmaları ve kendilerini savunmaları güçleşmektedir. Şu halde ilgililer İdari yargıya başvurarak sınır dışı etme kararının hukuka uygunluğunu denetleyebilecek ve kararın iptalini talep edebileceklerdir¹⁶⁹.

YUKK öncesi dönemde sınır dışı konusunu düzenleyen bir başka kanun olan Mülga 403 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu (TVK) uyarınca, vatandaşlığı iptal edilenlerin mallarının tasfiyesi ile kendilerinin sınır dışı edilmeleri lüzumlu görüldüğü takdirde bu husus iptal kararında belirtilecekti (m.33). Bu durumdaki kişiler en geç bir yıl içinde Türkiye'deki mallarını tasfiye ederek ikametgâh ve iş merkezlerini yurt dışına nakletmek ve memleketi terk etmek zorundaydılar. Aksi halde, malları Hazinece satılacak bedelleri nam ve hesaplarına milli bir bankaya yatırılacak ve kendileri de sınır dışı edilecekti. Bu düzenlemede sınır dışı edilecek kişiye ne kadar süre verileceği belirli idi. 5901 sayılı TVK düzenlemesinde ise, vatandaşlığı iptal edilenler hakkında 5683 sayılı "Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun" hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Bunların da mallarının tasfiyesi gerekli görülenlerin bu

¹⁶⁴ Dardağan, *Sınır Dışı*, s. 95, Duran, *Sınır Dışı*, s. 25, Uygulamada bazı Danıştay kararlarında sadece sözlü bildirim ile yetinildiği, yazılı bildirimin ilgiliye iletilmediği anlaşılmıştır. Danıştay 12.D., E.1977/1349, K.1978/955 sayılı kararı ilgililere sözlü olarak bildirim yapılmıştır.

¹⁶⁵ Koçak, *AİHS Çerçevesinde...*, s. 75.; Duran, *Sınır Dışı*, s. 13.

¹⁶⁶ Günday, *İdare Hukuku*, s. 133.

¹⁶⁷ RGT., 20.01.1982, No:17580

¹⁶⁸ Dardağan, *Sınır Dışı*, s. 98.

¹⁶⁹ Koçak, *AİHS Çerçevesinde...*, s. 75.

halleri iptal kararında belirtilecektir. Bu kişiler en geç bir yıl içinde Türkiye'deki mallarını tasfiye etmek zorundadır. Aksi halde, malları Hazinece satılarak bedelleri nam ve hesaplarına kamu haznedarlığı sistemine dâhil bir kamu bankasına yatırılacaktır (m.33/1). 403 sayılı Kanun'dan farklı olarak vatandaşlığa alınmanın iptali neticesinde sınır dışı etme kararı alınacağı 5901 sayılı TVK'da düzenlenmemiştir¹⁷⁰. Kişi yabancı statüsüne geçeceği için ilgili hakkında YİSHK'in uygulanacağı hususu vurgulanmıştır¹⁷¹. Vatandaşlığın iptal edilmesinin artık sınır dışı etme sebebi olarak düzenlenmemiş olmasının yanında, YİSHK çerçevesinde değerlendirilecek olan bu kişiler hakkında genel sınır dışı etme sebeplerine istinaden sınır dışı kararı verilmesi noktasında bir engel bulunmamaktadır. Vatandaşlığı iptal edilen kişi hakkında aynı zamanda genel sınır dışı etme sebebi olan umumi güvenlik siyasi ve idari icaplara aykırılık sebebiyle sınır dışı etme kararı alınmış olması halinde, YİSHK 19'uncu madde de yer alan muayyen müddetin ilgiliye tanınması gerektiği ve bu süre tanınırken de mallarının tasfiyesi için verilmiş olan bir yıllık sürenin göz önünde bulundurulması gerektiği doktrinde belirtilmişti¹⁷².

Ülkeyi terk etmeye davet edilen kişiler, kendilerine verilen sürenin sonunda ülkeyi terk etmezlerse, İçişleri Bakanlığı bu kişileri sınır dışı edebilecekti¹⁷³. Yabancıya ülkeyi terk etmeleri için YİSHK m.21/II, 22 ve PK m.34'te her hangi bir süre öngörülmemiştir. Bu kişilerin ülkeyi terk etmeleri için kendilerine imkân verilmeden kolluk güçleri tarafından derhal sınır dışı etme işleminin uygulanması, gereksiz yere ve haksız yere özgürlüklerinin kısıtlanması anlamına gelebilecekti. Sınır dışısını düzenleyen metinlerde idarenin güç kullanmasına açıkça izin veren bir düzenleme mevcut değildi. Sınır dışı etme kararının zorla uygulanmasının yaratacağı ağır neticeler de hesap edilecek olursa, ancak zorunluluk bulunan hallerde kolluk kuvvetleri tarafından yabancının sınır dışı edilmesi gerekmektedir. Zor kullanma hususundaki aşırı davranışlar kişi özgürlüğünün hukuka aykırı biçimde kısıtlanmasına yol açabilecekti¹⁷⁴.

¹⁷⁰5901 sayılı Kanun yürürlüğe girdiğinde, yabancılara ilişkin yürürlükte bulunan mevzuat olan YİSHK'in vatandaşlığı iptal edilip yabancı statüsüne geçenler içinde uygulanacağı belirtilmiştir. YUKK'un yürürlüğe girmiş olması ile burada yer alan YİSHK ifadesini YUKK olarak anlamak gerekecektir.

¹⁷¹Gülin Güngör, **Tabiiyet Hukuku (Gerçek Kişiler , Tüzel Kişiler , Şeyler)** , Yetkin Yayınları, Ankara 2015, s. 174 (Tabiiyet).

¹⁷²Koçak, **AIHS Çerçevesinde...** s. 74.

¹⁷³Yılmaz, **Yargısal Denetim**, s. 214.

¹⁷⁴Aybay, **Sınır Dışı**, s. 157.

Uygulama da ise haklarında sınır dışı kararı verilen kişiler kararın kendilerine tebliğ edilmesi ile birlikte gözaltına alınarak Yabancılar Şubesi Misafirhanesinde götürülüyorlardı. Bu şekilde sınır dışı etme işleminin en hızlı şekilde yapılması amaçlanmaktaydı¹⁷⁵.

YİSHK 22'nci maddenin 2'nci fıkrasında ve 23'üncü maddede sınır dışı etme işleminin uygulanmasına ilişkin düzenlemeler bulunmaktaydı. Buna göre sınır dışı edilen kişilerin yol masrafları kendilerine ait olacak ve bu masrafları karşılayamayacak durumda olanların sevk işlemleri ise Devletçe sağlanacaktı (m.22). Ülke dışına çıkarılmalarına karar verilip de pasaport tedarik edemediklerinden yahut başka bir sebepten dolayı ülkeyi terk edemeyenler ise İçişleri Bakanlığı'nın göstereceği yerde oturmaya mecburlardı (m.23). Sınır dışı edilecek kimsenin hangi ülkeye gönderileceği ise yasalarda düzenlenmiş değildi. Sınır dışı edilenin seçtiği ülkeye ya da kendisini kabul eden her hangi bir ülkeye sınır dışı edilmekteydi. Ancak gönderilecek kişinin gideceği ülkede ölüm cezası veya işkence gibi muamelelere maruz kalması riski var ise o ülkeye gönderilmemesi gerektiği temel bir kural olarak kabul edilmekteydi¹⁷⁶.

1.2.3.3. Sınır Dışı Etme İşleminin Sonuçları

Türk Hukuku'nda sınır dışı etme işleminin başlıca iki sonucu bulunmaktaydı. Bunlardan ilki, yabancının ülkeyi terk etmek zorunda olması, ikincisi ise, ülkesine ya da üçüncü bir ülkeye gönderilen kişinin ancak izin verilmesi halinde tekrar Türkiye'ye dönebilmesiydi¹⁷⁷. Buna göre, sınır dışı edilenler İçişleri Bakanlığından özel izin alınmadıkça Türkiye'ye geri dönemeyeceklerdi. Bu kişilerden ağır ceza mahkemesinin görevine giren bir suçtan dolayı Türkiye'de mahkûm olmuş ve cezası çektirilerek sınır dışı edilmiş olanlar bir daha Türkiye'ye giremeyeceklerdi. Ancak İçişleri Bakanlığının müsaadesi ile durmadan transit geçmelerine izin verilebilecekti (YİSHK m.22).

PK sınır dışı edilen yabancıların Türkiye'ye tekrar dönmeleri hakkında bir düzenleme getirmemişti. Belirttiğimiz üzere PK'da yer alan sınır dışı ile ilgili düzenlemeler hakkındaki boşluklar YİSHK'de yer alan düzenlemeler ile doldurulmaktaydı. Dolayısıyla PK'ya göre sınır dışı edilen yabancıların ülkeye tekrar

¹⁷⁵ Yılmaz, **Yargısal Denetim**, s. 214.

¹⁷⁶ Yılmaz, **Yargısal Denetim**, s. 212.

¹⁷⁷ Duran, **Sınır Dışı**, s. 14.; Aybay, **Sınır Dışı**, s. 247.

gelmeleri YİSHK 22'nci maddede yer alan koşula göre yani İçişleri Bakanlığının izni ile mümkün olacaktı¹⁷⁸. Bakanlığın sınır dışı edilmiş olan yabancılara hangi sebep ve şartlarda bu izni vereceği kanunlarda düzenlenmediğinden bu durum idarenin takdirine bırakılmıştı¹⁷⁹.

Sınır dışı edildikleri halde ülkeye izinsiz olarak tekrar giren yabancılar hakkında ne tür bir yaptırım uygulanacağı ise YİSHK'de düzenlenmişti. Kanuna göre, sınır dışı edildikleri yahut Türkiye'yi terke davet olundukları halde izinsiz olarak gelmeye çalışan yabancılar mülki amir tarafından iki bin Türk Lirasından beş bin Türk lirasına kadar idari para cezası ile cezalandırılacak ve sınır dışı edilecekti (m.26)¹⁸⁰.

1.2.3.4. Sınır Dışı Etme İşlemine Karşı Yargı Yolu

Sınır dışı etme kararları bazı hukuk sistemlerinde kazai makamların yetkisine girdiği halde Türk hukuk sisteminde bu yetki idari makamlar tarafından kullanılmaktadır¹⁸¹. Söz konusu idari makam ise İçişleri Bakanlığıydı. Bakanlığın sınır dışı etme işlemi organik açıdan idari bir işlem olarak kabul edilmiştir¹⁸². Zira idari işlemlerin en önemli özelliği olan kamusal otoritenin üstün olması, tek yanlı olma ve taraflar arasında irade eşitliğinin bulunmaması durumlarının hepsi bir idari işlem olan sınır dışı etme işleminde kendini göstermektedir¹⁸³. Sınır dışı etme işlemi tek taraflı irade açıklaması ile karşı tarafın iradesine bakılmaksızın hukuki sonuç doğurmaktadır¹⁸⁴.

İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğunu düzenleyen Anayasa'nın 125'inci maddesine göre yabancının sınır dışı etme işlemine karşı idari yargıda dava açma hakkı, temyiz yoluna başvurma hakkı ve bu hukuki süreçler boyunca sınır dışı etme işleminin yürütmesinin durdurulmasını talep etme

¹⁷⁸ Aybay, **Sınır Dışı**, s. 158.; Göğer, **Yabancılar**, s. 35.

¹⁷⁹ Duran, **Sınır Dışı**, s. 15.

¹⁸⁰ 647 sayılı Mülga cezaların İnfazı Hakkında Kanun'da konu ile ilgili olarak 18'inci maddenin son fıkrasında hudut dışı edilen yabancıların beş yıl geçmedikçe ülkeye tekrar alınamayacakları düzenlenmekteydi. Öğretide ise bu açık hüküm karşısında sınır dışı edilen yabancının beş yıl geçmedikçe İçişleri Bakanlığı'nın izni olsa dahi ülkeye alınmayacağı kabul görmektedir, Aybay, **Sınır Dışı**, s. 158.

¹⁸¹ Çelikel, Öztekin (Gelgel), **YH**, s. 115.

¹⁸² Ekşi, Kabaalioğlu, **Sınır Dışı**, s. 520.

¹⁸³ Ekşi, Kabaalioğlu, **Sınır Dışı**, s. 520.

¹⁸⁴ Ekşi, Kabaalioğlu, **Sınır Dışı**, s. 520.

hakkı vardır¹⁸⁵. Nitekim idari yargımız, 1961 Anayasası'ndan bu yana¹⁸⁶ sınır dışı etme işlemini hükümet tasarrufu olarak saymamakta ve önüne getirilen davalar yoluyla denetimden geçirmektedir¹⁸⁷. 1961 Anayasasından önceki dönemde ise sınır dışı işlemleri hükümet tasarrufu sayılarak yargı denetimi dışında bırakılmıştır¹⁸⁸. 1961 Anayasasının 114'üncü maddesi ile İdare'nin hiçbir eylem ve işleminin yargı denetimi dışında tutulamayacağı belirtilmekle sınır dışı etme işlemi hükümet tasarrufu olmanın dışına çıkarılmıştır¹⁸⁹. 1982 Anayasası'nda da bu hüküm yinelenmiş ve sonuç olarak sınır dışı etme işlemi idari yargı denetimine tabii bir hale gelmiştir¹⁹⁰.

Türk hukukunda sınır dışı etme ile ilgili düzenlemelere baktığımız zaman idarenin sınır dışı etme kararını almadan önce ilgiliyi dinleme, görüşünü alma ya da ona bir bildirim yapma mecburiyetinde olmadığı görülmektedir¹⁹¹. Sınır dışı edilen kişinin idari yargı mercileri önünde dava açmadan önce idareye itiraz etmesi gerektiği yönünde de bir düzenleme bulunmamaktaydı. Dolayısıyla sınır dışı etme işlemine karşı idari yargının yapacağı denetim ilgilinin savunma hakkını kullanabileceği en önemli araçtı¹⁹². İdari yargıya başvurulması durumunda bu başvurunun hangi sürelerde yapılması gerektiği konu ile ilgili özel bir düzenleme bulunmadığı için İYUK'a göre belirlenmişti.

¹⁸⁵ Dardağan, **Sınır Dışı**, s. 113.; Duran, **Sınır Dışı**, s. 23.; Çiçekli, **Yabancılar ve Polis**, s. 110.

¹⁸⁶ 1961 Anayasa'sından önceki dönemde sınır dışı edilme işlemi ile ilgili yargısal denetim ve sınır dışı etme işleminin hükümet tasarrufu olarak kabul edildiği yönündeki hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Duran, **Sınır Dışı**, s. 16 vd.

¹⁸⁷ Rona Aybay, "Yönetim Hukuku ve Yönetimsel Yargı Açısından "Yabancı"'nın Konumu (İnsan Hakları Hukuku Açısından Bir Yaklaşım)", **Danıştay ve İdari Yargı Günü 135. Yıl**, Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları No:68, 09.05.2003, s. 185 (Yönetimsel Yargı), Aybay'a göre sınır dışı işlemlerinin uygulanma biçimi, bu konudaki yargı denetiminin etkili olmasına pek elverişli değildir. Çünkü, işlemin oluşturulması aşamasında ilgili kişiye sınır dışı edileceği konusunda bilgi verilmemekte, savunma ve açıklama yapma olanağı verilmemektedir. İşlemin uygulanmasına geçildiğinde ise yargı yoluna başvurup yürütmeyi durdurma kararı alabilmek, çoğu zaman fiilen olanaksız olmaktadır, Aybay, **Yönetimsel Yargı**, s.185.

¹⁸⁸ Danıştay 1950 yılında verdiği bir kararda " bütün idari tasarrufların kazai murakabeye tabii tutulması, hukuka bağlı devlet prensibinin en mütebariz ve karakteristik vasfı icabıdır" ifadesini kullanmış olmasına rağmen 1960'lı yıllara gelene kadar sınır dışı etme kararını yargısal denetime tabii tutmamıştır, 30.03.1950, E.320,K.50/118 sayılı Danıştay Genel Kurulu kararı, Aybay, **Sınır Dışı**, s. 160.; Çiçekli, **Yabancılar ve Polis**, s. 110.

¹⁸⁹ Aybay, **Sınır Dışı**, s. 160.

¹⁹⁰ 1961 Anayasası öncesinde Danıştay 1943 yılında vermiş olduğu bir kararında sınır dışı etme işleminin hükümet tasarrufu olduğunu belirtmiştir. İlgili kararda " Bir yabancıнын siyasi düşünceler ile hudut dışına çıkarılması, hükümet tasarrufları meyanına dahil olmasına ve bu kabil tasarrufların idari davalara mevzu teşkil etmeyeceği idare hukuku esaslarından bulunmasına binaen davanın reddine " ifadeleri geçmektedir. Danıştay 5. Daire, T.12.02.1943, No: 43/343, Aybay, **Sınır Dışı**, s. 160.; İsmet Giritli, **Türkiye'de ve Yabancı Memleketlerde Hükümet Tasarrufları**, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1958, s. 115.

¹⁹¹ Dardağan, **Sınır Dışı**, s. 111.

¹⁹² Dardağan, **Sınır Dışı**, s. 98.

İYUK 7'nci maddesine göre özel kanunlarda başka bir süre ön görülmemiş ise Danıştay ve idare mahkemelerinde dava açma süresi altmış gündür. Bu süre, ilgiliye sınır dışı edildiğine dair yazılı bildirim yapıldığı andan itibaren işlemeye başlayacaktı. YİSHK'de sürelerle ilgili herhangi bir düzenleme yapılmamış olduğu için İYUK'ta geçen bu genel süreler geçerli olacak ve sınır dışı edilen yabancıların, kendilerine yapılan yazılı bildirimden itibaren olmak üzere atmış gün içinde idari yargı mercilerinde dava açabilme hakları bulunacaktı¹⁹³.

Mülteci ve sığınmacıların sınır dışı edilmelerinde ise yargısal yola ek olarak bir de itiraz yolu yer almaktaydı. 1994 Yönetmeliği'nin 29'uncu maddesine göre, Türkiye'de muntazam surette bulunan bir mülteci veya sığınmacı ancak milli emniyet veya kamu düzeni sebebi ile Cenevre Sözleşmesi hükümleri çerçevesinde İçişleri Bakanlığınca sınır dışı edilebilecekti. Sınır dışı kararına karşı on beş gün içerisinde İçişleri Bakanlığı'na müracaat edilerek itiraz edilebilecek, itiraz daha önce sınır dışı kararı veren yetkilinin bir üstü tarafından incelenerek sonuçlandırılacak ve valiliklerce ilgiliye tebliğ edilecekti.

Sınır dışı etme işlemine karşı açılacak davalarda görevli mahkeme, idari uyuşmazlıklarda genel görevli mahkeme olan idare mahkemeleriydi¹⁹⁴. Yetkili mahkemelerin hangi mahkemeler olacağı ise İYUK'tan hareketle tespit edilmekteydi. Kanuna göre bu Kanun'da veya başka bir Kanun'da yetki ile ilgili özel bir düzenleme bulunmadığı takdirde genel yetkili mahkeme, idari işlemi yapan merciin bulunduğu yer mahkemesiydi (m.32). Gerek İYUK'ta gerekse YİSHK'te sınır dışı etme kararına karşı açılacak davalarda özel bir yetkili mahkeme öngörülmemiş değildi. Dolayısıyla genel yetki kuralı burada uygulama alanı bulacaktı. Ancak yukarıda belirttiğimiz üzere YİSHK 21'inci madde uyarınca sınır dışı kararı vermekle ilgili acele hallerde bir yetki devri söz konusuydu. Bu maddeye göre sınır dışı etme yetkisi gerekli hallerde illerde valiliklere devredilebilecekti. Bu maddeye göre valilikler tarafından verilmiş bir sınır dışı etme kararı söz konusu olduğu zaman, valiliklerin bulunduğu illerin yetki

¹⁹³ Ekşi, Kabaalioğlu, **Sınır Dışı**, s. 521.

¹⁹⁴ Danıştay'da bazı durumlarda ilk derece mahkemesi olarak belli bazı uyuşmazlıkları karara bağlayabilmektedir. Bu uyuşmazlıkların neler olduğu 2575 sayılı Danıştay Kanunu'nun 24'üncü maddesinde tahdidi olarak sayılmıştır. 1'inci fıkrasının c bendinde Bakanlıkların yapmış olduğu idari işlemlerden düzenleyici idari işlemlere karşı Danıştay'da iptal ve tam yargı davası açılabileceği belirtilmiştir. Sınır dışı etme kararları düzenleyici idari işlemlerden olmadıkları için bu işlemlere karşı açılacak davalarda görevli mahkeme idare mahkemeleriydi.

çevresinde yer alan idare mahkemeleri de İYUK 32'nci madde uyarınca yetkili olacaktı¹⁹⁵. Sınır dışı edilme işlemine karşı iptal davası açılması, bu işlemin uygulanmasını kendiliğinden durdurmamaktaydı (İYUK m.27). Sınır dışı etme işleminin hukuka aykırı olduğu iddiasıyla dava açılması halinde ayrıca yürütmenin durdurulması yönünde talepte bulunulması gerekmektedir¹⁹⁶. Yürütmenin durdurulması istemi reddedilmiş ise bu ret işlemine karşı ilgili bölge idare mahkemesine kararın tebliğinden itibaren başlamak üzere yedi gün içerisinde itirazda bulunabilecekti (İYUKm.27/6)¹⁹⁷. İdare Mahkemesinin vereceği nihai karara karşı, kararın tebliği tarihini izleyen günden itibaren başlamak üzere otuz gün içerisinde Danıştay'a temyiz yoluna başvurmaları mümkündür (İYUK m.46).

Sınır dışı etme işleminin iptaline ilişkin açılan davalarda, sınır dışı etme işleminin hukuka uygunluğu daha çok neden unsuru yönünden değerlendirilmiştir¹⁹⁸. Sınır dışı etme nedenin belirli bir şekilde düzenlendiği durumlarda idare mahkemeleri bu nedenlerin somut olayda gerçekleşip gerçekleşmediğini incelemek durumundadırlar¹⁹⁹. Pasaportunu on beş gün içerisinde yeniletmeyen yahut Türkiye'ye pasaportsuz gelen ya da ağır ceza mahkemesinin görevine giren bir suçtan dolayı mahkûm olup cezası infaz edilen yabancıların sınır dışı etme sebeplerinin ne olduğu tartışmaya yer bırakmayacak şekilde açıktı. Sınır dışı etme nedeninin bunlardan birisi olması halinde sınır dışı etme nedeninin var olmadığı tespit edildiğinde, sınır dışı etme işlemi hukuka aykırı olacak ve iptali gerekecekti²⁰⁰. Ancak uygulamada sınır dışı etme nedenleri daha çok YİSHK 19'uncu maddeye dayandırılmış ve idari yargı önüne gelen iptal talepleri bu madde açısından değerlendirilmiştir²⁰¹. Yukarıda da ele aldığımız üzere 19'uncu maddeye göre alınan sınır dışı etme kararları siyasi ve idari icaplara aykırılık ve umumi güvenlik nedenlerine dayandığı için idareye geniş takdir yetkisi vermektedir.

¹⁹⁵ Ekşi, Kabaalioğlu, **Sınır Dışı**, s. 522.

¹⁹⁶ Aybay, **Sınır Dışı**, s. 160.; Ekşi, **Temel Konular**, s. 66.

¹⁹⁷ Ekşi, **Temel Konular**, s. 66.

¹⁹⁸ Türk Hukukunda bir idari işleminin hukuka uygun olması için beş şart aranmaktadır. Bir idari işlem öncelikle yetkili makam tarafından yapılmalıdır, mevzuatlarla gösterilen şekle uygun olarak yapılmalıdır, kanunlarda belirli veya belirsiz gösterilen nedenlere uygun olarak yapılmalıdır, son olarak da konu ve amaç yönünden hukuka uygun olmalıdır. Bu beş unsurdan birinde meydana gelen sakatlık idari işlemi hukuka uygun olmayan idari işlem haline getirir ve iptali gerekir, Günday, **İdare Hukuku**, s. 60 vd.

¹⁹⁹ Aybay, **Sınır Dışı**, s. 161.; Çiçekli, **Yabancılar ve Polis**, s. 107.

²⁰⁰ Aybay, **Sınır Dışı**, s. 161.

²⁰¹ Aybay, **Sınır Dışı**, s. 161.

Sınır dışı etme kararına karşı iptal davası açılması halinde, kararı veren idari makam, idare mahkemesine kararın gerekçesini bildirmek zorundaydı (İYUK m.20). Yabancı'nın hangi eyleminin siyasi ve idari icaplara aykırılık teşkil ettiği idare tarafından bildirilmediği takdirde, alınan sınır dışı kararı neden yönünden hukuka aykırı olacak ve iptali gerekecekti²⁰².

1.2.4.Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun genel gerekçelerinde belirtildiği üzere, yabancıların ülkeye giriş ve ülkede ikametine ilişkin düzenlemeler içeren iki temel kanun olan Pasaport Kanunu ve Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun 1950 yılında çıkarılmıştı ve güncel ihtiyaçlara cevap vermekte yetersiz kalmaktaydı²⁰³. Ayrıca uluslararası koruma alanında kanun düzeyinde bir düzenleme bulunmamakta, uygulamalar idari düzenlemeler doğrultusunda yürütülmekte²⁰⁴ ve yıldan yıla artan yabancı sayısı karşısında mevcut mevzuat yetersiz kalmaktaydı. Belirtilen bu sebepler yabancılar ve uluslararası koruma alanlarında yeni bir düzenleme yapılması ihtiyacını doğurmuş ve bu sebeple²⁰⁵ 2009 yılında İçişleri Bakanlığı İltica ve Göç Mevzuatı ve İdari Kapasitesini Geliştirme ve Uygulama Bürosu²⁰⁶ tarafından YUKK'un hazırlık çalışmalarına başlanmıştır. Kanunun

²⁰² Aybay, **Sınır Dışı**, s.161,162, Bazı yargı kararlarında idarenin sınır dışı etmeye dayanak gösterilen nedenleri nitelendirme de yanlış davrandığı ve bu gerekçe ile iptal kararı verildiği görülmektedir. Basit zabıta olayı arz eden bir eylemin 19'uncu madde kapsamına sokulamayacağı yönünde Danıştay kararı için bkz. , Danıştay 12.D., 18.10.1979, E.1978/ E.1978/264, K.1979/3876, medeni halindeki değişikli idareye bildirmeyen yabancı'nın siyasi güvenliği tehdit etmediği yönündeki Danıştay kararı için bkz., Danıştay 12.D., 23.11.1970,E. 1969/2163, K.1970/2110.

²⁰³ YUKK genel gerekçesi için bkz. http://www.goc.gov.tr/icerik6/genel-gerekce_327_328_330_icerik (14.02.2017).

²⁰⁴ Genel Gerekçe, s. 1.

²⁰⁵ Bayata Canyaş, **Geri Göndermeme Yasağı**, s. 74.

²⁰⁶ Göç ve İltica Bürosu , 15/10/2008 tarihli İçişleri Bakanlık onayı ile kurulmuştur. YUKK'un göç ve iltica alanındaki idari teşkilata ilişkin hükümlerinin 11/3/2013 tarihinde yürürlüğe girmesiyle beraber 'Göç ve İltica Bürosu' nun yerini Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) almıştır, Nuray Ekşi, "2014 Yılında Kabul Edilen İdari Yargı'da İstinaf Müessesesinin Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Kapsamında Açılacak İdari Davalara Etkisi", **Göç Araştırmaları Dergisi**, C.1, S.1, 2015, s. 14 (İstinaf).

hazırlıkları Mayıs 2012 tarihinde sona ermiş²⁰⁷ ve YUKK Nisan 2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir²⁰⁸.

YUKK'a baktığımız zaman konuların üç ana başlık ve altı kısımdan oluştuğunu görmekteyiz. Bu ana başlıklar; yabancılara ilişkin konular, uluslararası koruma ve teşkilattır²⁰⁹. YUKK bu ana başlıklar altında altı kısım içermektedir. Yabancıların, Türkiye'ye giriş ve vize işlemlerinden oluşan birinci kısım (m.5-18); ikamet ve seyahatlerini düzenleyen ikinci kısım (m.19-49); vatansızlarla ilgili üçüncü kısım (m.50-51); yabancıların sınır dışı edilmelerini düzenleyen dördüncü kısım (m.52-60); uluslararası korumaya ilişkin beşinci kısım (m.61-95) ve son olarak da idari teşkilatın düzenlendiği altıncı kısım (m.103-123).

YUKK'un amacı; yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışları ile Türkiye'den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamı ve uygulamasına ilişkin usul ve esasları belirlemek ve İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemektedir (m.1). Bu bağlamda YUKK, yabancılarla ilgili iş ve işlemleri; sınırlarda, sınır kapılarında ya da Türkiye içinde yabancıların münferit koruma talepleri üzerine sağlanacak uluslararası korumayı, ayrılmaya zorlandıkları ülkeye geri dönemeyen ve kitlesel olarak Türkiye'ye gelen yabancılara acil olarak sağlanacak geçici korumayı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını kapsamaktadır (m.2). Ancak belirtmek gerekir ki YUKK hükümleri ancak hakkında Türkiye'nin taraf olduğu iki ya da çok taraflı milletlerarası sözleşme veya özel kanun bulunmayan hallerde uygulanabilecektir (m.2/2)²¹⁰.

²⁰⁷ Kanunun hazırlık süreci , kapsamı , temel ilkeleri ve Kanunla getirilen yenilikler hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Nuray Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı**, Beta Yayınevi, İstanbul 2012, s. 111 vd. (Tasarı).

²⁰⁸ YUKK'un 124'üncü maddesi uyarınca idari yapıya ilişkin hükümleri yayımı tarihi olan 11.4.2013 tarihinde, diğer hükümler ise yayımından bir yıl sonra 11.4.2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

²⁰⁹ Ekşi, **İstinaf**, s. 14, birbirinden farklı olan bu konular hakkında ayrı kanuni düzenlemeler yapılabileceği doktrinde savunulmuştur. Kanun tasarısının hazırlık sürecinde de, konuların farklı kanun metinleri olarak düzenlenmesi düşünülmüş fakat uygulama da yaşanacak sorunların önüne geçmek maksadıyla bu fikirden İçişleri Bakanlığı'nın kararı ile vazgeçilmiştir. Rifat Erten, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.19, S.1, 2015, s. 11 (Genel Bir Değerlendirme).

²¹⁰ Gülüm Bayraktaroğlu Özçelik, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleri Uyarınca Yabancıların Türkiye'den Sınır Dışı Edilmesi", **TBB Dergisi**, S.108, 2013, s. 214 (YUKK Hükümleri Uyarınca...).

Yabancıların sınır dışı edilmelerini düzenleyen hükümler YUKK'un "Yabancılar" başlığını taşıyan İkinci Kısımının Dördüncü Bölümünde 52 ve 60'ıncı maddeler arasında düzenlenmektedir. YUKK sınır dışı etme işlemini önceki yasal düzenlemelere kıyasla oldukça ayrıntılı, sistemli ve daha belirli kurallarla düzenlemiştir. Yukarıda anlattığımız üzere YUKK yürürlüğe girmeden önce sınır dışı edilmeyi düzenleyen iki temel kanun bulunmaktaydı. Bu kanunlardan YİSHK, YUKK'un 124 maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır. Aynı şekilde PK'nın sınır dışı etme ile ilgili olan 34/1'inci fıkrasının ikinci cümlesi de ilga edilen hükümler arasındadır. Sonuç olarak yabancıların Türkiye'den sınır dışı edilmeleri mevzuatımızda toplu olarak YUKK'ta düzenlenmiş bulunmaktadır²¹¹.

1.3. TÜRKİYE'NİN TARAF OLDUĞU ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER BAKIMINDAN YABANCILARIN SINIR DIŞI EDİLMELERİ

Uluslararası hukukta hâkim olan öğreti ve uygulamalara göre, yabancı ülke vatandaşı olan kişilerin bir ülkede ikametleri, o ülkeden sınır dışı edilmeleri veya geldikleri ülkeye geri gönderilmeleri ile ilgili düzenlemeler kural olarak, o işlemleri yapan devletlerin takdir yetkisinde kabul edilmekte ve bu konularla ilgili tasarrufları belirleme yetkisi devletlere bırakılmaktadır²¹². Uluslararası hukuka göre bir devletin yabancıyı sınır dışı etme hakkını takdir yetkisine uygun olarak kullanacağı kabul edilmekle birlikte bu hakkın keyfi olarak kullanılıp suiistimal edilmesine müsaade edilmemiştir²¹³. Bu saik ile çeşitli uluslararası anlaşmalarla getirilen düzenlemeler ile devletlerin keyfi uygulamaları önlenmeye çalışılmıştır.

Bu alanda düzenlenmiş olan en temel belge Cenevre Sözleşmesidir. Sözleşme'nin 33'üncü maddesi, hem sınır dışı etme hem de geri göndermeme kavramlarına uluslararası manada ışık tutmaktadır. Bu madde "*non-refoulement ilkesi*" olarak tanımlanan "hiçbir taraf devletin mülteciyi, ırkı, dini, vatandaşlığı, belirli bir gruba mensup olması veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayat ve hürriyetinin tehdit

²¹¹ Esra Dardağan Kibar, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Sınır dışı Etmeye İlişkin Hükümlerinin Getirdiği Yenilikler", **Sınır ve Sınır Dışı (Türkiye'de Yabancılar, Göç ve Devlete Disiplinlerarası Bakışlar)**, NotaBene Yayınları, Ankara 2014, s. 184 (Yenilikler).

²¹² Ergül, **Geri Verme**, s. 30.

²¹³ Altuğ, **Yabancılar**, s. 140, Dardağan, **Sınır Dışı**, s. 132.

edileceği ülkeye her ne şekilde olursa olsun sınır dışı edemeyeceği ya da geri gönderemeyeceği” ilkesini güvence altına almaktadır²¹⁴.

1.3.1. Çok Taraflı Sözleşmelerde Sınır Dışı Kavramının Düzenleniş Şekli

Yukarıda da belirtildiği üzere, sınır dışı etme işleminin uygulanmasında devletler uluslararası anlaşmalarla, ulusal mevzuat hükümleri ile ve de uluslararası nezaket kuralları çerçevesinde kısıtlanabilir²¹⁵.

Türkiye’nin taraf olduğu pek çok uluslararası anlaşmada sınır dışı etme işlemi ile ilgili doğrudan düzenlemeler mevcuttur. Bazı anlaşmalarda ise doğrudan konu ile ilgili düzenleme olmasa bile dolaylı olarak sınır dışı etme işlemi ile ilgili düzenlemeler ve buna bağlı olarak da hak ihlalleri karşımıza çıkmaktadır.

Anayasa’nın 90’ıncı maddesine göre, usulüne uygun şekilde yürürlüğe konulmuş olan uluslararası anlaşmalar kanun hükmündedirler. Usulüne göre yürürlüğe konmuş temel hak ve özgürlükler hakkında düzenlemeler içeren uluslararası anlaşmalar ile kanun hükümlerinin çelişmesi halinde, uluslararası anlaşma hükümleri uygulanacaktır. Dolayısıyla, Türkiye’nin taraf olduğu bir uluslararası anlaşmada sınır dışı etme ile ilgili bir hüküm varsa öncelikle anlaşma hükmü uygulanacaktır. Anlaşmalarda düzenlenmemiş hususlar bakımından kanun hükümleri uygulama alanı bulacaktır. Anayasa da yer alan bu düzenlemeyle aynı yönde YUKK 2/2’inci maddesinde, Türkiye’nin taraf olduğu milletlerarası anlaşmalar ile özel kanun hükümlerini saklı tutmuştur.

²¹⁴Sözleşmenin ilk hazırlık çalışmalarında sadece ‘sınır dışı edilmez’ terimi kullanılırken Fransızca konuşan temsilciler, bu terimin yanında ‘geri gönderilemez’ ifadesinin kullanılmasında ısrar etmişlerdir. Sekretarya yetkilisi Fransızca da ‘refoulement’ olarak adlandırılan tedbirin İngilizce konuşan ülkelerde bulunmadığını, ancak Fransa ve Belçika’da sadece adli bir makâmın kararına dayanılarak uygulanan sınır dışı etme ile kolluk önlemi olarak sınır dışı etme (deportation) veya sınırda ülkeye girişe izin vermeme şeklinde uygulanan refoulement arasında net bir ayrım bulunduğunu açıklamıştır. Belçika temsilcisi sınır dışı etme işleminin (expulsion) bir suç işlemiş mülteci hakkında uygulanırken geri gönderme işleminin iyi halli olmasına rağmen ülkede bulunması istenmeyen mültecinin sınır dışı edilmesine (deportation) ve ya ülkeye girişinin reddine uygulandığını eklemiştir, Ergül, **Geri Verme**, s. 32.

²¹⁵ Ekşi, **Temel Konular** , s. 45.

1.3.1.1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

İnsan hakları kavramı bir koşula bağlanmaksızın herkese tanınmış olan, evrensel nitelikte hakları ifade etmektedir²¹⁶. AİHS'in 1'inci maddesine göre akit devletler kendi yetki alanlarında bulunan herkese AİHS'in birinci bölümünde açıklanan hak ve özgürlükleri tanır. AİHS'de güvence altına alınan hakların uygulanması bakımından, akit devletlerin yetki alanında bulunması kaydıyla vatandaş ve yabancı ayrımı yapılmamıştır. Bunun sonucu olarak da AİHS'e taraf olmayan bir devletin vatandaşı olan kişi eğer AİHS'e taraf olan bir devletin yetki alanında ise AİHS'in getirmiş olduğu güvencelerden yararlanabilecektir²¹⁷.

AİHS'de sınır dışı etme işlemi ile ilgili doğrudan bir hüküm bulunmamaktadır. Sözleşmenin “Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği” başlıklı 5'inci maddesinde herkesin kişi özgürlüğüne ve güvenliğine sahip olduğu belirlendikten sonra altı bent halinde sayılan istisnalar arasında, (f) alt bendinde, herhangi bir kimsenin sınır dışı edilmesi amacıyla tutuklanmasının kişi özgürlüğü ve güvenliğine aykırılık teşkil etmeyeceği belirtilmiştir²¹⁸. Bir kimsenin sınır dışı edilmek üzere tutuklanmasında doğal olarak AİHS'e aykırı bir durum yoktur²¹⁹. AİHS'in 3'üncü maddesine göre, hiç kimse işkenceye²²⁰, gayri insani yahut haysiyet kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulamaz. Bununla beraber AİHM pek çok kararında, sınır dışı etme işlemi sonucunda yabancının gönderileceği devlette işkenceye, haysiyet kırıcı ceza veya muameleye tabii tutulma tehlikesi olması halinde, sınır dışı işleminin 3'üncü maddeye aykırı olduğu sonucuna

²¹⁶ Ancak bu kuralın bazı haklardan faydalanmaktan mahrumiyet veya belirli grupta bulunan kişilere daha fazla hakların verilmesi gibi istisnaları vardır. Sınır dışı ve suçluların iadesi sadece yabancılara uygulanan yaptırımlardır. Ülkeye giriş, kamu hizmetlerine katılma, seçme ve seçilme gibi bazı haklar ise sadece vatandaşların yararlanabileceği haklardır. Bu durumlar ise insan haklarının evrenselliğine getirilmiş istisnalara örnek teşkil edebilir, Ekşi, **Yabancılar**, s. 107-108.

²¹⁷ Sirmen, **Sınır Dışı Temel Düzenlemeler**, s. 37.

²¹⁸ Sirmen, **Sınır Dışı Temel Düzenlemeler**, s. 37.

²¹⁹ “AİHS m. 5 'de tutuklamaya ilişkin güvenceler ise aynen geçerlidir. Yani; tutuklanan bir kişinin derhal yargıç önüne getirilmesi, kendisi hakkında uygulanan işlemin hukuka uygunluğu hakkında kısa sürede karar verilmesi ve işlem hukuka aykırı bulunursa salıverilmesine karar verilmesini isteyebilme hakkı, şüphesiz ki uyruklar kadar yabancılar için de geçerlidir. Diğer yandan, tutuklanan kişiye, tutuklama nedenlerinin ve aleyhindeki iddiaların hemen ve anlayabileceği bir dilde bildirilmesinin gerekmesi yabancılar için daha büyük önem arz eder”, Aybay, **Yabancılar**, s. 235.

²²⁰ Kişinin kovuşturma sırasında askıya alınması, gürültüye maruz bırakılması, su ve yiyecek verilmemesi, uykusuz bırakılması, duvara doğru ayakta durmaya zorlanması da artık AİHS'in 3. Maddesinin ihlali olarak sayılmaktadır. Ekşi, **Dava**, s. 16.

varmıştır²²¹. Konsey üyesi olan bir devlet tarafından, kendi sınırlarında bulunan bir yabancı, AİHS' in 3'üncü maddesinde yer alan muamelelerden herhangi birine maruz kalma riski bulunan bir ülkeye gönderilmesi halinde AİHS'in 3'üncü maddesine aykırı hareket edilmiş sayılır²²². AİHM bu maddenin konsey üyesi devletlere, yabancıyı işkenceyle veya hayati tehlike ile karşılaşacağı ülkelere göndermeme yükümlülüğünü yüklediğini belirtmiştir²²³.

AİHS'in üçüncü maddesi dışında, sınır dışı etme işlemi ile ilgili dikkate alınması gereken iki hükmü daha mevcuttur. Bunlar etkili başvuru hakkına ilişkin olan 13'üncü madde ile özel hayatın ve aile hayatının korunmasına ilişkin 8'inci maddedir²²⁴.

AİHS'in 8'inci maddesine göre, herkes aile hayatına, özel hayatına ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir. AİHM kararlarında, sınır dışı etme kararı verilirken ilgilinin özel ve aile hayatına saygı gösterme yükümlülüğünün de göz önüne alınması gerektiğini ifade etmektedir²²⁵. Sınır dışı edilme, doğası gereği ilgilinin aile bağlarını zedeleyebilmektedir²²⁶. Sınır dışı etme işleminin neticesinde aile hayatının olumsuz etkileneceği ihtimali²²⁷ var ise; bu sınır dışı etme işleminin "ulusal güvenlik, kamu güvenliği ya da ülkenin ekonomik esenliğini koruma, suçların ve düzensizliğin önlenmesi, sağlığın ve ahlakın korunması, başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla ve demokratik bir toplumda gerekli ölçütler içinde, yasaya

²²¹ Soering v.Birleşik Krallık, (Başvuru no:14038/88, 07.07.1989), Mamatkulov ve Askarov v. Türkiye (Başvuru no:46827/99, 46951/99, 04.02.2005).

²²² Sirmen, **Sınır Dışı Temel Düzenlemeler**, s. 38.

²²³ Ekşi, **Dava**, s. 16, Aynı yönde bkz.: Expulsions of aliens in international human rights law, **OHCHR Discussion paper**, Geneva 2006, s. 2, <http://www2.ohchr.org/english/issues/migration/taskforce/docs/Discussion-paper-expulsions.pdf> (12.10.2016).

²²⁴ Sirmen, **Sınır Dışı Temel Düzenlemeler**, s. 38.

²²⁵ Aile yaşantısının mutlaka karı koca ilişkisi içerisinde olması gerekmez. Anne, baba ve çocuklar hatta uzak akrabalar dahi somut olaya göre aile yaşantısı olarak kabul edilebilmektedir. Ekşi, **Dava**, s. 18. AİHM uzun yıllar Hollanda'da yaşayan eşinden boşanmış bir yabancının, kızı ile arasındaki yakın bağların koparılıp atılma tehlikesini sekizinci madde kapsamında değerlendirmiş ve yabancı hakkında Hollanda hükümeti tarafından verilmiş olan sınır dışı etme kararının AİHS' in sekizinci maddesinin ihlali olduğuna karar vermiştir, Sirmen, **Sınır Dışı Temel Düzenlemeler**, s. 38, Karar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Gilles Dutertre, **Key case law extracts, European Court of Human Rights**, Strasbourg 2003, s. 277 vd.

²²⁶ Ekşi, **Dava**, s. 17.

²²⁷ "AİHS' in sekizinci maddesinin sınır dışı etme işlemine uygulanabilmesi için üç şartın bir araya gelmesi gerekmektedir. Bu şartlar; Sınır dışı edilecek kişinin aile yaşantısının olması, sınır dışı etme işleminin aile yaşantısını bozması ve sınır dışı etme işleminin zaruri olmasıdır", Ekşi, **Dava**, s. 18.

uygun bir biçimde” gerçekleştirilmesi gerekmektedir²²⁸. Sınır dışı etme işleminin aile yaşantısını bozması şartı, diğer aile üyelerinin sınır dışı edilen kişi ile birlikte gitmek durumunda kaldıkları hallerde uygulanmaz²²⁹. Zira bu şartlarda aile yaşamının bozulmuş olması söz konusu değildir.

Sınır dışı işleminde dikkate alınması gereken diğer bir madde ise AİHS’in etkili hukuksal başvuru yolları hakkını düzenleyen 13’üncü maddesidir. Bu maddeye göre AİHS de güvence altına alınmış hakların ve özgürlüklerin ihlal edilmesi halinde kişiye ulusal bir otorite önünde etkili başvuru olanağının sağlanması taraf devletlerin yükümlülüğüdür²³⁰. Hakkında sınır dışı etme kararı verilir bu karar uyarınca sınır dışı edilecek kişilere, AİHS kapsamında yer alan hakları ile ilgili olarak, tarafsız ve bağımsız ulusal mercilere başvurma imkânının tanınması ve başvurunun uygun usullerle incelenip değerlendirilmesinin sağlanması gerekmektedir²³¹.

AİHS’in adil yargılanma hakkını düzenleyen 6’ncı maddesinin sınır dışı ile ilgili konulara uygulanıp uygulanmayacağı ise büyük bir sorun teşkil etmektedir²³². Bu madde uyarınca “Herkes, gerek medenî hak ve yükümlülükleriyle ilgili nizalar, gerek

²²⁸ Aybay, **Yabancılar**, s. 164.

²²⁹ Ekşi, **Dava**, s. 18.

²³⁰ Jabari v. Türkiye (Başvuru no: 40035/98, 11.07.2000) Kararına konu olan olayda, Jabari İran yasalarına göre zina suçu işlemiş ve İran’da ceza davası başlamadan İran’ı terk ederek Türkiye’ye gelmiştir. Şubat 1998’de sahte pasaport ile Fransa üzerinden Kanada’ya gitmek için İstanbul’a gelmiştir. Fransız havaalanında sahte pasaport kullandığı tespit edilmiş ve 4 Şubat 1998 tarihinde İstanbul’a geri gönderilmiştir. Türkiye’ye yasa dışı yollardan giriş yaptığı ve sahte pasaport kullandığı gerekçesi ile gözaltına alınmıştır. Pasaport kanununa muhalefetten de hakkında savcılığa suç duyurunda bulunulmuştur. Savcılık ile Jabari’nin canını kurtarmak maksadı ile yasa dışı yollardan girdiğini, suç işleme kastının olmadığı gerekçesi ile serbest bırakılmasına karar vermiştir. İstanbul Emniyet Müdürlüğü Hudut İltica ve Yabancılar şubesi Jabari’nin Irak’a sınır dışı edilmesine karar vermiştir. Jabari ise bunun üzerine Hudut İltica ve Yabancılar şubesine İran vatandaşı olduğunu söyleyerek mülteci talebinde bulunmuştur. 1994 Yönetmeliğinde geçen beş günlük süre zarfında başvuru yapılmadığı gerekçesi ile bu başvurusu reddedilmiştir. Sonra devreye Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komisyonu girmiş ve Jabari İstanbul’da bir otele yerleştirilmiştir. 12 Şubat 1998 tarihinde Jabari ile 1951 Cenevre Komisyonu gereğince mülakat yapılmış ve İran’a gönderildiği takdirde gerçek anlamda işkence ve kötü muamele ile karşı karşıya kalacağından bahisle 16 Şubat 1998 tarihinde Jabari’ye mülteci statüsü verilmiştir. 8 Mart 1998 tarihinde Jabari, hakkında verilmiş olan sınır dışı kararına karşı Ankara İdare mahkemesine iptal davası açmış ve yürütmeyi durdurma talep etmiştir. Jabari’ye Hudut İltica ve Yabancılar Şubesi tarafından ikamet izni verilmiştir. 16 Nisan 1998 tarihinde Ankara İdare Mahkemesi kararın hukuka uygun olduğu gerekçesi ile iptal talebini ve yürütmeyi durdurma talebini reddediyor. Jabari bu karar üzerine AİHM’ne başvurmuştur. AİHM Türkiye’nin 13. Maddeyi ihlal ettiğine ancak 3. Maddenin ihlalinin söz edebilmek içinde kararın uygulanması gerektiğine, Jabari hakkında alınmış olan sınır dışı kararının uygulanmadığından bu konuda bir ihlalin söz konusu olmadığına karar vermiştir. Kararın tam hali için bkz. http://madde14.org/index.php?title=Jabari/_/T%C3%BCrkiye (07.10.2016).

²³¹ Aybay, **Yabancılar**, s. 97.

²³² Ekşi, **Dava**, s. 19.

cezaî alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini istemek hakkına sahiptir”. Bu maddenin uygulama alanına, medeni hak ve yükümlülükler özel hukuka ilişkin haklar ve borçlar ile suç isnadı girmektedir²³³. Avrupa İnsan Hakları Komisyonu almış olduğu ilk kararlarda göç ve iltica ile ilgili idari yargı kararlarına karşı 6’ncı maddenin uygulanmayacağını belirtmekteydi. Ancak daha sonraki kararlarında aksi yönde bir kanaate vararak, 8’inci maddede yer alan aile hayatının korunması veya eğitim hakkının ihlali hallerinde sınır dışı işleminin 6’ncı madde kapsamında değerlendirileceğini kabul etmiş; fakat son tarihli kararlarında eski görüşünü benimseyerek sınır dışı etme işleminde 6’ncı maddenin uygulanmayacağını belirtmiştir²³⁴.

AİHM de Komisyon ile aynı karardadır. Dolayısıyla, sınır dışı etmenin AİHS’in 6’ncı maddesinin sağladığı güvencenin dışında kaldığı kanaatindedir²³⁵. AİHM’e göre eğer bir hak kamu hukuku alanına giriyorsa kişinin 6’ncı maddenin korumasından yararlanması mümkün değildir. Nelerin özel hukuk nelerin kamu hukuku alanına girdiğinin tespiti ise AİHM tarafından ülkelerin iç hukuk kurallarına göre yapılmamaktadır. AİHM üye ülke hukuklarındaki düzenlemelerden bağımsız bir şekilde, özel hukuk- kamu hukuku ayırımına kendisi değerlendirip karar vermektedir²³⁶.

²³³ AİHM ve Komisyon bu kavramları yorumlarken, davalı devletin iç hukukundaki tasnifleri dikkate almamakta, AİHS’e taraf bütün devletler için Avrupa Koruma Standardı getirmektedir. Komisyon ve AİHM bu madde de yer alan kavramları iç hukuktan bağımsız olarak, sözleşmenin amacına uygun olarak yorumlanması gerektiğini düşünmektedir. AİHM, uyuşmazlığın içeriğini, niteliğini ve haklar üzerindeki etkilerini dikkate almakla beraber özel hukuka ilişkin haklar ve borçlar ifadesinin çerçevesini çizecek genel bir ilke henüz oluşturmamıştır. Ancak altıncı madde de yer alan cezai uyuşmazlıklar kavramının sınırlarını çizmiştir. AİHM, altıncı maddedeki özel haklar ve borçların kapsamını ilk defa 1971 yılında verdiği *Beigeisen v. Avusturya* kararında değerlendirmiştir. Söz konusu davada AİHM altıncı maddenin kapsamını oldukça dar yorumlamış ve devlet ve kişi arasındaki davalarda bu maddenin uygulanmayacağını söylemiştir. Bu karardan sonra altıncı maddeye bakış açısı zamanla yumuşamış ve milli hukuklara göre idare hukukunun uygulama alanına giren bazı davalarda da altıncı maddenin uygulanmasını kabul etmiştir. Nuray Ekşi, *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin 6. Maddesinin Yabancıların Sınır dışı Edilmesine Uygulanıp Uygulanmayacağı* sorunu, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel hukuk Bülteni**, Y. 29, S.1-2, 2009, s. 4 (6.Madde).

²³⁴ Ekşi, **Dava**, s. 19.

²³⁵ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin, 6’ncı maddenin sınır dışı hallerinde uygulanmayacağı görüşüne doktrin tarafından yapılan eleştiriler için bkz. Ekşi, **6.madde**, s. 7.

²³⁶ Ekşi, **Dava**, s. 19.

1.3.1.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek 4 No’lu Protokol

AIHS Ek 4 No’lu Protokol, 16.09.1963 yılında imzalanmış ve 02.05.1968 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu Protokol Türkiye tarafından ise 19.10.1992 tarihinde imzalanmıştır. Protokol’ün²³⁷ “Serbest Dolaşım” başlığını taşıyan 2’nci maddesinde “Bir devletin ülkesi üzerinde yasal olarak bulunan herkesin orada serbestçe dolaşma ve ikametgahını serbestçe seçebilme hakkı vardır. Herkes herhangi bir ülkeyi kendi ülkesi de dâhil olmak üzere terk etmekte serbesttir. Bu haklar, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda zorunlu tedbirler olarak ve yasayla öngörülmüş sınırlamalara tabi tutulabilir” denilerek vatandaşların serbest dolaşım hakkı güvence altına alınmıştır.

AIHS Ek 4. No’lu Protokol sınır dışı etme işlemi ile ilgili, AIHS’in aksine maddi hükümler içermektedir. Protokol uyarınca “Hiç kimse, tek başına ya da toplu olarak, uyruğu bulunduğu devletin ülkesinden sınır dışı edilemez” (m.3/1). Bu düzenlemeye göre, hiç kimsenin uyruğunda bulunduğu devletin ülkesinden sınır dışı edilemeyeceği ifade edilerek vatandaşlar açısından sınır dışı etme yasağı bulunduğu belirtilmiştir. Bu düzenleme ile sınır dışı etme işleminin sadece yabancılar açısından uygulanabilecek bir yaptırım olduğu hüküm altına alınmıştır. Devletlerin kendi ülke vatandaşlarını ülkeye kabul zorunluluğu ise aynı maddenin 2’nci fıkrasında düzenlenmiştir. İlgili madde uyarınca, hiç kimsenin uyrukluğunda bulunduğu devletin ülkesine girme hakkından yoksun bırakılamayacağı belirtilerek, devletlerin kendi ülke vatandaşlarını ülkeye kabul etme zorunlulukları bulunduğu vurgulanmıştır²³⁸.

4 No’lu Protokolün 4’üncü maddesi ise yabancıların sınır dışı edilmelerine sayı bakımından bir sınırlama getirmektedir. Bu maddenin kesin ve net ifadesine göre “Yabancıların toplu halde sınır dışı edilmeleri yasaktır”. Bu maddeye herhangi bir istisna koyulmamıştır. Dolayısıyla her ne şekilde olursa olsun toplu halde sınır dışı etme işlemi yapılamayacaktır. Yabancılar kolektif değil sadece bireysel düzeyde işlemler ile

²³⁷ Ek 4 No’lu protokolün Türkçe metni için bkz.: <http://www.aihmbasvururehberi.com/2010/03/4-numaral-ek-protokol.html> (09.10.2016).

²³⁸ Aybay, **Sınır Dışı**, s. 166.

sınır dışı edilebileceklerdir²³⁹. Devletlerin ayrımcılık sebebiyle belli bir grubu toplu halde sınır dışı etmeleri mümkün değildir²⁴⁰. Toplu halde sınır dışı etme işleminin ne anlama geldiği hususu tartışmalı olmakla beraber, AİHM toplu halde sınır dışı etmenin tanımını içtihat yolu ile geliştirmiştir²⁴¹. Buna göre, yabancıları grup halinde ülkeden ayrılmaya zorlayan herhangi bir işlem, toplu halde sınır dışı etme olarak nitelendirilebilecektir. Sınır dışı etme işlemi yapılırken, topluluğu oluşturan bireylerin şahsi durumu makul bir şekilde ve objektif olarak incelenmiş ise, bu işlem toplu halde sınır dışı etme olarak adlandırılmayacaktır²⁴².

²³⁹ Aybay, *Sınırdışı*, s. 166.

²⁴⁰ Ekşi, *Yabancılar*, s. 109.

²⁴¹ “Başvuru sahipleri Bay Jan Conka, Bayan Marria Konkova, Bayan Nad’a Konkova ve Bayan Nikola Konkova, sırasıyla 1960, 1961, 1985 ve 1991 doğumlu Romen (çingene) orijinli Slovakya vatandaşlarıdır. Bu başvuru sahiplerinden ilk ikisi, üçüncü ve dördüncü başvuru sahiplerinin ebeveynidirler. 1998 yılında müteaddit defalar Slovakya Cumhuriyetinde dazlakların saldırılarına uğradıklarını, bunlardan birinde Bay Conka’nın ağır bir şekilde hastanelik olduğunu, bu saldırı ve tehditlerin devam etmesine rağmen, polisin bütün bu olaylara müdahale etmediğini söylemişlerdir. Devam eden bu tehditlerin bir sonucu olarak, başvuru sahipleri Slovakya’dan kaçarak Kasım 1998’de Belçika’ya gelmişlerdir. Ancak burada yaptıkları sığınma talebi Belçika yetkililerince kabul edilmemiş ve sınır dışı edilmişlerdir. Bunun üzerine başvuru sahipleri 04.10.1999 tarihinde Belçika Krallığı aleyhine Sözleşmenin 5 ve 13 ile 4 No’lu Protokol’ün 4. maddesinin ihlali iddiaları ile Mahkemeye başvurmuşlardır. Mahkeme, kendi içtihadına atıfta bulunarak toplu halde sınır dışı etme işleminin, yabancıları bir grup olarak ülkeyi terke zorlayan herhangi bir işlem olarak anlaşılması gerektiğini vurgulamıştır. Ancak, böyle bir işlem yapılırken, grubu oluşturan her bir yabancıнын somut durumu, makul bir şekilde ve objektif olarak incelenmiş ise, toplu halde sınır dışı işleminden söz edilemeyeceğini belirtmiştir. Dava konusu olayda, her ne kadar davacılarla ilgili olarak daha önceden yapılan işlemlerde ve verilen kararlarda, her birinin şahsi durumları makul ve objektif bir şekilde incelenmiş olmasına karşılık, 29.09.1999 tarihli kararı uygulamak üzere yapılan yakalama ve sınır dışı işlemleri için bu şartlara uyulduğundan bahsedilemeyeceğini, Yabancılar Kanununun 7.1(2)’ye göre alınan 29.09.1999 tarihli sınır dışı etme kararında ise, davacıların geçmişteki sığınma başvurularına ve münferit durumlarının değerlendirilmesine yer verilmediği, sadece ülkede üç aydan fazla kalma hususunun zikredildiği vurgulanmıştır. Mahkeme, toplu halde sınır dışı işleminin yürütüldüğü şüphesini kuvvetlendiren deliller olarak şu hususları sıralamıştır: Aynı kökenden çok sayıda insanın aynı kaderi (sınır dışı işlemini) paylaşmış olması, Davacıların sınır dışı işleminden önce, resmi makamların toplu halde sınır dışı yapılacağı yönündeki açıklamaları ile bu yönde uygulama yapılması konusundaki talimatları, İlgili bütün yabancıların polis istasyonuna aynı zamanda gelmelerinin istenmesi, Bahse konu kişilerin ülkeyi terk etmelerini ve yakalanmalarını isteyen kararların aynı ifadelerle hazırlanması, Yabancıların bir avukatla görüşmelerinin çok zor olması, Sığınma işlemlerinin tamamlanmamış olması. yabancıların polis istasyonunda hazır bulunmalarına ilişkin kararın tebliği ile bu kişilerin sınır dışı edilmeleri arasındaki periyot içerisinde hiçbir aşamada, bu yabancıların her birinin şahsi durumlarının bireysel olarak ve gerçekten alındığını gösteren yeterli güvenceler sunulmamıştır. Sonuç olarak, 4 No’lu Protokolün 4. maddesi ihlal edilmiştir” Bülent Çiçekli, “Conka v. Belçika: Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkı ve Yabancıların Toplu Olarak Sınır dışı Edilme Yasağı İhlali İddiaları”, *Polis Akademisi İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Dergisi*, C.1 S. 2, s. 273-288 (Conka v. Belçika).

²⁴² Çiçekli, *Conka v. Belçika*, s. 273-288.

1.3.1.3. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek 7 No'lu Protokol

AIHS'e Ek 7 No'lu Protokol Türkiye tarafından 14 Mart 1985 tarihinde imzalanmış, onaylanması hakkında 10.03.2016 tarihli 6684 sayılı Kanun ise 8 Nisan 2016 tarihinde Resmi Gazete 'de yayınlanmıştır²⁴³.

Ek 4 No'lu Protokolden farklı olarak, Ek 7 No'lu Protokol sınır dışı etme işlemi ile ilgili usuli düzenlemeler getirmiştir. Protokol'ün 1'inci maddesinde yabancıların sınır dışı edilmelerine ilişkin usul düzenlemiştir. Bu düzenlemeye göre, bir devlet ülkesinde yasalara uygun olarak ikamet eden bir yabancıyı, yasaya uygun şekilde verilmiş bir kararın uygulanması dışında sınır dışı edemeyecektir. Hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancı, sınır dışı edilmesine karşı gerekçeler öne sürme ve durumunun yeniden incelenmesi amaçlarıyla, yetkili bir merci önünde veya bu merci tarafından tayin edilecek biri ya da birileri önünde kendini temsil ettirebilme (savunma) hakkına sahip olacaktır. Bu maddenin uygulanmasında iki hususun göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bunlardan ilki yabancıların ülke içerisinde bulunması yasalara uygun bir şekilde olmalıdır. Yani, bulunduğu ülkenin mevzuatında yer alan giriş, çıkış, ikamet, vize, çalışma vb. koşulları yerine getirmiş olmalıdır. İkinci husus ise sınır dışı etme kararının hukuka uygun bir şekilde ve yetkili makamlar tarafından alınmış olması gerekmektedir²⁴⁴.

AIHS Ek 7 No'lu Protokol'ün 1'inci maddesi ile sınır dışı edilen yabancılar açısından kabul edilen usuli güvenceler mutlak nitelikte değildir. Bu güvencelere aynı maddenin 2'nci fıkrası ile istisna getirilmiştir. Bu düzenlemeye göre, sınır dışı etmenin kamu düzeni, kamu yararı ya da ulusal güvenlik nedenleri açısından gerektiği hallerde, yabancı, sınır dışı edilmesine karşı gerekçeler öne sürmek ve durumunu yeniden değerlendirmek için yetkili makamlar veya bu makamlar tarafından belirlenen kişi veya kişiler önünde kendini savunmaksızın, sınır dışı edilebilir. Görüldüğü üzere yabancı, öncelikli olarak, Protokolün sağlamış olduğu usuli güvenceye ilişkin haklarını kullanmadan sınır dışı edilemeyecektir. Fakat istisna oluşturan hallerde, kamu düzeni

²⁴³ Ek 7 No'lu protokol onay durumu için bkz. <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/117/signatures> (10.10.2016).

Protokol orijinal metni için bkz. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/117> (10.10.2016).

²⁴⁴ Kabaalioglu, Ekşi, **Sınır Dışı**, s. 10.

gerekçesiyle ya da ulusal güvenliğe ilişkin sebeplerde sınır dışı etmenin gerekli olduğu hallerde, bu hakları kullanmasına fırsat verilmeden sınır dışı edilebilecektir²⁴⁵.

1.3.1.4. Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Tarihli Cenevre Sözleşmesi

Cenevre Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 14 Aralık 1950 tarih ve 429(V) sayılı kararı ile toplanan Konferansta kabul edilmiştir. 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre'de imzalanmış ve 22 Nisan 1954 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye ise 5 Eylül 1961 tarihinde bu sözleşmeye taraf olmuştur. Dolayısıyla mülteciler açısından sınır dışı etme işlemi söz konusu olduğunda Cenevre Sözleşmesi uygulanacaktır.

Cenevre Sözleşmesi'nin uygulama alanı, Sözleşmenin 1'inci maddesinde tespit edilmiştir. İlgili madde uyarınca bu Sözleşme; 1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar neticesinde ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri yüzünden takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve bu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya söz konusu korkuya binaen istifade etmek istemeyen yahut tabiiyeti olmayan, bahis konusu hadiseler neticesinde daha önce ikamet ettiği ülke dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korkuya binaen dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır (m.1/2). Bu maddenin giriş kısmında yer alan "1 Ocak 1951'den evvel cereyan eden hadiseler neticesinde" ifadesi Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü ile kaldırılmıştır²⁴⁶. Bu Protokole taraf olan devletler, 1 Ocak 1951 sınır tarihine bakılmaksızın, durumları 1951 Sözleşmesindeki tanıma uyan mültecilere Sözleşmenin temel hükümlerini uygulayacaklarını taahhüt etmişlerdir. Sözleşmeye eklenen bu Protokol, Devletlerin Cenevre Sözleşmesine taraf olmasalar bile katılabilecekleri bir belgedir²⁴⁷. Bu Protokol ile birlikte mülteci statüsünün verilmesini gerektiren olay hangi

²⁴⁵ Aybay, **Sınır Dışı**, s. 167.

²⁴⁶ Türkiye bu Protokole, 01.07.1968 gün ve 6 sayılı kararname ile onaylayarak taraf olmuştur. RGT.05.08.1968, No:12968. Protokol'ün Türkçe metni için bkz.: [http://www.goc.gov.tr/files/files/M%C3%9CLTEC%C4%B0LER%C4%B0N%20HUKUK%20STAT%C3%9CS%C3%9CNE%20%C4%B0L%C4%B0C5%9EK%C4%B0N%201967%20PROTOKOL%C3%9C\(1\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/M%C3%9CLTEC%C4%B0LER%C4%B0N%20HUKUK%20STAT%C3%9CS%C3%9CNE%20%C4%B0L%C4%B0C5%9EK%C4%B0N%201967%20PROTOKOL%C3%9C(1).pdf) (17.10.2016).

²⁴⁷ Filiz Ercan Coşkun, "**Uluslararası Mülteci Hukuku ve Sınırdışı Etme veya Geri Gönderme Yasağı**", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale 2004), s. 28 (Mülteci Hukuku).

tarihte gerçekleşmiş olursa olsun, Türkiye Cenevre Sözleşmesine koymuş olduğu coğrafi çekinceye istinaden Avrupa'dan gelenlere 1951 Sözleşmesi kapsamında mülteci statüsü uygulayacaktır²⁴⁸.

Cenevre Sözleşmesi'nin 32'nci maddesi mültecilerin sınır dışı edilmelerini düzenlemektedir. Buna göre "Taraf Devletler, ülkelerinde yasal olarak bulunan bir mülteciyi, ulusal güvenlik veya kamu düzeni ile ilgili sebepler dışında sınır dışı edemeyeceklerdir"(m.32/1). Sözleşme'nin açık ifadesine göre, ülkede yasal olarak bulunan mülteciler, ülkede bulunmasının kamu düzenine veya güvenliğine aykırı olması halleri dışında sınır dışı edilemeyeceklerdir²⁴⁹. Mülteciler hakkında alınacak sınır dışı etme kararı da kanunda belirlenen usule göre yapılmış olmalıdır. Sınır dışı kararı alınan mültecinin durumunu açıklaması için delil sunmasına, hakkında alınmış bu kararı temyiz etmesine ve bu amaçlarla yetkili bir makam yahut yetkili makamın atayacağı kişi veya kişiler önünde kendini temsil ettirmesine (savunmasına) izin verilecektir. Ancak Zaruri ulusal güvenlik sebepleri aksi yönde davranılmasını gerektiriyorsa, ilgiliye bu haklar tanınmaksızın da sınır dışı edilebilir (m.32/2). Hakkında sınır dışı edilme kararı alınmış olan mülteciye, diğer bir devlet tarafından kabul edilmesini sağlamak üzere uygun bir süre verilir (m.32/3)²⁵⁰.

Sözleşmenin 33'üncü maddesinde "*Non-refoulement*" yasağı düzenlenmiştir. Buna göre "Hiçbir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir". Ancak devam eden fıkrasından geri göndermeme yasağına bir istisna getirilmiştir. Ülke emniyeti açısından çok ciddi tehdit oluşturan durumların varlığı halinde veya ciddi bir suçtan dolayı kesinleşmiş bir mahkeme kararı olduğu için

²⁴⁸ Sirmen, **Sınır Dışı Temel Düzenlemeler**, s. 36, 1967 Protokolü m.1/3'e göre; bu Protokol'e coğrafi açıdan çekince koyularak taraf olunması yasaklanmıştır. Fakat, Cenevre Sözleşmesi'ni coğrafi sınırlama ile kabul eden devletlerin bu beyanlarının korunacağı ifade edilmiştir. Türkiye, 1967 Protokolü'nün, Cenevre Sözleşmesine taraf olan devletlere, coğrafi sınırlama beyanlarını, 1967 Protokolü bakımından da geçerli kılma hakkı veren bu hükmüne dayanarak, söz konusu alandaki çekinceyi devam ettirmiştir.

²⁴⁹ Ekşi, **Yabancılar**, s. 114.

²⁵⁰ Ekşi, **Yabancılar**, s. 114.

bulunduğu ülke açısından tehlike arz edecek olan mülteciler hakkında geri göndermeme yasağı uygulanmayacaktır²⁵¹.

Türkiye Cenevre Sözleşmesine koyduğu çekinceye istinaden sadece Avrupa'dan gelenlere mülteci statüsü tanımaktadır. Avrupa dışından gelenlere ise mülteci statüsü tanıma zorunluğu ise yoktur. Ancak, uluslararası örf ve adet hukuku kuralı olarak kabul edilecek *non-refoulement* kuralı bu coğrafi çekinceye bakılmaksızın uygulanmalıdır²⁵². Zira, evrensel seviyede insan haklarının uluslararası korumasının geliştirilmesi ile geri göndermeme ilkesinin kapsamı genişletilmiştir²⁵³. Böylelikle geri göndermeme ilkesi, mülteci hukukunun dar çerçevesinin ötesine geçmiş bulunmaktadır²⁵⁴.

Cenevre Sözleşmesinin işlerlik kazanması açısından Türkiye 1994 yılında mülga Mülteciler ve Sığınmacılar Yönetmeliğini (1994 Yönetmeliği) çıkarmıştır. Bu yönetmelik, iç hukukumuzda mülteci hukuku ile ilgili boşluğu doldurmuş olmasına rağmen, uygulamada bazı sorunların yaşanmasına sebep olmuştur. Türkiye'ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere sınırdan geçen yabancıların, izlemesi gereken süreç hakkında yeterince bilgilendirilmemesi, müracaatın, Yönetmelikte belirtilen on günlük sürede yapılamamasına sebebiyet vermiştir. Türkiye'ye iltica süreci devam eden ya da Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komisyonu tarafından üçüncü bir ülkeye sığınma hakkı kabul edilen sığınmacıların, Yönetmelikte belirtilen ve İçişleri Bakanlığı tarafından hak düşürücü kabul edilen bu on günlük sürede başvuru yapamamaları sınır dışı edilmelerine neden olmaktaydı. Söz konusu Yönetmelikte yer alan bu eksiklikler sebebiyle 2006 yılında, bu Yönetmelikte değişikliğe gidilmiş ve on günlük başvuru süresi yerine gecikmeden ve makul olan en kısa sürede başvurulması ibaresi getirilmiştir²⁵⁵.

²⁵¹ Çelikel, (Öztekin) Gelgel, **Yabancılar**, s. 140, Tekinalp, **Yabancılar**, s. 98, Ekşi, **Yabancılar**, s. 115.

²⁵² Çiçekli, **Yabancılar**, s. 276.

²⁵³ Tamás Molnár, "The principle of non-refoulement under international law: Its inception and evolution in a nutshell", **Corvinus Journal of International Affairs**, Vol.1, 2016, s. 53 (non-refoulement).

²⁵⁴ Molnár, **non-refoulement**, s. 53.

²⁵⁵ 16.01.2006 tarihinde, 9938 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik kabul edilmiştir. R.G.T., 2701.2006, No.26062, Nasih Sarp Ergüven, Beyza Özturanlı, "Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 62 (4) , Y 2013, s. 1027.

Yönetmeliğin 29’uncu maddesine göre, Türkiye’de kanun ve usullere göre bulunan bir mülteci veya sığınmacı, ancak ulusal güvenlik ve kamu düzeni sebebi ile Cenevre Sözleşmesi hükümleri çerçevesinde İçişleri Bakanlığı tarafından sınır dışı edilebilecekti. Alınan sınır dışı kararına karşı on beş gün içerisinde İçişleri Bakanlığına başvurarak itiraz edebilecekti. Bu itiraz, sınır dışı etme kararını veren yetkilinin bir üst mercii tarafından sonuçlandırılacak ve valiliklerce ilgiliye tebliğ edilecekti²⁵⁶. Bu Yönetmelik YUKK yürürlüğe girdikten sonra da bir müddet yürürlükte kalmış, fakat 12.10.2014 tarihinde Geçici Koruma Yönetmeliğinin²⁵⁷ 61’inci maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır.

1.3.1.5. Avrupa İkamet Sözleşmesi

Avrupa Konseyi üyesi devletler tarafından 13 Aralık 1955 tarihinde, Paris’te imzalanan ve Türkiye tarafından da onaylanmış bulunan “Avrupa İkamet Sözleşmesi (AİS)”²⁵⁸ sınır dışı etme işlemine ilişkin hükümler içeren bir başka Sözleşmedir.

AİS’e göre Akit Taraflardan birinin, diğer Akit ülkesinde yasal olarak ikamet eden uyrukları ancak milli güvenliği tehdit ettikleri veya kamu düzenine veya genel ahlaka aykırı davrandıkları takdirde sınır dışı edilebileceklerdir (m.3/1). Avrupa İkamet Sözleşmesine İlişkin Protokolün 1’inci kısmının a ve b bendinde ise bu maddeyi açıklayıcı düzenlemeler vardır. Buna göre; taraf devletler, belirtilen hüküm uyarınca sınır dışı etmeyi haklı gösteren nedenleri, kendi ulusal ölçülerine göre takdir edeceklerdir. Yani; ilgili kişinin, akit tarafların milli güvenliğine karşı bir tehdit veya kamu düzeni yahut kamu ahlakına karşı suç teşkil etme durumunun akit tarafın hukukuna göre belirlenmesi lazımdır. Sınır dışı etme nedeni takdir edilirken ilgilinin hareketleri tüm ikamet süresi boyunca değerlendirilmeye alınmalıdır. Protokol uyarınca kamu düzeni kavramı, Kıta Avrupası ülkelerinde kabul edilen geniş anlamı ile ele alınmalıdır (m.3/a)²⁵⁹.

²⁵⁶ Aybay, **Sınır Dışı**, s. 169, Mültecilerin ve sığınmacıların sınır dışı edilmesi de diğer idari işlemler gibi yargısal denetime tabiidir. İltica ve Sığınma Yönetmeliği’nin 29. Maddesinde bahsedilen prosedür, ilgiliye tanınan ek bir güvence olarak nitelendirilebilirdi.

²⁵⁷ RGT., 22.10.2014, No:6883.

²⁵⁸ RGT., 17.09.1989, No:20285.

²⁵⁹ Aybay, **Sınır Dışı**, s. 170.

AİS Akit devletlerde belli süreden beri ikamet eden diğer Akit devlet vatandaşı hakkında sınır dışı etme kararı alınması halinde, bazı güvenceler kabul etmiştir. Buna göre, Akit Taraflardan birinin, diğer herhangi bir Akit Taraf ülkesinde yasal olarak iki yıldan fazla bir süredir ikamet etmekte olan uyruğu; milli güvenlik açısından kesin zorunluk yoksa kendisi hakkındaki sınır dışı kararına karşı itirazda bulunmasına ve bu amaçla yetkili makama veya yetkili makamca özel olarak belirlenmiş kişi veya kişilere başvurmasına ve bu organlar önünde temsil olunmasına müsaade edilmeksizin sınır dışı edilemeyecektir (m.3/2). Böylelikle taraf devletlerden birinde iki yıldan fazla süredir ikamet etmekte olan Akit Devlet vatandaşları açısından, sınır dışı kararına karşı kendilerini savunmalarına müsaade edilmesi gerektiği vurgulanmış ve Akit Tarafların birbirlerinin ülkesinde ikamet eden vatandaşlarına, sınır dışı edilmeden önce bu karara itiraz edebilme hakkı tanınmıştır. Taraf Devletlerde iki yıldan fazla süredir ikamet eden Akit Devlet vatandaşları açısından bu hakkın tek istisnası ise, ilgilinin sınır dışı edilmesi hususunda milli güvenlik açısından kesin zorunluk olması halidir.

AİS 3'üncü maddesinin 3'üncü fıkrasında ise on yıldan fazla süre ile ikamet edenlerin sınır dışı edilmeleri düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre, Akit Devletlerden birinin, diğer bir Akit Devlet ülkesinde on yıldan fazla bir süredir ikamet eden vatandaşları, yalnızca kamu güvenliği sebebiyle yahut 1'inci fıkra da sayılan diğer nedenlerin, özellikle ciddi bir nitelikte olması hallerinde sınır dışı edilebilir. Dolayısıyla AİS'e taraf olan Avrupa Konseyi üyesi devletlerin vatandaşları ancak belirtilen hükümler uyarınca sınır dışı edilebilir.

Görüldüğü üzere AİS, Sözleşmeye Taraf olan Devletlerin birbirlerinin ülkesinde ikamet eden vatandaşları açısından sınır dışı etme işlemini, ikamet sürelerine bağlı olarak zorlaştırmaktadır. AİS'te belirtilen sınır dışı etme nedenlerinin, özellikle belli süreleri aşan ikametlerde, ciddi sebeplerin varlığını araması ve usuli güvenceler sağlamasının yabancıların lehine olduğu söylenebilir²⁶⁰.

²⁶⁰ Aybay, **Sınır Dışı**, s. 171.

1.3.1.6. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

16 Aralık 1966 tarihinde imzalanıp, 23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe giren Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeyi Türkiye 2003 tarihinde onaylamıştır.

Sözleşme, taraf devletler bakımından Sözleşmede tanınan hakları ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya diğer bir fikir, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğum veya diğer bir statü gibi herhangi bir nedenle ayrımcılık yapılmaksızın kendi toprakları üzerinde bulunan ve egemenlik yetkisine tabi olan bütün bireyler için ayırım yapılmaksızın güvence altına almayı taahhüt etmiştir (m.2/1). Ancak Sözleşme ile kabul edilmiş olan ayırım göstermeme ilkesine Taraf Devletler açısından bir istisna getirilmiştir. Sözleşmenin, “Olağanüstü durumlarda yükümlülük azaltma” başlıklı 4’üncü maddesi uyarınca, Sözleşmeciler Devletler, ulusun yaşamını tehdit eden olağanüstü bir durumun meydana gelmesi ve bunu resmen ilan etmeleri halinde, durumun zorunluluklarının kesinlikle gerektirdiği halde, uluslararası hukuktan doğan diğer yükümlülüklerine aykırı düşmeyecek ve ırk, renk, cinsiyet, dil, din, toplumsal köken gibi sebeplerle ayrımcılık içermeyecek şekilde, bu Sözleşmedeki azaltma yapan tedbirleri alabileceklerdir (m.4/1). Görüldüğü üzere “Ayrım göstermeme ilkesi” 4’üncü madde ile olağanüstü dönemlerde tedbir amacıyla sınırlandırılmış olsa bile, yine bu maddede, ırk, din, dil, renk, cinsiyet, toplumsal köken ayırımı yapılamayacağı vurgulanmıştır. 4’üncü maddenin 2’inci fıkrası ise 1’inci fıkra hükmüne dayanılarak, hayat ve hukuksal kişiliğin tanınması hakkını; düşünce, din ve vicdan özgürlüğünü güvenceye bağlayan ve işkenceyi, gayri insani muamele ve cezayı, köleliği, geriye yürütülen kanun uyarınca cezalandırmayı yasaklayan Sözleşme hükümlerinden sapılamayacağını bildirmiştir²⁶¹.

Sözleşme yabancıların sınır dışı edilmesine ilişkin usuli güvencelere de yer verilmiştir. Bu düzenlemeye göre, Sözleşmeye taraf devletlerden birinin ülkesinde hukuka uygun olarak bulunan bir yabancı, bu ülkeden ancak yasalara uygun olarak verilmiş bir karar uyarınca sınır dışı edilebilecektir. Ulusal güvenlik bakımından zorunlu nedenler aksini gerektirmedikçe sınır dışı edilen kimselerin, sınır dışı

²⁶¹ Dardağan, **Sınır Dışı**, s. 153.

edilmesine karşı nedenler ileri sürmesine ve durumunun yetkili makamlar ya da yetkili makamlarca atanmış olan kişi ya da kişilerce yeniden gözden geçirilmesine ve bu amaçla yetkili merciler önünde temsil edilmesine izin verilecektir²⁶². Sözleşme'nin 13'üncü maddesi AİHS Ek 7 No'lu Protokol'ün 1'inci maddesinde öngörülmüş olan usuli güvencelere paralel bir düzenlemedir²⁶³.

1.3.2. İki Taraflı Sözleşmeler Bakımından Sınır Dışı Etme

Türkiye'nin taraf olduğu ikamet ve ticaret sözleşmelerinin tamamına yakınında yabancıların sınır dışı edilmeleri ile ilgili düzenlemelere yer verilmiştir²⁶⁴. Bu Sözleşmelerde yabancılara Türkiye'de serbest dolaşım hakkı verilirken, belli sebeplerin varlığı halinde sınır dışı edilebilecekleri de düzenleme altına alınmıştır²⁶⁵. Sözleşmelerde Akit Devlet uyruklarının her birine diğer Akit devlet ülkesine serbestçe gidip gelme ve bu ülkede yerleşme hakkı ilgili kanun hükümleri saklı kalmak kaydıyla tanınmaktadır. Fakat akit devletlerden her birinin, yürürlükteki kanun ve nizamla dayanarak, diğer devlet uyruklarını ülkesinden kovma ve sınır dışı etme hakkını da muhafaza ettiği belirtilmektedir²⁶⁶.

İki taraflı Sözleşmelerde yer alan sınır dışı etme sebepleri genel olarak birbirine benzemektedir²⁶⁷. Sebeplerden bazıları genel olarak, mahkeme kararının varlığı, ahlaki ve sıhhi zabıta ve dilencilik hakkındaki kanun ve nizamla aykırılık veya memleketin iç ve dış güvenliği aleyhine faaliyetler olarak tespit edilmiştir.

²⁶² Sınır dışı etmeye ilişkin düzenleme bulunan bir diğer metin ise Türkiye tarafından onaylanmış bulunan "Avrupa Sosyal Şartı"dır. Bu Şartın 19'uncu maddesinin 8'inci paragrafında, Taraf Devletlerin ülkelerinde yasal olarak bulunan göçmen işçileri, kamu güvenliği, kamu ahlakı ve kamu düzenini ihlal etmedikçe sınır dışı edemeyecekleri ifade edilmiştir, Avrupa Sosyal Şartının onaylanması hakkında Bakanlar Kurulu kararı için bkz.: RGT.14.10.1989, No:20312, ayrıntılı bilgi için bkz.: Çiçekli, **Yabancılar ve Polis**, s.98,99.

²⁶³ Ekşi, **Temel Konular**, s. 56.

²⁶⁴ Dardağan, **Sınır Dışı**, s. 146.

²⁶⁵ Karakurumer, **Sınır Dışı**, s. 114.

²⁶⁶ Örneğin, Türkiye ile Büyük Britanya arasında 1 Mart 1930 Tarihinde yapılmış olan "Ticaret ve Seyrüsefain Sözleşmesi", RGT., 02.06.1959, No: 10220, Türkiye ile Norveç arasında 27 Haziran 1932 Tarihinde yapılmış olan "Münakit, İkamet, Ticaret ve Seyrüsefain Muahedenamesi", RGT., 05.07.1932, No: 2140, Türkiye ile Polonya arasında 28 Haziran 1932 tarihinde yapılmış olan "Münakit İkamet Mukavelenamesi", RGT., 05.05.1932, No: 2142, Dardağan, **Sınır Dışı**, s. 147.

²⁶⁷ Türkiye ile Bulgaristan arasında imzalanan , Muhadenet Muahedenamesi ve Umumi Protokol ile İkamet Mukavelenamesi, Resmi Ceride : 20.06.1926-0403, Düstur : III, Tertip, C.7, s. 1376, m.4; Türkiye ile Yunanistan arasında Akdolunan İkamet , Ticaret ve Seyrüsefain Mukavelenamesi, RGT., 15.03.1931, No:1748, m.2.

İkili Anlaşmalarda kabul edilen ortak esaslardan biri de, ahlak zabıtası, sıhhi zabıta, ülkenin dış ve iç güvenliği gibi sebeplerle Türkiye’de ikamet eden yabancılar hakkında tedbirler almak hakkının saklı tutulmasıdır. Örneğin Türkiye ve Büyük Britanya arasında imzalanmış olan Ticaret ve Seyrüseferi Anlaşması uyarınca “Mahkeme kararı, ahlaki ve sıhhi zabıta veya dilencilik hakkındaki kanun ve nizamlara uyarak veya devletin iç ve dış güvenliğine ait sebeplerden dolayı diğer taraf vatandaşları veya tebaalarının kendi ülkelerinde yerleşmelerini men etmek ve bu sebeplerle ihraç hakkını muhafaza ederler” denilmek suretiyle her iki tarafında kendi güvenliği açısından karşı taraf vatandaşı hakkında sınır dışı müeyyidesi uygulayabileceği belirtilmiştir (m.5)²⁶⁸.

1.3.3. Avrupa Birliği Hukuku Bakımından Sınır Dışı Etme²⁶⁹

AB üyesi olan devletlerin vatandaşları ile Birlik dışı olan üçüncü ülke vatandaşlarının sınır dışı edilmesi farklı esaslara tabidir. 1992 yılında imzalanan “Maastricht Antlaşması”²⁷⁰ ile “Birlik Vatandaşlığı” kavramı oluşturulmuştur. AB üyesi olan bir devletin vatandaşlarının aynı zamanda, herhangi başka bir şart aranmaksızın Birlik Vatandaşı olacağı kabul edilmiştir²⁷¹. AB belgelerinde, AB yurttaşlığına sahip olmayanlar, dar anlamda yabancılar için “üçüncü ülke vatandaşları” terimi kullanılmaktadır²⁷². Vatansız olan kişilerin durumu da üçüncü ülke vatandaşlarının durumu ile aynıdır²⁷³.

²⁶⁸ Aysel Çelikel, **Yabancılar Hukuku**, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1985, s. 112.

²⁶⁹ Çalışmamızın bu kısmında, sistematik olarak AB hukukundan bahsetmemiz uygun olmamasına rağmen, AB üyeliğine aday ülke olarak Türkiye’nin, AB ile kurmuş olduğu yakın ilişkiden dolayı, AB hukukunda konunun düzenlenişine bu başlık altında değinmek istedik.

²⁷⁰ 10 Aralık 1991 tarihinde Maastricht’te düzenlenen Zirve’de Topluluk, daha önce toplanmış olan Hükümetler arası iki Konferans çerçevesinde varılan sonuçları temel alarak yeni bir Avrupa Toplulukları Antlaşması yapılmasına karar vermiştir. 7 Şubat 1992 tarihinde imzalanan ve Kasım 1993’te yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile Avrupa Topluluğu, Avrupa Birliği adını almıştır.

²⁷¹ Avrupa Birliği Anlaşmasına Maastricht Antlaşması ile dâhil edilen hükme göre, “üye devletlerden herhangi birinin vatandaşı olan kişi “Birlik yurttaşıdır.”, Ergin Ergül, “Avrupa Birliği Müktesebatında Yabancıların Aile ve Özel Hayat Hakkı Çerçevesinde Korunması”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2013/3, s. 198., Esra Gül Dardağan Kibar, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısında ve Başlıca Avrupa Birliği Düzenlemelerinde Yabancıların Sınır dışı Edilmelerine İlişkin Kurallar: Bir Karşılaştırma Denemesi”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, C.11, S.2,2012, s. 58 (Aile ve Özel Hayat Hakkı).

²⁷² Ergül, **Aile ve Özel Hayat Hakkı**, s. 199.

²⁷³ 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile değişik AB’nin İşleyişine Dair Anlaşma’nın 67’nci maddesinde, kişiler, AB yurttaşları, vatansızlar ve üçüncü ülke vatandaşları olarak sayılmış ve vatansızların da üçüncü ülke vatandaşı gibi kabul göreceği belirtilmiştir. Ergül, **Aile ve Özel Hayat Hakkı**, s. 199.

AB'ye üye olan devletlerin vatandaşlarının ve onların aile üyelerinin diğer üye devletlerde ikamet ve seyahatlerini düzenleyen 2004/38 sayılı Direktifin 27'nci maddesinin 2'nci paragrafında devletlerin sınır dışı etme yetkilerine ölçülülük ilkesi uyarınca sınırlama getirilmiş ve sınır dışı etme işleminin sadece ilgilinin bireysel tutumuna bağlı olacağı belirtilmiştir²⁷⁴. Belirtilen maddenin 2'nci paragrafı uyarınca, ilgilinin bireysel tutumu, toplumun temel çıkarlarından birini ilgilendiren gerçek, mevcut ve yeterince ciddî tehdit oluşturmalıdır. Buna göre, yabancıların giriş-çıkış, ikametine ilişkin usulsüzlükler, toplumsal çıkarlara yönelik bir tehdit teşkil etmedikçe, sınır dışı etmeye gerekçe oluşturamaz²⁷⁵.

Birlik devlet vatandaşı olmayan üçüncü devlet vatandaşlarının ülkeden uzaklaştırılmaları ise 2001/40 sayılı direktifte düzenlenmiştir²⁷⁶. Bu direktife göre sınır dışı etme işleminin dayandırılacağı iki neden vardır. İlki, kamu düzeni veya ulusal güvenlik ve asayişe yönelik vahim ve güncel tehdit²⁷⁷, ikincisi ise yabancıların giriş veya ikameti ile ilgili ulusal mevzuatın ihlâli olarak belirtilmiştir (m.3)²⁷⁸. Kamu düzeni veya ulusal güvenlik ve asayişe yönelik vahim ve güncel tehdit ifadesinden ne anlaşılması gerektiği ise yine aynı madde de açıklanmıştır. Buna göre ; üçüncü ülke vatandaşı olan kişi AB üyesi devlet tarafından asgarî bir yıllık özgürlüğü bağlayıcı cezayı gerektiren bir suçtan dolayı mahkûm edilmişse yahut bu kişinin ceza ile karşılanabilecek vahim bir eylem gerçekleştirdiğine inandıran makul nedenler varsa

²⁷⁴ Directive 2004/38/EC of the European Parliament And of The Council of 29 April 2004, OJ. 30.04.2004, L 158, s. 114 Dardağan Kibar, **Karşılaştırma Denemesi**, s. 62, Direktifin tam metni için bkz.: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:158:0077:0123:en:PDF> (31.08.16) .

²⁷⁵ Dardağan Kibar, **Karşılaştırma Denemesi**, s. 62.

²⁷⁶ Council Directive 2001/40/EC of 28 May 2001, on the mutual recognition of decisions on the expulsion of third country nationals, OJ. 02.06.2001, L 149, s. 35, Direktif tam metni için bkz. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L: 2001:149:0034:0036:EN:PDF> (29.09.2016) .

²⁷⁷ AB Komisyonu tarafından hazırlanan, 10 Nisan 2002 tarihli “Usulsüz İkamet Durumunda Bulunan Kişilerin Dönüşü Hakkında Topluluk Politikasına İlişkin Yeşil Kitap”ta kamu düzeni ile irtibatlı sınır dışı etme nedenlerinin açıklıktan yoksun olduğu ifade edilmiştir. Bu hususa açıklık getirmek için, “istisnaî bir tehlike” ye dayalı önemli nedenlerin mevcut olması gerektiği vurgulanmış ve söz konusu tehlikeye karine teşkil edebilecek bazı durumlar sayılmıştır. Buna göre, uyuşturucu kaçakçılığı, insan ticareti, terör eylemleri vs. ulusal güvenliği ihlâl edici nitelikte ve kasıtlı işlenen suçlar sebebiyle özgürlük bağlayıcı cezaya mahkûm olmak sınır dışı edilmeyi haklı kılacaktır, Dardağan Kibar, **Karşılaştırma Denemesi**, s. 60.

²⁷⁸ Dardağan Kibar, **Karşılaştırma Denemesi**, s. 59.

veya bu kişinin bir üye devlette bu tür eylemlerde bulunmayı öngördüğüne dair gerçek emareler mevcutsa uygulanacaktır²⁷⁹.

Konu ile yakından ilişkili olan ve sınır dışı etme kararının tamamlayıcısı niteliğinde görülen²⁸⁰, Türkiye ile AB arasında düzensiz göç ile daha etkin mücadele edebilmek amacıyla 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanan ve 1 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunan “Türkiye Cumhuriyeti ve Avrupa Birliği Arasında, İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma (Geri Kabul ve Vize Serbestisi Anlaşması)”²⁸¹, yabancılar açısından doğuracağı sonuçlar bakımından sınır dışı kararı ile benzer niteliktedir. Belirtmek gerekir ki, Ortadoğu’da Arap baharı²⁸² diye adlandırılan kaos süreci, 2011 yılında Suriye’yi de etkisi altına almasıyla sadece Ortadoğu’yu değil, tüm dünyayı etkileyen ve etkileri halen devam etmekte olan bir iç savaşa dönüşmüştür²⁸³. Bu bağlamda, özellikle Suriye savaşına bağlı olarak artan göç dalgası, sadece Türkiye’yi değil pek çok Avrupa ülkesini²⁸⁴ de etkisi altına almıştır²⁸⁵. Bu etkilerin sonucu olarak, özellikle Avrupa’da terör saldırılarının artması neticesinde, AB göç dalgasının durdurulması amacıyla, Türkiye ile Geri Kabul Anlaşmasını imzalayarak, ortaklık hukuku ve üyelik müzakereleri açısından, hukuksal sorumluluk altına girmiş bulunmaktadır²⁸⁶. Bunun haricinde 2015 yılının Kasım ayında Brüksel’de bir araya gelen Türkiye ve AB temsilcileri 29 Kasım 2015 tarihinde açıklamış oldukları Ortak Sonuç Bildirgesinde²⁸⁷ Türkiye ve AB arasında 15 Ekim 2015 tarihinde kabul

²⁷⁹ Dardağan Kibar, **Karşılaştırma Denemesi**, s. 59.

²⁸⁰ İlke Göçmen, “Türkiye ile Avrupa Birliği Arasındaki Geri Kabul Anlaşmasının Hukuki Yönden Analizi”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, C.13, No.2, 2014, s. 24 (Geri Kabul).

²⁸¹ RGT., 18.06.2014, No:29044, Anlaşmanın Türkçe metni için bkz.: <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss554.pdf> (04.06.2017), Geri Kabul Anlaşması 1 Haziran 2016 tarihi itibarıyla tüm hükümleri ile birlikte yürürlüğe girmiştir.

²⁸² 2010 yılında Tunus’ta başlayan ve diğer Arap ülkelerine de yayılan protestoların temelinde, işsizlik, enflasyon, tek adam yönetimi ve temel hak ve özgürlüklerin yetersizliği gibi sebepler yer almaktaydı. Ağırlıklı olarak Tunus, Libya, Mısır, Yemen ve Suriye’de görülen bu protestolar, Cezayir, Fas, Suudi Arabistan ve Umman gibi ülkelerde küçük çaplı olarak görülmüştür, Kutluhan Bozkurt, “Geri Kabul ve Vize Serbestisi Anlaşması”, **TBB Dergisi**, 2016(125), s. 388,389 (Geri Kabul), Arap baharı olarak adlandırılan bu sürecin bu ülkeler üzerindeki etkileri için ayrıca bkz.: <https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2016/01/arab-spring-five-years-on/> (04.06.2017).

²⁸³ Bozkurt, **Geri Kabul**, s. 388.

²⁸⁴ Bu göçlerden en fazla etkilenen ülkeler arasında, Almanya, İsveç, Macaristan, Avusturya ve İtalya yer almaktadır, bkz.: <http://www.publicfinance.co.uk/> (04.06.2017)

²⁸⁵ Bozkurt, **Geri Kabul**, s. 389.

²⁸⁶ Bozkurt, **Geri Kabul**, s. 388.

²⁸⁷ 29 Ekim 2015 tarihinde Brüksel’de kabul edilen “Türkiye-AB Ortak Sonuç Bildirgesi” Türkçe metni için

edilmiş bulunan Ortak Göç Eylem Planının²⁸⁸ hayata geçirilmesine karar vermişlerdir. Türkiye ve AB arasında akdedilmiş olan ve karşılıklı çıkar ilişkilerine dayanan bu Geri Kabul Anlaşması, Türkiye açısından vize serbestisi elde edebilmek için tamamlanması zorunlu olan yetmiş iki kriterin²⁸⁹ yerine getirilmemesi halinde fiilen yerine getirilemeyecek ve işlevsellik kazanamayacaktır²⁹⁰.

AB ile Türkiye arasında kabul edilmiş bulunan bu Geri Kabul Anlaşması, uluslararası hukuka ve AB hukukuna aykırılıklar içermektedir. Öncelikli olarak yukarıda da ifade ettiğimiz üzere , Türkiye Cenevre Sözleşmesine koymuş olduğu coğrafi çekinceye istinaden sadece Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar neticesinde ülkemize sığınanlara mülteci statüsü tanıyabilecektir. AB yasaları ise²⁹¹, bir ülkenin güvenli bir ülke sayılabilmesi için, Cenevre Sözleşmesi'nin hiçbir coğrafi kısıtlama koyulmadan uygulanması gerektiğini belirtmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin koymuş olduğu bu çekinceden dolayı Türkiye, AB hukuku açısından güvenli üçüncü ülke statüsünde yer almamaktadır²⁹². Bu Sözleşme açısından değerlendirmemiz gereken bir diğer önemli husus ise, Sözleşmeye taraf olan tüm devletlerin çekince koymaksızın kabul etmiş olduğu, geri göndermeme ilkesidir (*non-refoulement* prensibi). Geri Kabul Anlaşması ile AB ülkelerinden Türkiye'ye gönderilecek kişiler açısından, Türkiye'nin konumu itibari ile Suriye'ye daha yakın olması ve iç savaşın etkilerinin ülkemizde Avrupa'ya kıyasla çok daha fazla hissedilmesi, son yıllarda artan terör saldırıları da göz önünde bulundurulursa, *non refoulement* ilkesinin ihlali söz konusu olabilecektir²⁹³. Bu

bkz.: http://www.ab.gov.tr/files/000files/2015/11/turkiye_ab_zirvesi_ortak_sonuc_bildirisi_29_kasim_2015.pdf (04.06.2017).

²⁸⁸ Ortak Göç Eylem Planı Türkçe metni için bkz.: http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/15_ekim_2015_turkiye_ab_ortak_eylem_plani_.pdf (04.06.2017).

²⁸⁹ Avrupa Komisyonu 4 Mayıs 2016 tarihinde yayımladığı 3'üncü Vize Serbestisi Raporu'nda Ankara'nın yetmiş iki kriterden atmış beşini karşıladığını, iki kriter için adımların atıldığını, 5 kriterde ise henüz AB standartlarının sağlanamadığını açıklamıştır. Bu beş kriter ise; Yolsuzlukla mücadele, suçluların iadesinde işbirliği, EUROPOL ile işbirliği ve kişisel verilerin korunmasında AB standartlarında denetim mekanizmasının kurulması ile terörle mücadele mevzuatında Avrupa standardı olarak açıklanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: <http://www.dw.com/tr/ab-vize-serbestisi-i%C3%A7in-ne-istiyor/a-19252576> (04.06.2017).

²⁹⁰ Bozkurt, **Geri Kabul**, s. 398.

²⁹¹ Directive 2013/32/EU Of the European Parliament And Of the Council Of 26 June 2013, on common procedures for granting and withdrawing international protection (recast), OJ 29.06.2013, L 180/60, m.39/2-a “it has ratified and observes the provisions of the Geneva Convention without any geographical limitations”. Direktif için bkz.: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=celex%3A32013L0032> (04.06.2017).

²⁹² Bozkurt, **Geri Kabul**, s. 401.

²⁹³ Bozkurt, **Geri Kabul**, s. 400.

bağlamda Geri Kabul ve Vize Serbestisi Anlaşması'nın uygulanması sırasında bu hususlar problem arz edecek ve bu hususlara karşı tarafların itiraz ve davalara başvurma ihtimali söz konusu olabilecektir²⁹⁴.

²⁹⁴ Bozkurt, **Geri Kabul**, s. 402.

İKİNCİ BÖLÜM

YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA

KANUNU HÜKÜMLERİ UYARINCA YABANCILARIN

SINIR DIŞI EDİLMELERİ

2.1. YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA

KANUNUNA DÂHİL OLAN YABANCILAR

YUKK 54/1' e göre haklarında sınır dışı etme kararı alınabilecek olan kişilerin yabancı olması gerekmektedir. Kanuna göre yabancı “Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişi” olarak tanımlanmıştır (m.3/ü). Yabancı devlet vatandaşları dışında, bireysel uluslararası koruma statü sahipleri²⁹⁵ ile geçici

²⁹⁵ YUKK uyarınca uluslararası koruma , mülteci şartlı mülteci veya ikincil koruma statülerini ifade etmektedir. YUKK'un uluslararası koruma başlığını taşıyan üçüncü kısmında düzenlenmektedir. YUKK 61(1)'e göre mülteci statüsü ”Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir” denilerek kimlere mülteci statüsü verileceği belirtilmiştir. YUKK 62(2)'ye göre ise şartlı mültecilik statüsü “Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir” . Şartlı mülteci kavramı YUKK öncesi dönemde ‘sığınmacı’ olarak nitelendirilen kişiler için kullanılan bir kavramdır. İkincil koruma statüsü verilecek kişiler YUKK de 63(1)'e göre “Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek olanlar, b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak olanlar, c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olanlar, olması nedeniyle

korumadan²⁹⁶ yararlananlar, vatansızlar²⁹⁷ ve göçmenler²⁹⁸de yabancı kavramı içerisinde yer alırlar ve haklarında sınır dışı etme kararı verilebilir²⁹⁹. Bir kimsenin birden fazla vatandaşlığı var ise ve kişinin sahip olduğu devlet vatandaşlıklarından hiçbirisi Türk Vatandaşlığı değilse kişi yabancı olarak kabul edilir ve hakkında sınır dışı kararı verilebilir³⁰⁰. Ancak sahip olduğu vatandaşlıklardan bir tanesi Türk vatandaşlığı ise, kişi Türk vatandaşı olarak kabul edilir ve sınır dışı etme işlemine konu edilmez.

TVK hükümleri gereğince Türk vatandaşlığını kaybeden kişiler kayıp tarihinden itibaren yabancı statüsüne geçmektedirler (m.27/1). Fakat Türk vatandaşlığını kaybeden bazı kişilerin durumları özel düzenlemeye tabi tutulmuştur. TVK m.28'e göre doğumla Türk vatandaşı olup çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybeden kimselere bazı ayrıcalıklar tanınmaktadır. Bu kimseler ve bu kimselerin üçüncü dereceye kadar altoyları anılan maddede yazan istisnalar dışında Türk vatandaşlarına tanınan haklardan yararlanmaya aynen devam edeceklerdir (m.28/1). Bu kimselere, talep etmiş olmaları halinde ilgili haklardan yararlanmaları amacıyla mavi kart verilecektir

menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir". Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası anlaşmaları saklı tutan YUKK 2(2) uyarınca mülteci statüsüne sahip olan kişilerin sınır dışı edilmeleri bakımından 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi uygulanacaktır. Uluslararası Koruma statüleri hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz., Neşe Baran Çelik, "Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurunda Bulunan veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükleri", **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.6, Özel Sayı 2015, s.71 vd. (Uluslararası Koruma Başvurusu).

²⁹⁶ Geçici koruma, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara sağlanan korumayı ifade etmektedir (YUKK 91/1). Bu bağlamda diğer uluslararası koruma statüsü türlerinden farklı olarak geçici koruma, sadece kitlesel sığınma hallerinde acil ve geçici koruma sağlamak üzere verilir. Geçici koruma statüsü hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Nuray Ekşi, "Geçici Koruma Yönetmeliği Uyarınca Geçici Korumanın Şartları, Geçici Koruma Usulü, Sağlanan Haklar ve Geçici Korumanın Sona Ermesi", **İstanbul Barosu Dergisi**, S.88, 2014, s.65 vd., Doğa Elçin, "Türkiye'de Bulunan Suriyelilere Uygulanan Geçici Koruma Statüsü 2001/55 Sayılı Avrupa Konseyi Yönergesi ile Geçici Koruma Yönetmeliği Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar", **TBB Dergisi**, S.84, 2016, s. 10 vd (Geçici Koruma Statüsü), Baran Çelik, **Uluslararası Koruma Başvurusu**, s. 80.

²⁹⁷ Vatansız kişi tanımı YUKK 3'üncü maddesinde "Hiçbir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı bulunmayan ve yabancı sayılan kişi" olarak tanımlanmaktadır.

²⁹⁸ Göçmenler, 26.09.2006 tarihinde yürürlüğe giren 5543 sayılı İskan Kanunu ile düzenlenmiştir. Bu Kanunun 3'üncü maddesinin d bendine göre göçmen, Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelenlerdir. İskan Kanunu'na göre bir kimsenin göçmen olabilmesi için (1) Türk soyundan gelmiş olması, (2) Türk kültürüne bağlı olması, (3) yerleşmek amacıyla Türkiye'ye gelmiş olması gerekmektedir. Özel kanun hükümlerini saklı tutan YUKK 2(2)'ye göre, İskan Kanunu göçmenler açısından özel kanun hükmündedir. İskan Kanununda bulunan hükümler açısından YUKK uygulama alanı bulamayacaktır. Ekşi, İstinaf, s.16, İskan Kanunu için bkz. RGT., 26.09.2006, No: 26301.

²⁹⁹ Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s. 216.

³⁰⁰ Ekşi, **Yabancılar**, s. 108.; Aybay, **Sınır Dışı**, s. 144.

(m.28/6). Bu kişilerin seçme ve seçilme, muafien araç ve ev eşyası ithal etme hakları ile askerlik yapma yükümlülükleri yoktur. Ayrıca bu kişiler asli ve sürekli bir kadroya dayalı olarak kamu hizmetinde de bulunamazlar. Mavi kart sahipleri bu istisnalar dışında kalan diğer tüm işlemler açısından, Türk vatandaşı gibi muamele görecektir. Bu bağlamda mavi kart sahipleri, Türkiye'ye vize almadan girecekler, Türkiye'de bulundukları süre zarfında ikamet tezkeresi almak zorunda kalmayacaklar ve bu kimseler haklarında sınır dışı etme kararı alınamayacaktır.

YUKK m.2/2'de Kanun'un uygulama alanı belirlenirken milletlerarası anlaşmalar ile özel kanun hükümleri saklı tutulmuştur. Bu maddeden hareketle, Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) arasında imzalanan, "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İki Ülke Vatandaşlarına İlave Kolaylıklar Tanınmasına İlişkin Anlaşma"³⁰¹ya göre KKTC vatandaşları açısından bazı alanlarda YUKK uygulamasına bakmadan önce Anlaşma hükümlerine göre işlem tesis edilecektir. Buna göre KKTC vatandaşlarının ikamet tezkeresi alma mecburiyetleri bulunmamaktadır. Ancak talepleri halinde, çalışma, öğrenim ve oturma amaçlı olmak üzere beş yıl süreli ikamet tezkeresi düzenlenebilecektir (m.2). Bu Anlaşmada belirtilmeyen hususlar açısından ise YUKK uygulama alanı bulacak ve dolayısıyla KKTC vatandaşları YUKK hükümleri uyarınca sınır dışı edilebileceklerdir.

2.2. GENEL OLARAK SINIR DIŞI ETME SEBEPLERİ

YUKK ile getirilen sınır dışı etme nedenleri önceki yasal düzenlemeye kıyasla daha belirgin olmakla birlikte, önceden kabul edilen sınır dışı etme nedenlerine nazaran daha fazladır³⁰². "Sınır dışı etme kararı alınacaklar" başlığını taşıyan YUKK 54'üncü maddesinde bu sebepler tahdidi olarak sayılmıştır. Böylelikle Kanun'un genel

³⁰¹ RGT., 06.01.2000, No: 23928, Türkiye Cumhuriyeti ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlarının 20 Ocak 1997 ve 23 Nisan 1998 tarihlerinde imzaladıkları Ortak Deklarasyon ve iki ülke arasında 20 Temmuz 1997 tarihinde kabul edilen Ortak Açıklamada belirtilen Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasında ilişkilerin her alanda daha da güçlendirilmesi ve derinleştirilmesi hedefini teyid ederek, Türkiye-KKTC Ortaklık Konseyi eş başkanlarının 14 Kasım 1998 tarihinde yayınladıkları Ortak açıklamada öngörüldüğü üzere, KKTC vatandaşlarının TC vatandaşlarına tanınan tüm ekonomik ve sosyal haklardan yararlanmasının sağlanması amacıyla, her iki ülke Anayasalarının ve vatandaşlarının hak ve ödevlerini düzenleyen diğer yasaların münhasıran kendi vatandaşlarına tanıdığı hak ve sorumlulukları muhafaza ederek, Anlaşmada yer alan hususlar üzerinde anlaşmışlardır.

³⁰² Dardağan Kibar, **Yenilikler**, s. 186.

gerekçesinde belirtilen “Sınır dışı etme işleminin berrak bir temele oturtulması” amacına uygun hale getirilmiştir³⁰³. Ayrıca belirtmek gerekir ki YİSHK 19’uncu maddesinde yer alan memlekette kalması, umumi güvenliğe, siyasi ve idari icaplara aykırı sayılan yabancıların sınır dışı edileceğini düzenleyen genel sınır dışı etme sebebine nazaran, YUKK’ta yer alan sınır dışı etme sebepleri büyük oranda somut bir düzenlemeye kavuşturulmuştur³⁰⁴. Hangi şartların varlığı durumunda yabancıların sınır dışı edilmesine karar verileceği 54’üncü maddede sayılmıştır. Belirttiğimiz üzere burada sayılan sebepler tahdidi olarak düzenlenmiştir³⁰⁵. Dolayısıyla, burada belirtilen nedenlerin dışında bir nedenle sınır dışı etme kararı alınması durumunda, yapılan bu idari işlem sebep unsuru açısından sakat bir idari işlem olacak ve iptali istenebilecektir.

PK’nın mülga 8’inci maddesi³⁰⁶ uyarınca Türkiye’ye girmesi yasak olan kimselerden olan kişilerin her nasılsa ülkeye girmiş olmaları ile YİSHK 7’nci maddesi³⁰⁷ uyarınca ikamet tezkeresinin verilmeyeceği ve ikamet sürelerinin uzatılmayacağı hallerde, bu kişiler bakımından ne tür bir yaptırım uygulanacağı düzenlenmiş değildir. Bu kişilerin davranışlarının, YİSHK 19 kapsamında idari icaplara aykırı olduğu ve haklarında sınır dışı etme kararı alınması gerektiği kabul görmektedir³⁰⁸. YİSHK 7’nci madde de sayılan yabancıya ikamet tezkeresi verilmeyecek hallerin pek çoğu, YUKK’ta sınır dışı etme sebebi olarak kabul edilmiştir.

³⁰³ Genel Gerekçe, s. 2.

³⁰⁴ Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s. 217.

³⁰⁵ Ekşi, **Yabancılar**, s. 122.

³⁰⁶ Anılan maddeye göre ülkeye girmesi yasak olan kimseler, şu şekilde düzenlenmekteydi “1. Serseriler ve dilenciler; 2. Delilikle veya bulaşık hastalıkla malûl olanlar (Bu gibilerden umumi sıhhati ve asayiş tehlikeye sokmayacak halde olup kendi vasıtalarıyla veya kanuni veli veya vasilerinin maddi himayeleri altında olarak tedavi veya hava değiştirme için gelenler bu hükümden istisna edilebilirler); 3. Türkiye Cumhuriyetinin taraf bulunduğu, mücrimlerin iadesine mütaallik anlaşma veya andlaşmalarla iadeye esas olarak kabul edilen suçlardan birinden sanık veya hükümlü bulunanlar; 4. Türkiye’den sınır dışı edilmiş olupta avdetine müsaade edilmemiş bulunanlar; 5. Türkiye Cumhuriyetinin emniyetini ve umumi nizamını bozmak niyetiyle veya bozmak isteyenlere ve bozanlara iştirak veya yardım etmek maksadiyle geldikleri sezilenler; 6. Fahişeler ve kadınları fuhuşa sevk ederek geçinmeyi meslek edinenlerle beyaz kadın ticareti yapanlar ve her nevi kaçakçılar; 7. Türkiye’de kalacaklarını beyan ettikleri müddetçe yaşamalarına ve tekrar gitmelerine yetiyecek paraları bulunmayıp Türkiye’de kendilerini himaye edecek kimseleri bulunduğunu veya Türkiye’de yabancılarla kanunla menedilmemiş işlerden birini tutacaklarını ispat edemiyenler”, (PK m.8).

³⁰⁷ İkamet tezkeresinin reddolunacağı haller anılan hükümde şu şekilde düzenlenmiştir “Sırf iş tutmak için gelecek sanat ve meslek erbabı olup da tutacağı iş, kanunlar gereğince Türk vatandaşlarına hasredilmiş bulunan; B) Türk kanun veya örf ve adetleriyle yahut siyasi icabatla telif edilemeyecek durumda olan veya faaliyette bulunan; C) Türkiye’de kalmak istediği müddet zarfında yaşamak için maddi imkânları meşru bir şekilde temin edemeyeceği sabit olan; D) Türkiye’ye girmesi memnu olup da her nasılsa girmiş bulunan; E) Türkiye’de oturduğu müddetçe huzur ve asayiş ihlal eden; Yabancılar ikamet tezkeresi verilmez”, (YİSHK m.7).

³⁰⁸ Asar, **Yabancı ve Hakları**, s.191.; Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s. 222.

YİSHK’de “ Türkiye’ye girmesi memnu olan kimselerden olup da her nasılsa girmiş olanlar” yeni düzenlemede “hakkında Türkiye’ye giriş yasağı bulunmasına rağmen, Türkiye’ye geldiği tespit edilenler” olarak ifade edilmiş ve bu kişiler hakkında sınır dışı etme kararı alınacağı belirtilmiştir. Aynı şekilde YİSHK 7’nci maddesinde “Türkiye’de kalmak istediği müddet zarfında, yaşamak için maddi imkânları meşru bir şekilde temin edemeyeceği sabit olan” kişiler yeni düzenlemede “Türkiye’de bulunduğu süre zarfında geçimini meşru olmayan yollardan sağlayanlar” şeklinde ifade edilmiş ve bunlarda sınır dışı edilecek kimseler arasında sayılmıştır³⁰⁹.

YUKK m.54/1’de sayılan sınır dışı etme sebeplerinin düzenleniş biçimine baktığımız zaman, sınır dışı etme kararını almaya yetkili makama takdir yetkisi vermediğini, burada sayılan sebeplerin varlığı halinde idarenin sınır dışı etme kararı almak zorunda olduğunu görmekteyiz. YUKK m.54/2’ de ise idareye böyle bir zorunluluk getirilmemekte, sınır dışı etme kararı almak açısından takdir yetkisi tanınmaktadır³¹⁰. YUKK 54’üncü maddesinde sayılan sınır dışı etme sebeplerinin gerçekleşmiş olmasına rağmen, sınır dışı kararı alınamayacak durumlar ise 55’inci maddede “sınır dışı kararı alınmayacaklar” başlığı altında sayılmıştır. Hangi sebeplerin varlığı halinde, sınır dışı etme nedenleri gerçekleşmiş olsa bile sınır dışı etme kararı alınamayacağı, aşağıda ayrıntılı şekilde ele alınacaktır.

2.2.1. Türkiye’ye Giriş ve Çıkış Konusunda Mevzuata Aykırı Davranışlar

2.2.1.1. Yasal Giriş ve Çıkış Kurallarını İhlal Edenler

Türkiye’ye yasal giriş ve Türkiye’den yasal çıkış hükümlerine aykırı davranmanın yaptırımının sınır dışı edilmek olduğu 54/1-h bendinde düzenleme altına alınmıştır. Yabancıların hukuka uygun bir giriş yapmaları için öncelikle sınır kapılarından³¹¹ giriş yapmaları lazımdır (YUKK m.5/1, PK m.1)³¹². Bu giriş pasaport

³⁰⁹ Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s.223.

³¹⁰ Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s. 217.

³¹¹ Sınır kapısı YUKK 3/1 o bendine göre , “ Bakanlar Kurulu kararıyla, Türkiye’ye giriş ve Türkiye’den çıkış için belirlenen sınır geçiş noktasını “ ifade etmektedir.

³¹² PK’nın mülga 35’inci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca tayin olunan mahallerden başka yerlerden Türkiye’ye giren veya Türkiye’den çıkanlar usulüne uygun pasaport veya vesika taşısalar bile beş yüz Türk Lirası idari para cezası ile cezalandırılmaktaydılar. Yine PK’nın mülga 36’ncı maddesine göre, yolcuları, pasaport ve diğer vesikaların yoklanması için Hükümetçe tayin olunan mevkilerden başka

veya pasaport yerine geçen belgeler³¹³ ile yapılmış olmalıdır (YUKK m.5/1, PK m.1-2). Pasaport, kanunla belirtilen yetkili makamların düzenlediği ve kişiye bir devletten diğerine geçme olanağı sağlayan bir belge olarak tanımlanabilmektedir³¹⁴. Yasal giriş yapmanın üçüncü şartı ise, vize almaktır. Vize, Türkiye’de en fazla doksan güne kadar kalmayı sağlayan ya da transit geçişi sağlayan izin olarak tanımlanmıştır (YUKK m.3/1-t). Türkiye’ye giriş yapmak için vize alma zorunluluğu, yasal girişin diğer şartları olan sınır kapılarından giriş yapma zorunluluğu ve pasaport gösterme zorunluluğundan farklı olarak, sadece yabancılar açısından zorunlu olan bir şarttır³¹⁵. Ülkeye giriş yapan Türk vatandaşları da sınır kapılarından giriş yapmalı ve usulüne uygun olarak düzenlenmiş olan pasaportu yetkili makamlara göstermelidir³¹⁶. Ülkeden çıkmak isteyen yabancılarda aynı şekilde bunun için sınır kapılarını kullanmalı ve pasaport veya pasaport yerine geçen belge ibraz etmelidir³¹⁷. Giriş için aranan tüm şartlar, ülkeden çıkış içinde geçerli olmakla beraber, çıkış yapmak vizeye tabi değildir³¹⁸. Bu şartlara uymaksızın ülkeye giriş-çıkış yapmak isteyen yabancılar hakkında YUKK 54/1-h bendi uyarınca sınır dışı etme kararı alınacaktır³¹⁹.

2.2.1.2. Haklarında Giriş Yasağı Olan Yabancılar

Sınır dışı edilmeleri düzenlenen bir diğer grup ise, haklarında ülkeye giriş yasağı bulunmasına rağmen her nasılsa giriş yaptıkları tespit edilen yabancılardır (YUKKm.54/1-ı). Türkiye’ye giriş yasağı başlığını taşıyan YUKK 9’uncu maddesinin 1’inci fıkrasına göre, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM)³²⁰, gerektiğinde ilgili

yerlere bilerek nakleden kara, deniz ve hava taşıtlarını sevk ve idare edenler veya bu hususta kılavuzluk yapan kişiler bir aydan iki seneye kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktaydı.

³¹³ Bkz.: dn. 148.

³¹⁴ Çiçekli, **Yabancılar**, s. 71.

³¹⁵ Barış Teksoy, “6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa Göre Yabancıların Vize Alma Zorunluluğu”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S.62(3), 2013, s.859-860.

³¹⁶ Ancak Türk Vatandaşı olan yahut öyle olduğunu iddia eden kişi, pasaportsuz gelmiş olsa bile ya da gösterdiği pasaport usulünce düzenlenmiş bir pasaport olmamış olsa bile, nüfuz cüzdanını ya da nüfuz cüzdanı yerine geçen belgeyi ibraz etmekle, ülkeye kabul edilir (PK m.3).

³¹⁷ Doğan, **Yabancılar**, s. 37 vd.

³¹⁸ Ekşi, **Yabancılar**, s. 106, Erten, **Genel Bir Değerlendirme**, s. 19.

³¹⁹ Giriş ve çıkış hükümlerini ihlal eden yabancılar hakkında ayrıca YUKK m.102/1-a,b hükümleri uyarınca idari para cezası uygulanacaktır.

³²⁰ İçişleri Bakanlığınca GİGM’nin kuruluş amacı YUKK m.103’de düzenlenmiştir. Buna göre “Göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye’ye giriş ve Türkiye’de kalışları, Türkiye’den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek üzere İçişleri Bakanlığına bağlı GİGM kurulmuştur”. GİGM’nin görev ve yetkileri ise “a) Göç alanına ilişkin, mevzuatın ve idari kapasitenin geliştirilmesi,

kurum ve kuruluşların görüş ve önerilerini de alarak, Türkiye dışında olup da kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı³²¹ açısından Türkiye'ye girmesinde sakınca bulunan yabancıların ülkeye girişini yasaklayabilir. Kanunda bu giriş yasağının en fazla beş yıl süre ile alınabileceği, ancak kamu düzeni, kamu sağlığı ve kamu güvenliği açısından tehlikenin devam etmesi durumunda, bir defa mahsus ve en fazla on yıl olmak üzere bu giriş yasağının uzatılabileceği hükme bağlanmıştır³²² (YUKKm.9/3-UY.m.8/2-d). Giriş yasağı alınacak bir diğer grup ise haklarında sınır dışı etme kararı alınmış olan yabancılarıdır (YUKK m.9/2). Sınır dışı edilmiş olan yabancıların ülkeye girişi, GİGM veya valiliklerce beş yıl süre ile yasaklanabilir. Bu beş yıllık sürenin başlangıcı ise, giriş yasağının alındığı tarih değil, yabancının ülkeyi fiilen terk ettiği tarihtir. Aynı şekilde bu grupta sayılan yabancılar açısından da giriş yasağı en fazla beş yıllık süre ile alınır fakat kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehdit bulunması halinde bu süre GİGM tarafından en fazla on yıl daha artırılabilir³²³. Ülkeye giriş yasağı, sınır dışı edilen bir grup yabancı için daha kısa tutulmuştur. Buna göre, vize veya ikamet izni süresi sona eren ve bu durumları yetkili makamlarca tespit edilmeden önce Türkiye dışına çıkmak için valiliklere başvuruda bulunup hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancıların Türkiye'ye giriş yasağı süresi bir yılı geçemez (YUKK m.9/4)³²⁴. Kendi iradeleri ile ülke dışına çıkma talebinde bulunan yabancılar

politika ve stratejilerin belirlenmesi konularında çalışmalar yürütmek ve Bakanlar Kurulunca belirlenen politika ve stratejilerin uygulanmasını izlemek ve koordine etmek b) Göç Politikaları Kurulunun sekretarya hizmetlerini yürütmek, Kurul kararlarının uygulanmasını takip etmek c) Göçle ilgili iş ve işlemleri yürütmek ç) 19/9/2006 tarihli ve 5543 sayılı İskân Kanununda Bakanlığa verilen görevleri yürütmek d) İnsan ticareti mağdurlarının korunmasına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek e) Türkiye'de bulunan vatansız kişileri tespit etmek ve bu kişilerle ilgili iş ve işlemleri yürütmek f) Uyum süreçlerine ilişkin iş ve işlemleri yürütmek g) Geçici korumaya ilişkin iş ve işlemleri yürütmek ğ) Düzensiz göçle mücadele edilebilmesi amacıyla kolluk birimleri ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamak, tedbirler geliştirmek, alınan tedbirlerin uygulanmasını takip etmek h) Kamu kurum ve kuruluşlarının göç alanına yönelik faaliyetlerinin programlanmasına ve projelendirilmesine yardımcı olmak, proje tekliflerini değerlendirmek ve onaylamak, yürütülen çalışma ve projeleri izlemek, bu çalışma ve projelerin uluslararası standartlara uygun şekilde yürütülmesine destek vermek ı) Mevzuatla verilen diğer görevleri yürütmek" olarak belirtilmiştir (YUKKm.104/1).

³²¹ Türkiye'nin taraf olduğu Avrupa Sosyal Şartı'na göre, bir hastalık kamu sağlığı veya kamu düzeni için tehlike teşkil etmedikçe, aile birleşiminin engellenmesinde gerekçe olarak kullanılamaz. Engelleme sadece kamu sağlığını tehlikeye sokacak derecede, ciddi spesifik hastalıklar için kabul edilebilir. Bu hastalıklar, Dünya Sağlık Örgütü'nün 25 Mayıs 1951 tarihli ve 2 Sayılı Uluslararası Sağlık Yönetmeliğince belirtilen karantina gerektiren hastalıklar veya tüberküloz veya frengi gibi diğer ciddi mikrop lu veya bulaşıcı hastalıklardır, Çiçekli, **Yabancılar**, s.80.

³²² Doğan, **Yabancılar**, s. 48.; Çiçekli, **Yabancılar**, s. 79.

³²³ Doğan, **Yabancılar**, s. 49.

³²⁴ "Vize, vize muafiyeti, çalışma izni veya ikamet izni süresini on günden fazla aşan ve hakkında sınır dışı etme kararı alınmadan veya bu karar henüz ilgiliye tebliğ edilmeden önce, Türkiye dışına çıkmak

için giriş yasağı süresi en fazla bir yıl olacak şekilde verilecektir³²⁵. Haklarında sınır dışı kararı alınmış olan yabancılardan bir kısmına on beş günden az olmamak üzere otuz güne kadar ülkeyi terk etmeleri için süre tanınarak terke davet edilirler. Tanınan bu süre içerisinde ülkeyi terk eden yabancılar hakkında giriş yasağı alınmayabilir (YUKKm.9/5). Bununla beraber GİGM gerekli gördüğünde, sürenin dolmasını beklemeden, giriş yasağını kaldırabilme yahut giriş yasağını saklı tutarak, yabancının belli bir süre için Türkiye'ye girişine izin verme yetkisine sahiptir (YUKKm.9/7;UY.m.3).

YUKK'ta giriş yasağı kararının; sınır dışı etme kararının bir sonucu olarak düzenlenmenin yanı sıra, ayrıca Türkiye'ye giriş yasağı bulunmasına rağmen her nasılsa Türkiye'ye girmiş olan yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı alınacağını düzenleyen hükme istinaden de bir sınır dışı etme sebebidir.

2.2.2. Türkiye'de Yasal Olarak Bulunma Hakkı Olmayan

Yabancılar

Yerleşme ve seyahat hakkı herkese tanınmış olan Anayasal bir haktır (AY m.23). Anayasanın bu hükmüne paralel olarak AİHS Ek 4 No'lu Protokolünde “Bir devletin ülkesi içinde usulüne uygun olarak bulunan herkes, orada serbestçe dolaşma ve ikametgâhını seçebilme hakkına sahiptir” denilerek, yabancı, vatandaş ayrımı yapılmaksızın herkesin yerleşme ve seyahat hakkına sahip olduğuna vurgu yapılmıştır (m.2/1)³²⁶. Yasal olarak ülkeye giriş yapmış olan yabancıların ülkede bulunma koşullarının da yasanın öngördüğü kurallara uygun olması lazımdır. Yabancı, vize veya vize muafiyetinden kaynaklanan süreyi aşmışsa veya Türkiye'de doksan günden fazla

için valiliklere başvuruda bulunan yabancıların Türkiye'ye giriş yasağı süresi, başka bir nedenle giriş yasağı kapsamına alınmasını gerektirir durumu saklı kalmak kaydıyla, vize, vize muafiyeti ya da ikamet izni ihlalinin kaynaklanan harç ve buna bağlı tahakkuk edecek cezaların ödenmiş olması koşuluyla bir yılı geçemez”. UY.m.8/2-b. Haklarında sınır dışı etme kararı alınmamış olan yabancılardan , vize, vize muafiyet, çalışma izni veya ikamet izni süresini on günden fazla aşanlar hakkında ise bu sebepten dolayı giriş yasağı alınmayabilecektir. UY. m.8/2 c bendine göre “Vize, vize muafiyeti, çalışma izni veya ikamet izni süresini on günden fazla aşan ve hakkında sınır dışı etme kararı alınmadan çıkış yapmak üzere sınır kapısına kendiliğinden gelen yabancılar hakkında ise başka bir nedenle giriş yasağı alınmasını gerektirir durumu saklı kalmak kaydıyla vize, vize muafiyeti ya da ikamet izni ihlalinin kaynaklanan harç ve buna bağlı tahakkuk edecek cezalarını ödemiş olması koşuluyla vize veya ikamet ihlali gerekçesiyle giriş yasağı kararı alınmayabilir”.

³²⁵ Doğan, **Yabancılar**, s. 49.; Çiçekli, **Yabancılar**, s.79-80.

³²⁶ Doğan, **Yabancılar**, s. 65.; Çelikel, (Öztekin) Gelgel, **Yabancılar**, s. 93.; Ekşi, **Yabancılar**, s. 89.; Çiçekli, **Yabancılar**, s. 91.

kalacaksa, ikamet izni alması gerekmektedir (YUKKm.19)³²⁷. YUKK'ta düzenlenen yasal bulunma şartlarını sağlamayan yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı alınabileceği düzenlenmiştir. İkamet izinlerinin iptal edilenler ve ikamet izni bulunup da süresinin sona ermesinden itibaren kabul edilebilir gerekçesi olmadan ikamet izni süresini on günden fazla ihlal edenler hakkında da sınır dışı etme kararı alınacaktır (YUKKm.54/f-g).

Yasal olarak ülkeye giriş yapmış olan yabancıların Türkiye'de ikameti hususu, YUKK ikinci kısmının ikinci bölümünde 19 ve 49'uncu maddeleri arasında detaylı şekilde düzenlenmiştir³²⁸. Vize ve vize muafiyetinin tanımlı olduğu süreden ya da doksandan günden fazla kalacak olan yabancıların ikamet izni almaları mecburidir (YUKKm.19). Bu maddeden de anlaşıldığı üzere, vize alarak gelmiş olanlar ve vize muafiyetine sahip olanlar, vize süresince veya muafiyet süresince ikamet izni almaktan muaftırlar (YUKKm.20;UY.m.20)³²⁹. Yabancılar ikamet izni başvurularını, vatandaşı olduğu yahut yasal olarak bulunduğu ülkedeki konsolosluga yaparlar³³⁰. Konsolosluk bu başvuruları, kendi görüşleri ile birlikte GİGM'ye iletecektir. GİGM, gerekli gördüğünde ilgili kurumlardan görüş de alarak başvuruları sonuçlandırıp, ikamet izni düzenlenmesi veya başvurunun reddedilmesi hakkında konsolosluga bilgi verecektir. İkamet izni

³²⁷ Çelikel, (Öztekin) Gelgel, **Yabancılar**, s. 90.

³²⁸ Meral Açıkgöz, Hakkı Onur Ariner, "Turkey's New Law on Foreigners and International Protection : An Introduction" **University of Oxford Turkish Migration Studies Group (TurkMiS)**, Briefing Paper 2, January 2014, s.12 vd. (Turkey's New Law on Foreigners...); Doğan, **Yabancılar**, s. 66.

³²⁹ Erten, **Genel Bir Değerlendirme**, s. 19-20.; Çiçekli, **Yabancılar**, s. 93, başka kimlerin ikamet izninden muaf tutulacağı YUKK 20'nci maddesi ile UY 20'inci maddesinde sayılmaktadır. Buna göre" a) Doksan güne kadar vizeyle veya vizeden muaf olarak gelenler, vize süresi veya vize muafiyeti süresince b) Vatansız Kişi Kimlik Belgesi sahibi olanlar c) Türkiye'de görevli diplomasi ve konsolosluk memurları ç) Türkiye'de görevli diplomasi ve konsolosluk memurlarının ailelerinden Dışişleri Bakanlığınca bildirilenler d) Uluslararası kuruluşların Türkiye'deki temsilciliklerinde çalışan ve statüleri anlaşmalarla belirlenmiş olanlar e) Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu anlaşmalarla ikamet izninden muaf tutulanlar. f) 5901 sayılı Kanunun 28 inci maddesi kapsamında olanlar g) 69' uncu maddenin yedinci fıkrası ile 76'ncı ve 83' üncü maddelerin birinci fıkraları kapsamında belge sahibi olanlar" İkamet izni almaktan muaftırlar.

³³⁰ Temel kural ikamet izni başvurularının yurt dışından yapılması olmakla birlikte, belli hallerde yabancılar Yurtiçinden de ikamet izni başvurusu yapabilirler. Bu durumlar "a) Adli veya idari makamların kararlarında veya taleplerinde b) Yabancıların Türkiye'den ayrılmasının makul veya mümkün olmadığı durumlarda c) Uzun dönem ikamet izinlerinde ç) Öğrenci ikamet izinlerinde d) İnsani ikamet izinlerinde e) İnsan ticareti mağduru ikamet izinlerinde f) Aile ikamet izninden kısa dönem ikamet iznine geçişlerde g) Türkiye'de ikamet izni bulunan anne veya babanın Türkiye'de doğan çocukları için yapacağı başvurularda ğ) Geçerli ikamet izninin verilmesine esas olan gerekçenin sona ermesi veya değişikliğe uğramasından dolayı yeni kalış amacına uygun ikamet izni almak üzere yapılacak başvurularda h) 20'nci maddenin ikinci fıkrası kapsamında yapılacak ikamet izni başvurularında ı) Türkiye'de yükseköğrenimini tamamlayanların, kısa dönem ikamet iznine geçişlerinde" Bu hallerin varlığı durumunda istisnai olarak ikamet izni başvuruları ülke içerisinde yapılabilir. Başvuru yapılacak mercii ise valiliklerdir (YUKK m.22).

başvuruları GİGM tarafından en geç doksan gün içerisinde sonuçlandırılmalı ve başvurunun reddine ilişkin karar konsolosluk tarafından ilgiliye tebliğ edilmelidir (YUKKm.21;UY.m.21). Belirtmek gerekir ki bu başvurular neticesinde alınan ikamet izinleri altı ay içerisinde kullanılmadığı takdirde geçerliliğini kaybedecektir. Dolayısıyla Türkiye’de ikamet izni almak isteyen yabancı tekrar başvuruda bulunmak zorunda kalacaktır (YUKK m.19). Geçerli bir çalışma izni ve çalışma izni muafiyet teyit belgesi de ikamet izni yerine geçecektir (YUKKm.27).

Verilmiş olan ikamet izinlerinin iptali ise, ikamet izin türleri açısından ayrı ayrı düzenlenmiştir. YUKK’ta kısa dönem ikamet izni, aile ikamet izni, öğrenci ikamet izni, uzun dönem ikamet izni, insani ikamet izni, insan ticareti mağduru ikamet izni olmak üzere altı farklı ikamet izin türü yer almaktadır Kısa dönem ikamet iznine baktığımız zaman, kısa dönem ikamet izni için aranan şartlardan birinin veya bir kaçının yerine getirilmemesi yahut ortadan kalkması, ikamet izninin veriliş amacının dışında kullanıldığının tespit edilmesi ve ikamet izni alan kimse hakkında sınır dışı etme-giriş yasağı kararı bulunması hallerinde kısa dönem ikamet izni verilmez, verilmiş olan ikamet izni iptal edilir, süresi biten ikamet izinleri ise uzatılmaz³³¹ (YUKKm.33;UY.m.29)³³². Aile ikamet izni; verilmesi açısından aranan şartların yerine getirilmemesi yahut ortadan kalkması, aile ikamet izni için aranan şartlar ortadan kalktıktan sonra kısa dönem ikamet izni verilmemesi, aile ikamet izninin veriliş amacı dışında kullanıldığının belirlenmesi ve aile ikamet izni alacak kişiler açısından alınmış sınır dışı etme-giriş yasağının bulunması hallerinde, aile ikamet izni verilmez, verilmiş olan ikamet izni iptal edilir ve süresi biten ikamet izinleri de uzatılmaz (YUKK m.36,UY.m.33)³³³.Öğrenci ikamet izinleri; ikamet izni vermek için aranan şartların sağlanamaması veya ortadan kalkması, öğrenimin sürdürülemeyeceği noktasında kanıtların ortaya çıkması, öğrenci ikamet izninin veriliş amacı dışında kullanıldığının ortaya çıkması ve öğrenci ikamet izni almış olan veya alacak olan kişi hakkında alınmış sınır dışı etme-giriş yasağı bulunması hallerinde öğrenci ikamet izni verilmez, verilmiş olan ikamet izni geri alınır ve süresi biten ikamet izni uzatılmaz

³³¹ Son bir yıl içinde toplamda yüz yirmi günden fazla yurt dışında kalınmış olunmasını iptal/red sebebi olarak düzenleyen (c) bendi 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu’nun 27’nci maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır.

³³² Çiçekli, **Yabancılar**, s. 98-99.; Doğan, **Yabancılar**, s. 72-73.; Ekşi, **Yabancılar**, s. 94-95.

³³³ Ekşi, **Yabancılar**, s. 96.

(YUKKm.40;UY.m.39). Uzun dönem ikamet izinleri ise; yabancının kamu düzeni ve kamu güvenliği açısından ciddi tehdit oluşturmaları ve sağlık, eğitim ve ülkesindeki zorunlu kamu hizmeti dışında bir nedenle kesintisiz bir yıldan fazla süreyle Türkiye dışında bulunması hallerinde iptal edilecektir (YUKKm.45,UY.m.42)³³⁴. İnsan ticareti mağduru ikamet izinleri de, insan ticareti mağduru olduğu veya olabileceği yönünde kuvvetli şüphe bulunan mağdurların kendi iradesi ile suçun failleri ile tekrar bağ kurma girişiminde bulunması durumunda iptal edilir (YUKKm.49;UY.m.46). İnsani ikamet izni, verilmesini gerekli kılacak zorunlu şartların ortadan kalması halinde Bakanlığın onayı da alınarak Valiliklerce iptal edilir (YUKKm.47;UY.m.44). Belirtmek gerekir ki tüm iptal sebepleri açısından kanun koyucu idareye bağlı yetki vermiştir ve iptal sebeplerinin gerçekleşmesi halinde idare iptal kararı almak zorundadır³³⁵. İkamet izinleri ne sebeple iptal edilmiş olursa olsun, ikamet izinleri iptal edilen yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı alınacaktır. Yine bu konuda da idareye takdir hakkı tanınmamıştır. İdare ikamet izinleri iptal edilen yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı almak mecburiyetindedir³³⁶.

Vize veya vize muafiyet süresini on günden fazla aşanlar yahut vizesi iptal edilenler hakkında da sınır dışı etme kararı alınacaktır (YUKKm.54/1-e). Hukukumuzda göre vize başvurusu, yabancının vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu veya yasal olarak bulunduğu ülkedeki yetkili Türk konsolosluklarına, istisnai durumlarda³³⁷ ise sınır kapılarının bulunduğu yer valiliklerine yapılabilecektir. Vize başvurusunu alan makam, evrakların tamam olmasından sonra bu başvuruyu GİGM'ye gönderecektir. GİGM gerekli görmesi halinde ilgili kurum ve kuruluşların da görüşünü alarak, vize

³³⁴ Açıkgöz, Ariner, **Turkey's New Law on Foreigners...**, s. 14-15.

³³⁵ Doğan, **Yabancılar**, s. 83.

³³⁶ Erten, **Genel Bir Değerlendirme**, s. 23.

³³⁷ Sınır kapılarında valiliklerce hangi hallerde vize verileceği Uygulama Yönetmeliğinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre “(1) Türkiye’ye girişlerine izin verilmeyecek yabancılar hariç, vize almadan sınır kapılarına gelen yabancılara, aşağıda sayılan durumlarını ve süresi içinde Türkiye’den ayrılacaklarını belgelemeleri durumunda aşağıda belirlenen istisnai haller çerçevesinde valiliklerce vize verilebilir; a) Yabancının yasal olarak bulunduğu ülkede konsolosluk bulunmaması veya vize işlemlerinin konsolosluk üzerinden gerçekleştirilememesi. b) Yabancının veya Türkiye’deki eşi ve yakın akrabalarının hastalığı, ölümü veya kaza gibi mücbir sebeplerinin bulunması. c) Yabancının geri gönderilmesinde sağlık durumu yönünden risk görüldüğünün ilgili birimlerce bildirilmesi. ç) Yabancının ulusal ve uluslararası bilimsel, ekonomik, kültürel ve ticari etkinliklere katılmak amacıyla gelmesi. d) Deniz limanlarına gelen ticari gemi mürettebatının ülkesine veya başka bir ülkeye devam etme veya aynı limanda başka bir gemiye katılma zorunluluğunun ortaya çıkması. e) Yabancıya sınır kapısında vize verilmesine ihtiyaç duyulduğunun kamu kurum ve kuruluşları tarafından bildirilmesi (UY.m.12).

başvurusunu doksan günde sonuçlandırmak zorundadır (YUKKm.11). Vize en fazla doksan güne kadar ülkede kalma hakkı yahut transit geçiş hakkı tanımaktadır (YUKKm.3/1-t). Belirtmek gerekir ki, vizeye sahip olmak, Türkiye'ye giriş için mutlak hak sağlamayacaktır (YUKKm.11/3). Vizenin hangi hallerde iptal edileceği ise YUKK 16'ncı maddesinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre; "Sahteciliğe konu olduğunun tespiti, üzerinde silinti, kazıntı veya tahrifat yapıldığının anlaşılması, vize sahibinin Türkiye'ye girişinin yasaklanması, yabancının suç işleyebileceği yönünde kuvvetli şüphe bulunması, pasaport veya pasaport yerine geçen belgenin sahte olması veya geçerliliğinin sona ermesi, vize veya vize muafiyetinin amacı dışında kullanılması, vizenin verilmesine temel olan şartların veya belgelerin geçerli olmadığının anlaşılması" hallerinin tespit edilmesi halinde vizeyi veren makam yahut valilikler tarafından vize iptal edilecektir. Belirtmek gerekir ki iptal etme açısından, idareye takdir yetkisi tanınmamıştır³³⁸. Hakların da sınır dışı etme kararı alınmış olan yabancıların vizesinin geçerlilik süresi henüz sonlanmamış olanların vizesi de iptal edilecektir (YUKKm.16/2). Ne sebeple iptal kararı verilmiş olursa olsun, vizesi iptal edilen yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı alınacaktır (YUKK m.54/1-e). Vizesi iptal edilenler hakkında sınır dışı etme kararı alma zorunluluğuna Uygulama Yönetmeliği ile bir istisna getirilmiştir. Bu istisnaya göre; vizesi iptal edilen her yabancı hakkında değil, ancak iptal kararı alındıktan sonra kendi rızası ile on gün içerisinde çıkış yapmak için sınır kapılarına gelmeyenler hakkında sınır dışı etme kararı alınacaktır (UY.m.52/1-a). Aynı yönde, vize veya vize muafiyet süresini on günden fazla aşan yabancı çıkış yapmak üzere kendiliğinden sınır kapılarına gelmiş ise, haklarında sınır dışı etme kararı alınmayacaktır (UY.m.52/1-b).

Haklarında sınır dışı etme kararı alınacak bir diğer grup ise, uluslararası koruma başvurusu reddedilen, uluslararası korumadan hariçte tutulan, başvurusu kabul edilemez olarak değerlendirilen, başvurusunu geri çeken, başvurusu geri çekilmiş sayılan, uluslararası koruma statüleri sona eren veya iptal edilenlerden haklarında verilen son karardan sonra bu Kanunun diğer hükümlerine göre Türkiye'de kalma hakkı bulunmayanlardır (YUKKm.54/1-i). Uluslararası koruma, YUKK'un üçüncü kısmının birinci bölümünde detaylı şekilde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre, Uluslararası

³³⁸ Doğan, **Yabancılar**, s. 45.; Ekşi, **Yabancılar**, s. 86-87.

Koruma statüleri; Mülteci, şartlı mülteci ve ikincil korumadır. YUKK 61 ve devamındaki maddelerde uluslararası koruma konusu düzenlenmiş olmakla birlikte, mülteciler açısından bakmamız gereken asli kaynak Cenevre Sözleşmesidir. Yukarıda da belirtildiği üzere Türkiye Cenevre Sözleşmesini 42’nci maddenin tanıdığı yetkiye³³⁹ istinaden iki adet çekince koyarak onaylamıştır. Zamana ilişkin koymuş olduğu çekince ile sadece 01.01.1951 tarihinden önce meydana gelen olaylar sebebi ile gelen kişilere mülteci sıfatının tanınmasını kabul etmişti. 1967 yılında New York’ta imzalanmış olan Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol’ü Türkiye onaylamış olmakla zamana ilişkin koyulan çekinceyi ortadan kaldırmıştır³⁴⁰. Dolayısıyla, 01.01.1951 tarihinden sonra meydana gelmiş olaylar sebebi ile sözleşmeye taraf ülkelere gelip koruma talep eden kişilere de mülteci statüsü verilebilecektir. Türkiye’nin koymuş olduğu ikinci çekince ise coğrafi sınırlamalara ilişkindir. Buna göre Türkiye sadece Avrupa ülkelerinde meydana gelmiş olaylar sebebi ile Avrupa ülkelerinden Türkiye’ye gelmiş kişilere mülteci statüsü vermeyi kabul etmiştir³⁴¹. YUKK, mülteci statüsünün kimlere verileceğini düzenlerken Türkiye’nin koymuş olduğu bu çekinceye uygun olarak sadece Avrupa’ da meydana gelen olaylar nedeniyle gelmiş bulunanlara mülteci statüsü verileceğini hüküm altına almıştır (YUKKm.61/1).

YUKK’un tanıdığı olduğu ikinci uluslararası koruma statüsü ise şartlı mülteciliktir. Kanuna göre şartlı mültecilik Avrupa dışında meydana gelmiş olaylar neticesinde koruma talep edenlere verilecek bir statüdür. Şartlı mültecilik statüsü, mülteci statüsüne sahip olmaya hak kazanmış fakat Türkiye’nin koymuş olduğu çekinceler sebebi ile bu statüyü alamayan kişilere verilecek bir uluslararası koruma statüsüdür (m.62)³⁴². Belirtmek gerekir ki gerek mültecilik gerekse de şartlı mültecilik

³³⁹ Cenevre sözleşmesinin anılan maddesi şu şekildedir “1. Her Devlet, imzalama, onaylama veya taraf olma sırasında, Sözleşmenin 1., 3., 4., 16. (1), 33., 36-46. (dahil) maddeleri dışındaki maddeler hakkında çekince koyabilir. Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme 2. Bu maddenin 1. fıkrası çerçevesinde çekince koyan her Taraf Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine göndereceği bir duyuru ile söz konusu çekinceyi her zaman geri alabilir”.

³⁴⁰ RGT., 05.8.1968, No.12968.

³⁴¹ Baran Çelik, **Uluslararası Koruma Başvurusu**, s. 75-76.; Doğan, **Yabancılar**, s. 88-89.; Çiçekli, **Yabancılar**, s. 266-267.; Ekşi, **Yabancılar**, s. 159.

³⁴² Doğan, **Yabancılar**, s. 90-91.; Bkz.:dn.213., Şartlı mültecilik terim olarak hukukumuza YUKK ile birlikte girmiş olsa da, sağlamış olduğu koruma statüsü yeni değildir. YUKK öncesi dönemde, 1994 Yönetmeliği uyarınca, Cenevre Sözleşmesinin belirlediği mültecilik koşullarını taşımakla birlikte, Türkiye tarafından koyulmuş olan coğrafi çekince sebebiyle mültecilik statüsü alamayan yabancı veya vatansız kişiler “sığınmacı” olarak kabul edilmekteydi. YUKK ise bu statüyü ifade etmek üzere ,

bireysel statülerdir, kitlesel akın halinde geline hallerde uygulanmaz³⁴³. YUKK uyarınca tanınmış olan üçüncü koruma statüsü, ikincil korumadır. İkincil koruma statüsü de hukukumuzda YUKK ile girmiş bir statüdür. İkincil koruma, mülteci yahut şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderileceği takdirde ölüm cezasına mahkûm olacağı veya ölüm cezasının infaz edileceği, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehdit ile karşılaşacağı korkusu nedeniyle menşe ülkesinin yahut ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye verilen statüdür (YUKKm.63). Mülteci ve şartlı mülteci olduğu gibi kitlesel olarak gelmiş olanlar bu statüden yararlanamazlar. Bireysel olarak gelmiş olan kişiler bu statüden yararlanabileceklerdir³⁴⁴.

Uluslararası korumadan hariçte tutulacak kişiler hakkında da sınır dışı etme kararı alınabilecektir. Kimlerin uluslararası korumadan hariçte tutulacağı YUKK 64'üncü madde de düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre başvuru sahibi; BMMYK dışında diğer bir BM organı veya örgütünden hâlen koruma veya yardım görüyorsa, İkamet ettiği ülke yetkili makamlarınca, o ülke vatandaşlarının sahip bulundukları hak ve yükümlülöklere sahip olarak tanınıyorsa, Sözleşmenin 1'inci maddesinin (F) fıkrasında belirtilen fiillerden³⁴⁵ suçlu olduğuna dair ciddi kanaat varsa, uluslararası korumadan hariçte tutulur. YUKK 64/5'inci fıkrasında ise, Cenevre Sözleşmesi'nin 1'inci maddesinin (F) fıkrasında belirtilen fiillerden suçlu olduklarına dair ciddi emareler bulunan kişiler hariçte olmak üzere, Türkiye'de işlenmesi halinde hapis cezası verilmesini gerektiren suç veya suçları daha önce işleyen ve sadece bu suçun cezasını

“şartlı mülteci” ifadesini kullanmıştır, Baran Çelik, **Uluslararası Koruma Başvurusu**, s. 76-77.; Ekşi, **Yabancılar**, s. 161.

³⁴³ Ekşi, **Yabancılar**, s. 161.

³⁴⁴ Baran Çelik, **Uluslararası Koruma Başvurusu**, s. 78.; Doğan, **Yabancılar**, s. 92-93.; Ekşi, **Yabancılar**, s. 163.

³⁴⁵ YUKK da geçen “Sözleşme” ifadesi 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki durumuna Dair Sözleşmeyi ifade etmektedir (YUKK m.3/1-p). Bu Sözleşme'nin ilgili maddesine göre; “Bu Sözleşme hükümleri: a) barışa karşı suç, savaş suçu veya insanlığa karşı suç gibi suçlar için hükümler koyan uluslararası belgelerde tanımlanan bir suç işlediğine; b) mülteci sıfatıyla kabul edildiği ,ülkeye sığınmadan önce, sığındığı ,ülkenin dışında ağır bir siyasi olmayan suç işlediğine; c) Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı fiillerden suçlu olduğuna dair hakkında ciddi kanaat mevcut olan bir kişi hakkında uygulanmayacaktır”. 1951 Cenevre Sözleşmesi m.1/F.

çekmemek için menşe veya ikamet ülkesini terk eden yabancı veya vatansız kişinin de ikincil korumadan hariçte tutulacağı düzenlenmektedir.

Uluslararası koruma başvurusu kabul edilemez olarak değerlendirilenler hakkında da sınır dışı etme kararı alınacaktır. Başvurucu tarafından farklı bir gerekçe öne sürülmeksizin aynı başvurusu yenilenmesi halinde, kendi adına başvuru yapılmasına muvafakat verdikten sonra, başvurunun herhangi bir aşamasında haklı bir neden göstermeksizin veya başvurunun reddedilmesinin ardından farklı bir gerekçe öne sürülmeksizin ayrı olarak bir başvuru yapılmışsa, kişi YUKK 73'üncü madde kapsamında olan ülkelerden³⁴⁶ gelmişse, 74'üncü madde kapsamında olan ülkelerden gelmişse³⁴⁷, başvurusunun kabul edilemez olduğuna ilişkin karar verilecektir (YUKK m.72/1). Uluslararası koruma başvurusunu değerlendirmenin herhangi bir aşamasında, 72/1'inci fıkrasında yazılan hallerin ortaya çıkması halinde değerlendirme durdurulacaktır ve başvuru sahibi hakkında kabul edilemez başvuru kararı alınacaktır (YUKK m.72/2;UY.m.74/3).

³⁴⁶ Bu madde de ilk iltica ülkesinden gelenlerin durumu düzenlenmiştir. Uygulama Yönetmeliği 75'inci maddesinde ise hangi hallerde yabancı veya vatansız kişinin ilk iltica ülkesinden gelmiş kabul edileceği düzenlenmiştir. Buna göre” a) Başka bir ülkede daha önceden mülteci olarak tanınması ve kendisine halen bu korumadan yararlanma imkânı olduğu. b) Mülteci olarak tanınmamakla birlikte, üçüncü ülkenin geri göndermeme ilkesini de içeren yeterli ve etkili nitelikteki korumasından halen yararlanıyor olması”. Bu hallerin varlığında başvuru sahibi kişi ilk iltica ülkesinden gelmiş kabul edilir ve ilk iltica ülkesine gönderilmesi için işlemler başlatılır. İlk iltica ülkesine gönderilememeleri halinde ise, uluslararası koruma başvurusuna ilişkin işlemlerine devam edilecektir(UY.75/3).

³⁴⁷ Güvenli üçüncü ülkeden gelenlerin durumları YUKK 74 ve Uygulama Yönetmeliği 77'nci maddelerinde düzenlenmiştir. Her iki maddede de, bir ülkenin başvuru sahibi kişi için güvenli ülke olup olamayacağı şartları düzenlenmiştir. Her iki madde de yazan şartları birlikte değerlendirdiğimiz zaman, bir ülkenin başvuru sahibi kişi için güvenli ülke olması şartlarını şu şekilde belirtebiliriz: “a) Kişilerin hayatının veya hürriyetinin, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle tehdit altında olmaması b) Kişilerin işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı ülkelere geri gönderilmemesi ilkesinin uygulanıyor olması c) Kişinin mülteci statüsü talep etme ve mülteci olarak nitelendirilmesi durumunda Sözleşmeye uygun olarak koruma elde etme imkânının bulunması ç) Kişinin ciddi zarar görme riskinin olmaması. Kanunun 74' üncü maddesinin üçüncü fıkrasında belirtilen, kişi ile ülke arasında bağlantının olması. Kanunun 74' üncü maddesinde belirtilen makul bağlantının varlığının değerlendirilmesi için şu durumlardan birinin mevcut olması şartı aranır: a) Başvuru sahibinin güvenli üçüncü ülkede yerleşik aile üyelerinin bulunması. b) Başvuru sahibinin daha önce çalışma, öğrenim, yerleşme gibi amaçlarla güvenli üçüncü ülkede uzun süreli bulunmuş olması. c) Başvuru sahibinin güvenli üçüncü ülkenin dilini temel düzeyde biliyor olması gibi bu ülke ile sağlam kültürel bağlarının bulunması. ç) Başvuru sahibinin güvenli üçüncü ülkeye, sadece transit amaçlı değil, kalmak amacıyla giriş yapmış olması”. Bir ülkenin başvuru sahibi kişiler için güvenli ülke olup olmadığı her biri için ayrı ayrı değerlendirilir. Yapılan değerlendirme sonucunda başvuru sahibinin güvenli üçüncü ülkeden geldiği tespit edildiği takdirde, başvuru kabul edilemez başvuru olarak değerlendirilir ve kişinin güvenli üçüncü ülkeye gidişi için işlemlere başlanır. Güvenli üçüncü ülkeye gönderilmemeleri halinde uluslararası korumaya ilişkin işlemlerine devam edilir(UY.m.77/3-4;YUKK m.74/3).

Uluslararası koruma başvurusunun geri çekilmesi yahut geri çekilmiş sayılması durumunda da bu kimseler hakkında sınır dışı etme kararı alınacaktır. Başvuru sahibi kişinin, başvurusunu geri çektiğini yazılı olarak beyan etmesi, mazeretsiz olarak mülakata üst üste üç defa gelmemesi, idari gözetim altında bulunduğu yerden kaçması, mazeretsiz olarak üst üste üç defa bildirim yükümlülüğünü yerine getirmemesi, belirlenen ikamet yerine gitmemesi veya ikamet yerini izinsiz terk etmesi, kişisel verilerin alınmasına karşı çıkması, kayıt ve mülakattaki yükümlülüklerine uymaması, hallerinin varlığında başvurusu geri çekilmiş kabul edilecek ve başvurusunun değerlendirmesi durdurulacaktır (YUKKm.77;UY.m.79)³⁴⁸.

Uluslararası koruma statüsünün sona erenler hakkında da sınır dışı etme kararı alınabilecektir. Uluslararası koruma statüsü sahibi olan kişi, vatandaşı olduğu ülkenin korumasından kendi isteğiyle tekrar yararlanırsa, kaybettiği vatandaşlığını kendi isteğiyle tekrar kazanırsa, yeni bir vatandaşlık kazanmışsa ve vatandaşlığını kazandığı ülkenin korumasından yararlanıyorsa, statü verilmesini sağlayan koşullar ortadan kalktığı için vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanabilecekse, vatansız olup da, statü verilmesine yol açan koşullar ortadan kalktığı için önceden yaşadığı ikamet ülkesine dönebilecekse, uluslararası koruma statüsü sona erecektir. Statünün sona erme kararı bireysel olarak alınır. Ancak aynı gerekçeye bağlı olarak statü tanınan aile üyelerinin bu statüleri aynı kararlar sona erdirilir (YUKK m.85/1;UY.m.97/3).

YUKK uyarınca uluslararası koruma statüsü iptal edilenler hakkında da sınır dışı etme kararı alınacaktır. Uluslararası koruma statüsü verilen kişilerden; sahte belge kullanma, hile, aldatma yoluyla veya beyan etmediği gerçeklerle statü verilmesine neden olanların, statü verildikten sonra, YUKK 64' üncü madde çerçevesinde hariçte tutulması gerektiği anlaşılanların, uluslararası koruma statüleri iptal edilecektir. İptal kararı da sona erdirme kararı gibi bireysel olarak alınacak bir karardır ancak, aynı gerekçeye bağlı olarak statü tanınan aile üyelerinin bu statüleri de aynı kararlar iptal edilecektir (YUKKm.86/1;UY.m.98/4).

³⁴⁸ “Başvurusu geri çekilmiş kabul edilenlerden Kanunun 77’nci maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında olanlar Türkiye’yi terk etmeleri için kendilerine tanınan sürenin sonunda Türkiye’den çıkmadıklarının tespit edilmesi halinde, Kanunun 77’nci maddesinin birinci fıkrasının (b), (c), (ç), (d) ve (e) bentleri kapsamında olanlar ise başvurusunun geri çekilmiş kabul edilmesine ilişkin haklarında verilen olumsuz son kararın ardından Kanunun diğer hükümlerine göre Türkiye’de kalma hakkı bulunmayanlar sınır dışı edilirler. Ancak başvurusu geri çekilmiş sayılanlardan bu karar tebliğ edilemeyenler hakkında sınır dışı kararı alınmaz”(UY.m.79/4) .

YUKK 54/1-i bendi uyarınca sınır dışı etme kararı alınması için, anılan madde uyarınca haklarında sınır dışı edilme kararı alınacak kişilerin, Kanunun diğer hükümleri uyarınca Türkiye’de kalma hakları bulunmaması lazımdır³⁴⁹. Bir şekilde uluslararası koruma statüsü elde edememiş olan yabancılar, diğer yabancılarla aynı hükümlere tabii olacaklardır. Türkiye’de bulunmaları için yasal koşulları sağlamış olmaları halinde haklarında bu madde uyarınca sınır dışı etme kararı alınamayacaktır. Türkiye’de bulunmak için yasal koşulları sağlayamamış olan yabancılar ise sınır dışı edileceklerdir.

2.2.3. Çalışma İzni Olmadan Çalıştığı Tespit Edilenler

YUKK uyarınca çalışma izni olmadan çalıştığı tespit edilen yabancılar hakkında da sınır dışı etme kararı alınacaktır (m.54/1-ğ). Çalışma hakkı kişiye tanınması gereken temel haklardan olması sebebiyle, kamu hak ve özgürlüğü arasında kabul görmüştür³⁵⁰.Başta Anayasa olmak üzere pek çok mevzuatta yabancıların çalışma hakları düzenlenmiştir. Anayasa’nın 48’inci maddesi yabancılar açısından da çalışma hakkını teminata bağlamıştır. Buna göre, “Herkes dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetine sahiptir, özel teşebbüsler kurmak serbesttir”. Bu maddede kullanılan “herkes” ifadesi ile yabancı ve vatandaş arasında ayırım yapılmadığı, eşitlik esastan hareket edildiği görülmektedir³⁵¹. Anayasada yer alan yabancılar açısından temel hak ve hürriyetlerin milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlandırılabilceği ilkesi, yabancıların çalışma hakları açısından da geçerlidir (AYm.16). Dolayısıyla yabancıların çalışma hakları mutlak bir hak değildir; sınırlandırılabilir bir haktır. Bu sınırlama da milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla yapılabilir³⁵².2003 yılına kadar yabancıların çalışma haklarının toplu bir biçimde düzenlendiği bir mevzuat bulunmamaktaydı. Bu yıla gelindiğinde ise, 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun (YÇİHK)³⁵³ yürürlüğe girmişti. Bu Kanunda yabancıların çalışma izinlerinin tek bir merkezden verilmesi öngörülmekteydi. Yabancılar, çalışma izninin, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından verilmesi öngörülmekteydi.2016 yılında 4817 sayılı

³⁴⁹ Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s. 231.

³⁵⁰ Bilgin Tiryakioğlu, “Türk Hukukunda Yabancıların Oturma ve Çalışma Hakkı”, (25 Eylül 1998 Cuma), **Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku Alanında Gelişmeler (Bilimsel Toplantı)**, İstanbul 24-25 Eylül 1998, İstanbul Haziran 2000, s. 80 (Yabancıların Oturma ve Çalışma Hakkı).; Çiçekli, **Yabancılar**, s. 107.; Doğan, **Yabancılar**, s. 157.

³⁵¹ Ekşi, **Yabancılar**, s. 229.

³⁵² Tiryakioğlu, **Yabancıların Oturma ve Çalışma Hakkı**, s. 81.; Çiçekli, **Yabancılar**, s. 108.

³⁵³ RGT., 06.03.2003, No: 25040.

YÇİHK, 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu'nun³⁵⁴ (UİK) 27/7'nci maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır³⁵⁵. UİK'e göre de yabancıların Türkiye'de çalışabilmeleri için çalışma izni almaları lazımdır. Kanun'un 6/2'inci maddesine göre, çalışma izni olmaksızın Türkiye'de bir yabancı'nın çalışması, aynı yönde işverenlerinde çalışma izni olmaksızın yanlarında yabancı işçi çalıştırmaları yasaktır³⁵⁶. Çalışma izni başvuruları, yurt içinden veya yurt dışından yapılabilir. Yurt içinden yapılacak başvurular, doğrudan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na (ÇSGB) yapılabilecektir. Yurt dışından yapılacak olan çalışma izni başvuruları ise, yabancı'nın yasal olarak bulunduğu yahut vatandaşı olduğu ülkenin Türk büyükelçilik veya konsoloslukuna yapılabilecektir. Büyükelçilik ve konsolosluk bu başvuruları, nihai kararı almak üzere ÇSGB'ye iletacaktır (UİKm.6/1)³⁵⁷. Çalışma izni reddedilecek olanlar ise Kanunda ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Bu Kanun'a göre, uluslararası işgücü politikasına uygun olmayan, sahte veya yanıltıcı bilgi ve belgelerle yapılan, yabancı istihdam edilmesine ilişkin gerekçesi yeterli görülmeyen, diğer kanunlarda Türk vatandaşlarına hasredilen iş ve meslekler için yapılan, gerekli nitelik ve uzmanlığı taşımadığı anlaşılan yabancılara ilişkin olan, Bakanlıkça belirlenen değerlendirme kriterlerini karşılamayan, Türkiye'ye girişine izin verilmeyecek olan, vize verilemeyecek olan ve hakkında sınır dışı etme

³⁵⁴ RGT., 13.08.2016, No: 29800, Kanun metninde geçen "uluslararası" tabiri , pek çok devletin bir araya getirdiği işgücü kavramı anlamına geldiği için eleştirilmiştir. Buradaki "uluslararası" tabirinden anlaşılması gerekenin "yabancı" olduğu ifade edilmektedir. Bu konudaki eleştiri için bkz. Ekşi, **Yabancılar**, s. 230.

³⁵⁵ YÇİHK'un yetersiz kaldığı ve yeni bir mevzuata duyulan ihtiyaç Uluslararası İşgücü Kanunu'nun genel gerekçesinde şu şekilde ifade edilmiştir; "...Türkiye'de özellikle son on dört yılda ekonomi politikaları açısından yakalanan istikrar, ülkeyi yabancı yatırımcılar için cazibe merkezi haline getirmiştir. Dolayısıyla, söz konusu gelişmelerin gerisinde kalan 4817 sayılı Kanun ve ilgili yönetmeliklerinin gözden geçirilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Ayrıca, 4/4/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile yabancı istihdamına ilişkin mevcut kanun hükümleri arasında uyum sağlanması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Örneğin, 4817 sayılı Kanun kapsamında verilen izinler Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Dışişleri ve İçişleri Bakanlıklarınca yapılacak üç ayrı işlem neticesinde, ciddi bir zaman kaybına neden olarak tamamlanamamaktaydı. Fakat 6458 sayılı Kanun kapsamında çalışma izinleri ve muafiyetler aynı zamanda ikamet izni yerine geçmiş, böylece ülkeye giriş yapmak isteyen ve geçerli çalışma izni olan yabancılar için ayrıca vize alma ihtiyacı ortadan kaldırılmıştır. Bunun yanında, yabancı öğrencilere çalışma iznine başvurma hakkı sağlanırken, ülkemizde bulunan yaklaşık üç milyon yabancı geçici koruma kapsamına alınarak, bu kişilere çalışma iznine başvuru hakkı da tanınmıştır". Ayrıntılı bilgi için bkz.: Genel Gerekçe, s.19 vd., UİK Genel gerekçe tam metni için bkz.: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/1/1-0727.pdf> (29.05.2017)

³⁵⁶ Bir kısım yabancılar açısından çalışma izni şartı aranmamaktadır. UİK m.2/2'ye göre Türkiye'nin taraf olduğu ikili veya çok taraflı anlaşmaların saklı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca m.6/4'e göre, TVK 28'inci madde kapsamında olanların çalışma hakkı saklıdır. Buna göre; Doğumla Türk Vatandaşı olup da yetkili makamlardan izin alarak Türk Vatandaşlığından çıkanların (Mavi Kartlı Yabancılar) Türkiye'de çalışmaları için, çalışma izni almalarına gerek yoktur. Mavi Kartlılar hakkında daha ayrıntılı bilgi edinmek için bkz. Vahit Doğan, **Türk Vatandaşlık Hukuku**, Savaş Yayınevi, Ankara 2014, s. 127 vd.

³⁵⁷ Doğan, **Yabancılar**, s. 162.

kararı alınan kişilerden olduğu İçişleri Bakanlığınca bildirilen yabancılara ilişkin olan, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından Türkiye’de çalışmasında sakınca görülen yabancılara ilişkin olan, Dışişleri Bakanlığı’nın uygun görüşü olması durumu hariç, Türkiye Cumhuriyetinin tanımadığı veya diplomatik ilişkisinin bulunmadığı ülke vatandaşları için yapılan, kanuni süresi içinde yapılmayan veya eksiklikleri tamamlanmayan başvurular, ÇSGB tarafından reddedilecektir (m.9)³⁵⁸. YUKK uyarınca çalışma izni almaksızın çalıştığı tespit edilen yabancılar ve çalışma izni başvurusu yaptıkları halde bu başvuruları reddedilmiş olup da çalıştıkları tespit edilen yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı alınacaktır (m.54/1-ğ).

2.2.4. Geçimini Meşru Olmayan Yollardan Sağlayanlar

YUKK öncesi dönemde, YİSHK’in 7’inci maddesinde ikamet tezkeresinin verilmeyeceği ve ikamet süresinin uzatılamayacağı haller düzenlenmiş olmakla birlikte bu kimseler açısından ne tür yaptırım uygulanacağı düzenlenmiş değildi. 7’nci maddede ikamet tezkeresi verilemeyecek olan kişiler arasında düzenlendiği üzere, Türkiye’de ikamet etmek istediği süre zarfında geçimini meşru olmayan yollardan sağlayacağı sabit olan kimselere ikamet tezkeresinin verilemeyeceği ve ikamet süresinin uzatılamayacağı belirtilmiş ancak bu kimseler açısından ne tür bir yaptırım uygulanacağı düzenlenmemiştir. YİSHK’de yer alan bu düzenleme, YUKK’un 54’üncü maddesinde sınır dışı etme sebebi olarak düzenlenmiştir. YUKK’un açık ifadesine göre, Türkiye’de bulunduğu süre zarfında geçimini meşru olmayan yollardan sağlamış olan yabancı, sınır dışı edilecektir (m.54/1-ç).

2.2.5. Kamu Düzeni, Kamu Güvenliği ve Kamu Sağlığı Açısından Tehlikeli Oldukları Değerlendirilenler

Sınır dışı etme kararı alınacak diğer grup yabancılar, kamu düzeni veya kamu güvenliği yahut kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlardır (YUKKm.54/1-h). 54/1’inci madde de sayılan sebeplerden dolayı idarenin sınır dışı etme kararı alma konusunda takdir yetkisi olmaması haline bu hüküm ile bir istisna getirilmiştir. Zira d bendinde yer verilen “kamu düzeni”, “kamu güvenliği” ve “kamu sağlığı”

³⁵⁸ Ekşi, **Yabancılar**, s. 250.; Doğan, **Yabancılar**, s.162-163.

kavramlarının içeriğinin net olmaması idareye, işleme dayanak oluşturacak sebeplerin tespiti açısından geniş takdir yetkisi verecektir³⁵⁹.

Kamu düzeni ve kamu güvenliğinin kesin bir tanımını yapmak güçtür. Bir kuralın uygulanmasında kamunun kesin yararının bulunması, kamu düzeni kavramını ifade etmek için kullanılabilir³⁶⁰. Başka bir tanımlamaya göre ise kamu düzeni “belli bir ülkede belli bir zamanda ve belli bir konuda kamu yararını, kamu vicdanını ve genel ahlakı, çok yakından ilgilendiren, toplumun temel yapısını ve kamusal menfaatleri koruyan kurallar bütünüdür”³⁶¹. İlgili madde de geçen hükmün kapsamının ve hangi hallerde uygulanacağını daha iyi anlaşılması için idari yargı kararları yol gösterici olacaktır³⁶². Mülga YİSHK’nın 19’uncu maddesinde düzenlenmiş olan “umumi güvenliğe, siyasi ve idari icaplara aykırılık” sınır dışı etme sebebine dayanarak alınan sınır dışı etme kararının bir kısmını, YUKK 54/1- d bendi kapsamaktadır. YUKK öncesi dönemde alınan pek çok sınır dışı etme kararı YİSHK 19’uncu madde kapsamında değerlendirilmiştir. YUKK öncesi dönemde Danıştay’ın çeşitli tarihlerde vermiş olduğu konu ile ilgili kararlarda örneğin; Sigortadan para almak için dükkânında yangın çıkarma eylemi güvenliği bozacak nitelikte değerlendirilmemiştir³⁶³ benzer şekilde medeni haldeki değişikliğin idareye bildirilmemesinin siyasal güvenliği zedeleyici olmadığı değerlendirilmiştir³⁶⁴. Bununla birlikte üniversite öğrencisi olan yabancının ülkesi ile ücretsiz olarak telefon görüşmesi yapmaktan dolayı çarptırıldığı hapis cezasının tecil edilmesi neticesinde Ankara 4. İdare Mahkemesi sınır dışı etme kararını iptal etmiş fakat Danıştay vermiş olduğu kararında, yabancının söz konusu davranışının TCK hükümlerine yani Türk kanun örf ve adetlerine aykırı olduğunu belirterek sınır dışı etme kararının hukuka uygun olduğunu değerlendirmiştir³⁶⁵. Aynı yönde Danıştay, İstanbul’da İran İslam Cumhuriyeti Başkonsolosluğunun işgali olayına katıldığı

³⁵⁹ Erten, **Genel Bir Değerlendirme**, s. 31.; Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s.227.; Dardağan Kibar, **Karşılaştırma Denemesi**, s. 65.; Dardağan Kibar, **Yenilikler**, s. 188.

³⁶⁰ Kamu düzeninin tanımı hakkında doktrinde fikir birliği yapılmamıştır. Farklı kamu düzeni tanımlamaları ve kamu düzeni açısından daha detaylı bilgi için bkz.: Arda Atakan, “Kamu Düzeni Kavramı”, **MÜHF-HAD**, C.1, S.1-2, s. 60.

³⁶¹ Ahmet Cemal Ruhi, Yavuz Kaplan, “Yabancı Mahkeme ve Hakem Kararlarının Tenfizi Açısından Kamu Düzeni (Ordre Public)”, **MHB**, S.22, 2002, s. 643.

³⁶² Erten, **Genel Bir Değerlendirme**, s. 31.; Dardağan Kibar, **Yenilikler**, s. 188.

³⁶³ 12.D.,E.1968/1992,K.1969/42,13.T.01.1969, Esra Gül Dardağan Kibar, “Türk İdari Yargısında Sınır Dışı Etme Kararlarının Ele Alınması”, **Vatandaşlık, Göç ,Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları:175, Ankara 2010, s. 536 (İdari Yargı).

³⁶⁴ 12 D.,E.1969/2163,K.1970/2110, T.23.11.1970, Dardağan Kibar, **İdari Yargı**, s. 536.

³⁶⁵ 10.D.,E.1990/3471,K.1992/3012,T.15.09.1992, Dardağan Kibar, **İdari Yargı**, s. 538.

saptanan yabancı hakkında alınmış olan sınır dışı etme kararını YİSHK 19'uncu maddeye uygun bulmuştur³⁶⁶. Hristiyanlık propagandası yapan yabancılar hakkında farklı tarihlerde verilmiş kararlarında Danıştay, idarenin almış olduğu sınır dışı etme kararını hukuka uygun bulmuş ve ilk derece mahkemelerinin iptal kararlarını hukuka uygun bulmamıştır³⁶⁷. YUKK yürürlüğe girdikten sonra meydana gelen bir olayda Türkiye'ye kaçak kol saati sokan yabancı hakkında, İstanbul Valiliği Göç İdaresi Müdürlüğü tarafından, kamu düzeni ve kamu güvenliğini ihlal ettiği gerekçesiyle sınır dışı etme kararı alınmıştır. Yabancı'nın sınır dışı işleminin iptaline karşı açtığı dava ise İdare Mahkemesi tarafından kesin olarak reddedilmiştir³⁶⁸.

Özgürlük ve güvenlik noktasında önemli sonuçları olacak sınır dışı etme işlemine yönelik olarak berrak bir hukuki çerçeve oluşturmak amacıyla, sınır dışı etme nedenlerinin 54'üncü maddede detaylı bir şekilde sayılmış olmasına bu düzenleme ile bir istisna getirilmiştir. Zira hangi hallerin kamu düzenini, kamu güvenliğini ve kamu sağlığını etkileyeceği, hangi durumlarda yabancı'nın varlığının tehlike arz edeceği kesin olarak bilinmemektedir. Bu hususun takdiri idareye bırakılmakla, kimler hakkında sınır dışı etme kararı alınacağı YUKK genel gerekçesinde ifade edilmiş olan, "sağlam bir temele oturmuş" olmamaktadır³⁶⁹. Diğer bentlerde belirtilen sınır dışı edilme nedenlerinden olmayan her durum, bu bentte geçen kamu düzeni, kamu güvenliği, kamu sağlığı kavramlarının niteliği gereği bu çerçevede değerlendirilmeye müsaittir.

³⁶⁶ 10.D.,E.1982/3706,K.1983/2619,T:15.12.1983, Kabaalioğlu,Ekşi, **Sınır Dışı**, s. 516.

³⁶⁷ Danıştay iki kararda da temyiz başvurularını kabul ederken, " *ilgilinin fiilinin suç niteliği taşıması ya da bu eylemin yargı kararı ile belirlenmiş olması zorunluluğu bulunmadığından, davacının sınır dışı edilmesinde kamu düzeninin korunması amacına ve mevzuata aykırılık bulunmamaktadır*" ifadesini kullanarak , Hristiyanlık propagandasının yapılmasını kamu düzenini bozacak bir hal olarak değerlendirmiş ve idarenin almış olduğu sınır dışı etme kararını hukuka uygun bulmuştur, 10.D.,E.1993/3535, K.1995/4616, T.19.10.1995, Dardağan Kibar, **İdari Yargı**, s.538,10.D., E.1997/6513, K.2000/128, T.20.01.2000, Kararın tam hali için bkz.: <http://emsal.danistay.uyap.gov.tr/VeriBankasiIstemciWeb/GelismisDokumanAraServlet?dokumanTurleriString=DANISTAYKARAR,&aranan=&aramaG=sdsorRxP&baslangic=40&son=60&dokumanTurAdi=DANISTAYKARAR&fromSonucSayfasindan=TRUE&sonucSayfasi=yeniTasarim/aramaSonuc.jsp&sirala=3&mevzuatAdi=&mevzuatNo=&mevzuatMadde=> (02.03.2017).

³⁶⁸ İstanbul 1.İdare Mahkemesi, T.18.09.2015, E.2015/2226, K.2015/1741, Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru no: 2015/18203, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/4ad132c4-2b36-4dbb-b24e-a48532357afe?wordsOnly=False> (24.03.2017).

³⁶⁹ Genel Gerekçe, s. 2.

Dolayısıyla kimler hakkında sınır dışı etme kararı alınacağı hakkında idarenin çok geniş takdir yetkisi olacaktır³⁷⁰.

Uygulama Yönetmeliği'nin 52/2'nci maddesinde ise idarenin bu takdir yetkisini kullanırken, kimselerin kamu güvenliği ve kamu düzeni açısından tehdit oluşturacağını belirlemede kamu kurum ve kuruluşlarından görüş alabileceği belirtilmiştir. Bu kamu kurum ve kuruluşlarının hangileri olduğu ise belirtilmemektedir. Mevcut olay hakkında bilgi alınabileceği düşünülen tüm kamu kurum ve kuruluşlarından görüş alınabilmektedir. Kamu sağlığı açısından tehdit oluşturan kimselerin belirlenmesinde ise daha somut bir düzenleme getirilmiştir. Buna düzenlemeye göre, kamu sağlığı açısından tehdit oluşturma'nın tespitinde sağlık raporunun dikkate alınması gerekecektir (UY.m.52/2-a,b).

2.2.6. Terör Örgütü veya Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle İlişkili Olanlar

YUKK uyarınca haklarında sınır dışı etme kararı alınması gereken diğer bir grup yabancılar, terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi olanlar veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi destekleyicisi olanlardır³⁷¹ (54/1-b). Bu hükmü, hükmün uygulama amacını belirleyebilmek için iki farklı açıdan ele almak gerekmektedir. Öncelikle hükümde geçen terör örgütü kavramından ne anlaşılması gerektiğinin incelenmesi gerekmektedir. 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu³⁷² (TMK) , “terör”, “terör suçlusu” ve “terör suçları” kavramlarından ne anlaşılması gerektiğini düzenlemektedir. Terör örgütü kavramından ne anlaşılması gerektiği ise TMK'da yer almamaktadır. 2006 yılında çıkarılan, 5532 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nda

³⁷⁰ Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s. 228, Danıştay daha yeni tarihli bir kararında, yabancı'nın ikamet tezkeresinin iptal edilmesinin, sınır dışı edilmesinin ve yurda girişinin yasaklanmasının gerektiği durumların, mutlaka suç niteliği taşımasının gerekmediği, ve bu durumun tespitinin yargı kararları ile yapılmasının gerekmediğini vurgulamıştır. Aynı kararda Danıştay idarenin sahip olduğu takdir yetkisi için; “*idareye tanınan takdir yetkisinin, yabancılar hukuku açısından dikkate alındığında, devletin hükümlerlik haklarının doğal sonucu olduğu, tesis edilen işlemin kamu düzeninin korunması çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği*” ifadelerini kullanmıştır., Danıştay 10.D., E.2013/3032, K.2016/1568, T.21.03.2016 <http://www.kazanci.com> (05.03.2017).

³⁷¹ Esra Dardağan Kibar, “An overview and Discussion of the New Turkish Law on Foreigners and International Protection”, **TC Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Yayınları**, Vol.18, No. 3, 2013, s. 119.

³⁷² RGT., 12.04.1991, No: 20843

Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun³⁷³ 1'inci maddesiyle TMK'nın 1'inci maddesinde değişiklik yapılmadan evvelki hali, “terör ve örgüt” başlığını taşımaktaydı. Bununla birlikte “terör örgütü” nün tanımını yapan 2'nci ve 3'üncü fıkraları da söz konusu değişiklikler ile ilga edilmiştir. Dolayısıyla mevcut haliyle Terörle Mücadele Kanunumuzda “terör örgütü” kavramının tanımı yapılmamaktadır. Yürürlükten kaldırılmadan evvel “terör örgütü” tanımı şu şekilde yapılmakta idi; “İki veya daha fazla kimsenin birinci fıkrada yazılı terör suçunu, işlemek amacıyla birleşmesi halinde bu Kanunda yazılı olan örgüt meydana gelmiş sayılır”. 2006 yılından evvelki dönemde, terör örgütünün varlığından söz edebilmek için, teknik olarak en az iki kişiden meydana gelmesinin mümkün olduğu gözükmektedir³⁷⁴.

TMK'da yapılan değişiklik ile birlikte terörün tanımı yapılmış ancak örgüt tanımına yer verilmemiştir. Her ne kadar burada örgütün tanımı yapılmamakta, sadece terörün tanımı ile yetinilmekte ise de, terör örgütünden ne anlaşılması gerektiği konusunda, terör hakkında yapılan tanımlamanın esas alınması gerekmektedir. Bu amaçla TMK'nın terör amacıyla işlenen suçlar başlıklı 4'üncü maddesine bakılması gerekmektedir. Bu madde kapsamında sayılan suçlar, aynı Kanunun 1'inci maddesinde belirtilen amaçlar doğrultusunda suç işlemek üzere kurulmuş bir terör örgütünün faaliyeti çerçevesinde işlendiği takdirde terör suçu olarak kabul edilecektir³⁷⁵. Bu bilgiler ışığında terör örgütünün tanımı “cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla her türlü suç teşkil eden eylemleri işleyecek kişi veya kişilerin mensup olduğu örgüt, terör örgütüdür” şeklinde yapılabilir³⁷⁶.

³⁷³ RGT., 29.06.2006, No: 26232

³⁷⁴ Faruk Turinay, “Ceza Hukukunda Terör Örgütü Kavramı”, **TBB Dergisi**, S.116, 2016, s. 62-63 (Terör Örgütü).

³⁷⁵ Turinay, **Terör Örgütü**, s. 64.

³⁷⁶ Turinay, **Terör Örgütü**, s. 64-65.

YUKK'ta çıkar amaçlı suç örgütünün, yöneticisi, üyesi ve destekleyicisi olanların da sınır dışı edilecekleri düzenleme altına alınmıştır (m.54/1-b). Çıkar amaçlı suç örgütünden ne anlaşılması gerektiği hususu ise belirsizdir³⁷⁷. Hukukumuzda çıkar amacıyla kurulan suç örgütleri ile mücadele etmek kapsamında çıkarılan 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleri ile Mücadele Kanunu³⁷⁸, 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun³⁷⁹'un 18'inci maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır³⁸⁰. Dolayısıyla, Türk Hukuk düzeninde çıkar amaçlı suç örgütünden ne anlaşılması gerektiğini düzenleyen bir norm bulunmamaktadır³⁸¹. TCK'nın tanımlara yer veren 6'ncı maddesinde de çıkar amaçlı suç örgütü tanımlanmış değildir. İlgili maddede “örgüt mensubu suçlu” ifadesinin tanımı ise “bir suç örgütünü kuran, yöneten, örgüte katılan veya örgüt adına diğerleriyle birlikte veya tek başına suç işleyen kişi” şeklinde yapılmıştır. Doktrinde çıkar amaçlı suç örgütü, “asıl amacı maddi çıkar elde etmek olan örgüt” olarak tanımlanmaktadır³⁸².

Bir örgütün yöneticisi olmak, hiyerarşik olarak örgütün başında olup, inisiyatif, emir, kumanda ve karar verme gücüne sahip olarak, örgütün amaçlarını gerçekleştirme

³⁷⁷ Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s. 219.

³⁷⁸ RGT., 01.08.1999, No: 23773

³⁷⁹ RGT., 31.03.2005, No: 25772

³⁸⁰ Yürürlükten kaldırılmış olan Çıkar Amaçlı Suç Örgütleri ile Mücadele Kanunu'nda , çıkar amaçlı kurulan örgütün tanımı yapılmamakta, 1'inci fıkrasında hangi durumların varlığı halinde kurulan örgütün çıkar amacıyla kurulmuş suç örgütü sayılacağı ve örgütün kurucusu, yöneticisi ve üyesine verilecek cezalar düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre “*Doğrudan veya dolaylı biçimde bir kurumun, kuruluşun veya teşebbüsün yönetim ve denetimini ele geçirmek, kamu hizmetlerinde, basın ve yayın kuruluşları üzerinde, ihale, imtiyaz ve ruhsat işlemlerinde nüfuz ve denetim elde etmek, ekonomik faaliyetlerde kartel ve tröst yaratmak, madde ve eşyanın azalmasını ve darlığını, fiyatların düşmesini veya artmasını temin etmek, kendilerine veya başkalarına haksız çıkar sağlamak, seçimlerde oy elde etmek veya seçimleri engellemek maksadıyla zor veya tehdit uygulamak veya kişileri kendilerine tâbi kılmaya zorlamak veya mensupları arasında her ne suretle olursa olsun açık veya gizli işbirliği yapmak suretiyle yıldırma veya korkutma veya sindirme gücünü kullanarak suç işlemek için örgüt kuranlara veya örgütü yönetenlere veya örgüt adına faaliyette bulunanlara veya bilerek hizmet yüklenenlere sadece bu nedenle üç yıldan altı yıla kadar; örgüte üye olanlara iki yıldan dört yıla kadar ağır hapis cezası verilir*”. 5237 sayılı TCK'da ise çıkar amaçlı suç örgütü tanımlanmamıştır. TCK 220'nci maddesinde “Suç işlemek amacıyla örgüt kurmak” suçu düzenlenmiş, buna göre “*Kanunun suç saydığı fiilleri işlemek amacıyla örgüt kuranlar veya yönetenler, örgütün yapısı, sahip bulunduğu üye sayısı ile araç ve gereç bakımından amaç suçları işlemeye elverişli olması halinde, iki yıldan altı yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Ancak, örgütün varlığı için üye sayısının en az üç kişi olması gerekir*”.

³⁸¹ Turinay, **Terör Örgütü**, s. 51.

³⁸² Vesile Sonay Evik, **Çıkar Amaçlı Örgütlenme Suçu**, Beta Yayınevi, İstanbul 2004, s.7-8 (Çıkar Amaçlı).

için örgütü yönlendirmek, idare etmektir³⁸³. Örgüt amaçlarının gerçekleştirilmesi için, örgüt üyeleri arasındaki koordinasyonu sağlamak ve örgütü organize etmek de örgütü yönetmek olarak ifade edilebilir³⁸⁴. Örgütün kurucusu ve yöneticisi dışında kalan kişiler de örgüt üyesi olarak kabul edilirler. Bir kimsenin örgüt üyesi olarak kabul edilebilmesi için, örgütün niteliğini ve amaçlarını bilmesi ve örgütün güçlenmesine yahut hayatta kalmasına katkı sağlaması gerekmektedir. Bu katkı maddi şekilde olabileceği gibi, manevi şekilde de olabilir. Örgütün niteliğini ve amaçlarını bilip örgüte katılmayan ancak belli katkılar sağlayan kişinin, örgüt üyesi olarak kabul edilmemesi gerekir³⁸⁵.

YUKK'un m.54/1-b uyarınca, sınır dışı etme kararı alınabilmesi için bir mahkeme kararı aranmamaktadır. Dolayısıyla sınır dışı edilip edilmemesi değerlendirilen kişinin, bir terör örgütünün yöneticisi, üyesi destekleyicisi yahut çıkar amaçlı bir suç örgütünün yöneticisi, üyesi, destekleyici olduğu yönünde bir mahkeme kararı olmaksızın, salt idarenin alacağı karar ile sınır dışı edilmesine karar verilebilecektir³⁸⁶. Bu durum ise suçluluğu sabit oluncaya kadar herkesin masum olduğunu ifade eden Anayasamızın 38'inci maddesinin 4'üncü fıkrasında düzenlenen "masumiyet karinesi" ilkesi ile açıkça çelişmektedir. Bu durum aynı şekilde AİHS m.6'da düzenlenen ve bir suç ile itham edilen herkesin suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılacağı yönündeki hükme de aykırıdır. Zira bu fıkra göre; sanık için bir güvence olan suçsuzluk karanesinin, sadece suçlamanın esası hakkında karar verecek olan mahkeme açısından değil, diğer tüm resmi makamlar nezdinde netice doğurması gerektiği belirtilmiştir. Bu bağlamda hakkında yapılan ceza kovuşturması kesin mahkûmiyet ile sonuçlanmamış olan kişiye, başka resmi görevlilerin suçlu

³⁸³ Vesile Sonay Evik, "Suç İşlemek Amacıyla Örgütlenme Suçu", Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C.19, S.2, 2013, s. 684 (Suç İşlemek).

³⁸⁴ Evik, **Suç İşlemek**, s. 684.

³⁸⁵ Evik, **Suç İşlemek**, s. 684-685., Yargıtay CGK,T. 19.12.1995,E.1995/9-306,K.1995/383 "tüm işlemlerin dokuz günlük kısa bir süre içinde gerçekleştiği ve sanığa kod adı da verilmediği ve yasa dışı örgüte kesintisiz, sürekli, uzun zaman devam eden bir yardımı olmadığı dikkate alınarak, kısa bir zaman dilimi içindeki eylemleri; belli bir yoğunluğa ulaşmadığı, örgütle organik bir bağ bulunmadığı, lojistik destek sağlanmadığı için yasa dışı örgüt üyesi olmak suçunu oluşturmamaktadır."75 Yine Yargıtay'ımızın bir diğer kararına göre "silahlı cemiyet ve çetede amirlik, kumanda ve hususi bir görev almayan, fakat niteliğini bilerek çeteye katılıp, amaca ait konularda irade birliği içinde olarak, çetenin amaçlarını kendi amacına uygun görerek hareket edenler, cemiyet ve çetenin sair efradıdır"Karar için bkz. <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm> (17.02.2017).

³⁸⁶ Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s.220.

gözüyle bakması, AİHS 6/2'nci fıkrasının çiğnenmesi anlamına gelecektir³⁸⁷. Hakkında bu madde kapsamında sınır dışı kararı alınan yabancı bir mahkeme kararı olmaksızın bir terör örgütünün yahut çıkar amaçlı bir suç örgütünün yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olarak kabul edilecektir. Haklarında ceza hukuku anlamında soruşturma veya kovuşturma yapılmaksızın suçlu ilan edilmeleri hukuka aykırıdır³⁸⁸. Fakat buna karşın bazı Danıştay kararlarında, ilgilinin sınır dışı edilmesi için hakkında verilmiş mahkûmiyet kararına gereksinim olmadığı belirtilmiştir³⁸⁹. Doktrinde de sınır dışı etme ve cezanın birbirinden farklı kavramlar olduğu söylenmiştir³⁹⁰. Bazı Danıştay kararlarında, ilgili hakkında verilmiş bir mahkûmiyet kararı bulunmasa dahi, sınır dışı etme kararını alınmasını gerektirecek sebeplerin varlığı halinde verilmiş sınır dışı etme kararı hukuka uygun bulunmuştur³⁹¹.

YUKK sınır dışı etme işlemine esas alınacak terör örgütünün veya çıkar amaçlı suç örgütünün Türkiye'de veya Türkiye dışında olmasında her hangi bir farklılık gözetmemiştir. Terör örgütünün yahut çıkar amaçlı suç örgütünün yöneticisi, üyesi, destekleyici olarak faaliyette bulunan yabancının, bu faaliyetleri ülke içerisinde ya da ülke dışında yapması noktasında da bir ayrım yoktur. Belirtmek gerekir ki, ülke sınırları içerisinde yapılan terör örgütü yahut suç örgütü faaliyetleri kapsamında işlenen suçlar açısından Türk Ceza Yasaları uygulama alanı bulacaktır. Tür Ceza Kanunu'nun uygulama alanını³⁹² düzenleyen ikinci bölümünün 8'inci maddesinde “yer bakımından uygulama” düzenlenmektedir. Bu hükme göre , “Türkiye'de işlenen suçlar hakkında Türk kanunları uygulanır. Fiilin kısmen veya tamamen Türkiye'de işlenmesi veya neticenin Türkiye'de gerçekleşmesi halinde suç, Türkiye'de işlenmiş sayılır” hükmü

³⁸⁷ AİHM'in bu yönde vermiş olduğu kararlar ve “Suçsuzluk Karinesi” hakkında detaylı bilgi için bkz. Feyyaz Gölcüklü, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde Adil Yargılama”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. İlhan Öztrak'a Armağan, C.49, S.1-2, 1994, s. 220-22, Cüneyd Altıparmak ”Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Altıncı Maddesi Kapsamında Adil Yargılama Hakkının Esasları”, **TBB Dergisi**, S.63, 2006, s. 258.

³⁸⁸ Hüküm hakkında yapılan eleştiriler ve hükmün tamamen değişmesi gerektiği yahut Kanun metninden çıkarılması gerektiği yönünde yapılan eleştiriler için bkz. İnsan Hakları ve Mazlumder için Dayanışma Merkezi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı Hakkında Değişiklik Önerileri**, 23.05.2012, s. 6, Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s. 220.

³⁸⁹ Dardağan Kibar, **İdari Yargı**, s. 532.

³⁹⁰ Duran, **Sınır Dışı**, s. 20 vd., Dardağan, **Sınır Dışı**, s. 78 vd.

³⁹¹ 12.D. T.09.02.1970,E.1968/363,K.1970/258, 10.D., T.31.10.2008, E.2006/7479,K.2008/7336, Aksi yönde verilmiş kararlar için bkz. 10.D., T.16.10.2006,E.2003/618,K.2006/5701, Dardağan Kibar, **İdari Yargı**, s. 533.

³⁹² Konu ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Murat Aydın, “Ceza Muhakemesinde Yetki ve Görev meselesinde Bazı Sorunlara İlişkin Değerlendirmeler”, **SDÜ Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.3, S.1, 2013, s. 44 vd (Yetki ve Görev Meselesi).

gereği Türkiye’de işlenen suçlar bakımından Türk Kanunları uygulanacaktır. Yabancı’nın Türkiye’de işlemiş olduğu suçtan dolayı kendi ülkesinde yargılama yapılmış olması da durumu değiştirmeyecek bu kişiler hakkında Türkiye’de tekrar yargılama yapılacaktır (TCKm.9). Yabancı hakkında yapılan yargılama sonucunda, hapis cezası alması durumunda TCK 59’uncu madde devreye girecek ve bu durumda haklarında hapis cezasına hükmolunan yabancılara uygulanan prosedür, terör örgütünün yahut çıkar amaçlı suç örgütünün yöneticisi, üyesi, destekleyicisi olanlar hakkında da uygulanacaktır³⁹³. Ayrıca b bendinde düzenlenen bu sınır dışı etme sebebini, YUKK m.54/1-d bendinde düzenlenen bir başka sınır dışı etme sebebi olan “kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturmak” çerçevesinde de değerlendirmek mümkündür³⁹⁴.

29 Ekim 2016 tarihinde çıkarılan 676 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK)³⁹⁵ ile (Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname) , YUKK’un 54’üncü maddesine bir fıkra daha eklenmiş ve bu fıkra göre, “Uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle³⁹⁶ ilişkili olduğu değerlendirilenler” hakkında da sınır dışı etme kararı alınacağı belirtilmiştir (m.54/1-k).

2.2.7. İşlediği Suç Nedeniyle Hapis Cezasına Mahkûm Edilenler

YUKK 54/1 a bendinde; 5237 sayılı TCK’nın 59’uncu maddesi kapsamında sınır dışı edilmesi gerektiği değerlendirilenlerin sınır dışı edileceği belirtilmiştir. Türk Ceza Kanunu’nun 59’uncu maddesine göre; işlediği suç nedeniyle hapis cezasına çarptırılmış olan yabancı’nın, koşullu salıvermeden yararlandıktan ve herhalde cezasının infazı tamamlandıktan sonra, durumu sınır dışı işlemleriyle ilgili değerlendirilmek üzere İçişleri Bakanlığı’na bildirilecektir³⁹⁷. Sınır dışı etme kararını almakla yetkilendirilmiş olan makam mahkemeler değil, idare olarak belirtildiği için, burada bir ceza hukuku

³⁹³ Mazlumder, s. 6.

³⁹⁴ Dardağan Kibar, **Karşılaştırma Denemesi**, s. 65, Dardağan Kibar, **Yenilikler**, s. 188-189.

³⁹⁵ RGT., 29.10.2016, No:29872

³⁹⁶ Terör örgütü olarak tanımlanmış örgütler listesi için bkz. https://tr.wikipedia.org/wiki/Ter%C3%B6r_%C3%B6rg%C3%BCt%C3%BC_olarak_tan%C4%B1mlanm%C4%B1%C5%9F_%C3%B6rg%C3%BCtler_listesi#Resmen_ter.C3.B6rist_olarak_belirlenmi.C5.9F_.C3.B6rg.C3.BCtler (20.02.2017).

³⁹⁷ Madde metninde 5328 sayılı kanunla değişiklik yapılmadan önceki düzenleme için bkz. yukarıda 1.2.2 No’lu başlık.

yaptırımını değil, idari tedbir söz konusudur³⁹⁸. TCK m. 59'un lafzından hareketle, sınır dışı etme kararı verme konusunda idareye takdir yetkisi verildiği söylenebilir. Fakat YUKK m.54/1'de düzenlendiği üzere, bu madde kapsamında oldukları değerlendirilenler hakkında sınır dışı etme kararı alınacaktır. Şu halde, hapis cezasına çarptırılan yabancılar, koşullu salıvermeden yararlandıktan, herhalde cezasının infazı tamamlandıktan sonra sınır dışı edileceklerdir³⁹⁹.

İşlediği suç sebebiyle sınır dışı edilecek yabancının, suçu işlediği sırada yabancı statüsünde olması gerekmektedir. Suçun işlendiği an esas alınarak yabancılık unsurunun belirlenmesi gerekmektedir. Ancak suçun işlendiği sırada yabancı olan kişi, daha sonra Türk vatandaşlığına geçerse, vatandaşın sınır dışı edilemeyeceği yönündeki Anayasanın açık hükmü karşısında (m.23/6) sınır dışı edilemeyecektir⁴⁰⁰. Aynı şekilde suçu işlediği sırada Türk vatandaşı olan kişi daha sonra Türk vatandaşlığından çıkıp yabancı statüsüne geçerse, Türk vatandaşı olduğu sırada işlediği suç nedeniyle kanaatimizce sınır dışı edilemeyecektir. Zira 5237 sayılı TCK'nın 6/1'inci maddesinin a bendinde vatandaş sözünden, fiili işlediği sırada Türk vatandaşı olan kişiyi anlamak gerektiği belirtilmektedir. Hükmü yabancılar açısından yorumlayacak olursak, yabancılık halinin varlığını da fiilin işlendiği sıradaki yabancılık hali olarak algılamak gerekecektir.

Yabancının sınır dışı edilebilmesi için, hapis cezasına mahkûm edilmiş olması gerekmektedir. Dolayısıyla adli para cezasına hükmedildiği durumlarda bu tedbire başvurulamayacaktır⁴⁰¹. İşlenen suçun kasten işlenen bir suç olması veya taksirle işlenen bir suç olması yönünde ayırım yapılmamıştır. Mahkûmiyetin süresinin de bir önemi yoktur⁴⁰². Ancak, yabancının işlediği suç nedeniyle mahkûm edildiği ceza kısa süreli ise ve TCK 50'nci madde kapsamında seçenek yaptırımlardan birine çevrildiyse 50'nci maddenin 5'nci fıkrası gereğince asıl mahkûmiyet yerine, çevrilmiş olan seçenek

³⁹⁸ Mehmet Koca, İlhan Üzülmöz, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayınları, İstanbul 2012, s. 555 (Genel Hükümler).; İzzet Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayınları, Ankara 2010, s. 722 (Genel Hükümler).

³⁹⁹ Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s. 219.

⁴⁰⁰ Koca, Üzülmöz, **Genel Hükümler**, s. 556, Hakeri, **Genel Hükümler**, s. 653.

⁴⁰¹ Koca, Üzülmöz, **Genel Hükümler**, s. 556.

⁴⁰² Hakeri, **Genel Hükümler**, s. 652, Koca, Üzülmöz, **Genel Hükümler**, s. 556.

yaptırım sayılacağından, bu madde kapsamında sınır dışı etme tedbirine başvurulamayacaktır⁴⁰³.

Yabancı hakkında sınır dışı etme kararının uygulanabilmesi için, mahkûm olduğu hapis cezasının infaz edilmiş olması gerekmektedir. Mahkûm olunan cezanın infazının tamamlanmış olması ya da erteleme kararı verilmişse, deneme sürelerini sorunsuz bir şekilde geçirilerek, cezanın infaz edilmiş sayılması yahut koşullu salıverme⁴⁰⁴ kararı verilmiş olması gerekmektedir. Hakkında Koşullu Salıverilme kararı verilen yabancının da cezasının infaz edilmesi gerekmektedir. Çünkü 59'uncu maddede “her halde cezasının infazı tamamlandıktan sonra” demektir⁴⁰⁵. Koşullu salıverilmesine karar verilen yabancının cezası, denetimde geçen süreyi yükümlülüklerine uyararak ve iyi halli geçirmesi halinde, infaz edilmiş sayılacaktır (CGTİK m.107/14). Sınır dışı edilmeyi cezanın tam manasıyla infaz edilmiş olmasına ya da infaz edilmiş sayılmasına bağlayan TCK 59 hükmü karşısında, henüz koşullu salıverilme denetimi süresini tamamlamayan yabancının cezasının infazı tamamlanmadığı için, sınır dışı edilmesine karar verilemeyecektir⁴⁰⁶.

⁴⁰³ Koca, Üzülmüş, **Genel Hükümler**, s. 556, TCK 50'nci madde de bu seçenek yaptırımlar şu şekilde düzenlenmiştir “(1) Kısa süreli hapis cezası, suçlunun kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özelliklere göre; a) Adli para cezasına, b) Mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hâle getirme veya tazmin suretiyle, tamamen giderilmesine, c) En az iki yıl süreyle, bir meslek veya sanat edinmeyi sağlamak amacıyla, gerektiğinde barınma imkanı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etmeye, d) Mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanmaya, e) Sağladığı hak ve yetkiler kötüye kullanılmak suretiyle veya gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranılarak suç işlenmiş olması durumunda; mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, ilgili ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınmasına, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanmaya, f) Mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle ve gönüllü olmak koşuluyla kamuya yararlı bir işte çalıştırılmaya, çevrilebilir.

⁴⁰⁴ “ Koşullu salıverme, mahkum olduğu hürriyeti bağlayıcı cezanın kanun tarafından öngörülen kısmını iyi hal ile geçirmiş olan hükümlünün, konulan şartlara uymadığı takdirde, geri alınması koşulu ile, hükümlülük süresinin tamamını bitirmeden mercince alınacak kararla salıverilmesini ve bu şekilde normal yaşama dönmesini sağlayan bir kurumdur. Koşullu salıverme ile ceza sona ermemekte, cezanın başka bir şekilde infazına geçilmektedir. Yani devlet hükümlüyü cezalandırmaktan vazgeçmemekte, deneme süresince kendisine yüklenen yükümlülüklerle, uyması şartıyla salıverilmektedir. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin infazı hakkında Kanun (CGTİK) 107/14'üncü maddesine göre; deneme süresinin sonuna kadar hükümlünün suç işlememesi halinde, ceza mahkumiyeti infaz edilmiş sayılacaktır” Koşullu salıvermenin hangi şartlarda verileceği, Koşullu salıvermenin sonuçları , Koşullu salıvermenin geri alınması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Demirbaş, **Genel Hükümler**, s. 700 vd., Hakeri, **Genel Hükümler**, s. 623 vd., Ahmet Hulusi Akkaş, “Koşullu Salıverilme”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.12, S.1-2, 2008, s. 307 vd., Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin infazı hakkında Kanun için bkz.: RGT. 29.12.2004, No: 25685.

⁴⁰⁵ Koca, Üzülmüş, **Genel Hükümler**, s. 566.

⁴⁰⁶ Koca, Üzülmüş, **Genel Hükümler**, s. 566.

2.2.8. Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunanlar ve Uluslararası Koruma Statü Sahiplerinin Sınır Dışı Edilmeleri

YUKK'ta uluslararası koruma statüsü başvurusunda bulunanlar ve uluslararası koruma statü sahiplerinin sınır dışı edilmeleri ayrıca düzenleme altına alınmıştır. Bu düzenlemeye göre, YUKK m.54/1'in (b), (d) ve (k) bentleri kapsamında oldukları değerlendirilen uluslararası koruma başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişiler hakkında uluslararası koruma işlemlerinin her aşamasında sınır dışı etme kararı alınabilecektir (YUKKm.54/2). Bu madde de iki grup yabancı düzenlenmiştir. Birinci grup, uluslararası koruma talebinde bulunan ve henüz başvurusu hakkında son karar verilmemiş olan kişilerdir (YUKK m.3/1-d). İkinci grup ise, mülteci, şartlı mülteci yahut ikincil korumaya sahip olan uluslararası koruma statüsü sahibi olan kişilerdir. Bu hüküm uyarınca alınacak olan sınır dışı etme kararında, birinci fıkradan farklı olarak idarenin takdir yetkisi vardır. Uluslararası koruma statü yahut başvuru sahibi kişilerden olanlar; terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi ise veya kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturuyorlarsa ya da uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili oldukları değerlendirilmişse, haklarında sınır dışı etme kararı alınabilecektir. Birinci fıkraya göre bu kişilerden oldukları değerlendirilenler açısından idarenin sınır dışı etme kararı alması zorunluluğu olduğunu ifade ettik. Kanun'un uluslararası koruma statüsü olan veya henüz başvuru sahibi olan kişiler açısından getirmiş olduğu güvence, anılan kişilerden olduğu tespit edilen kişiler hakkında idarenin sınır dışı etme kararı alma zorunluluğunun olmamasıdır.

3 Ekim 2016 tarihinde KHK ile yapılan değişiklikten önceki YUKK 54/2'nci maddesinde yer alan düzenleme ise, başvuru sahibi ve uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin sınır dışı edilmeleri daha ağır şartlara bağlanmıştı. Anılan düzenlemede, başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişiler hakkında, sadece ülke güvenliği için tehlike oluşturduklarına dair ciddi emareler bulunduğu veya kamu düzeni açısından tehlike oluşturan bir suçtan kesin hüküm giymeleri durumunda sınır dışı etme kararı alınabileceği belirtilmişti. Uluslararası koruma statüsü ile bağlantılı

olarak sınır dışı edilme sebeplerine ilişkin kabul edilen bu kısıtlama, doktrin tarafından, uluslararası korumaya verilen önemin bir göstergesi olarak olumlu karşılanmıştır⁴⁰⁷.

Mülteciler açısından sınır dışı etme konusunu YUKK'a değil Sözleşmeye göre ayrıca değerlendirmemiz gerekmektedir. Cenevre Sözleşmesi mültecilerin ancak, milli güvenlik ve kamu düzeni nedeniyle sınır dışı edilebileceğini belirtmiştir (m.32). Cenevre Sözleşmesi'nin anılan hükmü uyarınca, taraf devletler ülkelerinde yasal olarak bulunan mülteciyi, ulusal güvenlik ve kamu düzeni dışında herhangi bir nedenle sınır dışı edemeyeceklerdir⁴⁰⁸. Dolayısıyla uluslararası koruma statüsü sahibi olan kişilerden sadece şartlı mülteci ve ikincil koruma sahipleri açısından YUKK'un 54/2'nci maddesi uygulama alanı bulacaktır. Mültecilerin sınır dışı edilmeleri hususu Cenevre Sözleşmesinde ayrıca düzenlenmiş bulunduğu için, mültecilerin sınır dışı edilmeleri bakımından, bu sözleşme ile düzenlenmiş olan hususlar açısından, YUKK uygulama alanı bulamayacaktır. Fakat mültecilerin de uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili olduklarının değerlendirilmesi yahut terör örgütü veya çıkar amaçlı suç örgütünün yöneticisi, üyesi veya destekleyici olduklarının saptanması nedenlerinin, ulusal güvenlik ve ulusal düzen açısından tehdit oluşturması olası bir durumdur. Bu fıkra açısından önemli olan husus idarenin, uluslararası koruma statü sahibi yahut uluslararası korumaya başvurmuş olan kişinin, uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütüyle ilişkili olduğunu yahut terör örgütü ya da çıkar amaçlı suç örgütünün yöneticisi, üyesi, destekleyici olduğunu veya kamu düzeni, kamu güvenliği, kamu sağlığı açısından tehdit oluşturduğunu tespit etmiş olsa bile, bu kişiyi sınır dışı etme zorunluluğu olmamasıdır. Bu tespite rağmen idarenin anılan kişi hakkında sınır dışı etme kararı alma konusunda takdir yetkisi vardır ve gerekli görmediği hallerde bu kişiyi sınır dışı etmeyebilecektir⁴⁰⁹.

2.2.9. Vatansız Kişilerin Sınır Dışı Edilmeleri

Vatansız kişilerin hukuki statüleri Türk hukukunda ilk defa YUKK ile düzenleme altına alınmıştır. Gerek YUKK gerekse de Uygulama Yönetmeliğinde vatansızlığın tespiti, tespit için başvuru usulü ve değerlendirilmesi ve vatansız kişilerin

⁴⁰⁷ Dardağan Kibar, **Karşılaştırma Denemesi**, s. 57, Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s. 231.

⁴⁰⁸ Çiçekli, **Yabancılar**, s. 108.

⁴⁰⁹ Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s. 232.

hakları ve güvencelerine ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır (YUKKm.50,51,UY.m.47-50). Vatansızlığı tespit edilen kişiye, hiçbir harca tabi olmayan “vatansız kişi kimlik belgesi” verilecektir. Bu belgenin alınabilmesi için vatansız olan kişinin, başka bir devlette vatansız kişi işlemi görmüyor olması lazımdır. Herhangi bir devletin vatandaşlığının kazanılması halinde, vatansız kişi kimlik belgesi geçerliliğini kaybedecektir. Ayrıca vatansız kişilere verilen bu kimlik belgesi ikamet izni yerine geçecektir (YUKK m.50-51).

Vatansız kişilerin korunmasına ve durumlarının ıslah edilmesine ve çeşitli haklardan faydalanabilmelerine yönelik uluslararası alanda, öteden beri çalışmalar yapılmaktadır⁴¹⁰. Yapılan çalışmalar sonucunda kabul edilmiş sözleşmelerden biri de, 28 Eylül 1954’te Ekonomik ve Sosyal Konsey’in 26 Nisan 1954 tarihli ve 526 A(17) sayılı Kararı uyarınca toplanan Tam Yetkili Temsilciler Konferansında kabul edilmiş olan Türkiye’nin de taraf olduğu⁴¹¹, “Vatansızların Hukuki Durumları Hakkında Sözleşme” (1954 Sözleşmesi)’dir⁴¹². 1954 Sözleşmesinde vatansızlık hallerini ortadan kaldırmaya yönelik herhangi bir hüküm yer almamakta, Sözleşmede vatansızlığın tanımı yapılmakta ve vatansızlara tanınacak haklar düzenlenmektedir⁴¹³. 1954 Sözleşmesi’nin

⁴¹⁰ Vatansız kişilerin durumlarının düzeltilmesi için Milletler Cemiyeti ve Birleşmiş Milletler tarafından yapılan çalışmalar hakkında detaylı bilgi için bkz.: Yılmaz Altuğ, “Vatansızlar Hakkında İki Birleşmiş Milletler Sözleşmesi”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, İstanbul 1963, C.29, S.1-2, s. 202-206 (Vatansızlar).

⁴¹¹ RGT., 25.10.2014, No:29156.

⁴¹² 1954 Sözleşmesi’nin İngilizce tam metni için bkz.: <http://www.unhcr.org/3bbb25729.pdf> (04.03.2017), Sözleşmeye taraf olan ülkeler için bkz.: UNHCR, **Vatansız Kişilerin Korunmasına İlişkin El Kitabı (Vatansız Kişilerin Statüsüne Dair 1954 Sözleşmesi Kapsamında)**, Cenevre 2014, s. 87-89.

⁴¹³ Vatansızlık hallerinin sayısının azaltılması amacıyla, “Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Sözleşme” Eylül 1973’te Bern’de “Vatandaşlık Statüsüne İlişkin Uluslararası Komisyon” tarafından kabul edilmiştir. Türkiye bu Sözleşmeye onaylamamış olmakla birlikte bu Sözleşme hakkında, “Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı” vermiştir. Bu tasarı için bkz.: <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss89.pdf> (04.03.2017). Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Sözleşme ve Türk Vatandaşlık Kanunu’nda yer alan vatansızlığa yol açabilecek hallerin karşılaştırılması, Kanun ve Sözleşmede yer alan bazı hükümlerin çeliştiği, çelişen hükümler açısından Anayasanın 90/5’inci maddesi uyarınca Sözleşme hükümlerinin uygulanması gerektiği yönünde detaylı bilgi için bkz.: Nimet Özbek Hadimoğlu, Barış Teksoy, “Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Bm Sözleşmesi (1961) Karşısında Türk Vatandaşlığı Kanunu”, **TBB Dergisi**, S. 107, 2013, s. 221-244. Bu Sözleşmenin Türkiye tarafından onaylanması ve yürürlüğe girmesi durumunda, Türk Vatandaşlık Kanunu’nun hangi hükümlerinin değişikliği gerektiği ve bu değişiklik geçirmesi gereken hükümlere ilişkin öneriler hakkında detaylı bilgi için bkz.: Gülin Güngör, “Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nin Bazı Hükümlerinin 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu Üzerindeki Etkisi”, **AÜHFĐ**, S.63 (3), 2014, s. 479-507. Türkiye’nin de taraf olduğu Uluslararası Kişi Halleri Komisyonu tarafından hazırlanan 13.09.1973 tarihli “Vatansızlık Hallerinin Sayısının Azaltılmasına Dair Sözleşme”, çocuğun doğum yolu ile vatansız kalmasını önlemeyi ve anasının vatandaşlığını kazanmasını sağlamaya yönelik hükümler içermektedir, Sözleşme onayı için bkz.: RGT., 15.08.1975, No:15327, Erten, **Genel Bir Değerlendirme**, s. 26.

1'inci maddesinde “vatansız kişi” teriminin tanımı yapılmaktadır. Bu tanımlamaya göre vatansız kişi, hiçbir devlet tarafından vatandaş olarak sayılmayan kişidir. Vatansız kimseler birçok insan hakkından ve dolayısıyla topluma tam olarak katılımdan mahrumdurlar. 1954 Sözleşmesi, bu Sözleşmeye taraf olan devletlerde bulunan vatansızların asgari sahip olması gereken standartları belirler⁴¹⁴. Sözleşmenin 31'inci maddesinde ise vatansızların sınır dışı edilmeleri düzenlenmektedir. Bu düzenleme, Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan düzenleme ile hemen hemen aynıdır. Tek fark, Cenevre Sözleşmesinde “mülteci” deniliyorken, 1954 Sözleşmesinde “vatansız kişi” deniliyor olmasıdır⁴¹⁵. 1954 Sözleşmesi'nin 31'inci maddesine göre ; “Sözleşmeciler Devletler ülkelerinde yasal olarak ikamet eden vatansız bir kişiyi ulusal güvenlik ya da kamu düzeni ile ilgili nedenler dışında sınır dışı edemezler” denilmektedir. Görüldüğü üzere Sözleşme vatansızların sınır dışı edilmelerini, kamu düzeni ve kamu güvenliği ile ilgili nedenlerin varlığına bağlamıştır. YUKK'ta yer alan vatansızların sınır dışı edilmelerine ilişkin düzenleme de, 1954 Sözleşmesine paralel bir düzenlemedir. Buna göre vatansız kimseler kamu düzeni ve kamu güvenliği açısından “ciddi tehdit” oluşturmadıkları sürece sınır dışı edilemeyeceklerdir (YUKK m.51/1-b, UY.m.50/1-b). Bu bağlamda vatansız kişilerin sınır dışı edilme sebepleri, bu kimselerin korunmasına yönelik olan uluslararası prensipler çerçevesinde sınırlandırılmıştır⁴¹⁶.

2.2.10. Geçici Korunanların Sınır Dışı Edilmeleri

Geçici koruma statüsü, ülkemize belli dönemlerde topluca gelen yabancılar için öngörülmüş bir koruma statüsüdür. Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış ve ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma statüsü verilebilecektir (YUKKm.91/1). Bu madde ile geçici korumanın şartları belirtildikten sonra m.90/2'inci fıkrasında geçici korumaya ilişkin usul ve esasların Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelik ile düzenleneceği belirtilmiştir. Bu yönde Bakanlar Kurulu

⁴¹⁴ UNHCR, s. 6, Sözleşmede düzenlenen haklar açısından bkz.: Altuğ, **Vatansızlar**, s. 207-208.

⁴¹⁵ Altuğ, **Vatansızlar**, s. 208, Buna karşın Cenevre Sözleşmesi'nin 33'üncü maddesinde “Hiçbir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir” şeklinde düzenlenmiş olan geri gönderme yasağı, 1954 Sözleşmesinde düzenlenmiş değildir.

⁴¹⁶ Dardağan Kibar, **Discussion**, s. 122.

tarafından hazırlanan “Geçici Koruma Yönetmeliği” 22 aralık 2014 tarihinde Resmi Gazete ’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Geçici korumadan yararlanacak yabancılar esas olarak “kitlesel” akın sonucu ülkemize gelmiş olanlardır. Bunun yanında kitlesel akına neden olan olaylar sonucunda bireysel olarak gelmiş olanlar da bu korumadan faydalanabileceklerdir⁴¹⁷. Bu kitlesel akının meydana geldiği coğrafi alanın da bir önemi yoktur. Dolayısıyla Avrupa’da meydana gelen bir olay neticesinde, Avrupa’dan kitlesel olarak ülkemize gelecek olanlara verilecek statü de geçici koruma statüsüdür⁴¹⁸. Kimlere geçici koruma statüsü verilemeyeceği ise, Yönetmeliğin 8’inci maddesinde detaylı şekilde sayılmaktadır⁴¹⁹. Kitlesel akınla yahut kitlesel akın döneminde bireysel olarak gelenlere, mülteci yahut şartlı mülteci veya ikinci koruma tanımına girseler bile bu statüler verilmeyecektir (m.7). Yönetmeliğin 16’nci maddesine göre ise, geçici korumanın uygulandığı süre içerisinde, bu Yönetmelik kapsamında olan kişilerin bireysel uluslararası koruma statüsü başvuruları işleme konulmayacaktır⁴²⁰.

Geçici korunanların sınır dışı edilmelerine ilişkin Geçici Koruma Yönetmeliğinde özel bir hüküm bulunmamaktadır. Dolayısıyla geçici koruma statüsü sahiplerinin sınır dışı edilmeleri YUKK hükümlerine tabii olacaktır⁴²¹. Fakat geçici korunanların sınır dışı edilme sebepleri açısından YUKK 54/1’inci fıkrada yazan

⁴¹⁷ Ekşi, **Yabancılar**, s. 165.

⁴¹⁸ Ekşi, **Yabancılar**, s. 165.

⁴¹⁹ Geçici Koruma Yönetmeliği’nin 8’inci maddesine göre, geçici korumadan yararlandırılmayacak, eğer geçici koruma statüsü verilmişse bu statüsü geri alınacak kimseler şunlardır; “Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 Protokolüyle değişik 28.7.1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin 1 inci maddesinin (F) fıkrasında belirtilen fiillerden suçlu olduğuna dair ciddi kanaat bulunanlar. b) Türkiye dışında hangi saikle olursa olsun zalimce eylemler yaptığını düşündürecek nedenleri bulunanlar. c) Bu fıkranın (a) ve (b) bentlerinde belirtilen suç ya da fiillerin işlenmesine iştirak eden veya bu fiillerin işlenmesini tahrik edenler. ç) Ülkesinde silahlı çatışmaya katılmış olduğu halde bu faaliyetlerini kalıcı olarak sonlandırmayanlar. d) Terör eylemlerinde bulunduğu veya planladığı ya da bu eylemlere iştirak ettiği tespit edilenler. e) Ciddi bir suçtan mahkûm olarak topluma karşı tehdit oluşturabileceği değerlendirilenler ile milli güvenlik, kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehlike oluşturduğu değerlendirilenler. f) Türkiye’de işlenmesi hâlinde hapis cezası verilmesini gerektiren suç veya suçları daha önce işleyen ve bu suçun cezasını çekmemek için menşe veya ikamet ülkesini terk edenler. g) Uluslararası mahkemelerce hakkında insanlık suçu işlediğine dair karar verilmiş kişiler. ğ) 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun Dördüncü Kısım Yedinci Bölümünde yer alan suçlardan birini işleyenler”.

⁴²⁰ Geçici Koruma yönetmeliğinin 14’üncü maddesinin 3’üncü fıkrasında buna bir istisna getirilmektedir. Buna göre, ülkesinde silahlı çatışmaya katıldığı saptanan kişilerin bu faaliyetlerine kalıcı olarak son verdiklerinin anlaşılması üzerine, uluslararası koruma statüsü belirleme işlemleri açısından başvuruları değerlendirilecektir.

⁴²¹ Elçin, **Geçici Koruma Statüsü**, s. 40, Baran Çelik, **Uluslararası Koruma Başvurusu**, s.129.

sebeplerin mi yoksa bu fıkraya nazaran sınır dışı edilme sebeplerini daha dar kapsamlı tutan 54/2'inci fıkranın mı uygulanması gerektiği hususu belirsizdir. YUKK 91/1'inci maddesinde ülkesine geri dönemeyen ve acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak ülkemize gelmiş olan yabancılara geçici koruma statüsü verilebileceği belirtilmiştir. Geçici korunanların bu süre zarfında yapmış oldukları bireysel uluslararası koruma başvurularının dikkate alınmayacağını belirten Geçici Koruma Yönetmeliği 16'ncı maddesini de birlikte değerlendirdiğimiz zaman, geçici koruma statüsünün, YUKK'ta belirtilmiş uluslararası koruma statülerinden olmadığı ve dolayısıyla, geçici korunanların sınır dışı edilmeleri açısından YUKK 54/1'inci maddede yazan sebepler mi yoksa 54/2'nci maddesinde, uluslararası koruma statüsü sahibi olmak için başvurmuş olan kişiler ile uluslararası koruma statüsü sahibi kişiler için düzenlenmiş sebeplerin mi uygulanacağı belirsizdir⁴²². Bu belirsizliğin giderilmesi için Geçici Koruma Yönetmeliğinde bu hususun düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir⁴²³.

Geçici korunmanın, YUKK'ta belirtilen uluslararası koruma statüsü türlerinden olmaması yanında, YUKK 91/1'de belirtildiği üzere geçici korunan bu kimselerin, korunma ihtiyaçlarından dolayı sınırlarımıza geldiği açıktır⁴²⁴. Temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırmasına ilişkin kanunda belirsizlik bulunması halinde, yabancı aleyhine daha fazla sınırlama getirecek şekilde yorumlama yapılamaz⁴²⁵. Dolayısıyla bizimde katıldığımız görüş uyarınca geçici koruma statüsü sahibi olan yabancılara Türkiye'den sınır dışı edilme sebepleri bakımından, sınır dışı edilme nedenlerini YUKK 54/1'e nazaran daha dar kapsamlı tutan 54/2'nci madde hükümlerinin uygulanması gerekecektir⁴²⁶.

2.3. SINIR DIŞI ETME KARARI ALINMASINI ÖNLEYİCİ SEBEPLER

Haklarında sınır dışı etme kararı alınamayacak yabancılara kimler olduğu YUKK 55'inci maddesinde ve Uygulama Yönetmeliği 52/1'inci maddesinde düzenlenmektedir. Bu maddeler kapsamında olduğu değerlendirilen kişiler hakkında,

⁴²² Ekşi, *Geçici Koruma*, s. 83.

⁴²³ Ekşi, *Geçici Koruma*, s. 83.

⁴²⁴ Baran Çelik, *Uluslararası Koruma Başvurusu*, s. 130, Elçin, *Geçici Koruma Statüsü*, s. 41.

⁴²⁵ Elçin, *Geçici Koruma Statüsü*, s. 41.

⁴²⁶ Baran Çelik, *Uluslararası Koruma Başvurusu*, s. 130, Elçin, *Geçici Koruma Statüsü*, s. 41.

54'üncü maddeye göre haklarında sınır dışı etme sebebi olsa bile, sınır dışı etme kararı alınamayacağı düzenlenmiştir. Bu istisnai hallerin varlığı halinde, bu yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı alınması mümkün değildir⁴²⁷. Belirtmek gerekir ki sınır dışı edilemeyecekler ile ilgili bu düzenleme, YUKK ile getirilmiş yeni bir düzenlemedir⁴²⁸. YUKK öncesi dönemde sınır dışı etme kararı alınmayacakların kimler olduğu hakkında bir düzenleme mevcut değildi⁴²⁹. YUKK uyarınca sınır dışı etme kararını önleyici sebepler aşağıda ayrıntılı olarak inceleneceği üzere, sınır dışı edileceği ülkede işkenceye, insanlık dışı ceza veya muameleye maruz kalacaklar, ciddi sağlık sorunları, yaşı veya hamileliği sebebiyle seyahat etmesi riskli görülenler, hayati bir hastalığı sebebiyle tedavi görmekte iken sınır dışı edileceği ülkede tedavi imkanı bulamayacak olanlar ile mağdur destek sürecinden yararlanmakta olan insan ticareti mağdurları ve tedavileri tamamlanıncaya kadar, psikolojik, fiziksel ve cinsel şiddet mağdurları hakkında sınır dışı kararı alınamayacaktır.

2.3.1. Sınır Dışı Edileceği Ülkede İşkenceye, İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı Ceza veya Muameleye Maruz Kalacaklar

YUKK 55'inci maddesinin birinci fıkrasına göre haklarında sınır dışı etme kararı alınamayacak ilk grup, sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emareler bulunanlardır. Bu madde ile AIHS'in işkence yasağını düzenleyen 3'üncü maddesine paralel bir düzenleme yapılmıştır. Anılan maddeye göre “hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlere tabi tutulamaz”. Bu madde kişilere mutlak bir hak bahsetmektedir ve devletler her hangi bir menfaati sebebiyle bu hakkı ihlal edemeyeceklerdir⁴³⁰. Nitekim AIHM de İrlanda – Birleşik Krallık davasında bu konuya değinmiştir⁴³¹. Anılan karara göre, AIHS işkenceyi, insanlık dışı ve onur kırıcı muamele ve cezaları kişilerin davranışlarından bağımsız olarak mutlak surette

⁴²⁷ Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s.232.

⁴²⁸ Çiçekli, **Yabancılar**, s. 171, Ekşi, **Yabancılar**, s. 123, Çelikel, (Öztekin) Gelgel, **Yabancılar**, s. 143, Doğan, **Yabancılar**, 123,124.

⁴²⁹ Dardağan Kibar, **Discussion**, s. 121.

⁴³⁰ Ekşi, **Dava**, s. 16.

⁴³¹ Davaya konu olan olay ve dava sonucu verilen karar hakkında detaylı bilgi için bkz. Aydoğan Özman, “Avrupa İnsan Hakları Divanı'nın 1978 Yılında Verdiği Kararlar”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.35, S.1-4, 1978, s. 198-203, Aynı yönde bkz.: Michael O'Boyle, “**Torture and EmergenCy Powers under the European Convention on Human Rights: Ireland v. the United Kingdom**” *American Journal of International Law*, Vol. 71, No 4; October 1977, s. 674-706

yasaklamaktadır⁴³². AİHS 15/2'inci maddesinde düzenlenen toplum yaşamını tehdit eden genel bir tehlike halinde dahi, bu yasaktan vazgeçilmesi söz konusu olmayacaktır⁴³³. Yabancı'nın sınır dışı edilmesi halinde, sınır dışı edileceği ülkede işkenceye, insanlık dışı ya da aşağılayıcı ceza ya da muameleye tabii tutulacağı konusunda risk olması halinde, yabancı sınır dışı edilemeyecektir⁴³⁴. Bu riskin varlığına rağmen yabancı'nın sınır dışı edilmesini AİHM, 3'üncü maddenin ihlali olarak değerlendirmiştir⁴³⁵. Örneğin, “Abdolkhani ve Karimnia / Türkiye” davasında, başvuru sahibi taraflar, İran Halkın Mücahitleri Örgütü üyesi olduklarını ve bu örgüte mensup olmalarından dolayı, İran ve Irak’a sınır dışı edildikleri taktirde açık bir ölüm ve kötü muamele görme riski ile karşı karşıya kalacaklarını iddia etmişlerdir⁴³⁶. Hükümet bu kimselerin terör örgütü üyesi olduğunu ve Türkiye’de kalmalarının kamu güvenliği ve düzeni için risk oluşturacağını iddia etmiştir. AİHM ise kararında, AİHS’nin 3'üncü maddesinde sağlanan korumanın mutlak nitelikte olduğunu belirtmiştir. AİHM başvuruların Halkın Mücahitleri Örgütüne üye olmalarından dolayı İran ve Irak’a sınır dışı edilmeleri halinde ölüm ya da kötü muamele görme risklerine karşı, yeterli koruma sağlayan yasal bir çerçeve bulunmadığına dikkat çekmiş ve başvuruların İran ve Irak’a sınır dışı edilmelerinin 3'üncü maddenin ihlali olacağına karar vermiştir⁴³⁷. Aynı yönde Charaili/Türkiye davasında başvuru sahibi taraf, Tunus’ta silahlı bir örgüt olmayan Ennahda’ya üye olmak suçundan gıyabında yapılan yargılama neticesinde hapis cezasına çarptırıldığını belirtmiştir⁴³⁸. Başvuran, Tunus’ta terör örgütü şüphelilerin işkence ve kötü muameleye maruz kaldıklarının, uluslararası sivil örgütler tarafından raporlandığını ileri sürmüştür. AİHM, Uluslararası Af Örgütü ve İnsan Hakları İzleme

⁴³² Gilles Dutertre, **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler**, Avrupa Konseyi Yayınları, Avrupa Konseyi Kasım 2003, s.44 (AİHM Kararlarından Örnekler) http://www.anayasa.gov.tr/files/insan_haklari_mahkemesi/kitaplar/aihmkararlarindanornekler.pdf (13.03.2017).

⁴³³ Dutertre, **AİHM Kararlarından Örnekler**, 44.

⁴³⁴ Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s. 233.

⁴³⁵ Kabaalioğlu, Ekşi, **Sınır Dışı**, s. 507.

⁴³⁶ Başvuru No:30471, T. 01.03.2010.

⁴³⁷ Nalan Erkem, “Abdolkhani ve Karimnia/Türkiye Kararının Uygulanması-İzleme Raporu”, İHOP AİHM Kararlarının Uygulanması İzleme Raporları, 2013/3, s.11 (İHOP AİHM Kararlarının Uygulanması), <http://www.aihmiz.org.tr/?q=tr/node/197> (13.05.2017), Abdolkhani ve Karimnia/Türkiye davası hakkında detaylı bilgi ve kararın değerlendirilmesi açısından detaylı bilgi için bkz. Ekşi, **Dava**, s.47-77.

⁴³⁸ Charaili v. Türkiye, (Başvuru No: 46605/07, T.13.04.2010), Kararın Türkçe metni için bkz.: http://madde14.org/index.php?title=Charahili/_T%C3%BCrkiye (13.03.2017). AİHM’in benzer yönde kararları için bkz. Mamatkulov ve Askarov/Türkiye, Başvuru No:46827/99 ve 46951/99, T.04.02.2005, p. 70, Klass/Almanya, Başvuru No:15473/89, T.22.09.1993, p.30, Saadi/İtalya, Başvuru No: 37201/06, T.28.02.2008, p.142.

Örgütü raporlarında, Tunus'ta rahatsız edici bir durumun mevcut olduğunu ve terörle suçlanan kişilere, işkence edildiği ve kötü muamelede bulunulduğuna dair çok sayıda vaka tespit edildiğini belirtmiştir. Bunun neticesinde AİHM, başvuranın Tunus'a geri gönderilmesinin, 3'üncü maddesinin ihlali kapsamında değerlendirileceğini belirtmiştir. Görüldüğü üzere AİHM, kişinin gönderileceği ülkede işkenceye maruz kalması bakımından gerçek bir riskin varlığını yeterli görmekte ve bu riskin varlığına rağmen kişinin ilgili ülkeye gönderilmesini, AİHS 3'üncü maddesine aykırılık olarak kabul etmektedir⁴³⁹.

AİHS'e benzer yönde bir düzenleme de, Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın 19'uncu maddesinde karşımıza çıkmaktadır⁴⁴⁰. Bu maddede, "ülkeden çıkarma, sürgün ve iade durumlarında koruma"yı düzenlenmektedir. Düzenlemeye göre "hiç kimse ölüm cezasına, işkenceye veya diğer insanlık dışı ve alçaltıcı muameleye veya cezaya tabi tutulmasının ciddi ihtimal dâhilinde bulunduğu bir ülkeye gönderilemez, sürülemez veya iade edilemez". Şartta toplu sürgün edilmelerin yasak olduğuna da vurgu yapılmaktadır (m.19/1). Bu düzenleme yabancıların toplu halde sınır dışı edilmelerinin yasak olduğunu düzenleyen AİHS Ek 4 No'lu Protokol ile uyum içerisindedir⁴⁴¹.

Türkiye'nin de taraf olduğu İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Küçültücü Muamele ya da Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinde de taraf devletlerden hiçbirinin, bir şahsı işkenceye tabi tutulacağı tehlikesinde olduğuna dair esaslı sebeplerin bulunduğu kanaatini uyandıran başka devlete geri göndermeyeceği, sınır dışı etmeyeceği veya iade etmeyeceği kabul edilerek Sözleşmeye taraf olan devletlere, ülkelerinde bulunan kimseleri işkence görme tehlikesi konusunda ciddi sebeplerin bulunduğu ülkeye geri göndermeme yükümlülüğü yüklenmiştir (m.3/1)⁴⁴². Benzer yönde düzenleme mülteciler açısından da getirilmiştir. 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin 33'üncü maddesinde "hiçbir taraf devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini,

⁴³⁹ Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s. 233.

⁴⁴⁰ Dardağan Kibar, **Karşılaştırma Denemesi**, s. 66, Bu Şart Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesinin C serisinin 364'üncü sayısında 18 Aralık 2000 tarihinde yayımlanmıştır, *OJ C 364*, T.18.12.200.

⁴⁴¹ Dardağan Kibar, **Karşılaştırma Denemesi**, s. 66, "*Şart metni büyük ölçüde mevcut hukuki metinler esas alınarak hazırlanmıştır. Bundan dolayı Şart, devrimci nitelikte yeni bir düzenleme değil, bilakis esas olarak ulusal, ulusüstü ve uluslararası alanda zaten var olan hakların derlenip, sistematik bir şekilde düzenlenmesi niteliğindedir*", Metin, **Temel Haklar**, s. 47, Şart'ın Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye açısından hukuki bağlayıcılığı hakkında detaylı bilgi için bkz. Metin, **Temel Haklar**, s. 54-61.

⁴⁴² RGT., 10.08.1988, No:19895.

tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü, tehdit altında olacak ,ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir” denilerek mülteciler ve sığınmacılar açısından “*non-refoulement*” prensibinin uygulanmasının kapsamını belirtmiştir. Cenevre Sözleşmesi’nde yer alan bu prensip AİHS 3’üncü maddesinde yer alan işkence yasağının tamamlayıcısı olarak dikkate alınmaktadır⁴⁴³. Cenevre Sözleşmesinde düzenlenmiş olan iade yasağı, AİHS’in 3’üncü maddesindeki, hiç kimsenin işkenceye insanlık dışı veya onur kırıcı ceza veya işlemlere maruz kalamayacağı düzenlemesine kıyasla daha esnek niteliktedir. Şöyle ki, Cenevre Sözleşmesi’nin 33/2’nci fıkrası geri göndermeme yasağına bir istisna getirilmiştir. Bu istisnaya göre, eğer mültecinin bulunduğu ülke açısından tehlikeli olacağı yönünde ciddi emareler varsa veya ciddi bir adi suçtan dolayı kesinleşmiş bir hüküm ile mahkûm olduğu için bulunduğu ülke açısından tehlike arz edebilecekse, 33/1’inci fıkra düzenleneni “geri göndermeme” ve “iade etmeme” hakkından yararlanmasi söz konusu değildir. Buna karşın AİHS’in 3’üncü maddesinde düzenleneni, geri göndermeme yasağı ise mutlak niteliktedir.

YUKK m.55’in bu düzenlemesi ile beraber, geri göndermeme ilkesinin sağladığı güvencenin sınır dışı kararı alınan tüm yabancılar hakkında uygulanabileceğini söyleyebiliriz. YUKK kapsamında geri gönderme yasağı özel nitelikte sınır dışı edilmesi yasak olanlar başlığı altında düzenlenmekle birlikte, Kanun’un 4’üncü maddesinde genel bir “geri gönderme yasağı” düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre, YUKK kapsamında olan yabancılar, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemezler.

2.3.2. Sağlık Sebepleri

YUKK’ta düzenlenen bir başka sınır dışı etme engeli ise sağlık sebepleridir (YUKKm.55/1-b,c,ç,d). Kanuna göre ciddi sağlık sorunları, yaşı veya hamileliği sebebiyle seyahat etmesi riskli görülen kimseler hakkında, sınır dışı etme sebepleri var olsa bile sınır dışı kararı alınamayacaktır. Hayati tehlike arz eden bir hastalıktan dolayı

⁴⁴³ Ekşi, **Yabancılar**, s. 119.

Türkiye’de tedavisi devam etmekte iken, sınır dışı edileceği ülkede bu tedaviye devam edilemeyecek olan hastalar hakkında da sınır dışı etme kararı alınamayacaktır. Tedavisi tamamlanıncaya kadar, psikolojik, fiziksel ve cinsel şiddet mağdurları ile mağdur destek sürecinden⁴⁴⁴ yararlanmakta olan insan ticareti mağdurları sınır dışı edilemeyeceklerdir. Birleşmiş Milletlerin örgütlü suçlarla mücadele kapsamında hazırladığı “Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek insan Ticaretinin Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına ilişkin Protokol”⁴⁴⁵ ün 3’üncü maddesinde insan ticaretinin tanımı yapılmaktadır⁴⁴⁶. Bu tanımlamaya göre insan ticareti, kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfusu kötüye kullanma, kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinden denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması anlamına gelmektedir. İnsan ticareti Türk hukukunda da suç olarak kabul edilmekte ve bu suç TCK’nın 80’inci maddesinde düzenlenmektedir⁴⁴⁷. 17 Mart 2016 tarihinde yürürlüğe giren “İnsan Ticareti ile

⁴⁴⁴ İnsan Ticareti ile Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmeliğin 28’inci maddesinde, İnsan Ticareti mağduru Destek Programı’nın neleri kapsayacağı belirtilmiştir. Bu düzenlemeye göre, “a) Sığınma evlerinde veya güvenli yerde barınmasını, b) Sağlık hizmetlerine erişiminin sağlanması, c) Psiko-sosyal destek sağlanmasını, ç) Sosyal hizmet ve yardımlara erişimini, d) Hukuki yardıma erişim ve mağdurların yasal haklarına ilişkin danışmanlık hizmeti ve bilgi verilmesini, e) Eğitim ve öğretim hizmetlerine erişim konusunda rehberlik yapılmasını, f) Mesleki eğitim alması ve iş gücü piyasasına erişimi konusunda destek verilmesini, g) Temel ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde geçici maddi destek temini amacıyla 29/5/1986 tarihli ve 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu hükümleri uyarınca maddi destek konusunda gerekli rehberliğin sağlanmasını, ğ) İlgili sivil toplum kuruluşları ile uluslararası ve hükümetler arası kuruluşlar tarafından sağlanabilecek danışmanlık hizmetlerine erişimini, h) Tercümanlık hizmeti verilmesini, ı) Vatandaşı olduğu ülkenin büyükelçiliği veya konsoloslukuna, rızası hâlinde bilgi verilmesini, i) Vatandaşı olduğu ülke büyükelçilik veya konsolosluk yetkilileriyle görüşebilme imkânı tanınmasını, j) Kimlik tespiti ve seyahat belgelerinin temini konusunda yardım sağlanmasını, k) Genel Müdürlük tarafından uygun görülen diğer hizmetleri, kapsar” (m.28/2).

⁴⁴⁵ RGT., 04.03.2003, No: 25015.

⁴⁴⁶ Çetin Arslan, “İnsan Ticareti Suçu”, **AÜHFD**, C.53, S.4, 2004, s.22-23.; Deniz Kızılsümer, “İnsan Ticareti ile Mücadele: Uluslararası Belgeler ve Türkiye’nin Çabaları”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, S.62-1, s. 115.

⁴⁴⁷ Anılan maddeye göre İnsan Ticareti Suçu şu şekilde düzenlenmiştir “Zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak veya esarete tâbi kılmak ya da vücut organlarının verilmesini sağlamak maksadıyla tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle kişileri ülkeye sokan, ülke dışına çıkaran, tedarik eden, kaçırarak, bir yerden başka bir yere götüren veya sevk eden ya da barındıran kimseye sekiz yıldan on iki yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası verilir”.

Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik”⁴⁴⁸ ile insan ticareti suçuna maruz kalan veya kaldığı yönünde kuvvetli şüphe bulunan kişilerin mağdur tespit sürecinde sınır dışı edilmeleri yasaklanmıştır (m.18/7). Yönetmelik, Türkiye’de bulunduğu sürede geçimini meşru olmayan yollardan sağlayan ve çalışma izni almadan çalıştığı tespit edilen yabancıların sınır dışı edilmeleri halinde, bu kimseler ile insan ticareti mağduru olabilecekleri şüphesi ile GİGM tarafından mülakat yapılacağını belirtmiştir (m.18/11).

2.3.3. Diğer Önleyici Sebepler

Uygulama Yönetmeliğinde, YUKK’ta düzenlenmiş olan sınır dışı etme engellerine ek olarak bazı sınır dışı etme engelleri düzenlenmiştir. Buna göre, vize veya ikamet izni iptal edilenlerden on gün içerisinde çıkış yapmak üzere “kendiliğinden” sınır kapılarına gelenler ile vize ve ya vize muafiyet süresi on günden fazla aşanlardan, çıkış yapmak üzere “kendiliğinden” sınır kapılarına gelenler hakkında sınır dışı etme kararı alınmayacaktır. Vize veya vize muafiyeti ile Türkiye’ye gelmiş olup, ikamet izni talepleri reddedilenlerden, vize veya vize muafiyeti süresini kullanmaya devam edenler hakkında ve ikamet izni süresinin sona ermesinden itibaren kabul edilebilir bir gerekçeleri olmaksızın ikamet izin süresini on günden fazla ihlal edenlerden “kendiliğinden” çıkış yapmak amacıyla sınır kapılarına gelenler hakkında ve ikamet iznini uzatma başvuruları reddedilenlerden on gün içerisinde Türkiye’den çıkış yapmayanlardan, çıkış yapmak üzere “kendiliğinden” sınır kapılarına gelenler hakkında sınır dışı etme kararı alınamayacaktır (UY.m.51/1,a,b,c,ç,d). Bahsi geçen maddede uluslararası koruma statüsüne başvuranlar hakkında da bazı sınır dışı etme engelleri düzenleme altına alınmıştır. Bu düzenlemeye göre, uluslararası koruma başvurusunu geri çeken ya da geri çekmiş sayılan yabancılardan dava hakkından feragat ettiğini ve gönüllü olarak ülkesine dönmek istediğini “yazılı” olarak beyan edenler ve uluslararası koruma başvurusunu geri çeken ya da çekmiş sayılan yabancılardan dava hakkından feragat ettiğini “yazılı” olarak beyan eden ve YUKK’un diğer hükümlerine göre Türkiye’de kalma hakkı bulunanlar hakkında ve mahkemece kesin karar verilene kadar, uluslararası koruma başvuru sahiplerinden kabul edilemez başvuru ve hızlandırılmış

⁴⁴⁸ RGT., 17.03.2016, No: 29656.

değerlendirme çerçevesinde yargı yoluna başvurmuş olanlar hakkında sınır dışı etme kararı alınamayacaktır (UY.m.51/1,e,f,g).

Sınır dışı etme engelleri herkes açısından ayrı ayrı değerlendirilecektir. Haklarında sınır dışı etme kararı alınamayacak olan bu yabancılara bir takım tedbirler uygulanabilecektir⁴⁴⁹. Bu bağlamda söz konusu yabancılardan belli bir adreste ikamet etmeleri ve istenilen şekilde istenilen yerlere bildirimde bulunmaları istenebilecektir (YUKKm.55/2). Bu maddelerde belirtilmiş olan sınır dışı etmeye engel teşkil edecek hallerin ortadan kalkmasının ardından, bu kimseler hakkında sınır dışı etme kararı alınacaktır⁴⁵⁰. Aksi halde, sınır dışı etmeye engel teşkil edecek durumların varlığı devam ettiği sürece bu kimseler hakkında sınır dışı etme kararı alınamayacaktır.

2.4. SINIR DIŞI ETME KARARI VE UYGULANMASI

2.4.1. Sınır Dışı Etme Kararını Almaya Yetkili Makam

YUKK uyarınca sınır dışı etme kararını almaya yetkili makam valiliklerdir. Valilikler resen bu kararı alabilecekleri gibi, GİGM talimatı üzerine de sınır dışı etme kararı alabileceklerdir (YUKK m.53/1). Sınır dışı etme usulüne ilişkin en önemli şart, kararın yazılı olması gerektiğidir. Alınan bu sınır dışı etme kararı gerekçeleri ile birlikte hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancıya, yasal temsilcisine yahut avukatına tebliğ edilecektir. Hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancı bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa kendisine veya yasal temsilcisine, kararın sonuçları, itiraz usulleri ve süreleri hakkında bilgi verilecektir (YUKK m.53/2). Kanun yollarının etkili bir şekilde kullanabilmesi ve etkin bir savunma yapabilmeleri için sınır dışı edilen yabancılara yapılan tebliğde, hangi gerekçelerle sınır dışı edildiklerinin açık bir belirtilmesi gerekmektedir. Sınır dışı etme sebebinin açık olmadığı hallerde bile bu duruma riayet edilmelidir. Örneğin, kamu düzeni, kamu güvenliği ve genel sağlık açısından tehlikeli bulundukları gerekçesi ile haklarında sınır dışı etme kararı alınan yabancılara, hangi davranışlarının kamu düzenine veya güvenliğine aykırı olduğunun açıkça bildirilmesi gerekmektedir.

⁴⁴⁹ Doğan, **Yabancılar**, s. 124.

⁴⁵⁰ Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s. 236.

Sınır dışı etme kararı her yabancı için ayrı ayrı alınacaktır. Bu karara esas olacak değerlendirme İl Göç İdaresi Müdürlüğü tarafından yapılacaktır. Bu değerlendirmenin yapılacağı yere ilişkin koordinasyon İl Müdürlüğü tarafından yapılacaktır. Buna göre değerlendirme, İl Müdürlüğü bünyesinde veya Geri Gönderme Merkezinde ya da İl Müdürlüğü tarafından uygun bulunan başka bir yerde yapılabilecektir (UY.m.54/1-2). Yabancı hakkında YUKK 54'üncü maddede sayılan sınır dışı etme sebeplerinden birinin gerçekleşmesi halinde her olay için yalnızca bir tane sınır dışı etme kararı alınacaktır. Hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancı bu kararın alınmasından sonra başka bir ile gönderilmesi halinde, gönderildiği il valiliği tarafından aynı sebepten dolayı sınır dışı etme kararı alınamayacak ve İlk alınan sınır dışı etme kararına göre işlemlerine devam edilecektir (UY.m.54/5). Ancak, gönderildiği ilde başka sınır dışı etme sebepleri meydana gelirse yahut var olan başka sebepler tespit edilirse, kanaatimizce tekrar sınır dışı etme kararı alınması mümkündür. Her ne kadar bir kimseyi aynı anda birden fazla kez sınır dışı etmek mümkün olmasa da aşağıda ele alınacağı üzere, sınır dışı etme sebebine göre sınır dışı etme kararının icrası noktasında oluşabilecek farklı uygulamalar açısından bu husus önem arz edecektir.

Hangi ildeki valilik tarafından sınır dışı etme kararı alınacağı ise Uyguma Yönetmeliğinde belirtilmiştir. Buna göre, yabancının yakalandığı, işlem gördüğü veya tespit edildiği ildeki valilik tarafından sınır dışı etme kararı alınacaktır (UY.m.56/1). İl müdürlüğü tarafından yapılan değerlendirme sonucunda valilik yabancı hakkında, ya sınır dışı etme kararı yahut sınır dışı etme kararı alınmasına yer olmadığı yönünde karar verecektir. Yapılan inceleme sonucunda sınır dışı etme kararı alınmasını gerektirecek sebeplerin var olmadığının yahut sebeplerin var olmasına rağmen yabancı hakkında sınır dışı etme engelinin bulunduğu tespit edilmesi halinde, valilik tarafından yabancı hakkında sınır dışı etme kararı alınmasına yer olmadığı yönünde karar alınır ve bu karar da yabancıya tebliğ edilir (UY.m.52/5). Yabancı eğer avukat ile temsil ediliyorsa veya yasal temsilcisi var ise bu kararın şüphesiz ki onlara tebliğ edilmesi gerekmektedir. Yapılan inceleme sonucunda yabancının sınır dışı edilmesi yönünde değerlendirme yapılmış ise, valilik sınır dışı etme kararı alacaktır. Bu kararda, yabancının ya “doğrudan sınır dışı” edileceği yahut “Türkiye’yi terke davet” edildiği veya “idari gözetime” tabi tutulduğu hususlarından birisi yer alacaktır (UY.m.56/1).

2.4.2. Sınır Dışı Etme Kararının Uygulanması

2.4.2.1. Sınır Dışı Edilmek Üzere Süre Tanınması (Türkiye’yi Terke Davet)

Haklarında sınır dışı etme kararı alınan belli grup yabancılara ülkeyi terk etmeleri için süre tanınabilir. Bu süre en az on beş gün en fazla otuz gün olmak üzere haklarında alınan sınır dışı etme kararında belirtilir ve bu kimselere harca tabii olmayan “çıkış izin belgesi” verilir (YUKKm.56,UY.m.58/1-2). Doktrinde bu belgenin adının “çıkış belgesi” olması gerektiği zira bu belgenin yabancıya talebi ile değil tamamen idarenin takdiri ile verildiği ifade edilmiştir⁴⁵¹. Yabancıların bu yönde bir talebi olmadığı için ortada iznin söz konusu olduğu da söylenemeyecektir. Kimlere bu sürenin tanınmayacağı ise yine ilgili maddelerde düzenlenmiştir. Bu düzenlemelere göre, kaçma ve kaybolma riski bulunanlar, ülkeye yasal giriş ve çıkış kurallarını ihlal edenler, sahte belge kullananlar ve asılsız belgelerle ikamet izni almaya çalışanlar veya aldığı tespit edilenler, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar ile terör örgütü veya çıkar amaçlı suç örgütünün yöneticisi, üyesi yahut destekleyicisi olduğu tespit edilenlere Türkiye’yi terk etmeleri için süre verilmeyecektir (YUKK m.56/1,UY.m.58/1).

Ülkeyi terke davet edilmiş olan yabancılar, kendilerine tanınan bu süre zarfında, ikamet izni yahut çalışma izni başvurusu yapamazlar. Sınır dışı etme kararı alınmış olan yabancılardan kendilerine on beş günden az olmamak üzere otuz güne kadar Türkiye’yi terk etmeleri için süre tanınanlar, eğer geçerli bir mazeretleri olmaksızın çıkış yapmazlarsa haklarında valilik tarafından “idari gözetim” kararı alınacaktır⁴⁵². Valilik veya sulh ceza hâkimi tarafından idari gözetimin sonlandırılması kararı verildiğinde alınmış olan idari gözetim kararı derhal sonlandırılır ve yabancıların ülke dışına çıkışını engelleyen bir mahkeme kararı yoksa Türkiye’yi terke davet edilir (UY.m.58/2-3-4).

Türkiye’yi terke davet edilmiş olan yabancılar, ülkeyi terk etmek üzere sınır kapılarına geldikleri zaman, kendilerine tanınmış olan süreye bakılmaksızın çıkış işlemleri yapılacaktır (UY.m.58/6). Örneğin yabancı kendisine tanınan on beş günlük

⁴⁵¹ Ekşi, **Yabancılar**, s. 127.

⁴⁵² Ayrıca YUKK m.56 uyarınca süre tanınan bu yabancılar, kendilerine tanınan bu süre zarfında ülkeyi terk etmezlerse, bin TL para cezasına da çarptırılacaklardır (YUKKm.102/1-c).

ülkeyi terk süresini beş gün geçirip sınır kapısına geldiğinde, süreyi aştığından bahisle, çıkış işlemlerinin engellenmemesi gerekecektir. Kaldı ki, bu süreyi kabul edilebilir mazereti olmaksızın aşan yabancılar hakkında da alınan idari gözetim kararının neticesinde sınır dışı etme işlemi gerçekleştirilecektir. Kendilerine tanınan süreyi aşanlardan sınır kapılarına çıkış yapmak üzere gelenlerin kabul edilebilir mazereti olsun veya olmasın çıkış işlemleri sağlanacaktır.

Sınır dışı edilmelerine karar verilen yabancılar hakkında alınacak olan giriş yasağı konusunda, ülkeyi terk etmeleri için süre tanınan yabancıların, kendilerine tanınmış olan bu süreyi aşıp aşmamaları önem arz etmektedir. Kendilerine tanınan süre zarfında sınır kapısına gelenlerden ikamet ve vizeye ilişkin ihlallerden kaynaklanan para cezalarını ödeyenler hakkında giriş yasağı uygulanmayacaktır. Terke davet süresini aşıp da sınır kapılarına gelmiş olanlar için ise, vize yahut ikamet ihlal süresine göre giriş yasağı uygulanacaktır (YUKK m.9/5;UYm.58/7-8).

2.4.2.2. Önleyici Sebepler Bulunmasına Rağmen Sınır Dışı Kararı Alınması Halinde İzlenecek Prosedür

Yukarıda da belirttiğimiz üzere, sınır dışı etme kararını önleyici sebepler bulunan yabancılar hakkında, sınır dışı etme sebepleri olsa bile sınır dışı etme kararı alınamayacaktır. Ancak sınır dışı etme kararı alındıktan sonra karara konu olan kişi hakkında önleyici sebepler bulunduğu tespit edilirse nasıl bir prosedür izleneceğine ilişkin bir düzenleme mevcut değildir. Fakat bu husus YUKK Uygulama Yönetmeliğinde düzenleme altına alınmıştır. Düzenlemeye göre, hakkında sınır dışı etme kararı alındıktan sonra yabancıların sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emare bulunduğu anlaşılırsa, öncelikle üçüncü bir ülkeye sınır dışı edilmesi ihtimali değerlendirilecektir. Eğer yabancıların üçüncü bir ülkeye sınır dışı edilmesi ihtimali bulunmazsa, yabancı hakkında alınan bu sınır dışı etme kararı uygulanmayacak ve yabancıya insani ikamet izni verilecektir. Bu ikamet süresince yabancıların ülkesine veya üçüncü bir ülkeye sınır dışı edilme olanakları araştırılmaya devam edilecektir. Sınır dışı etme engelinin ortadan kalkması halinde veya yabancıların ülkesine veya üçüncü bir ülkeye gidebilme ihtimali gerçekleştiği zaman, verilen insani

ikamet izni iptal edilir. İzin iptal edildikten sonra yabancı hakkında tekrar bir sınır dışı etme kararı alınmaksızın, sınır dışı etme işlemi tamamlanır.

Aynı yönde sınır dışı etme kararı alındıktan sonra, hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancının, ciddi sağlık sorunları, yaş ve hamilelik durumu nedeniyle seyahat etmesi riskli görülen kimselerden olduğu yahut hayati tehlike arz eden hastalıkları için tedavisi devam etmekte iken sınır dışı edileceği ülkede tedavi imkânı bulunmadığı anlaşılırsa, bu yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı uygulamaz ve yabancıya insani ikamet izni verilir. İkamet süresi boyunca yabancının sağlık durumu takip edilir ve sınır dışı etme engelinin ortadan kalktığı tespit edilirse ikamet izni iptal edilir ve başka bir karara gerek kalmaksızın sınır dışı etme işlemi tamamlanır (UY.m.57/1-2). Bu fıkralarda belirtilen durumların değerlendirilmesi herkes için ayrı ayrı yapılacaktır. İdare bu kişilerden belli bir adreste ikamet etmelerini ve istenilen şekilde ve sürede bildirimde bulunmalarını isteyebilecektir (UY.m.57/4). Uygulama Yönetmeliğinde yabancı hakkında sınır dışı etme kararı alındıktan sonra YUKK 55/1-a,b,c maddeleri kapsamında olduğunun anlaşılması halinde yapılması gerekenler düzenlenmiştir fakat ç ve d bendi kapsamında olan kişiler hakkında bir düzenleme yapılmamıştır. Yani, yabancı hakkında sınır dışı etme kararı alındıktan sonra mağdur destek sürecinden yararlanan insan ticareti mağdurlarından veya tedavi aşamasında olan psikolojik, fiziksel ve cinsel şiddet mağdurlarından olduklarının anlaşılması halinde ne yapılması gerektiği Uygulama Yönetmeliğinde düzenlenmemiştir. Kanaatimizce, YUKK 55'inci madde hükmünün, bu kimseler hakkında sınır dışı etme kararı alınamayacağına ilişkin açık ifadesi uyarınca, yapılması gereken YUKK m.53/3 hükmüne istinaden idare mahkemelerine başvuruda bulunmaktadır. Zira 55'inci maddeye göre bu sayılan haller sınır dışı edilme engellerindendir ve bu kişilerden olduğu tespit edilen kimseler hakkında sınır dışı etme kararı alınamayacaktır.

2.4.2.3. Sınır Dışı Edilecek Yabancıların İdari Gözetim Altına Alınmaları

Yabancıların ülkeye kabul ya da ülkeden sınır dışı edilmeleri sürecinde, bazı hallerin varlığında idari gözetim altına alınmaları devletler arasında kabul gören bir

uygulamadır⁴⁵³. İdari gözetim sınırdan geri çevirme ve sınır dışı etme kararlarının uygulanabilmesi ve uluslararası koruma başvurusunda bulunanların başvurularının değerlendirmesi sırasında belli şartların varlığı halinde⁴⁵⁴ uygulanan bir tedbir yöntemidir⁴⁵⁵. Ceza hukuku kapsamında yer alan gözaltı ve tutuklamanın dışında, güvenlik ve terörizm sebepleri ile önleyici alıkoyma ve düzensiz göçü sınırlamak için alıkoyma olarak da tanımlanabilmektedir⁴⁵⁶.

Uluslararası hukukta sınır dışı edilecek yabancıların idari gözetim altına alınması kabul edilmiştir⁴⁵⁷. BM İşkence, İnsanlık Dışı, Küçük Düşürücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme ve bu Sözleşmeye ek Seçmeli Protokol’de⁴⁵⁸ alıkonulma, ilgilinin kendi rızasıyla ayrılmasına herhangi bir adlî, idarî veya başka bir yetkilinin talimatıyla izin verilmediği kamusal ya da özel bir yerde tutulması olarak düzenlenmiştir (m.4/II)⁴⁵⁹. İHEB’de ise gözetim kararının hukuki bir temele dayandırılması yönünde güvence niteliğinde bir hüküm bulunmaktadır. Bu hükümde ise, hiç kimsenin keyfi olarak yakalanamayacağı, tutuklanamayacağı ve sürgün edilemeyeceği düzenlenmiştir (m.9). AİHS’e göre herkes özgürlük ve güvenlik hakkına sahiptir (m.5). AİHS m.5/1’de ise hangi hallerde kişinin özgürlüğünden yoksun bırakılabileceği düzenlenmektedir. Yine bu maddede yasalarda belirtilen usule uygun olmadan kimsenin özgürlüğünden yoksun bırakılamayacağı ifade edilmektedir. AİHS 5’inci maddesinde sınır dışı edilmek üzere idari gözetim altına alma ile ilgili bir hüküm de yer almaktadır. Bu düzenlemeye göre, kişinin usulüne aykırı şekilde ülke topraklarına girmekten alıkonulması, hakkında derdest bir sınır dışı etme kararının bulunması ve hakkında derdest olan bir iade işleminin olması hallerinde, yasaya uygun olarak yakalanmasına ve tutulmasına izin

⁴⁵³ Nuray Ekşi, **6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda İdari Gözetim**, Beta Yayınevi, İstanbul 2014, s. 3 (İdari Gözetim).

⁴⁵⁴ YUKK m.68’e göre başvuru sahipleri sadece, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olmakla idari gözetim altına alınamazlar. İdari gözetim, uluslararası koruma başvurusu sırasında istisnai bir işlemdir. İdari gözetim kararı, kimlik veya vatandaşlık bilgilerinin doğruluğuyla ilgili ciddi şüphe varsa bu bilgilerinin tespiti amacıyla, sınır kapılarında usulüne aykırı surette ülkeye girmekten alıkonulması amacıyla, idari gözetim altına alınmaması durumunda başvurusuna temel oluşturan unsurların belirlenemeyecek olması hâlinde, kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehlike oluşturması hâlinde alınabilir.

⁴⁵⁵ Ekşi, **İdari Gözetim**, s. 3.

⁴⁵⁶ Nimet Özbek, “AİHM Kararları Işığında YUKK’nda İdari Gözetimin Uygulandığı Mekânlar Hakkında Ortak Sorunlar”, **TBB Dergisi**, 2015 (118), s. 19 (İdari Gözetimin Uygulandığı Mekânlar Hakkında Ortak Sorunlar).

⁴⁵⁷ Ekşi, **İdari Gözetim**, s. 10.

⁴⁵⁸ BM Genel Kurulu tarafından hazırlanan Protokol, 22.06.2006 Tarihinde yürürlüğe girmiş ve Türkiye tarafından 16.09.2005 Tarihinde imzalanmış fakat henüz onaylanmamıştır.

⁴⁵⁹ Özbek, **İdari Gözetimin Uygulandığı Mekânlar Hakkında Ortak Sorunlar**, s. 20.

verilmiştir (m.5/1-f). Yakalanan her kişiye yakalanma nedenlerinin ve kendisine yöneltilen suçlamaların ve gözetim altına alınma nedenlerinin en kısa süre de ve anladığı bir dil ile bildirilmesi zorunludur (m.5/2). Yakalama yahut tutulma sebebiyle özgürlüğünden yoksun bırakılan herkes tutulma işleminin yasaya uygunluğunun kısa bir süre de denetlenmesi ve tutulması yasaya aykırı ise serbest bırakılması yönünde karar verilmesi üzere mahkemeye başvurma hakkına sahiptir (m.5/4). AİHS'e göre yasanın öngördüğü usule uygun olmadan kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamayacaktır. Dolayısıyla idari gözetim kararı alınabilmesi için, bu konu ile ilgili yasalarda açık bir düzenleme bulunması gerekmektedir. Keyfi idari gözetim yasaklanmıştır⁴⁶⁰. İdari gözetim kararının hukuka uygun olarak alınması ve uygulanması ve hukuka uygunluğunun da makul sınırlar çerçevesinde denetlenebilmesi gerekmektedir⁴⁶¹. İdari gözetim koşullarının ise genel standartlara uygun olması, küçültücü, aşağılayıcı ve insanlık dışı muamele teşkil etmemesi, idari gözetim altında tutulan yabancılara temel usuli hakların ve güvencelerin tanınması gerekmektedir⁴⁶².

Avrupa Birliği mevzuatında da haklarında geri gönderme kararı verilen üçüncü ülke vatandaşlarının idari gözetim altında tutulabileceği düzenlenmiştir⁴⁶³. “Üye Devletlerde Yasadışı Olarak İkamet Eden Üçüncü Ülke Vatandaşlarının Geri Gönderilmelerine İlişkin Ortak Standartlar ve Usuller Hakkında Avrupa Parlamentosu ve Konsey Yönergesi” (2008/115 sayılı Yönerge)⁴⁶⁴, geri gönderme kararı verilen üçüncü ülke vatandaşlarının kaçma riski ya da geri gönderme kararının uygulanmasını engelleyici veya zarar verici davranışları varsa üye devletin bu kimseyi idari gözetim altına alabileceğini belirtmiştir⁴⁶⁵. Bu gözetim tedbiri mümkün olduğunca kısa süreli olacak, ülke dışına çıkarma kararı alınan kişinin ülke dışına çıkarma işlemleri süresince geçerli olacaktır⁴⁶⁶. Gözetim süresi altı ayı geçemeyecek, ancak ilgili işbirliği yapmıyorsa veya üçüncü devletten gerekli belgeler sağlanamıyorsa, gözetim süresi en

⁴⁶⁰ Ekşi, **İdari Gözetim**, s. 12.

⁴⁶¹ Ekşi, **İdari Gözetim**, s. 12.

⁴⁶² Ekşi, **İdari Gözetim**, s. 12.

⁴⁶³ Dardağan Kibar, **Karşılaştırma Denemesi**, s. 68.

⁴⁶⁴ Directive 2008/115/EC of The European Parliament and of the Council of 16 December 2008 “on common standards and procedures in Member States for returning illegally staying third-country nationals”, OJ 24.12.2008 L348 s. 98, Direktif İngilizce metni için bkz.: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:348:0098:0107:en:PDF> (31.03.2017).

⁴⁶⁵ Ekşi, **İdari Gözetim**, s. 56.; Dardağan Kibar, **Karşılaştırma Denemesi**, s. 68.

⁴⁶⁶ Dardağan Kibar, **Karşılaştırma Denemesi**, s. 68.

fazla on iki ay daha uzatılabilecektir⁴⁶⁷. Gözetim kararı idari veya adli yargı organları tarafından verilebilecektir. İdari organlar tarafından idari gözetim kararının verilmesi halinde, gözetim kararının hukuka uygunluğunun denetlenmesinin hızlandırılmış yargısal usule tabii olduğu kabul edilmiştir⁴⁶⁸. İdari gözetim kararının devamının gerekli olup olmadığı belli süreler zarfında re 'sen düzenli olarak gözden geçirilecektir. İdari gözetim kararı alınmasına yol açan sebepler ortadan kalkmışsa, gözetim tedbiri de sonlandırılacaktır⁴⁶⁹. YUKK hazırlanırken Avrupa Birliği 2008/115 sayılı Direktif hükümleri de dikkate alınmıştır⁴⁷⁰. Dolayısıyla Direktif hükümleri ve YUKK'un idari gözetime ilişkin hükümleri arasında paralellik göze çarpmaktadır⁴⁷¹. YUKK hükümlerinde belirtilen, idari gözetim süreleri, gözetimin denetlenmesi ve gözetime karşı başvuru yolları Direktif düzenlemesi ile benzer içeriğe sahiptir.

2.4.2.3.1. YUKK Öncesi Dönemde İdari Gözetim

YUKK öncesi dönemde sınır dışı edilmelerine karar verilen yabancılar, sınır dışına çıkarılma işlemleri tamamlanıncaya kadar mülteci misafirhanelerinde⁴⁷² veya polis ya da jandarma karakollarında tutulmaktaydılar⁴⁷³. Bu uygulamanın dayanağını ise YİSHK'nın 17'nci ve 23'üncü maddeleri oluşturmaktaydı⁴⁷⁴. Bu düzenlemelere göre, siyasi sebeplerle Türkiye'ye sığınan yabancılar (m.17) ile ülke dışına çıkarılmalarına karar verilip de pasaport tedarik edemediklerinden veya başka sebeplerden dolayı Türkiye'yi terk edemeyenler (m.23) İçişleri Bakanlığı'nın göstereceği yerde oturmaya mecbur edilmekteydiler. Bu maddelere dayanarak alınmış idari gözetim kararıyla, mülteci misafirhanelerinde veya jandarma ve polis karakollarında tutulan yabancılar, bu yerlerden dışarıya serbestçe çıkamamaktaydılar⁴⁷⁵. YİSHK'de yer alan bu

⁴⁶⁷ Ekşi, **İdari Gözetim**, s. 56.; Dardağan Kibar, **Karşılaştırma Denemesi**, s. 68.

⁴⁶⁸ Dardağan Kibar, **Karşılaştırma Denemesi**, s. 68.; Ekşi, **İdari Gözetim**, s. 56.

⁴⁶⁹ Dardağan Kibar, **Karşılaştırma Denemesi**, s. 68.

⁴⁷⁰ Ekşi, **İdari Gözetim**, s. 55.

⁴⁷¹ Dardağan Kibar, **Karşılaştırma Denemesi**, s. 71.

⁴⁷² Mülteci Misafirhaneleri, "Mülteci Misafirleri Yönetmeliği" ile düzenlenmekteydi. Bu Yönetmeliğe göre Mülteci misafirhanelerinde, değişik ülkelerden kaçak veya Pasaportla Türkiye'ye gelerek yabancı ülkelere birine gönderilmek veya Türkiye'de kalmak isteği ile iltica talebinde bulunan yabancı kişiler, haklarında yapılan işlem sonuçlanıncaya kadar geçecek süre içerisinde geçici olarak barındırılacaklardı. RGT., 29.04.1983, No:18032, Ekşi, **Yabancılar**, s. 129.

⁴⁷³ Nuray Ekşi, "İltica Talepleri Reddedilerek Türkiye'den Sınır Dışı Edilmelerine Karar Verilen Yabancılar İlişkin AİHM Kararlarının Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa Etkisi", **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Y.5, S.19, Ekim 2014, s. 72 (İltica).

⁴⁷⁴ Ekşi, **Yabancılar**, s. 128.

⁴⁷⁵ Ekşi, **Yabancılar**, s. 128.

düzenlemelerde açıkça idari gözetimden bahsedilmemiş ve idari gözetimin sebepleri, gözetim altında geçecek süreler ve bu gözetim kararına karşı herhangi bir kanun yolu düzenlenmemiştir⁴⁷⁶. İdari gözetim kararı TCK anlamında tutuklama sayılmadığından, bu karara karşı sulh ceza hâkimliğine başvuru yapılamamaktaydı⁴⁷⁷. İdare hukuku alanında ise idari gözetim adıyla bir düzenleme bulunmadığından dolayı, bu karara karşı idare mahkemelerine yapılan başvurular genel olarak reddedilmekteydi⁴⁷⁸. Doktrinde ise YUKK öncesi dönemde verilmiş idari gözetim kararlarının da bir idari işlem olduğu ve diğer idari işlemler gibi idari gözetim kararına karşı idare mahkemesine başvurulabileceği haklı olarak kabul edilmekteydi⁴⁷⁹.

YUKK öncesi dönemde, AİHM’de açılan bazı davalarda, Türkiye tarafından alınan ve uygulanan idari gözetim kararının AİHS 5’inci maddesinin ihlali olduğuna karar verilmiştir⁴⁸⁰. AİHM ilk defa 22 Eylül 2009 tarihinde vermiş olduğu “Abdolkhani ve Karimnia” kararında Türkiye’nin AİHS’nin 5’inci maddesini ihlal ettiği sonucuna varmıştır⁴⁸¹. İran vatandaşı olan başvuruçular, Türkiye’ye yasal olmayan yollardan giriş yapmışlar ve güvenlik güçleri tarafından tutuklandıktan sonra başvuruçular hakkında Irak’a sınır dışı etme kararı alınmış ve Kırklareli Yabancılar Kabul ve İkamet Merkezi’ne götürülene kadar Muş Hasköy polis merkezinde tutulmuşlardır⁴⁸². Başvuruçular AİHS m.5/1-f bendine dayanarak, yasaya aykırı olarak özgürlüklerinden yoksun bırakıldıklarını ve tutulmalarının nedeni hakkında kendilerine bilgilendirme yapılmadığını iddia etmişlerdir. Ayrıca, AİHS m.5/4 dayanarak, özgürlüklerinden yoksun bırakılmalarının kanuna uygunluğunun denetlenmesi için itirazda bulunma imkânına sahip olmadıklarını da iddia etmişlerdir. Hükümet, başvuranlar hakkında tutuklama kararı olmadığını, yabancı kabul ve barınma merkezlerinde barındıklarını ifade etmiştir. AİHM, AİHS m.5’e aykırılık iddiası hakkında yaptığı

⁴⁷⁶ Ekşi, **İdari Gözetim**, s. 13.

⁴⁷⁷ Ekşi, **İltica**, s. 73.

⁴⁷⁸ Aksi yönde verilmiş kararlar da mevcuttu. Ankara 13’üncü İdare Mahkemesi tarafından verilen, idari gözetim kararının hukuka ve hakkaniyete aykırı olduğu yönündeki kararı Danıştay 10. Dairesi 31.30.2014 tarihli kararı ile onanmıştır. İdare Mahkemesi iptal kararının gerekçesinde; idari gözetime ilişkin açık yasal düzenleme bulunmaması ve yabancı hakkında verilmiş açık bir mahkûmiyet kararı olmamasına rağmen yabancının idari gözetim altına alınmasının, belirsiz süre ile hürriyetinden yoksun kalacağı sonucunu doğuracağını belirtmiştir, Danıştay 10.Daire E.2009/10891, K.2014/2015, T.31.03.2014, Ekşi, **İdari Gözetim**, s. 23.

⁴⁷⁹ Ekşi, **İltica**, s. 73.

⁴⁸⁰ Ekşi, **İltica**, s. 74.

⁴⁸¹ Ekşi, **Yabancılar**, s. 131.

⁴⁸² Ekşi, **İltica**, s. 76.

değerlendirmesinde, başvuruların polis tarafından yakalandığı andan itibaren tutuldukları yerlerden çıkışlarına izin verilmediğini ve resmi makamlarca noterden onaylı vekâletname sunmaksızın avukat yardımından yararlanamadıklarını belirtmiştir. AİHM'e göre başvuruların bu tesislerde tutulması, idari makamlar tarafından uygulanan kısıtlamalar nedeniyle kişiyi özgürlüğünden yoksun bırakma olarak nitelendirilmiştir. AİHM başvuru konusu olayda ayrıca, sınır dışı etmek amacıyla özgürlüğünden yoksun bırakma kararı verme, tutulma süresini belirleme ve süreyi uzatmaya ilişkin usulü belirleyen açık yasal hükümlerin bulunmaması nedeniyle, başvuran şahısların maruz kaldığı özgürlükten yoksun bırakmanın keyfiliğe karşı yeterince korunmadığını belirtmiştir. Bundan dolayı AİHM başvuru konusu bu olayda, başvuruların özgürlüklerinden yoksun bırakılmalarının “yasaya uygun” olmadığına, dolayısıyla AİHS m.5/1'in ihlal edildiğine karar verilmiştir⁴⁸³. Ayrıca, özgürlüklerinden yoksun bırakılma nedenlerinin idari makamlar tarafından başvuranlara bildirilmediği nedeniyle AİHS m.5/2'nin ihlal edildiği sonucuna da varılmıştır. Türk hukuk sisteminin başvuranlara özgürlüklerinden yoksun bırakılmalarının yasaya uygunluğu konusunda, mahkemeye başvurma hakkı tanıyan bir hukuk yolu sunmadığı ve dolayısıyla AİHS m.5/4'ün ihlal edildiği sonucuna varılmıştır⁴⁸⁴. AİHM bu karardan sonra vermiş olduğu bazı kararlarında da Türkiye'nin AİHS m.5'i ihlal ettiği sonucuna varmıştır⁴⁸⁵.

YUKK'un idari gözetime ilişkin hükümleri, AİHM tarafından Türkiye aleyhine verilen bu kararlar göz önünde bulundurularak hazırlanmış ve böylelikle idari gözetim kararı ve kararın uygulanması yasal bir zemine kavuşmuştur.

2.4.2.3.2. YUKK'a Göre İdari Gözetimin Esasları

Sınır dışı edilecekler hakkında yasal düzenleme olmamasına rağmen idari gözetim kararı alınması, AİHM kararlarında Türkiye'ye yöneltilen temel eleştirilerden biriydi⁴⁸⁶. Kanun koyucu YUKK'ta, bu eleştirileri dikkate alarak idari gözetim hakkında detaylı bir düzenleme yapmıştır. Türk yabancılar hukukunda ilk defa, sınır dışı

⁴⁸³ Erkem, **İHOP AİHM Kararlarının Uygulanması**, s. 6.

⁴⁸⁴ Erkem, **İHOP AİHM Kararlarının Uygulanması**, s. 7.; Ekşi, **İltica**, s. 77.

⁴⁸⁵ Z.N.S. v. Türkiye (Başvuru no: 21896/08), Alipour ve Hosseinzadgan v. Türkiye (Başvuru no: 6909/08, 12792/08 ve 28960/08), Charahili v. Türkiye (Başvuru no: 46605/07), Ranjbar ve Diğerleri v. Türkiye (Başvuru no: 37040/07), Tehrani ve Diğerleri v. Türkiye (Başvuru no: 32940/08, 41626/08, 43616/08), Moghaddas v. Türkiye (Başvuru no: 46134/08), Ghorbanov ve Diğerleri v. Türkiye (Başvuru no: 28127/09), Asalya v. Türkiye (Başvuru no: 43875/09).

⁴⁸⁶ Ekşi, **İdari Gözetim**, s. 50.

edilmelerine karar verilen yabancıların idari gözetim altına alınması, idari gözetimin süresi, idari gözetim altında bulunan yabancıya tanınacak haklar ve idari gözetim kararına karşı itiraz yolu düzenlenmiştir⁴⁸⁷.

Hakkında sınır dışı etme kararı alınan tüm yabancılar hakkında idari gözetim kararı alınmayacaktır. İdari gözetim kararı, sınır dışı etme kararı alınan kişilerden gerekli görülenler hakkında alınacaktır⁴⁸⁸. İdari gözetim sebepleri YUKK m.57/2’de sayılmıştır. Buna göre haklarında sınır dışı etme kararı alınmış olan yabancılardan, kaçma ve kaybolma riski bulunanlar, Türkiye’ye giriş ve çıkış kurallarını ihlal edenler, sahte ya da asılsız belge kullananlar, sınır dışı edilip Türkiye’yi terke davet edilenlerden kabul edilebilir mazereti olmaksızın kendilerine tanınan sürede Türkiye’den çıkmayanlar, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar hakkında idari gözetim kararı alınacaktır. İdari gözetim kararı valilikler tarafından alınır ve yakalanan kişi kolluk güçleri tarafından kırk sekiz saat içerisinde gözetim altında tutulacağı geri gönderme merkezine götürülür (YUKK m.57/2). İkamet izni uygun görülmeyip iptal edilen yabancılardan, sahte yahut asılsız belge kullananlar veya kamu düzeni, kamu güvenliği ve kamu sağlığı açısından tehdit oluşturdıkları anlaşılanlar da idari gözetim altına alınır. Kamu güvenliği ve kamu düzeni açısından tehdit oluşturan yabancıların saptanmasında güvenlik güçlerinden, kamu sağlığı açısından tehdit oluşturan yabancıların saptanması için ise Sağlık Bakanlığından görüş alınabilecektir (UY.m.59/1,2).

İdari gözetim altına alınan yabancı geri gönderme merkezlerinde kural olarak en fazla altı ay tutulabilir. Ancak bu süre, sınır dışı etme işlemlerinin yabancıнын iş birliğı yapmaması veya ülkesiyle ilgili doğru bilgi ya da belgeleri vermemesi nedeniyle tamamlanamaması hâlinde, en fazla altı ay daha uzatılabilir (YUKKm.57/3). İdari gözetimin devamında zaruret olup olmadığı valilik tarafından her ay düzenli olarak değerlendirilecektir. İdari gözetim kararını gözden geçiren idare, sınır dışı etme kararının yabancıнын gözetim altına alınmasından itibaren altı ay içerisinde yerine getirilemeyeceğini öngörürse, gözetim altında olan yabancıнын hakkında sınır dışı etme kararı alınamayacak yabancılardan olduğuna dair ciddi emare ortaya çıkarsa, kaçma ve

⁴⁸⁷ Ekşi, **Yabancılar**, s. 134.

⁴⁸⁸ Özbek, **İdari Gözetimin Uygulandığı Mekânlar Hakkında Ortak Sorunlar**, s. 22.

kaybolma riski ortadan kalkarsa, yabancı eğer gönüllü geri dönüş desteğine başvurmuşsa gözetimin devamına zaruret görmeyebilir ve gözetimi sonlandırır. Ancak gerek görülmesi halinde bu otuz günlük süre beklenmeksizin valilik tarafından da değerlendirme yapılabilir. İdari gözetim altında tutulması gerekmediği değerlendirilenler hakkında alınmış olan gözetim kararı derhal sonlandırılır. Gözetim altında tutulması gerekmediği değerlendirilenlere, belli bir adreste oturma veya belli şekil ve sürelerde bildirimde bulunma gibi idari yükümlülükler yüklenebilir. Belli bir adreste ikamet etme veya belirtilen günlerde imza atma vb. tedbirler sadece idari gözetimin sonlandırılmasında değil, idari gözetime karar verilmemiş olması halinde de uygulanabilecektir⁴⁸⁹. İdari gözetim kararı alınması, idari gözetim kararının uzatılması, her ay düzenli olarak yapılan veya bir ay dolmasını beklemeden yapılan değerlendirmelerin sonuçları, gerekçeleriyle birlikte gözetim altında tutulan kişiye veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilir. İdari gözetim altında tutulan yabancı bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa, kendisi veya yasal temsilcisi, kararın sonucu, itiraz usulleri ve süreleri hakkında bilgilendirilecektir (YUKK m.57/4-5, UY.m.61).

2.4.2.3.3. İdari Gözetim Kararının Uygulanması

YUKK m.58'e göre haklarında idari gözetim kararı verilen yabancılar geri gönderme merkezlerinde (GGM) tutulurlar. YUKK m.58/3'e göre, GGM'lerin kurulması, yönetimi, işletilmesi, devri, denetimi ve sınır dışı edilmek amacıyla idari gözetimde bulunan yabancıların geri gönderme merkezlerine nakil işlemleriyle ilgili usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenecektir⁴⁹⁰. Aynı şekilde YUKK m.95/9 hükmü uyarınca, kabul ve barınma merkezlerinin kurulması, yönetimi ve işletilmesiyle ilgili usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenecektir. Bu amaçla "Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi,

⁴⁸⁹ Ekşi, **İdari Gözetim**, s. 57.

⁴⁹⁰ YUKK yürürlüğe girmeden sınır dışı edilmesine karar verilen yabancılardan idari gözetim altına alınanların kalacağı yerler Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği ile düzenlenmişti. 22 Nisan 2014 tarihinde "Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik" ile birlikte, Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliğinin yürürlükten kaldırılması gerekirdi. Ancak bu Yönetmeliği yürürlükten kaldırmak gözden kaçırılarak unutulmuş olmakla birlikte, Geri Gönderme Merkezleri Hakkında Yönetmeliğin çıkarılması ile Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliğinin fiilen uygulanma imkanı kalmamıştır, Ekşi, **İdari Gözetim**, s. 14.

İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik” çıkarılmıştır⁴⁹¹. Bu Yönetmeliğin amacı, GİGM’ye bağlı kabul ve barınma merkezleri ile geri gönderme merkezlerinin kurulması, yönetimi, işletilmesi, işlettirilmesi, işlettirilmeye ilişkin protokol esaslarının belirlenmesi, bu merkezlerde verilecek hizmetlerin çeşit ve niteliği, denetimi, kurumlar arası işbirliği ile çalışanların görev ve sorumluluklarıyla, mali konulara ilişkin usul ve esasları belirlemektir (m.1).

GGM’ler, idari gözetim altına alınan yabancılara barındırılmaları ve kontrol altında tutulmaları amacıyla kurulan ve doğrudan işletilen veya kamu kurum ve kuruluşlarıyla, Türkiye Kızılay Derneği veya kamu yararına çalışan derneklerden göç alanında uzmanlığı bulunanlarla protokol yapılarak işlettirilen merkezler olarak tanımlanmaktadır (Yönetmelik m.3/1-ç)⁴⁹². Tanımdan da anlaşıldığı üzere geri gönderme merkezleri idari gözetim altına alınan yabancılara tutuldukları yerlerdir⁴⁹³. Sınır dışı etme kararı alınmış olan yabancılara, bu işlemleri tamamlanıncaya kadar idari gözetim kararı ile geri gönderme merkezlerinde tutulacaklardır. Ancak olağanüstü ya da acil durumlarda, sınır dışı edilecek yabancılara geri gönderme merkezlerinde değil geçici merkez olarak tanımlanan yerlerde tutulabilirler⁴⁹⁴.

Yönetmelik kapsamında verilen hizmetlerin yerine getirilmesinde uyulacak usul ve esaslar, Yönetmeliğin 4’üncü maddesinde sayılmıştır. Bu maddeye göre, yaşam hakkının korunması, insan odaklı yaklaşım, refakatsiz olan çocuğun yararının gözetilmesi, özel ihtiyaç sahiplerine⁴⁹⁵ öncelik tanınması, kişisel bilgilerin gizli

⁴⁹¹ RGT.22.04.2014, No.28980.

⁴⁹² İçişleri Bakanlığı Tarafından 19 Mart 2010 tarihinde çıkarılan 2010/18 sayılı “Yasadışı Göç ile Mücadele Genelgesi” ile birlikte “Çıkışları Yaptırılacak Yabancılar İçim Misafirhane” ismiyle kurulan ve sınır dışı edilecek yabancılara sınır dışı edilene kadar barındırıldıkları yerler “Geri Gönderme Merkezi” olarak adlandırılmaya başlanmıştır, Ekşi, **İdari Gözetim**, s. 14, Genelge için bkz.: <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/Icisleri-Bakanligi-2010-Genelgesi-Yasadisi-Goc-ile-Mucadele.pdf> (31.03.2017).

⁴⁹³ Yönetmelikte geri gönderme merkezlerinin yanı sıra iki merkez daha düzenlenmiştir. Bunlar, geçici merkez ve kabul ve barınma merkezidir. Geçici merkez, olağanüstü veya acil durumların çıkması halinde kabul ve barınma veya geri gönderme merkezi olarak kurulan merkezleri ifade etmektedir (m.3/b). Kabul ve barınma merkezi, uluslararası koruma statü sahibi veya uluslararası koruma başvuru sahibi olan kişilerin, beslenme, barınma, sağlık, sosyal ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla GİGM tarafından kurulan, il göç idaresi müdürlüğü tarafından doğrudan işletilen veya kamu kurum ve kuruluşları, Türkiye Kızılay Derneği veya kamu yarına çalışan derneklerden göç alanında uzmanlığı bulunanlardan protokol yapılarak işlettirilen merkezleri ifade eder (m.3/g), Ekşi, **Yabancılar**, s. 137.

⁴⁹⁴ Ekşi, **Yabancılar**, s. 138.

⁴⁹⁵ Özel ihtiyaç sahibi bu Yönetmeliğe göre; “Başvuru sahibi ile uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden, refakatsiz çocuk, engelli, yaşlı, hamile, beraberinde çocuğu olan yalnız anne ya da baba

tutulması, yapılacak işlemlerde ilgililerin bilgilendirilmesi, barınanların sosyal ve psikolojik açıdan güçlendirilmesi, barınanların inanç ve ibadet özgürlüklerine saygı gösterilmesi, barınanlara dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin hizmet verilmesi esaslarına göre hareket edilir.

GGM’lerde öncelikle en temel ihtiyaç olan barınma ve beslenme sağlanır, yabancı tarafından bedeli karşılanamayan sağlık hizmetleri ücretsiz verilir, yabancının yakınları ile noter, yasal temsilcisi veya avukatı ile görüşmesine müsaade edilir ve bunlar için telefona erişim hakkı sağlanır. Ayrıca yabancının vatandaşı olduğu ülkenin konsolosluk yetkilisi ve BMMYK görevlisi ile görüşebilme imkânı ile psikolojik ve sosyal destek sağlanacak, özel ihtiyaç sahiplerine uygun alanlar tahsis edilecektir. Çocukların ise yüksek yararları gözetilerek buna göre, aileler ve refakatsiz çocuklar ayrı yerlerde barındırılacak, çocukların eğitim ve öğretim görmeleri için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından gerekli tedbirler alınacaktır (YUKKm.59/1,Yön.m.14). Ayrıca bu maddeler ile düzenlenenler dışında geri gönderme merkezlerinde GİGM tarafından uygun görülen diğer hizmetlerde verilecektir (Yön.m.14/1-g).Türkiye’de GİGM tarafından işletilen ve 6900 kişi kapasitesi bulunan toplam yirmi tane geri gönderme merkezi vardır⁴⁹⁶.

2.4.2.3.3.1. İdari Gözetim Altında Tutma Koşullarının AİHS 3’üncü maddesine Aykırılık Oluşturduğu Yönünde AİHM Kararları

Yukarıda da ele aldığımız üzere AİHS 3’üncü maddesinde, hiç kimsenin işkenceye insanlık dışı veya onur kırıcı ceza ya da muameleye maruz kalamayacağını düzenlenmiştir. Bu madde doğrudan idari gözetim ile ilişkili olmamakla birlikte, geri

veya işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalmış kişiyi” ifade etmektedir (m.3/1-k).

⁴⁹⁶Geri Gönderme Merkezlerinin bulunduğu iller; Adana, Antalya, Aydın, Bursa, Çanakkale, Edirne, Erzurum 1 ve 2, Gaziantep, Hatay, İstanbul(Siliviri), İstanbul(Bİnkılıç), İzmir(Işıkkent), İzmir(harmandalı), Kayseri, Kırklareli, Kocaeli, Muğla, Tekirdağ, Van, illeridir. Kaynak için bkz: http://www.goc.gov.tr/icerik6/genel-mudurlugumuzce-isletilen-geri-gonderme-merkezleri_323_326_4612_icerik (05.04.2017), Çanakkale, Aydın, Antalya, Ağrı ve Kocaeli illerinde ise yapımı devam eden geri gönderme merkezleri bulunmaktadır. Ayrıca Van ilinde AB Projesi kapsamında yapılan 750 kişi kapasiteye sahip bir geri gönderme merkezi hizmete açılacaktır, Kaynak için bkz.: http://www.goc.gov.tr/icerik6/planlanan-geri-gonderme-merkezleri_323_326_4613_icerik (05.04.2017).

gönderme merkezlerinde tutulma koşullarının insanlık dışı veya onur kırıcı ya da haysiyet kırıcı olması sebebiyle uygulama alanı bulabilmektedir⁴⁹⁷. Nitekim idari gözetim altında tutma koşullarının AİHS 3'üncü maddesine aykırılık oluşturduğu yönünde AİHM'de açılan bazı davalarda, AİHM tarafından Türkiye aleyhinde karar verilerek söz konusu maddenin ihlal edildiği belirtilmiştir.

YUKK öncesi dönemde vermiş olduğu bazı kararlarında AİHM idari gözetim koşullarını AİHS m.3 kapsamında değerlendirmiştir. 2014 tarihli bir kararda, İsrail füze saldırısı sonucu belden aşağısı felç kalmış olan Filistin vatandaşı İslam Haslem Asalya, 2008 yılında tedavi görmek amacıyla yasal yollardan Türkiye'ye gelmiştir⁴⁹⁸. Başvuranın uluslararası terör eylemlerine katılabileceği yönünde istihbarat alan Türk Milli İstihbarat Teşkilatının talebi üzerine başvuran hakkında İçişleri Bakanlığı tarafından, 29 Temmuz 2009 tarihinde sınır dışı etme kararı alınmıştır⁴⁹⁹. Başvuran 12 Ağustos 2009 tarihinde evine gelen görevli polis memurları tarafından Emniyet müdürlüğüne götürülmüş ve sınır dışı edileceği söylendikten sonra, kararın gerekçesi, ne zaman sınır dışı edileceği, nereye gönderileceğine ilişkin herhangi bir bilgi verilmeksizin, İstanbul Emniyet Müdürlüğüne bağlı Kumkapı Misafirhanesine götürülmüştür⁵⁰⁰. Başvuran alıkonulmasının kanuna aykırı olduğunu ve kendisi gibi engelli olan kişiler için temel alt yapıya sahip olmayan, Kumkapı Yabancılar Misafirhanesinin koşullarının son derece kötü olduğunu belirtmiştir. Ayrıca engelli olmasından dolayı alaturka tuvaleti kullanamadığını, her seferinde görevli polisler ve bazen de eşi yardımıyla yakınlarda bir otele götürüldüğünü belirtmiştir⁵⁰¹. Başvuranın Ankara İdare Mahkemesine yaptığı, sınır dışı etme işleminin yürütmesinin durdurulması talebi kabul edilmiş ve 18 Ağustos tarihinde başvuranın avukatının talep etmesi üzerine, Kumkapı Yabancılar Misafirhanesinden serbest bırakılmasına karar verilmiştir⁵⁰². Başvuran, Kumkapı Yabancılar Misafirhanesinin koşullarının, özellikle kendisi gibi engelli kişilerin ihtiyaçlarına yönelik özel düzenlemeler yapılmadığı için AİHS'nin

⁴⁹⁷ Ekşi, **İdari Gözetim**, s. 57.

⁴⁹⁸ Asalya v. Türkiye Davası (Başvuru no: 43875/09, Karar Tarihi: 15.04.2014), p. 6-7, kararın Türkçe metni için bkz.: <http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/asalya.pdf> (05.04.2017).

⁴⁹⁹ Asalya Kararı, p. 11.

⁵⁰⁰ Asalya Kararı, p. 10.

⁵⁰¹ Asalya Kararı, p. 13.

⁵⁰² Asalya Kararı, p. 14,15,16.

3'üncü maddesinin ihlaline yol açtığını iddia etmiştir⁵⁰³. Hükümet başvuranın beyanlarına itiraz etmiş, Türkiye'de bulunan tüm yabancı misafirhaneleri gibi Kumkapı Yabancılar Misafirhanesinin de ulusal ve uluslararası kuruluşlar tarafından düzenli olarak denetlendiğini belirtmiş ancak beyanlarını destekleyici her hangi bir belge sunmamıştır⁵⁰⁴. AİHM yaptığı değerlendirme neticesinde, engelli bir kişinin tutuklanmasına veya gözaltına alınmasına karar verilmesi halinde, engelli kimsenin özel durumunun göz önünde bulundurulması ve koşulların buna göre iyileştirilmesi gerektiğini hatırlatmış ve başvuranın engeline uygun koşulların sağlanması konusunda çaba gösterilmediğini belirtmiştir. Mahkeme, başvuranın gözetim altında kısa bir süre tutulmuş olmasına rağmen medeni şartların gerektirdiği asgari şartlara uygun olmayan koşullarda tutulduğunu ve bu koşulların insan onuruyla bağlaşmadığını AİHS'nin 3'üncü maddesi kapsamında aşağılayıcı muameleye maruz kalındığı kanaatine varıldığını belirtmiştir. Sonuç olarak, başvuranın 12-18 Ağustos 2009 tarihleri arasında Kumkapı Yabancılar Misafirhanesinde tutulma koşulları nedeniyle AİHS'nin 3'üncü maddesinin ihlal edildiğine karar verilmiştir⁵⁰⁵.

2014 tarihli bir başka kararında ise, Rusya Vatandaşı Yarashonen, 2000 yılında Rusya'dan kaçarak yasal olmayan yollardan Türkiye'ye gelmiştir⁵⁰⁶. İstanbul Atatürk Havalimanında yapılan kontrollerde pasaportu olmadığı ve sahte kimlik kullandığı tespit edilen başvuran, 25 Ekim 2010 tarihinde İstanbul Emniyet Müdürlüğü tarafından gözaltına alınmış ve oradan da 1 Kasım 2010 tarihinde Kumkapı geri gönderme merkezine nakledilmiştir⁵⁰⁷. 29 Nisan 2011 tarihinde serbest bırakılarak talebi üzerine sığınmacı belgesi verilen başvuran toplam beş ay yirmi yedi gün Kumkapı Geri Gönderme Merkezinde idari gözetim altında tutulmuştur. Başvuran iddialarında; Kumkapı GGM'nin ciddi anlamda kalabalık olduğunu ve toplam kapasitesi beş yüz atmış olmasına rağmen altı yüze yakın kişi barındırıldığını, bu kalabalık ortamın hijyen sorunlarına yol açtığını, binanın böceklendiğini ve sık sık salgın hastalıkların yayıldığını ve bundan dolayı ciddi bakteriyel enfeksiyon kapıldığını, tutulduğu süre boyunca açık

⁵⁰³ Asalya Kararı, p. 41.

⁵⁰⁴ Asalya Kararı, p. 46.

⁵⁰⁵ Asalya Kararı, p. 50, 53, 54.

⁵⁰⁶ Yarashonen v. Türkiye Davası, (Başvuru no:72710/11, Karar Tarihi:24.06.2014), p. 6, Kararın Türkçe metni için bkz.: <http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/yarashonen.pdf> (06.04.2017).

⁵⁰⁷ Yarashonen Kararı, p. 7, 9.

hava egzersizi yapmasına izin verilmediğini ve dışarı çıkamadığını belirtmiştir⁵⁰⁸. TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu 8 Aralık 2011 tarihli toplantısında Türkiye'deki mültecilerin, sığınmacıların ve düzensiz göçmenlerin sınır dışı edilene kadar tutuldukları koşullar dâhil olmak üzere, karşılaştıkları sorunları incelemek amacıyla bir alt komisyon oluşturulmuştur. Bu amaçla iki milletvekili, Edirne, Kırklareli ve Kumkapı Geri Gönderme Merkezlerinde 10-11 Mayıs 2012 tarihinde incelemelerde bulunmuşlardır⁵⁰⁹. Komisyon yaptığı inceleme sonucunda hazırladığı raporda; Kumkapı GGM'de bulunan yasadışı göçmenlerin, Merkezin konumundan ve personel sayısının yetersiz olmasından dolayı haftanın sadece bir günü ve kısa süreli olarak açık havaya çıkarıldıklarını belirtmiştir⁵¹⁰. Bu merkezlerin yasadışı göçmenler açısından hapisneden farksız hale gelmemesi için çalışmalar yapılması gerektiği ve bu amaçla personel sayısında artırıma gidilmesi gerektiği ve merkezin konumunun değiştirilmesi, yeni bir yere taşınması gerektiği belirtilmiştir⁵¹¹. Hükümet, başvuranın altı ay boyunca dışarı çıkmasına izin verilmediği yönündeki iddialarına karşılık, havanın açık olduğu zamanlarda izin verildiği yönünde savunmada bulunmuş fakat, bu izinden başvuranın yararlanıp yararlanmadığı veya ne sıklıkla yararlandığı konusunda bir bildirimde bulunmamıştır. AİHM yaptığı değerlendirme sonucunda, sınır dışı edilmek üzere kişilerin tutulmasının amacını dikkate alarak başvuranın tutulduğu koşulların belirli yönlerinin müebbet hapis cezası infaz edilen mahkûmlara uygulanan cezadan daha katı olduğunu belirtmiş ve başvuranın Kumkapı GGM'de tutulduğu maddi koşullar nedeniyle AİHS'in 3'üncü maddesinin ihlal edildiği kanaatine varmıştır⁵¹².

Diğer bir kararda ise, Çeçenistan Vatandaşı 1983 doğumlu Kurkaev, yaşadığı ölüm korkusu sebebiyle 4 Eylül 2000 tarihinde İstanbul'a gelmiştir⁵¹³. Başvuran 23 Haziran 2004 tarihinde, İstanbul Terörle Mücadele Şubesi'nde görevli polis memurları

⁵⁰⁸ Yarashonen Kararı, p. 14, 17.

⁵⁰⁹ Yarashonen Kararı, p. 24, TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, **Edirne, İstanbul ve Kırklareli İllerinde Bulunan Geri Gönderme Merkezleri Hakkında İnceleme Raporu**, 24. Dönem, 3.Yasama yılı 2012, Raporun tam metni için bkz.: <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/Edirne,%20%C4%B0stanbul%20ve%20K%C4%B1rklareli%20%C4%B0llerinde%20Bulunan%20Geri%20G%C3%B6nderme%20Merkezleri%20Hakk%C4%B1nda%20%C4%B0nceleme%20Raporu.pdf> (06.04.2017).

⁵¹⁰ Edirne, İstanbul, Kırklareli Raporu, s. 19.

⁵¹¹ Edirne, İstanbul, Kırklareli Raporu, s. 19,20.

⁵¹² Yarashonen, p. 78, 81.

⁵¹³ Kurkaev v. Türkiye, (Başvuru no:10424/05, Karar Tarihi:19.10.2010), Kararın tam metni için bkz.: <http://www.izmirbarosu.org.tr/Upload/files/haberler/kurkaev--tuerkiye.pdf> (06.04.2017).

tarafından başka kişilerle beraber gözaltına alınmıştır. Sınır dışı işlemleri sonuçlanıncaya kadar başvuran, İstanbul Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesi'nde tutulmaya devam etmiştir. 25 Eylül 2004 tarihinde ise serbest bırakılmıştır⁵¹⁴. Başvuran iddialarında, İstanbul Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesi'nde kaldığı doksan bir gün boyunca sığınmacı sayısının fazlalığından dolayı bir çok kez çarşafsız ve battaniyesiz yerde yatmak zorunda kaldığını, bu süre zarfında açık havaya çıkmasına izin verilmediğini ve hijyen koşullarının çok kötü olduğunu belirtmiştir⁵¹⁵. AİHM, Avrupa İşkencenin veya İnsanlık Dışı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi (CPT)'nin 1999, 2001 ve Aralık 2005'de İstanbul Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesi hakkında hazırladığı raporlara atıfta bulunmuştur⁵¹⁶. İstanbul Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesi'nin aşırı kalabalık olduğu, imkânlarının yetersiz olduğu yönündeki CPT raporu başvuranın iddiaları ile örtüşmektedir⁵¹⁷. Ayrıca başvuran, sığınmacıların açık havaya çıkmalarına izin verilmediğini ve odaların gün ışığı almadığını belirtmiş, başvuranın bu iddiaları CPT raporuyla desteklenmiştir. Hükümet başvuranın bu yöndeki iddialarına karşı çıkmamış ve aksi yönde herhangi bir iddiada bulunmamıştır. Dolayısıyla, başvuran tarafından iddia edildiği ve CPT raporları ile de desteklendiği üzere, başvuran Yabancılar Şubesinden tutulduğu doksan bir gün boyunca açık havaya çıkarılmamıştır⁵¹⁸. Sonuç olarak AİHM, başvuranın İstanbul Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesindeki tutukluluk koşullarının AİHS 3'üncü madde kapsamında şiddet sınırını aştığını belirtmiş ve bu koşulların onur kırıcı muamele kapsamında değerlendirilmesi gerektiğine kanaat getirmiştir. Bu bağlamda AİHM, AİHS 3'üncü maddenin ihlal edildiği sonucuna varmıştır⁵¹⁹.

AİHM tarafından verilen ve geri gönderme merkezlerinde tutulma koşullarının AİHS m.3'ün ihlalini oluşturduğu yönündeki bu kararlar⁵²⁰, YUKK öncesi dönemde verilmiş kararlardır. YUKK hazırlanırken AİHM kararlarında belirtilen ihlaller dikkate

⁵¹⁴ Kurkaev Kararı, p.3,6,8,9.

⁵¹⁵ Kurkaev Kararı, p.10.

⁵¹⁶ Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesi, 7-14 Aralık 2005 Türkiye Ziyareti Raporu, 06.09.2006, CPT/Inf (2006)30, Raporun orijinal metni için bkz.: <http://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/05/08/2006-30-inf-eng.pdf> (11.04.2017).

⁵¹⁷ CPT Raporu, s.19.

⁵¹⁸ Kurkaev Kararı, p.26.

⁵¹⁹ Kurkaev Kararı, p.27,28.

⁵²⁰ Aynı yönde kararlar için bkz.: Abdolkhani ve Karimnia v. Türkiye (Başvuru no:50213/08,Karar tarihi:27.10.2010), Tehrani ve Diğerleri v.Türkiye, (Başvuru no:32940/08,41626/08,43616/08, Karar tarihi: 13.07.2010), Aliev v.Türkiye (Başvuru no:30517/11, Karar tarihi: 21.10.2014).

alınmış ve buna göre yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu yönde, YUKK m.58/3 ve m.95/9'a istinaden İçişleri Bakanlığı tarafından “Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik” hazırlanmış ve geri gönderme merkezleri, bu merkezlerin koşulları, merkezde tutulan yabancıların faydalanacağı hizmetler vs. yasal zemine oturtulmuştur.

2.4.2.3.3.2. İdari Gözetim Altında Tutma Koşullarına Karşı Anayasa Mahkemesine Yapılmış Bireysel Başvurular

YUKK öncesi dönemde idari gözetime ilişkin pozitif bir düzenleme olmaması ve idari gözetim altına alınan kişilerin alıkonuldukları mekanların koşullarının insan hakları ile bağdaşmaması sebebiyle Türkiye hakkında verilen mahkumiyet kararlarına yukarıda değindik. Bu ihlal kararlarını göz önünde bulunduran kanun koyucu öncelikle, YUKK'ta idari gözetime ilişkin detaylı düzenlemeler yapmıştır. İdari gözetim altına alınan kişilerin tutulacağı GGM'ler YUKK'ta ve bu konuda çıkarılan Yönetmelikte detaylı şekilde düzenlenmiştir. GGM'lerin koşullarının iyileştirilmesi amacıyla yapılan bu çalışmalara karşın, idari gözetim altında tutulan yabancılar, tutulma koşullarının Anayasa ve AİHS ile güvence altına alınan temel hak ve hürriyetlerini ihlal ettiğinden bahisle Anayasa Mahkemesi'ne (AYM) bireysel başvuruda bulunmaktadır. AYM ise bazı kararlarında başvuruları haklı görmüş ve GGM'lerin koşullarının düzeltilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Temel hak ve hürriyetleri ihlal edilen kişiler, diğer başvuru yollarını tükettikten sonra, AYM'ye doğrudan başvuruda bulunabilirler⁵²¹. AYM'ye bireysel başvuru yolu bizim hukuk sistemimize, 12 Eylül 2010 tarihinde oylanan Anayasa değişikliği sonucunda onaylanan 5982 sayılı “Anayasa Değişikliği Kanunu” ile girmiştir⁵²². Bu Kanun ile Anayasa 148'inci maddesinde yapılan değişikliğe göre, herkes Anayasa ile güvence altına alınmış olan temel hak ve özgürlüklerinden AİHS kapsamında olan her

⁵²¹ Kemal Gözler, **Türk Anayasa Hukuku Dersleri**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa 2014, s.431 (Anayasa Hukuku).

⁵²² Halkoymasına sunulmak üzere 13 Mayıs 2010 tarih ve 27580 sayılı Resmî Gazetede yayınlanmıştır. Yüksek Seçim Kurulu, 13 Mayıs 2010 tarih ve 317 sayılı Kararıyla halkoymasının 12 Eylül 2010 Pazar günü yapılmasına karar vermiştir. YSK'nın bu kararı 13 Mayıs 2010 tarih ve 27580 sayılı Mükerrer Resmî Gazetede yayınlanmıştır, Gözler, **Anayasa Hukuku**, s. 431.

hangi birinin ihlal edilmiş olması halinde AYM'ye başvuruda bulunabilecektir. Başvuruda bulunabilmek için diğer olağan kanun yollarının tüketilmiş olması lazımdır (AYm.148/3). Ayrıca bireysel başvuruya ilişkin usul ve esasların kanun ile düzenleneceği belirtilmiştir. Bu amaçla çıkarılan 30 Mart 2011 tarihli 6216 sayılı “Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun”un 45-51’inci maddeleri arasında bireysel başvuru düzenlenmiştir⁵²³. Bu Kanun’a göre başvuruda bulunacak kişinin güncel ve kişisel hakkının doğrudan etkilenmiş olması lazımdır (m.46/1). Hangi sürede başvuru yapılması gerektiği ise yine aynı Kanun’da düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre bireysel başvuru, olağan kanun yollarının tüketildiği tarihten veya kanun yolu öngörülmemiş ise ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren 30 gün içerisinde yapılmalıdır (m.47/5). Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapacak kişiler açısından vatandaş ve yabancı ayrımı gözetilmemiştir. Dolayısıyla yabancı kişilerde Anayasa ve AİHS tarafından güvence altına alınmış bir temel hak ve hürriyetinin ihlal edildiğinden bahisle Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunabilir; sadece Türk vatandaşlarına tanınan haklarla ilgili olarak yabancılar başvuruda bulunamazlar (m.46/2).

AYM yapacağı inceleme neticesinde başvurucunun hakkının ihlal edildiğine veya ihlal edilmediğine karar verir. İhlal kararı verdiği durumlarda, ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmeder fakat idari eylem ve işlem niteliğinde kararlar veremez. İhlal bir mahkeme kararının neticesinde meydana gelmişse, ihlali ve bu ihlalin sonuçlarını ortadan kaldırmak üzere yeniden yargılama yapmak için dosya ilgili mahkemeye gönderilir (6216 sayılı Kanun m.50)⁵²⁴.

AYM kararlarına konu olan bir olayda, Rusya Federasyonu vatandaşı olan başvuru 05.04.2012 tarihinde Türkiye’ye yasal yollardan giriş yapmıştır⁵²⁵. Hamile olan başvuru, 01.03.2014 tarihinde İkamet tezkeresini uzatmak amacıyla İstanbul Emniyet Müdürlüğüne başvuruda bulunmuş ve bir süre bekletildikten sonra alıkonularak İstanbul Kumkapı GGM’ye götürülmüş ve burada on sekiz gün tutulduktan

⁵²³ RGT., 03.04.2011, No:27894.

⁵²⁴ Gözler, **Anayasa Hukuku**, s. 433, Anayasa yargısı hakkında detaylı bilgi için ayrıca bkz.: İbrahim Ö. Kaboğlu, **Anayasa Yargısı (Ayrupa Modeli ve Türkiye)**, İmge Kitapevi, Ankara 2007, s. 93 vd.

⁵²⁵ A.S. Kararı, (Başvuru no:2014/2841, Karar Tarihi:09.06.2016), R.G.T.29.06.2016, No:29757, Kararın tam metni için bkz.: <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=amkb2014-2841.htm&kw=`geri+g%C3%B6nderme+merkezi`#fm> (18.03.2017).

sonra 20.01.2014 tarihinde serbest bırakılmıştır⁵²⁶. Başvurucu Kumkapı GGM’de tutulduğu bu süre boyunca “ışıkların sürekli açık olduğu, aşırı kalabalık, gürültülü ve sigara içilen ortamda açık havaya çıkma veya herhangi bir sosyal faaliyet imkânından gerektiği gibi yararlanılmaksızın tutulduğunu, GGM’de temizlik ve yemeklerin yetersiz olduğunu, dış dünyadan yalıtılmış, tüm pencere ve kapılarının hapishane gibi demir parmaklıklarla kapalı olduğunu, hamile olmasına rağmen doktor tarafından sadece bir defa muayene edildiğini ve bu özel durumuna uygun yemek verilmediğini, bu nedenlerle Anayasa’nın 17’nci maddesinde düzenlenen işkence, eziyet ve insan haysiyeti ile bağdaşmayan muamele yasağının ihlal edildiğini, tutma işleminin yasal dayanaktan yoksun ve keyfî olduğunu, herhangi bir yargı kararına dayanmadığını, tutmanın yargısal denetimi olmadığını ve tutma sonrası tazminat ödenmesine dair bir başvuru yolu bulunmadığını, tutma nedenleri hakkında kendisine bilgi verilmediğini, bu nedenlerle Anayasa’nın 19’uncu maddesinde güvence altına alınan kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğini, ayrıca GGM’deki tutma koşullarına karşı başvurabileceği etkili bir iç hukuk mekanizması bulunmadığını, bu nedenle Anayasa’nın 17’nci maddesi ile bağlantılı olarak 40’ıncı maddesinin ihlal edildiğini” ileri sürmüştür⁵²⁷. Anayasa Mahkemesi başvuru ile ilgili yaptığı değerlendirmede , Türkiye İnsan Hakları Kurumu (TİHK)’nun Kumkapı GGM’de yaptığı incelemeler neticesinde hazırladığı raporu dikkate almıştır⁵²⁸. TİHK bu Raporunda, GGM’ye erişimin zor olduğunu, gözetim altında tutulan kişilerin avukat ile görüşme imkânına erişemediklerini ve Merkezin yargısal denetimin yapılmadığını belirtmiştir⁵²⁹. Başvurucunun on sekiz gün boyunca açık havaya çıkmasına izin verilmediği yönündeki iddiası TİHK’in Merkez Müdürü ve Merkezde kalan diğer yabancılar ile yaptığı görüşmeler ile doğrulanmıştır⁵³⁰. Yapılan değerlendirmeler sonucunda AYM,

⁵²⁶ A.S. Kararı, p.10,11.

⁵²⁷ A.S. Kararı, p.30.

⁵²⁸ Türkiye İnsan Hakları Kurumu, İstanbul Geri Gönderme Merkezi Raporu, 06.11.2014, Rapor için bkz.: <http://madde14.org/images/e/ec/TihkListGGMRapor2014.pdf> (12.04.2017).

⁵²⁹ TİHK Raporu, s.20-21.

⁵³⁰ “Merkez Müdürü, yapılan görüşme sırasında, gözetim altındakilerin binanın bahçesinde hava alma imkânını hafta içinde saat 17.00’den sonra günde 45 dakika, hafta sonlarında ise günde 2-3 saat sağlamaya çalıştıklarını, kış aylarında ise soğuktan hastalanabilecekleri endişesiyle açık havaya çıkış izni vermediklerini, zaten gözetim altındakilerin de soğuk nedeniyle çıkmak istemediklerini ifade etmiştir. Ayrıca, Müdür, binada tutulanların güvenli bir şekilde hava alabilecekleri bir mekânın da bulunmadığını ifade etmiştir p.16. . İnceleme esnasında görüşülenler ise, belirtilen şekilde hava alma imkânı verilmediğini beyan etmişlerdir. Ziyaret, Mayıs ayında gerçekleşmiştir. Kadın koğuşunda görüşülenler en son iki hafta önce bahçeye çıkartılmıştır. Üç ya da dört aydan beri Merkez’de olduğunu ancak bütün bu süre boyunca sadece iki defa dışarı çıktığını beyan eden ve bir yaşında

Merkezde kiři başına üç metrekaleden az alan dűřmesi ve barınma mekânları dışında ortak kullanım alanlarının yetersiz olması ile sağlanacak açık hava imkânlarının çok az olmasını ve bu koşullar altında hamile olan başvuranın on sekiz gün boyunca tutulmasını, Anayasa m.17/3 güvence altına alınmış olan, kimsenin insan haysiyeti ile bağdaşmayan muameleye tabii tutulamayacağı düzenlemesinin ihlali olduğu sonucuna varmıştıř⁵³¹.

Konu ile ilgili diğer bir kararda ise Suriye uyruklu olan başvuran, 15.12.2013 tarihinde Türkiye'ye yasal olmayan yollardan giriş yapmıştıř⁵³². İstanbul'a giden başvuran 25.04.2014 tarihinde Zeytinburnu ilçesinde gözaltına alınmış ve adının Mardin/Kızıltepe'de bir olaya karıştığından bahisle sorguya çekilmiştiř⁵³³. Aynı gün saat 24.00'da Kızıltepe Cumhuriyet Başsavcılığı'nın talimatı üzerine ifadesi alınarak salıverilmesine karar verilmiştiş. Ancak başvuran 26.04.2014 tarihinde İstanbul Kumkapı GGM'ye teslim edilmiştiş. Başvuran hakkında 28.04. 2014 tarihinde , YUKK m.54/1-d bendi uyarınca, kamu düzeni, kamu güvenliği ve kamu sağlığı açısından tehdit oluşturduğundan bahisle sınır dışı etme kararı ve m.57 uyarınca altı ay idari gözetim kararı alınmıştıř⁵³⁴. Başvuran tutulduğu Kumkapı GGM'nin fiziksel koşulları hakkında belirttiği ifadesinde "tutulduğu 3'üncü katta yaklaşık altı oda bulunduğunu, her odada 15-16 ranza bulunduğunu, odalardan herhangi birinde kalmadığını, çünkü odalarda çokça uyuruşturucu bağımlısı bulunduğunu, her gün kavga ve gürültü çıktığını, bu yüzden 12-13 kişiyle birlikte televizyon odasında yatıp kalktıklarını, yere sünger sermek

bebeği bulunan kişiler bulunmaktadır, p.17" TİHK Raporu, s.11. Ayrıca Raporda, burada tutulan kişiler hakkında verilmiş bir mahkumiyet veya tutukluluk kararı olmadığı ancak tutuldukları süre boyunca açık havaya çıkarılmadıkları ya da çok az çıkarıldıkları ve bundan dolayı tutuklu veya hükümlü muamelesi gördükleri belirtilmiştir.

⁵³¹ A.S. Başvurusu, p.83, Başvuranın idari gözetim altında tutulduğu süre zarfında YUKK henüz yürürlüğe girmediği için, başvuranın tutulmasının yasal dayanaktan yoksun olduğu, idari gözetim altında tutulma koşulları hakkında kendisine bildirim yapılmadığı iddiaları, Anayasa Mahkemesi tarafından haklı bulunmuş ve AY m.19/2,4,8,9'uncu fıkralarının ihlal edildiğine karar verilmiştir, p.108-109, Anayasa Mahkemesi'nin aynı yönde vermiş olduğu karar için bkz.: F.A. ve M.A. Kararı (Başvuru No:2013/655, Karar Tarihi: 20.01.2016), Tedbire ilişkin ara karar için bkz.:<http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/03234646-f24f-4946-8162-390d3ee7f206?wordsOnly=False> (12.04.2017), A.K(A) Kararı (Başvuru No:2013/3187, Karar Tarihi: 14.04.2016), R.G.T.14.06.2016, No:29742, Kararın tam metni için bkz.: <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=amkb20133187.htm&kw=`geri+g%C3%B6nderme+merkezi`#fm> (12.04.2017).

⁵³² K.A. Kararı, (Başvuru no:2014/13044, Karar Tarihi: 11.11.2015),R.G.T.17.12.2015, No:29565, bkz.: <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=amkb201413044.htm&kw=`geri+g%C3%B6nderme+merkezi`#fm> (12.04.2017).

⁵³³ K.A Kararı, p. 11,12.

⁵³⁴ K.A. Kararı, p. 13,14.

suretiyle yattıklarını, yemeklerin bazen iyi bazen kötü olduğunu, ilk ay haftada bir gün (Pazar günü) havalandırmaya çıktığını, ancak son bir aydır havalandırmaya hiç çıkarılmadıklarını, vücudunda çeşitli yaralar bulunan insanlarla birlikte kaldıklarını, alerji olduğunu, alerjisinin buna bağlı olabileceğini, doktor yardımı almadıklarını, polislerin arada ilaç dağıttığını ama hiç doktora götürülmediklerini, birisinin iple kendisini asmaya çalıştığını, ip koptuğu için ölmediğini, Cezayirli bir kişinin kendini bıçakladığını, altı İranlının ağızlarını iğneyle diktiklerini, tutuldukları yerde hayvanın bile yaşamayacağını” belirtmiştir⁵³⁵. Başvuran sınır dışı edilmek üzere idari gözetim altında tutulduğu Kumkapı GGM’de insan onuruna yakışmayan koşullar altında tutulduğunu ve içinde bulunduğu koşullar bakımından etkili bir başvuru yolu bulunmadığını ve dolayısıyla Anayasa’nın 17’nci ve 40’ıncı maddelerinin ihlal edildiğini belirtmiştir⁵³⁶. AYM yaptığı değerlendirmede öncelikle, bireysel başvuruda bulunabilmek için tüketilmesi gereken idari ve yargısal başvuru yollarının ulaşılabilir ve telafi kabiliyetine haiz olması, tüketildiğinde başvuranın şikâyetlerinin giderilmesi noktasında elverişli olması gerektiğini belirtmiştir. Mevzuatta yer alan idari ve yargısal başvuru yollarının uygulamada etkili olması veya etkili olmadığının kanıtlanması gerekmektedir⁵³⁷. Başvurucu açısından sahip olduğu belirtilen yargı yolunun, kötü olduğunu iddia ettiği GGM’nin koşullarını iyileştirilme ve bu koşullar sebebiyle uğradığı zararın tazminine imkân sağlar nitelikte olması gerektiği belirtilmiştir. YUKK m.53 uyarınca sınır dışı etme kararına karşı idare mahkemesine başvuruda bulunulması halinde, idare mahkemesinin sınır dışı etme idari işleminin genel unsurları dışında hangi özel nitelikteki durumları inceleyeceği düzenleme altına alınmamıştır. Aynı yönde, m.57 uyarınca Valilik tarafından idari gözetimin devamına zaruret olup olmadığı yönünde her ay yapılması gereken değerlendirmede ve idari gözetim kararına karşı sulh ceza hâkimliğine yapılacak başvuruda, tutulma koşullarının Anayasa m.17/3’e uygunluğu açısından denetleme yapılması ve herhangi bir aykırılık halinde, Merkez’in koşullarının düzeltilmesi mekanizmasının öngörülmediği görülmektedir⁵³⁸. Diğer yandan yabancıların GGM’lerde tutulma koşullarının incelemeye tabii olduğu varsayılsa dahi, tutulma koşullarının hangi standartlara göre değerlendirileceği açık

⁵³⁵ K.A. Kararı, p. 17.

⁵³⁶ K.A. Kararı, p. 62.

⁵³⁷ K.A. Kararı, p. 70.

⁵³⁸ A.K. Kararı, p.76,77.

değildir. Sonuç olarak AYM, sınır dışı edilmek üzere gözetim altında tutulan başvuran açısından etkili idari ve yargısal başvuru yolu bulunmadığı kanaatine varmıştır⁵³⁹. AYM, gözetim altında tutulma koşulları açısından yaptığı değerlendirmede, GGM'nin aşırı kalabalık olduğu ve kişi başına üç metrekareden az alan düştüğü, Merkezde kalma mekânları dışında kalan ortak kullanım alanlarının yetersiz olduğu ve başvurana sağlanan açık havadan yararlanma imkânlarının çok sınırlı olduğunu belirtmiştir. Başvuranın, insan haysiyeti ile bağdaşmayan bu şartlar altında sekiz ayın üzerinde gözetim altında tutulmasının açıkça Anayasa m.17'nin ihlali sonucunu doğurduğu ifade edilmiştir⁵⁴⁰.

Görüldüğü üzere, idari gözetim altına alınan kişilerin tutulduğu GGM'lerin koşulları, halen Anayasa ve çeşitli insan hakları düzenlemelerine aykırılık oluşturmaktadır. Bu aykırılığın giderilmesi amacıyla çıkarılan YUKK ve Kabul ve Barınma Merkezlerine İlişkin Yönetmeliğin yanında, gözetim altında tutulma şartlarından kaynaklanan hak kayıplarının önüne geçmek amacıyla, GGM tutulma koşullarının da, etkili ve işlevsel bir şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

2.4.2.3.4. İdari Gözetim Kararına Karşı Yargı Yolu

YUKK idari gözetim kararına karşı yargı yolu imkânı tanımaktadır. Kanuna göre, idari gözetim kararına karşı, gözetim altına alınan kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı sulh ceza hâkimliğine⁵⁴¹ başvurabilir (YUKKm.57/6). İdareye verilen itiraz dilekçesi derhal sulh ceza hâkimine ulaştırılacaktır. Bir idari işlem olan idari gözetim kararına karşı idare mahkemelerine değil de, sulh ceza hâkimliğine başvurulmasının

⁵³⁹ A.K. Kararı, p.78,81.

⁵⁴⁰ A.K. Kararı, p.109, Başvuran gözetim altına alınmasının hukuki ve kanuni bir dayanağının olmadığını ifade etmiş ve YUKK m.57'de belirtilen sulh ceza hâkimliğine başvuru yolu ve Valilik tarafından gözetimin her ay düzenli olarak denetlenmesinin öngörülmüş olmasına rağmen, pratikte kendisi için bu müesseselerin kendisi açısından tam uygulanmadığını belirtmiş ve idari gözetim kararının Anayasa m.19'a aykırı olduğunu iddia etmiştir. AYM, idari gözetim altına alma yetkisinin Anayasa m.19 ve AIHS m.5 uyarınca kabul edilmiş istisnai ve meşru bir yetki olduğunu fakat, gerekli özen gösterilmeden uygulanması halinde bu meşruiyetini kaybedeceğini belirtmiştir. Başvurana gözetim altına alınma sebebi hakkında bir bildirim yapılmadığı, gözetime zaruret olup olmadığının Valilik tarafından aylık olarak incelenmediği, inceleme yapılmış ise değerlendirmenin başvuran veya temsilcisine tebliğ edilmediği, başvuranın toplam sekiz ay on gün gözetim altında kaldığı ve kanuni altı aylık sürenin aşıldığı ve bu altı aylık sürenin hangi gerekçe ile uzatıldığının da başvurana bildirilmediği tespit edilmiştir. Dolayısıyla sınır dışı etme işlemi sürecinde uygulanan idari gözetim işleminin gerekli özen içerisinde yürütüldüğünden söz edilemeyeceği ve Anayasa m.19/2,4,8'inci fıkralarının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır, A.K. Kararı, p.131,134,135,146,156.

⁵⁴¹ 6545 sayılı "Türk Ceza Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile Sulh ceza mahkemelerinin yerine sulh ceza hakimlikleri getirilmiştir (m.48), RGT., 28.06.2014, No: 29044.

gerekçesi olarak, idare mahkemelerinin Türkiye’de yaygın olmamasının denetimi yetersiz kılacağı ve etkili bir denetim sağlanması için bu görevin Türkiye’de daha yaygın olan sulh ceza hâkimliğine verildiği ifade edilmiştir⁵⁴². İdari işlem niteliğinde olan idari gözetim kararına karşı sulh ceza hâkimliğine başvurulması doktrinde eleştirilmiştir⁵⁴³. Kanaatimizce de, bir ceza hukuku yaptırımı olmayıp aksine idari işlem niteliğinde olan idari gözetim kararına karşı, idari yargı yoluna gidilmeliydi. Denetimin etkin olması açısından, yaygın olduğu belirtilen sulh ceza hâkimliğinin tercih edildiği yönündeki gerekçe ise fikrimizce isabetli değildir. Kaldı ki YUKK idari gözetim kararına karşı sulh ceza hâkimliğine gidileceğini belirtmiş olmakla birlikte, sulh ceza hakimliğinin idari gözetimin hukuka uygunluğunu hangi kıstaslara göre inceleyeceğini belirtmemiştir.

Öte yandan, idari gözetim kararına karşı, sulh ceza mahkemesine başvurunun hangi süreler içerisinde yapılacağı Kanunda düzenlenmemiş olmakla birlikte, idari gözetim şartlarının ortadan kalktığı veya değiştiği iddiası ile tekrar sulh ceza hakimine başvurulacağı belirtilmiştir (YUKK.57/6). Dolayısıyla, idari gözetim altında bulunan süre boyunca, gözetime karşı sulh ceza hakimliğine itiraz edilebilir diyebiliriz⁵⁴⁴.

Tek başına idari gözetim kararına karşı sulh ceza mahkemesine başvurulmuş olması idari gözetimi durdurmaz. Aynı yönde idari gözetim kararına karşı yapılmış olan başvuru, sınır dışı etme işlemini de durdurmaz (UY.m59/5). Sulh ceza hâkimine inceleme yapıp karar vermesi için tanınan süre ise beş gündür. Sulh ceza hâkiminin bu süre sonunda vermiş olduğu karar kesindir. İdari gözetim işlemine karşı yargı yoluna başvuranlardan, avukatlık ücretini karşılama imkânı bulunmayanlara talepleri halinde Avukatlık Kanunu⁵⁴⁵ hükümlerine göre avukatlık hizmeti sağlanır (YUKK m.57/6-7, UY.m.59).

⁵⁴² Bu konu, İçişleri Bakanlığı tarafından YUKK taslağının tartışıldığı sırada gündeme gelmiştir, Ekşi, **Tasarı**, s. 16, Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s. 240, “*YUKK’un hazırlık çalışmaları sırasında, sınır dışı kararına itiraz ve yargı yolunun, İYUK’tan farklı hükümler ile düzenlendiği, bu hükümlerin AİHM kararları doğrultusunda kaleme alındığı, idari gözetim kararına karşı itirazın sulh ceza hakimliğine yapılması gerektiği....ifade edilmiştir*”, Ekşi, **İdari Gözetim**, s. 80, Doğan, **Yabancılar**, s. 126

⁵⁴³ Ekşi, **İdari Gözetim**, s. 80.

⁵⁴⁴ Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s. 241, Doğan, **Yabancılar**, s. 126.

⁵⁴⁵ RGT., 07.04.1969, No:13168.

Haklarında idari gözetim kararı alınarak geri gönderme merkezlerine getirilen yabancılar, kolluk birimleri tarafından sınır dışı edilmek üzere sınır kapılarına götürülür. GGM'ye sevk edilmesine gerek kalmadan sınır dışı edilecek olan yabancılar, GİGM taşra teşkilatının koordinesinde kolluk birimlerince sınır kapılarına götürülür. Sınır dışı edilecek yabancıların seyahat masrafları kendilerince karşılanır. Bunun mümkün olmaması hâlinde, masrafların eksik kalan kısmı veya tamamı GİGM bütçesinden ödenir. Masraflar geri ödenmediği sürece, yabancının Türkiye'ye girişine izin verilmeyebilir. GİGM sınır dışı işlemleriyle ilgili olarak uluslararası kuruluşlar, ilgili ülke makamları ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapabilir. Yabancıların pasaportları veya diğer belgeleri, sınır dışı edilinceye kadar tutulabilir ve sınır dışı işlemlerinde kullanılmak üzere biletleri paraya çevrilebilir. Gerçek veya tüzel kişiler, kalışlarını veya dönüşlerini garanti ettikleri yabancıların sınır dışı edilme masraflarını ödemekle yükümlüdür. Yabancıyı izinsiz çalıştıran işveren veya işveren vekillerinin, yabancının sınır dışı edilmesi işlemleri konusundaki yükümlülükleri hakkında 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu'nun 23/9'uncu maddesi⁵⁴⁶ uygulanır ve para cezası ihdas edilir. İşveren vekili idari para cezasının yanı sıra çalışma izni bulunmayan yabancının ve varsa eş ve çocuklarının konaklama giderlerini, ülkelerine dönmeleri için gerekli masrafları ve sağlık harcamalarını karşılamak zorundadır⁵⁴⁷.

Kanun'un 57'nci maddesinde öngörülmüş olan idari gözetim süreleri boyunca sınır dışı işlemi gerçekleştirilemeyen yabancının idari gözetimi belli idari yükümlülükler getirilerek derhal sonlandırılır (UY.m.59/7).

2.4.3. Sınır Dışı Edileceklerin “Gönüllü Geri Dönüş” Talepleri

Gönüllü geri dönüş, yerel bütünleşme (entegrasyon) ve yerleştirmeye ek olarak, BMMYK tarafından iltica eden kişilerin normal hayatlarına dönüşünü sağlamak

⁵⁴⁶ Uluslararası İşgücü Kanunu'nun anılan maddesi şu şekildedir “İşveren veya işveren vekili, çalışma izni bulunmayan yabancının ve varsa eş ve çocuklarının konaklama giderlerini, ülkelerine dönmeleri için gerekli masrafları ve gerektiğinde sağlık harcamalarını karşılamak zorundadır. Bu gider, masraf ve harcamaların Göç İdaresi Genel Müdürlüğü bütçesinden karşılanması hâlinde, bu madde gereğince ödenen tutarlar, 21/7/1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun uyarınca işveren veya işveren vekilinden tahsil edilir. Bu fıkranın uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar İçişleri Bakanlığı ve Bakanlıkça müştereken belirlenir”.

⁵⁴⁷ Ekşi, **Yabancılar**, s. 139.

amacıyla önerilen üç kalıcı çözümden biridir⁵⁴⁸. Uluslararası düzenlemelere baktığımız zaman, “Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Sözleşme” ve “Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme”⁵⁴⁹ gibi uluslararası düzenlemelerde, gönüllü geri dönüş hakkından bahsedilmiştir⁵⁵⁰. Bu düzenlemelerde, herkesin kendi ülkesinden olduğu gibi üçüncü bir ülkeden de çıkma hakkının olduğu belirtilmiştir⁵⁵¹. Çatışmalar ve ülkelerindeki diğer toplumsal olaylar sebebiyle başka ülkelere iltica eden yabancılar açısından, başka ülkelere sığınmaları geçici çözüm yolu olarak görülmektedir. Bu kimselerin hayatlarına normal şekilde devam edebilmeleri için kalıcı çözüm yollarından biriside gönüllü geri dönüşleri olacaktır⁵⁵².

YUKK’ta gönüllü geri dönüş, sadece uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi olan kişiler açısından düzenlenmiştir. Düzenlemede sadece, başvuru sahibi ve uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden, gönüllü olarak geri dönmek isteyenlere, ayni ve nakdi destek sağlanacağı belirtilmiştir. GİGM’nin gönüllü geri dönüş çalışmalarını, uluslararası kuruluşlar, kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içerisinde yapacağı ifade edilmiştir (YUKKm.87). Hakkında sınır dışı etme kararı alınmış olan yabancılardan gönüllü geri dönüş isteğinde bulunanlar açısından düzenleme Uygulama Yönetmeliğinde yer almaktadır. Hakkında idari gözetim kararı alınmış olan yabancı kendi ülkesine veya üçüncü bir ülkeye gönüllü geri dönüş talebinde bulunursa, YUKK m.53 kapsamında dava açma süresi olan on beş günlük süre dikkate alınmaksızın, seyahatlerine engel bir durumları yoksa GGM’ye götürülmeksizin gönüllü geri dönüş yapmak istedikleri ülkeye gönderilirler. Sınır dışı edilen yabancı GGM’ye götürüldükten sonra gönüllü geri dönüş talebinde bulunursa, kolluk tarafından sınır kapısına götürülür ve haklarında alınmış olan idari gözetim ve sınır dışı kararı sınır kapılarına getirildikleri anda sonlandırılır. Bu kimselerin çıkış

⁵⁴⁸ Müge Dalkıran, “Mültecilerin Gönüllü Geri Dönüşü”, **Küresel Eğilimler Serisi**, Çalışma Kağıdı No:2, Ocak 2013, s. 1 (Gönüllü Geri Dönüş), BM Genel Kurulu Kararı için bkz.: <http://www.unhcr.org/protection/migration/4aa76ec59/refugee-protection-mixed-migration-10-point-plan-action-chapter-7-solutions.html?query=%20permanent%20solution> (17.04.2016).

⁵⁴⁹ RGT., 09.04.2002, No:24721.

⁵⁵⁰ Bölgesel bazda baktığımız zaman ise, 1969 tarihli Afrika’daki Mültecilerin Özel Yönlerini Kapsayan Afrika Birliği Sözleşmesi’nin 5’inci maddesinde “*Geri dönüşün esas olarak gönüllü niteliğine, her, durumda saygı gösterilecektir ve hiçbir mülteci kendi isteği dışında ülkesine geri gönderilmeyecektir*” şeklinde ifade edilmiştir, Dalkıran, **Gönüllü Geri Dönüş**, s. 2.

⁵⁵¹ Dalkıran, **Gönüllü Geri Dönüş**, s. 2.

⁵⁵² BMMYK Kararı, m. 2.

işlemleri, gönüllü terk veya gönüllülük esasına göre çıkış olarak kayıtlara geçer (UY.m.63).

2.4.4. Masraflar ve Sınır Dışı Edilebilecek Ülke

Haklarında sınır dışı etme kararı alınması gerektiği değerlendirilenlerin hangi ülkeye sınır dışı edilecekleri hem YUKK'ta hem de Uygulama Yönetmeliğinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemelere göre yabancılar sınır dışı etme kararıyla, menşe ülkesine, transit gideceği ülkeye yahut Türkiye'ye gelmek üzere transit geçtiği ülkeye veya üçüncü bir ülkeye sınır dışı edilebileceklerdir (YUKK m.52, UY.m.51). Burada geçen "menşe" ülke kavramından, yabancının vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu ülke anlaşılmaktadır⁵⁵³. Kanun yabancının sınır dışı edileceği ülkeyi yabancının vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu ülke ile sınırlamamıştır⁵⁵⁴. Üçüncü bir ülkeye de sınır dışı edilebileceği belirtilerek sınır dışı edilecek yabancının gidebileceği ülke konusunda sınırlama yapılmamıştır.

Yabancının sınır dışı edileceği ülke tespit edilirken⁵⁵⁵ belli başlı durumların göz önünde bulundurulması gerektiği Uygulama Yönetmeliğinde düzenlenmiştir. Bu durumlar, sınır dışı edilen kişinin vatandaşlık durumu, gönderileceği ülkeye kabul edilip

⁵⁵³ Ekşi, **Yabancılar**, s. 122, Uygulama Yönetmeliğinde ise menşe ülke "Göç eden kişinin vatandaşı olduğu ya da uyruğunu taşıdığı ülke" şeklinde tanımlanmıştır (UY.m.3/1-t).

⁵⁵⁴ Doğan, **Yabancılar**, s. 121.

⁵⁵⁵ Birleşmiş Milletler bünyesinde faaliyet gösteren Uluslararası Hukuk Komisyonu (International Law Commission-ILC- ILC Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 21 Kasım 1947 tarihli ve 174(II) sayılı kararı ile kurulmuş ve bu tarihte Statüsü kabul edilmiştir. ILC'nin amacı uluslar arası hukukun gelişimini ve kodifikasyonunu sağlamaktır-) tarafından 2014 yılında "Yabancıların Sınır dışı Edilmelerine İlişkin Taslak Kurallar" hazırlanmıştır. Bu Kurallarda yabancıların sınır dışı edileceği ülkeler 22'inci maddede düzenlenmiştir. Düzenlemeye göre yabancılar; vatandaşı oldukları veya milletlerarası hukuka göre kendilerini kabul etme yükümlülüğü olan yahut sınır dışı eden devletin ya da gerekli hallerde söz konusu yabancının talebi üzerine onu kabul etmek isteyen devlete sınır dışı edilebilir. Eğer, vatandaşı olduğu veya milletlerarası hukuka göre yabancıyı kabul etme yükümlülüğü olan devlet belirlenmezse ve söz konusu yabancıyı kabul etmek isteyen başka bir devlet bulunmazsa, yabancının giriş ve oturma hakkının olduğu bir ülkeye yahut sınır dışı etme kararı alan devlete giriş yapmış olduğu devlete sınır dışı edilebilir. ILC taslak kurallarında yapılan düzenleme, YUKK'da yapılan düzenlemeye nazaran daha kapsamlı ve daha başarılıdır. Konu hakkında detaylı bilgi için bkz.: Nuray Ekşi, "ILC'nin "Yabancıların Sınır Dışı Edilmesine İlişkin 2014 Taslak Kuralları" nın Yabancılar ve Uluslar arası Koruma Kanunu Hükümleriyle Mukayesesi ve Bu kuralların Türkçe Tercümesi", **MHB**, Y.33, S.1, s. 2, ILC Statü metni için bkz.: <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/statute/statute.pdf> (16.03.2017), Ayrıca Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun işleyişi, yapısı ve çalışmaları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: "The Work of the International Law Commission", United Nations New York 2012 Vol. 1, s. 7-82, http://legal.un.org/avl/ILC/8th_E/Vol_I.pdf (17.03.2017).

edilmeme durumu ve eğer varsa gitmek istediği üçüncü ülkeye ilişkin talepleri göz önünde bulundurulur (UY.m.51/2).

Sınır dışı edilecek yabancıların seyahat masrafları ise kendilerince karşılanacak, bunun mümkün olmaması hâlinde, masrafların eksik kalan kısmı veya tamamı GİGM bütçesinden ödenecektir. Yabancı tarafından masrafların geri ödenmemesi halinde ise, yabancının Türkiye'ye girişine izin verilmeyebilecektir (YUKKm.60/3).

2.5. SINIR DIŞI ETME KARARINA KARŞI YARGI YOLU

YUKK 53/3'üncü maddesinde sınır dışı etme işlemine karşı gidilecek kanun yolu düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre, yabancı veya yasal temsilcisi, ya da avukatı, sınır dışı etme kararına karşı, kararın tebliğinden itibaren on beş gün içerisinde idare mahkemesine başvurabilir. Mahkemeye başvuran kişi, sınır dışı etme kararını veren makama da bu başvurusunu bildirir. İdare Mahkemesi bu başvuruyu on beş gün içerisinde sonuçlandıracaktır. Mahkemenin bu konuda vermiş olduğu karar kesindir.

YUKK m.2/2'ye göre, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalar ve özel kanun hükümleri saklı tutulmaktadır. Sınır dışı etme kararının uluslararası anlaşmalar ve özel kanun hükümleri uyarınca verilmiş olması hallerinde de YUKK m.53/3 uygulama alanı bulacaktır⁵⁵⁶. Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalar ve özel kanun hükümlerinde sınır dışı etme ile ilgili usul ve karara karşı kanun yolu düzenlenmemiş, sadece sınır dışı etme sebepleri ve bazı güvenceler düzenlenmiştir. Dolayısıyla, sınır dışı etme kararının uluslararası sözleşmeler ve özel kanun hükümlerine göre verilmiş olması halinde, YUKK'un usul ve kanun yollarına ilişkin hükümleri uygulama alanı bulacaktır⁵⁵⁷.

2.5.1. Yetkili Mahkeme

Sınır dışı etme kararına karşı görevli mahkeme YUKK'ta idare mahkemesi olarak düzenlenmiş olmakla birlikte yer yönünden yetkili olan idare mahkemesinden bahsedilmemiştir⁵⁵⁸. Dolayısıyla yetki konusunda, İYUK hükümlerine bakmamız

⁵⁵⁶ Ekşi, **Yabancılar**, s. 126.

⁵⁵⁷ Ekşi, **Yabancılar**, s. 126, 127.

⁵⁵⁸ Doğan, **Yabancılar**, s. 127.

gerekmektedir⁵⁵⁹. Buna göre, yetkili idare mahkemesi dava konusu idari işlemi yapan idari merciin bulunduğu yer idare mahkemesidir (İYUK m.32). Sınır dışı etme kararını veren Valilik'in bulunduğu il idare mahkemesi, sınır dışı etme kararına karşı gidilecek yargı yolu açısından yetkili idare mahkemesidir⁵⁶⁰. Belirtmek gerekir ki, yine aynı düzenlemeye göre idare hukukunda yetki, kamu düzenindendir (İYUK m.32/2). Taraflar anlaşarak yetkili mahkemeyi belirleyemezler ve yetkisizlik itirazı taraflarca ileri sürülmemiş olsa bile mahkeme tarafından kendiliğinden dikkate alınır⁵⁶¹.

Bir davanın yetkisiz bir mahkeme tarafından karara bağlanmış olması ise temyiz sebebi olarak düzenlenmiştir (İYUK m.49/1-a). Yetkisiz idare mahkemesinde açılmış olan sınır dışı etme işleminin iptali davası, mahkemenin yetkisiz oluşunu göz önünde bulundurmaması ve tarafların da yetkisizlik itirazında bulunmaması halinde, yetkisiz idare mahkemesi tarafından karara bağlanmış olacaktır. YUKK m.53/3 uyarınca idare mahkemesinin kararının kesin olması dolayısıyla temyiz yolunun kapalı olmasından bahisle, yetkisiz idare mahkemesinin bu kararından dolayı temyiz yoluna gidilemeyecektir. Sonuç olarak, yetkisiz bir mahkeme tarafından verilen bir kararın kesinliği söz konusu olacaktır.

2.5.2. Sınır Dışı Etme Kararına Karşı Dava Açma Süresi

İdare mahkemesine başvuru süresi, İYUK m.7 ile düzenlenen atmış günlük genel dava açma süresinden farklı olarak on beş gün olarak düzenlenmiştir (YUKK m.53/3). Bu on beş günlük süre sınır dışı etme kararının ilgiliye, yasal temsilcisine yahut avukatına tebliğ edilmesinden itibaren işlemeye başlayacaktır. Hakkın kullanımını kısıtlayacak ölçüde kısa olduğundan bahisle bu on beş günlük başvuru süresi doktrinde eleştirilmiştir⁵⁶². Bu düzenlemenin, hızlı işlemesi beklenen koruma mekanizması oluşturmanın sonucu olduğu ve sınır dışı edilen yabancının kendisine tanınan bu güvenceden yeterince istifade edemeyeceği sonucunu doğurabileceği de ifade

⁵⁵⁹ YUKK'un uygulanması kapsamında idari yargıya başvurulması halinde, bir yerde birden fazla idare mahkemesinin bulunduğu hallerde davanın hangi idare mahkemesinde görüleceği, Hakimler ve Savcılar Kurulu tarafından belirlenecektir (m.101/1).

⁵⁶⁰ Doğan, **Yabancılar**, s. 127.

⁵⁶¹ Halil Kalabalık, **İdari Yargılama Usul Hukuku**, Sayram Yayınları, 2015 Konya, s. 250 (İdari Yargılama Usulü); Ramazan Çağlayan, **İdari Yargılama Hukuku**, Seçkin Yayınları, 2015 Ankara, s. 256 vd (İdari Yargılama).

⁵⁶² Erkem, **İHOP AİHM Kararlarının Uygulanması**, s. 12.; Doğan, **Yabancılar**, s. 128.

edilebilir⁵⁶³. YUKK Tasarısına ilişkin TBMM Alt Komisyonu Raporunda⁵⁶⁴, tasarı hakkında yapılan görüşmelerde sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruluş tarafından yapılan açıklamada “*Tasarıda sınır dışı kararına karşı itiraz süresinin on beş gün olarak belirlendiği, uluslararası koruma kısmında 72 ve 79'uncu maddelerle ilgili itiraz sürelerinin on beş gün olarak belirlendiği, bu kısıtlı süre uygulamada sorunlar yaratabileceği ve kişinin hakkını kullanamamasına neden olabileceği*” ifade edilmiştir⁵⁶⁵.

Ankara 1. İdare Mahkemesi de YUKK m.53/3’de yer alan “on beş gün” ibarelerinin Anayasa m.2,10,36,142’ye aykırı olduğunu iddia etmiş ve bu ifadenin iptaline karar verilmesi istemiyle AYM’ye başvuruda bulunmuştur⁵⁶⁶. İdare Mahkemesi bu isteminde, sınır dışı etme kararına karşı on beş gün içerisinde dava açılabilceğinin hüküm altına alındığını, bu sürenin vatandaşlara tanınan dava açma süresinden çok kısa olduğunu, yabancıların vatandaşlara nazaran hukuki vasıtalara erişim noktasında dezavantajlı olduğunu belirtmiş ve bu durumun AİHS m.6 ile güvence altına alınan adil yargılanma hakkı ve m.13 ile güvence altına alınmış olan etkin başvuru hakkı ile bağdaşmadığını belirtilerek, bu sürenin Anayasa m.2, 36 ve 142’ye aykırı olduğunu ifade etmiştir⁵⁶⁷. AYM yaptığı değerlendirme neticesinde, sınır dışı etme kararına karşı dava açma süresinin İYUK ile düzenlenmiş olan atmış günlük genel dava açma süresine kıyasla daha kısa olarak belirlenmesinin, haklarında sınır dışı etme kararı verilen yabancıların durumlarının bir an önce açıklığa kavuşturulması ve belirsizliğin giderilmesi amacıyla yapıldığı ve bu düzenlemenin demokratik toplum düzeni ile uyumlu meşru bir amaca dayandığını belirtmiştir⁵⁶⁸. AYM’ye göre bu on beş günlük dava açma süresi, dava dilekçesinin hazırlanmasını imkansız kılacak veya güçleştirecek kadar kısa değildir. Dolayısıyla, mahkemeye erişim hakkını önemli ölçüde güçleştiren

⁵⁶³ Dardağan Kibar, **Karşılaştırma Denemesi**, s. 71.

⁵⁶⁴ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı ile İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu ve İçişleri Komisyonu Raporları (1/619), Yasama Dönemi:24, Yasama Yılı:2, Sıra Sayısı:310, <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss310.pdf> (19.04.2017).

⁵⁶⁵ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı ile İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu ve İçişleri Komisyonu Raporları, s. 25.

⁵⁶⁶ 6458 sayılı YUKK’nun 53’üncü Maddesinde Değişiklik Yapılması Talebi Hakkında Karar, (E.2016/37, K.2016/135, Karar Tarihi:14.07.2016, RGT., 23.09.2016,No:29836), <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=amk201637.htm&kw=s%C4%B1n%C4%B1r+d%C> (18.03.2017).

⁵⁶⁷ YUKK m.53 Kararı, p. 3.

⁵⁶⁸ YUKK m.53 Kararı, p. 16.

veya bu hakkı kullanılamaz hale getiren bir sınırlama da söz konusu değildir. Yabancı'nın hukuksal durumunu netleştirilmesi amacıyla getirilen bu on beş günlük dava açma süresi, hakkın özüne zarar verecek nitelikte bulunmadığından Anayasa m.2, 13, 36, 142'ye aykırı bulunmamıştır ve Ankara 1. İdare Mahkemesi'nin iptal talebi reddedilmiştir⁵⁶⁹.

2.5.3. Sınır Dışı Etme Kararına Karşı Yargı Yoluna Başvurmanın Yürütmeyi Durdurması ve İstisnaları

İdari yargı mercilerinde dava açılması yahut temyiz yoluna başvurulmuş olması kural olarak dava konusu idari işlemin veya mahkeme kararının yürütmesini durdurmayacaktır⁵⁷⁰. Ancak taraflardan birinin talep etmesi üzerine yürütmenin durdurulması kararı verilecektir⁵⁷¹. Anayasa m.125'e göre, bir idari işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi halinde, gerekçe gösterilerek idari işlemin yürütmesinin durdurulmasına karar verilebilir. Aynı yönde, İYUK m.27'de Anayasada ki düzenlemeye ek olarak, davalı idareden savunma alındıktan veya savunma süresi geçtikten sonra gerekçe gösterilerek idari işlemin yürütmesinin durdurulacağı belirtilmiştir. Yürütmenin durdurulması, iptali istenen bir idari işlemin uygulanmasını en geç yargı merci tarafından iptal davası ile ilgili nihai karar verilene kadar erteleyen geçici bir tedbirdir⁵⁷².

YUKK' da sınır dışı etme kararına karşı düzenlenmiş olan yargı yolunun en önemli özelliği, yabancı'nın talebine gerek olmaksızın sınır dışı etme işleminin yürütmesinin durdurulmasıdır. Kural olarak sınır dışı etme kararı açısından öngörülmuş olan on beş günlük dava açma süresi içerisinde ve dava açılmış ise yargı mercii tarafından karar verilene kadar yabancı sınır dışı edilemez. Bu kural açısından iki istisna

⁵⁶⁹ YUKK m.53 Kararı, p. 17, 18, İdare Mahkemesi aynı zamanda, sınır dışı etme kararın karşı açılan iptal davasında idare mahkemesinin kararını on beş gün içerisinde vermesi gerektiğini ve bu sürenin başlangıç tarihinin belirsiz olduğunu belirtmiştir, AYM yaptığı değerlendirmede, İYUK m.20/5 uyarınca, itiraz konusu kuralda sürenin dosyanın tekemmül ettiği tarihten itibaren hesaplanacağı ve bu anlamda kuralın belirsiz olmadığını belirtmiş ve davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlanmasını öngören Anayasanın 141'inci maddesiyle uyumlu olduğunu belirtmiş ve iptal talebini reddetmiştir, YUKK m.53 Kararı, p. 23,26.

⁵⁷⁰ Kalabalık, **İdari Yargılama Usulü**, s. 313.

⁵⁷¹ Kalabalık, **İdari Yargılama Usulü**, s. 313.

⁵⁷² Kalabalık, **İdari Yargılama Usulü**, s. 313.

mevcuttur. Birincisi, ilgilinin rızasıdır. Eğer yabancı kendi rızası ile ülkeyi terk etmek isterse, dava açma süresi içerisinde veya dava açılmışsa davanın sonucunu beklemeksizin ülkeyi terk edebilir (YUKKm.53/3). 3 Ekim 2016 tarihli ve 676 sayılı KHK'nin 35 inci maddesiyle, bu fıkra bir cümle eklenmiş ve belli grup kimseler, sınır dışı etme kararına karşı dava açma süresi içerisinde ve dava açılmışsa dava süresince sınır dışı edilemeyecekleri kuralından hariçte tutulmuşlardır. Bu düzenlemeye göre YUKK 54'üncü maddesinin 1'inci fıkrasında sayılan terör örgütü veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi olanlar ve kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar ile uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili olduğu değerlendirilenler, sınır dışı etme kararına karşı açılmış olan davanın her aşamasında sınır dışı edilebilirler. Aynı yönde, 54'üncü maddenin 2'nci fıkrasına göre, bu maddenin birinci fıkrasına istinaden, terör örgütü veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi olanlar ve kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar ile uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili olduğu değerlendirilenlerden uluslararası koruma başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi olan kişiler, yargılamanın her aşamasında sınır dışı edilebilirler. Dolayısıyla, 676 sayılı KHK ile yapılan değişiklik ise m.54/1,b,d,k bentleri ile m.54/2'de sayılan yabancılar açısından sınır dışı etme işleminin icrası, bu karara karşı yargı yoluna başvurulmuş olmakla durmayacaktır. Bu yabancılar, sınır dışı etme kararına karşı yargı yoluna başvurmuş olmaları halinde İYUK m.27 uyarınca sınır dışı etme işleminin yürütmesinin durdurulmasını talep edebileceklerdir. KHK ile yapılan bu değişiklik ile, bahsi geçen kimselerden oldukları tespit edilen yabancılar açısından dava açma süresi içerisinde sınır dışı etme kararının icra edilmesinin önünde bir engel yoktur. Dolayısıyla, kanunen kendilerine tanınmış olan dava açma haklarına engel olunarak, hak arama özgürlüklerinin sınırlandırılması sebebiyet verilebilecektir. Bu durum AİHS m.13 ile güvence altına alınmış olan, ulusal bir merci önünde etkili bir başvuru yoluna başvurma hakkına aykırılık teşkil edebilecektir. Nitekim AİHM sınır dışı etme işlemine karşı açılan davalarda yürütmenin kendiliğinden durmamasını daha önceki kararlarında, AİHS m.13'ün ihlali olarak görmüştür⁵⁷³. Buna ek olarak, hakkında sınır dışı etme

⁵⁷³ Ekşi, **Yabancılar**, s. 126.; Çiçekli, **Yabancılar**, s. 176, bkz.: Abdolkhani ve Karimnia Kararı, p. 108, Tehrani ve Diğerleri Kararı, p. 66, Z.N.S Kararı, p. 43, Keshmiri v. Türkiye, (Başvuru no:36370/08,

kararı verilmiş olan ve 676 sayılı KHK ile yapılan değişiklik ile belirtilen kimselerden olan yabancılar, Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yaparak tedbir talebinde bulunabileceklerdir⁵⁷⁴. Örneğin; Rusya Federasyonu vatandaşı olan başvuran hakkında, Yalova Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nce YUKK m.54/1-d bendi uyarınca, kamu güvenliği, kamu düzeni ve kamu sağlığı açısından tehdit oluşturduğundan bahisle sınır dışı etme kararı alınmış⁵⁷⁵ ve başvuran sınır dışı edilmesi halinde işkence ve kötü muameleye maruz kalacağı ve aile hayatının olumsuz etkileneceği iddiası ile sınır dışı edilmesine ilişkin kararın tedbiren durdurulmasını talep etmiştir⁵⁷⁶. Anayasa Mahkemesi yaptığı değerlendirme neticesinde, başvuran hakkında kamu güvenliği, kamu düzeni ve kamu sağlığı açısından tehdit oluşturduğundan bahisle sınır dışı etme kararı alındığını, 676 sayılı KHK ile yapılan değişiklik neticesinde başvuranın sınır dışı kararına karşı iptal davası açmasının sınır dışı işleminin icrasını durdurmayacağı ve zaten başvuran tarafından açılmış olan derdest bir iptal davası olduğunu ifade etmiştir⁵⁷⁷. Başvuranın idare mahkemesinde açmış olduğu ve halen derdest olan sınır dışı kararının iptali davası sonuçlanmadan sınır dışı edilmesinin telafisi imkansız sonuçlar doğuracağını ifade eden AYM, başvuranın talebini kabul etmiş ve ülkesine sınır dışı edilmesine ilişkin işlemi tedbiren durdurmuştur⁵⁷⁸. Aksi yönde bir karar verilmiş olduğunu varsayacak olursak, halen görülmekte olan sınır dışı etme kararının iptali davası neticesinde işlemin iptaline karar verilmesi halinde, telafisi zor durumlar ortaya çıkabilecektir. Dolayısıyla KHK ile yapılan bu değişikliği göz önünde bulundurursak AYM yerinde bir karar vermiştir.

13.04.2010), Charaili v. Türkiye, (Başvuru no:46605/07, 13.04.2010), Dbouba v. Türkiye (Başvuru no: 15916/09).

⁵⁷⁴ 6216 sayılı Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 49'uncu maddesinin 5'inci fıkrası uyarınca, Anayasa Mahkemesi başvuranın temel haklarının korunması için zorunlu gördüğü tedbirlere kendiliğinden veya başvuranın isteği üzerine karar verebilirler. Tedbir kararı verdiği durumlarda, Anayasa Mahkemesi altı ay içerisinde esas hakkında karar vermediği durumlarda, tedbir kararı otomatik olarak kalkacaktır.

⁵⁷⁵ Y.T. Başvurusu, (Başvuru No:2016/22418, Tedbire İlişkin Ara Karar: 01.11.2016), <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/ec5221ecbd97m4d789460a76b1a1dfa59?wordsOnly=False> (18.04.2017).

⁵⁷⁶ Y.T. Başvurusu Tedbire İlişkin Ara Karar, p. 1,2.

⁵⁷⁷ Y.T. Başvurusu Tedbire İlişkin Ara Karar, p. 23,24.

⁵⁷⁸ Y.T. Başvurusu Tedbire İlişkin Ara Karar, p. 26, 27.

2.5.4. Sınır Dışı Etme Kararı Açısından İdare Mahkemesi Tarafından Yapılacak İnceleme

Sınır dışı etme işleminin idare mahkemesi tarafından iptal edilebilmesi için İYUK m.2/1'e göre, yetki, şekil, sebep, konu veya amaç bakımından hukuka aykırılığının tespit edilmesi lazımdır. Yetki, bir kişi, kurum veya organın idare adına karar alabilme, irade beyanında bulunabilme kudretidir⁵⁷⁹. Sınır dışı etme kararını almaya yetkili merci valiliklerdir. Valilik dışında, başka bir organ, kurum veya kişi tarafından sınır dışı etme kararı alınmış olması durumunda idari işlem yetki açısından hukuka aykırı bir idari işlem olacak ve idare mahkemesi tarafından iptali gerekecektir⁵⁸⁰. İdari işlemin yapılması için öngörülen usul ve şekil kurallarına uyulmaması halinde idari işlem şekil yönünden hukuka aykırı olacak ve iptali gerekecektir⁵⁸¹. Sınır dışı etme kararı yazılı şekilde alınacak ve gerekçeleri ile birlikte ilgiliye, yasal temsilcisine yahut avukatına tebliğ edilecektir (YUKK m.53/2)⁵⁸². Sınır dışı etme kararı sözlü şekilde verilmişse ve ilgiliye tebliğ edilmemişse şekil yönünden hukuka aykırı olacak ve iptali gerekecektir⁵⁸³. YUKK m.56 uyarınca ülkeyi terke davet edilen yabancılara tanınması gereken sürenin tanınmamış olması ve ilgiliye tebliğ edilen sınır dışı etme kararının gerekçesiz olması, şekil şartına aykırılık olarak değerlendirilecek ve işlem iptal edilebilecektir⁵⁸⁴.

⁵⁷⁹ Çağlayan, **İdari Yargılama**, s. 430.

⁵⁸⁰ Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s. 248.

⁵⁸¹ Kalabalık, **İdari Yargılama Usulü**, s. 175.; Çağlayan, **İdari Yargılama**, s. 447.

⁵⁸² Danıştay şekil kuralı açısından sonucu etkileyen ve etkilemeyen şekil kuralı ayrımı yapmakta ve sonucu etkilemeyen şekil kuralına aykırılığı iptal sebebi olarak görmemektedir. Asli ve tali şekil kuralı ayrımı olarak ifade edilen bu kurala göre, işlemin sonucunu etkilemeyen, kişilerin haklarını korumaya yönelik olmayan şekil kuralları tali nitelikte kabul edilir ve bu şekilde aykırı şekilde yapılmış idari işlem iptal edilmez. Buna karşın, kişilerin haklarını korumaya yönelik şekil kuralları asli şekil kuralıdır ve bu şekilde aykırı şekilde yapılmış bir idari işlemin iptal edilmesi gerekir, Çağlayan, **İdari Yargılama**, s. 452.

⁵⁸³ Danıştay 1978 yılında vermiş olduğu bir kararında, İsveç Radyo Televizyon Kurumu tarafından Türkiye'ye belgesel çekimi için gönderilen dört kişilik bir ekibin sınır dışı etme kararlarının ilgililere sözlü olarak bildirilmesini hukuka aykırı görmüştür, "...yasal ve uluslararası düzenlemelerin ve genel hukuk kurallarının ışığında, davalı idarenin yeterli bir araştırmaya, yazılı tebliğe lüzum görmeden; 5683 ve 2559 sayılı yasaların uygulanmasını haklı gösterecek inandırıcı bir kanıtı da dayanmadan, davalı kurumun elemanlarını sınır dışı etmesinde hukuksal isabet görülmemektedir" Danıştay 12.D.E.1977/1349, K.1978/95, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm> (18.04.2017), Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s. 248

⁵⁸⁴ Dardağan, **Sınır Dışı**, s. 117, Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s. 248, Danıştay'a göre kanunun işlemin gerekçeli olması gerektiğini öngördüğü durumlarda gerekçe bir şekil şartıdır. Fakat, bazı kararlarında işlemde gerekçe bulunmamasının sonucu etkilemediğini belirtmiş

Sebeup, idari işlemin yapılmasını gerektiren, idareyi işlem yapmaya sevk eden maddi vakıalar veya hukuki durumlar olarak ifade edilmektedir⁵⁸⁵. İdari işlemin sebebinin kanunda açıkça gösterilmiş olduğu durumlarda idare, yaptığı idari işlemi bu sebeplerden birine dayandırmamışsa veya belirsiz kavramlarla ifade edilmiş olan sebebin hangi somut olayda gerçekleşmiş olduğunu ortaya koymamışsa yahut bu işlemi hiçbir sebebe dayandırmamışsa sebep unsuru yönünden hukuka aykırılık söz konusu olacaktır⁵⁸⁶. YUKK'ta sınır dışı etme sebepleri 54'üncü maddede on dört bent halinde sayılmıştır. Sınır dışı etme kararının bu sebeplerden birine dayanmaması veya kararda gösterilmemesi durumunda sebep unsuru yönünden sakat bir idari işlem söz konusu olacaktır⁵⁸⁷. YUKK 54'üncü maddenin d bendinde olduğu gibi idari işlemin sebebinin kamu düzeni, kamu güvenliği, kamu sağlığı gibi belirsiz kavramlara dayandırılmış olması halinde idare, hangi somut olayda bu sebebin gerçekleştiğini ifade etmek zorundadır⁵⁸⁸. Sınır dışı etme kararı YUKK m.54/1-d bendi kapsamında verilmiş ise, söz konusu kararda hangi olayın kamu düzeni, kamu güvenliği, kamu sağlığı açısından tehdit oluşturduğunun belirtilmiş olması lazımdır. Mahkeme sınır dışı işleminin yargısal denetimini yaparken, idarenin kamu düzeni, kamu güvenliği ve kamu sağlığı açısından tehlike olarak gördüğü bu olayların, ilgili hakkında sınır dışı etme kararı alınmasına dayanak olup olmayacağını da denetler⁵⁸⁹. İdare mahkemesi sebep unsuru yönünden inceleme yaparken, kendisine bildirilen nedenin gerçeğe ve hukuka uygun olup olmadığı tespit edecektir⁵⁹⁰. Bu amaçla sınır dışı etme kararı almış olan idareden, sınır dışı etme kararı alınmasına dayanak oluşturan bilgi ve belgeleri isteyebilecektir. Bu yönde Balıkesir İdare Mahkemesi davacı hakkında YUKK m.54/1-f,d bentleri kapsamında alınmış olan sınır dışı etme kararına dayanak oluşturan, davacının ikamet izninin iptal edildiğine yönelik davalı idarenin kararını idareden talep etmiş ancak idare mahkemeye bu yönde bilgi veya belge sunmamıştır. Aynı şekilde, davacının kamu düzeni, kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturduğu yönünde herhangi bir tespit, bilgi veya belge idare tarafından mahkemeye

dolayısıyla kanuni gerekçeyi tali şekil şartı olarak kabul etmiştir, Kalabalık, **İdari Yargılama Usulü**, s. 178.

⁵⁸⁵ Çağlayan, **İdari Yargılama**, s. 454.

⁵⁸⁶ Kalabalık, **İdari Yargılama Usulü**, s. 182.; Şeref Gözübüyük, **Yönetmelik Yargı**, Turhan Kitabevi, Ankara 2015, s. 229 vd (Yönetmelik Yargı).

⁵⁸⁷ Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s. 249.

⁵⁸⁸ Kalabalık, **İdari Yargılama Usulü**, s. 185.

⁵⁸⁹ Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s. 250.

⁵⁹⁰ Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s. 249.

sunulmamıştır. Sonuç olarak idare tarafından ispat edilemeyen sebeplere dayandırılan sınır dışı etme işlemi hakkında iptal kararı verilmiştir⁵⁹¹.

Bir idari işlemin sebep ve konu unsuru arasındaki ilişkinin kopuk olması, işlemi konu unsuru açısından sakatlayacaktır⁵⁹². Kanunda öngörölmüş olan hukuki sebep gerçekleşmiş olmasına rağmen, kanunda öngörölen hukuki sonuçtan başkaca bir hukuki sonuç doğuran işlem yapılırsa, bu idari işlem konu unsuru açısından sakat bir idari işlem olacaktır⁵⁹³. Kanunda, idareye takdir yetkisi bırakmaksızın gerçekleşmesi halinde sınır dışı etme kararı alınması gerektiği düzenlenen bir sebebin meydana gelmesi halinde, sınır dışı kararı yerine farklı hukuki sonuç doğuracak bir karar alınmış olması halinde, söz konusu karar konu bakımından hukuka uygun olmayan bir karar olacak ve iptali gerekecektir⁵⁹⁴. İdari işlemlerin yapılmasında kişisel ve siyasi amacın güdülmemiş olması, belli kişileri korumak amacıyla yapılmamış olması lazımdır⁵⁹⁵. Sınır dışı etme kararını amaç açısından değerlendiren mahkeme, idarenin bu kararı kamu yararını gözeterek alıp almadığını değerlendirecektir⁵⁹⁶. Kamu yararı gözetilmeksizin üçüncü kişiler lehine veya kişisel ve siyasi amaçlarla alınmış sınır dışı kararları iptal edilecektir.

İdare mahkemesi yapacağı tüm bu değerlendirmeler neticesinde, ya davayı kabul edip sınır dışı işlemini iptal edecek ya da reddederek hukuka uygun bir idari işlem olduğunu ortaya koyacaktır. İdari yargıda ret kararı usulden ret ve esastan ret olmak üzere iki şekilde verilmektedir. Eğer idari işlemin iptali talebi usulden reddedilirse, İYUK m.15/5'e göre, otuz gün içerisinde eksiklikler tamamlanıp tekrara dava açılabileceği düzenlenmiştir. Fakat, YUKK sınır dışı kararına karşı idare mahkemesine başvuru süresini on beş gün olarak düzenlemiştir. Usulden ret edilen başvurudan sonra eksiklikleri giderip tekrar başvuru yapılması halinde kanaatimizce genel hüküm niteliğinde olan bu otuz günlük sürenin, yabancı hakkında uygulanması lazımdır. Aksi

⁵⁹¹ Balıkesir İdare Mahkemesi, E.2015/57,K.2015/420, “*davalı idarece ikamet izni iptal edilmeyen davacının, kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturduğunun davalı idarece somut bir biçimde ve delilleri ile ortaya koyamadığı görüldüğünden, 6458 sayılı Kanun’un d ve f fıkraları gereğince sınır dışı edilmesi yönünde tesis edilen dava konusu işlemde hukuka uyarlık bulunmadığı sonucuna varılmıştır*”(Yayınlanmamış Mahkeme Kararı).

⁵⁹² Kalabalık, **İdari Yargılama Usulü**, s. 185, 186.

⁵⁹³ Kalabalık, **İdari Yargılama Usulü**, s. 186., Konu unsuru yönünden hukuka aykırılık hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Gözübüyük, **Yönetmelik Yargı**, s. 236 vd.; Çağlayan, **İdari Yargılama**, s. 463 vd.; Gürsel Kaplan, **İdari Yargılama Hukuku**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa 2016, s. 222 vd.

⁵⁹⁴ Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s. 251.

⁵⁹⁵ Kalabalık, **İdari Yargılama Usulü**, s. 189.

⁵⁹⁶ Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s. 251.

halde zaten çok kısa olan on beş günlük dava açma süresinin geçmiş olma ihtimalinin yüksek olmasından dolayı, sınır dışı etme kararının esası hakkında karar verilememiş, dolayısıyla yabancı yargısal haklarını kullanamamış olacaktır. İdare mahkemesinin esastan ret kararı vermesi halinde ise, bu karara karşı gidilebilecek bir üst merci bulunmamaktadır. İdare mahkemesinin bu yöndeki kararı kesindir (YUKK m.53/3)

2.5.5. İdare Mahkemesi Kararına Karşı Başvuru

Sınır dışı etme işleminin iptaline ilişkin mahkeme tarafından verilmiş olan karar kesindir. Dolayısıyla ilk derece mahkemesinin kararına karşı gidilebilecek bir üst merci yoktur, temyiz yolu kapalıdır. İdare mahkemesi tarafından verilen bu kararın kesin olması nedeniyle temyiz yoluna gidilememesi hali, yabancıların hak arama özgürlüklerinin sınırlandırılması anlamına geldiği için eleştirilmektedir⁵⁹⁷. TBMM Alt komisyonu ilgili Raporu'nda sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruluşlar ile yaptığı görüşmelerde “İtiraz usullerinde yargısal itiraz usullerinin tanımlandığı, ancak bir üst mahkemenin denetiminin söz konusu edilmediği, bu bağlamda göç alanında içtihat hukukunun oluşmasının mümkün olmayacağı, iç hukuk yollarının sadece bir hâkimin bir mahkemenin vereceği kararla sonuçlanmış olacağı, kişilerin elinde de hak aramak için sadece Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine gitme seçeneği kalacağı”nı belirtmişlerdir⁵⁹⁸.

Bizim de katıldığımız görüş uyarınca yabancı açısından ağır sonuçlar doğuran sınır dışı etme işlemine karşı idare mahkemesi tarafından verilen kararın nihai karar olması, yargısal denetime tabii tutulmaması, tam manasıyla yargısal güvencenin sağlanamaması anlamına gelmektedir⁵⁹⁹. YUKK öncesi dönemde, sınır dışı işlemine karşı kanun yolu düzenlenmemiş olmakla birlikte, genel kurallar çerçevesinde idare mahkemesinde iptal davası açılabilirdi ve yine genel ilkeler uyarınca idare mahkemesinin kararlarına karşı Danıştay’a temyiz yoluna gidilebiliyordu⁶⁰⁰. Dolayısıyla, YUKK’un bu düzenlemesinin eski düzenlemeden daha geri bir düzenleme

⁵⁹⁷ Çiçekli, **Yabancılar**, s. 176.

⁵⁹⁸ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı ile İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu ve İçişleri Komisyonu Raporları, s. 25.

⁵⁹⁹ Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s. 246.; Dardağan Kibar, **Karşılaştırma Denemesi**, s. 71.

⁶⁰⁰ YUKK öncesi dönemde sınır dışı etme kararına karşı yargı yolu ile ilgili bkz.: 1.2.3.4 No’lu başlık.

getirdiğinden bahisle eleştirilmesi mümkündür⁶⁰¹. Ancak yukarıda da belirttiğimiz üzere idare mahkemesinin kararına karşı temyiz yolunun kapalı oluşunun yanında bu karara karşı ilgili, Anayasa Mahkemesine ve AİHM'e bireysel başvuruda bulunabilecektir.

2.6. SINIR DIŞI EDİLMENİN SONUÇLARI

Sınır dışı edilmenin asıl ve en önemli sonucu, hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancıların ülkeyi terk edip başka bir ülkeye gitmesi ve sınır dışı edildiği ülkeye serbestçe girememesidir⁶⁰². Hakkında sınır dışı kararı verilmiş olan yabancı, menşe ülkesine veya transit gideceği ülkeye yahut Türkiye'ye gelmek üzere transit geçtiği ülkeye ya da üçüncü bir ülkeye sınır dışı edilebilecektir (YUKKm.52).

Sınır dışı edilen yabancılar, haklarında Türkiye'ye giriş yasağı kararı alınmamış ise tekrar Türkiye'ye dönebilirler⁶⁰³. Yurt dışında olup, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından Türkiye'de bulunmaları tehlikeli görülen yabancılar hakkında GİGM, haklarında Türkiye'de iken sınır dışı etme kararı alınan yabancılar hakkında ise, GİGM ve valilikler tarafından giriş yasağı kararı alınabilir (UYm.8/1, YUKKm.9/1,2). Sınır dışı edilecek yabancılar için ülkeye giriş yasağının başladığı tarih, yabancıların ülkeden çıkış yaptığı tarihtir (UYm.8/2-a). Giriş yasağı ister yurt dışında olup Türkiye'de bulunmaları sakıncalı görülenler ister Türkiye'de bulunup sınır dışı edilen yabancılar hakkında alınsın, en fazla beş yıl süre ile alınabilecektir. Fakat kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehdit bulunması halinde GİGM tarafından, tek seferde veya ayrı ayrı olmak üzere on yıl daha uzatılabilir. Aynı gerekçeye dayalı olan giriş yasağı on beş yıldan fazla olamayacaktır (UYm.2/d). Dolayısıyla farklı gerekçeler ile aynı kişi hakkında, bir önceki giriş yasağı sürelerine bağlı kalmaksızın tekrar giriş yasağı kararı alınabilecektir.

Vize, vize muafiyeti, çalışma veya ikamet izni süresini on günden fazla aşan ve hakkında sınır dışı etme kararı alınmadan yahut alınan sınır dışı etme kararı tebliğ edilmeden evvel, Türkiye dışına çıkmak üzere valiliklerce başvuruda bulunan yabancılar hakkında, başka bir durumdan dolayı giriş yasağı alma kararı saklı kalmak

⁶⁰¹ Bu konuda yapılmış eleştiriler için bkz.: Erkem, **İHOP AİHM Kararlarının Uygulanması**, s. 13.; Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s. 247.

⁶⁰² Aybay, **Sınır Dışı**, s. 157.; Duran, **Sınır Dışı**, s. 14.

⁶⁰³ Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s. 251.; Doğan, **Yabancılar**, s. 128.

kaydıyla, vize, vize muafiyeti ya da ikamet izni ihlalinden kaynaklanan harç ve buna bağlı tahakkuk edecek cezaların ödenmiş olması koşuluyla, giriş yasağı süresi bir yılı geçemez (YUKKm.9/4,UYm.8/2-b). YUKK 56'ncı madde kapsamında haklarında sınır dışı etme kararı alınıp Türkiye'yi terk etmeleri için süre tanınan yabancılardan, süresinde ülkeyi terk edenler hakkında ve vize, vize muafiyeti, çalışma izni veya ikamet izni süresini on günden fazla aşan ve hakkında sınır dışı etme kararı alınmadan çıkış yapmak üzere sınır kapısına kendiliğinden gelen yabancılar hakkında başka bir nedenle giriş yasağı alınmasını gerektirir durumu saklı kalmak kaydıyla vize, vize muafiyeti ya da ikamet izni ihlalinden kaynaklanan harç ve buna bağlı tahakkuk edecek cezalarını ödemiş olması koşuluyla vize veya ikamet ihlali gerekçeleriyle giriş yasağı kararı alınmayabilecektir (YUKKm.9/5,UYm.8/2-c). YUKK uyarınca, sınır dışı edilecek yabancıların seyahat masraflarının kendilerince karşılanmaması halinde GİGM tarafından masrafların bir kısmı veya tamamı karşılanabilecektir (m.60). Bu hallerde, masrafların geri ödenmemesi halinde, yabancının Türkiye'ye girişine izin verilmeyebilecektir (UYm.8/2-ç).

YUKK uyarınca GİGM'ye gerekli gördüğünde sürenin dolmasını beklemeden giriş yasağını kaldırabilme veya giriş yasağını saklı tutarak yabancının belli bir süre için Türkiye'ye girişine izin verebilme yetkisi tanınmıştır (YUKKm.9/6). Bu madde kapsamında hangi şartları taşıyan yabancılara GİGM tarafından izin verileceği belirtilmemiştir. Dolayısıyla, bu konu açısından GİGM'nin takdir yetkisinin olduğu söylenebilir. Öte yandan bazı yabancıların ülkeye kabulü, kamu düzeni veya kamu güvenliği sebebiyle ve kamu kurum ve kuruluşlarının talebi veya doğrudan GİGM tarafından ön izin şartına bağlanabilir. Türkiye'ye girişleri ön izin şartına bağlanmış olan yabancılar, GİGM tarafından olumlu görüş alınmadığı sürece ülkeye yasal olarak giriş yapamazlar (YUKKm.9/7, UYm.8/3).

YİSHK'in aksine YUKK'ta, sınır dışı edilen yabancıların Türkiye'ye tekrar dönüşleri, İçişleri Bakanlığı'nın iznine tabii tutulmamıştır⁶⁰⁴. Dolayısıyla yabancının Türkiye'ye girişinin yasaklanmamış olması veya giriş yasağı süresinin sona ermesi durumlarında yabancı, mevzuat hükümlerine uygun olarak tekrar Türkiye'ye giriş

⁶⁰⁴ Dardağan Kibar, **Discussion**, s. 124.

yapabilecektir⁶⁰⁵. Bu bağlamda YUKK ile sınır dışı kararının sonuçlarının daha sistematik ve ciddi şekilde düzenlendiği ifade edilebilir⁶⁰⁶.

YUKK'un çeşitli hükümlerinde de yabancıların sınır dışı edilmesine bazı sonuçlar bağlanmıştır⁶⁰⁷. Örneğin, Türkiye'ye geçerli bir vize ile giriş yapmış olan yabancı, vizesinin geçerlilik süresi içerisinde sınır dışı edilirse, vizesi iptal edilecektir (YUKKm.16/2). Ayrıca sınır dışı edilmiş yabancılara, aile ikamet izni (m.36/1-c), kısa dönem ikamet izni (m.33/1-ç) ve öğrenci ikamet izni verilemeyeceği (m.40/1-ç), verilmiş ise bu izinlerin iptal edileceği, süresi biten izinlerin ise uzatılamayacağı hükme bağlanmıştır.

⁶⁰⁵ Bayraktaroğlu Özçelik, **YUKK Hükümleri Uyarınca...**, s. 252.; Doğan, **Yabancılar**, s. 128.

⁶⁰⁶ Dardağan Kibar, **Discussion**, s. 124,125.

⁶⁰⁷ Doğan, **Yabancılar**, s. 128.

SONUÇ

Sınır dışı etme, kendi ülke vatandaşlarından olmamak kaydıyla her devletin, ülkesinin güvenliğini ve düzenini korumak amacıyla, davranışları ülke menfaatleri için tehlikeli bulunan kişileri ülkelerinden çıkarmaları olarak tanımlanmıştır. Uluslararası örf ve adet hukukunda da yabancıların ülkeye girmesi, ülkede bulunması ve ülkeden çıkması konularında devletlerin münhasır yetkisi bulunduğu ve bu yetkinin devletlerin ulusal egemenlik haklarının bir sonucu olarak görüldüğü kabul edilmiştir. Fakat bu yetki; uluslararası antlaşmalar, ulusal menfaat hükümleri ve uluslararası nezaket kuralları çerçevesinde kısıtlanabilmektedir. Sınır dışı etme kararı, Anayasa m.23/6'nın açık hükmü gereği, herhangi bir istisnaya tabii olmaksızın sadece yabancı kimseler açısından alınabilecek, vatandaş sınır dışı edilemeyecektir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu öncesi dönemde, sınır dışı etmenin düzenlendiği iki temel Kanun bulunmaktaydı. Bu Kanunlar; Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun ile Pasaport Kanunu'dur. YİSHK'e göre, ülkede kalmaları umumi güvenliğine, siyasi ve idari icaplara aykırı olan yabancılar, kendilerine tanınan belli sürede ülkeyi terk etmeye davet olunacak, bu sürenin sonunda ülkeyi terk etmeyenler hakkında sınır dışı kararı verilecekti. Umumi güvenlik kavramının ülkenin iç ve dış güvenliğini kast ettiği kabul edilmiş fakat siyasi ve idari icaplara aykırılık kavramının, son derece belirsiz ve yoruma açık bir kavram olduğu ifade edilmiştir. YİSHK'in sınır dışı edilmeyi düzenleyen bu hükmü dışında, Türkiye sınırlarından usulüne uygun pasaport ile giriş yapmış olup, pasaportunun hükmü kalmamış olan veya pasaportunu kaybetmiş olanlara, pasaportlarını düzenlemek için on beş günlük süre tanınmasını düzenleyen 20'nci maddesinde göre de, bu süre sonunda pasaport veya tabiiyet ilmühaberi almayan yabancıların sınır dışı edilecekleri kabul görmüştü. 21'inci maddesinde ise, tabiiyetsiz veya Türk kültürüne bağlı olmayan yabancı göçebelerin sınır dışı edilmelerinde, herhangi bir şarta bağlı olmadan İçişleri Bakanlığı'nın yetkili olduğu

düzenlenmekteydi. PK'nın 34 ve 35'inci maddeleri uyarınca Türkiye'ye pasaportsuz veya giriş çıkış kapılarından başka bir yerden giriş yapmak, genel hüküm niteliğinde olan YİSHK m.19'a aykırı kabul edilmiş ve bu kimseler hakkında da sınır dışı kararı alınmıştır.

Yıldan yıla artan yabancı nüfusu karşısında mevcut mevzuatımızın yetersiz kalması sonucunda, 11.04.2013 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan 6458 sayılı YUKK ile sınır dışı etme işlemi, önceki yasal düzenlemelere kıyasla, oldukça ayrıntılı, sistemli ve daha belirli kurallarla düzenlenmiştir. YUKK 54'üncü maddesinde sınır dışı etme kararı alınacaklar tahdidi olarak sayılmıştır. Böylelikle, YUKK öncesi dönemde, farklı mevzuatlarda dağınık şekilde yer alan sınır dışı etme sebepleri, tek bir başlık altında düzenlenmiş ve sınır dışı etme sebeplerine açıklık getirilmiştir. Ancak geniş yorumlamaya müsait olan, kamu düzeni, kamu güvenliği, kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanların sınır dışı edileceğine dair düzenleme ile (m.54/1-d), diğer sebeplere dâhil olamayacak tüm sebeplerin bu fıkraya dâhil olabileceğini ifade edebiliriz. Hal böyle olunca, idareye sınır dışı kararı alma sebepleri açısından çok geniş takdir yetkisi tanınmış olmaktadır. Fakat idare bu yetkiyi, hem ülke menfaatleri hem de sınır dışı edildiği zaman yabancının uğrayacağı zararı göz önünde bulundurarak kullanmalıdır. Bu maddede sayılmış olan sınır dışı etme sebepleri mutlak nitelikte sebepler değildir. Bu maddenin istisnası ise, 55'inci maddede sayılmıştır. YUKK 54'üncü maddede sayılan sınır dışı etme sebepleri gerçekleşmiş olsa bile, belli grup yabancılar hakkında sınır dışı etme kararım alınamayacaktır (m.55). Sınır dışı edileceği ülkede işkenceye, insanlık dışı veya onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı yönünde, ciddi emareler bulunan yabancıların sınır dışı edilemeyecekleri düzenlenmiş olmakla, uluslararası hukukta kabul gören geri göndermeme ilkesinin sağlamış olduğu güvence, sınır dışı kararı alınan tüm yabancılar açısından işlerlik kazanmış bulunmaktadır.

YUKK ile birlikte sınır dışı etme kararı almaya yetkili olan makam, önceki düzenlemeden farklı olarak İçişleri Bakanlığı değil, valilikler olarak düzenlenmiştir. Valilikler bu kararı re'sen alabileceği gibi, GİGM talimatı üzerine de alabilmektedir (m.53/1). Bu kararın gerekçeleri ile birlikte ilgiliye, yasal temsilcisine yahut avukatına tebliğ edileceğinin düzenlenmesi, yabancının kanun yollarını etkin bir şekilde kullanması ve etkili bir savunma yapabilmesi açısından önem arz etmektedir. Sınır dışı

kararı alınan yabancıların hangi ülkeye sınır dışı edileceği, YUKK'tan önce düzenlenmiş değildi. YUKK ile bu eksiklik de giderilmiş ve sınır dışı kararı alınan yabancıların, menşe ülkesine, transit gideceği ülkeye yahut üçüncü bir ülkeye sınır dışı edilebileceği düzenlenmiştir (m.52).

Sınır dışı etme kararının uygulanması konusunda ise, temel kural yabancılara süre tanımak, zorlama olmadan ülkeyi terk etmelerine müsaade etmektir. Ancak Kanun sınır dışı kararı alınmış olan tüm yabancılar açısından bu süreyi tanımamaktadır. Bu sürenin kimlere tanınmayacağı Kanunda düzenlenmiştir. Buna göre; kaçma ve kaybolma riski olanlar, ülkeye yasal giriş ve çıkış kurallarını ihlal edenler, sahte belge kullanalar, asılsız belge ile ikamet izni almaya çalışanlar yahut aldığı tespit edilenlere, kamu düzeni, kamu güvenliği ve kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlara ve terör örgütü veya çıkar amaçlı suç örgütünün yönetici, üyesi veya destekleyicisi olduğu tespit edilenlere bu süre tanınmayacaktır (m.56/1). YİSHK m.19'da siyasi ve idari icaplara aykırı davrananlara belli bir süre tanınacağı ifade edilmiş ancak bu sürenin ne kadar olduğu söylenmemiştir. Oysa YUKK, m.56/1'de sayılan yabancılardan olmayan yabancılara, on beş günden az olmamak üzere otuz güne kadar süre tanınacağını ve bu süre zarfında ülkeyi terk etmeyen yabancılar hakkında idari gözetim kararı alınacağını belirtmiştir.

Haklarında sınır dışı etme kararı alınanlardan kaçma ve kaybolma riski bulunan, Türkiye'ye giriş ve Türkiye'den çıkış kurallarını ihlal eden, sahte veya asılsız belge kullanan, kendilerine tanınan sürede Türkiye'yi terk etmeyen, kamu düzeni, kamu güvenliği ve kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar hakkında idari gözetim kararı alınacak ve bu kimseler gözetim süresi boyunca geri gönderme merkezlerinde tutulacaklardır (m.57). YUKK öncesi dönemde de sınır dışı edilen yabancılar, mülteci misafirhanelerinde veya polis veya jandarma karakolunda tutulmaktaydılar. Bu uygulamanın dayanağını ise YİSHK'in siyasi nedenlerle ülkeye sığınan yabancılar (m.17) ve ülke dışına çıkarılmalarına karar verilip de pasaport tedarik edemediklerinden veya başka sebeplerden dolayı Türkiye'yi terk edemeyenlere (m.23) ilişkin düzenlemeleri oluşturmaktaydı. Görüldüğü üzere, YİSHK'da açıkça idari gözetimden bahsedilmemiş, idari gözetimde geçen süreler, idari gözetim kararının denetlenmesi ve idari gözetim kararına karşı gidilebilecek yargı yolu da düzenlenmemiştir. Bu sebeple

Türkiye hakkında, yasalarda belirtilen usule uygun olmaksızın kimsenin özgürlüğünden yoksun bırakılamayacağının düzenlendiği AİHS m.5'i ihlal ettiği gerekçesi ile, mahkumiyet kararları verilmiştir. Sınır dışı edilecekler hakkında yasal düzenleme olmamasına rağmen idari gözetim kararı alınmasına yönelik eleştiriler dikkate alınmış ve YUKK'ta idari gözetime ilişkin detaylı bir düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeyle Türk Yabancılar Hukukunda ilk defa, sınır dışı edilmelerine karar verilen yabancıların idari gözetim altına alınması, idari gözetimin süresi, idari gözetim altında bulunan yabancıya tanınacak haklar ve idari gözetim kararına karşı sulh ceza hakimliğine itiraz yolu düzenlenmiştir (m.57).

İdari gözetim altına alınan yabancıların tutulacağı GGM'ler, YUKK ve bu amaçla çıkarılan Geri Gönderme Merkezleri ile Kabul ve Barınma Merkezlerine İlişkin Yönetmelik ile düzenlenmiştir. Pozitif düzenlemelerin iyileştirilmesinin yanında, GGM koşullarının iyileştirilmeye çalışıldığı, artan ihtiyacı karşılamak üzere Türkiye'nin çeşitli illerinde yeni GGM'lerin yapımının devam ettiğini bilmekteyiz. Yapılan tüm çalışmalara rağmen AYM'ye GGM'lerde tutma koşullarının, insan onuruna yakışmadığı, merkezde bulunan yabancıların açık havaya çıkma imkanlarının sınırlı olduğu, merkezlerde kapasitelerinden fazla sayıda insan barındırıldığı ve bu durumun sağlıklı yaşama koşullarını olumsuz etkilediği, merkezde barınma koşullarının (yemek, yatak, temizlik, sağlık vb.) kötü olduğu yönünde fazlaca başvuru yapılmaktadır. Kanaatimizce, yabancıların bu yöndeki şikâyetleri de dikkate alınarak, YUKK ve GGM ve Kabul ve Barınma Merkezleri Hakkında Yönetmeliğin yanı sıra, gözetim altında tutma koşullarından doğan hak kayıplarının önüne geçmek amacıyla; GGM koşullarının ve başvuru halinde bu koşulların incelenme standartlarının, etkili ve işlevsel bir şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

YUKK öncesi dönemde sınır dışı kararına karşı gidilecek yargı yolu düzenlenmiş değildi. Sınır dışı kararına karşı hakkında sınır dışı kararı alınan yabancı, genel hükümler çerçevesinde idare mahkemesine başvuruda bulunmaktaydı. YUKK'ta ise sınır dışı kararına karşı gidilmesi gereken yargı yolu özel olarak düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre, hakkında sınır dışı kararı alınan yabancı kararın kendine tebliğ edilmesinden sonra on beş gün içerisinde idare mahkemesine başvuruda bulunabilecektir. YUKK ile sınır dışı kararına karşı gidilecek yargı yolunda getirilmiş

olan en önemli yenilik, idare mahkemesine yapılan başvurunun, tek başına sınır dışı kararının icrasını durdurmasıdır. Dava açma süresi olan on beş günlük sürede ve dava açılmışsa yine on beş gün olan yargılama süresince, yabancı sınır dışı edilemeyecektir. Ancak ilgilinin bu husustaki rızası saklıdır (m.53/3). 676 sayılı KHK ile bu fıkra bir cümle eklenerek bu fıkra da değişiklik yapılmıştır. Bu değişikliğe göre; m.54/1,b,d,k ve m.54/2 de sayılan yabancılar açısından, sınır dışı kararının icrası bu karara karşı dava açılmış olmakla durmayacaktır. Dolayısıyla bu kişiler, dava açma süresince ve yargılamanın her aşamasında sınır dışı edilebileceklerdir. Bu durumda bu yabancılar kanunen kendilerine tanınmış olan savunma hakkını kullanmalarına imkân kalmadan sınır dışı edilebileceklerdir. Bu bağlamda KHK ile yapılan bu düzenleme ile yabancılar AİHS m.13 ile güvence altına alınmış olan, ulusal bir merci önünde etkili bir başvuru yoluna başvurma hakkından mahrum bırakılmış olacaktırlar.

Öte yandan, idare mahkemesi tarafından verilen bu kararın kesin olması, idare mahkemesinin kararına karşı gidilebilecek bir üst mercii bulunmaması ve mahkeme kararının yargısal denetime tabii olmaması, sınır dışı kararına karşı tam anlamıyla yargısal güvence sağlanamayacağı anlamına gelebilecektir. Bazı sınır dışı etme sebepleri açısından örneğin; kamu düzeni, kamu güvenliği ve kamu sağlığı açısından tehdit oluşturmak, terör örgütü ve çıkar amaçlı suç örgütünün yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olmak, uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanmış terör örgütleriyle ilişkisi olmak, bu sebeplerin tespitinin zor olması ve idare tarafından takdirinde hata bulunması ihtimalinin diğer sebeplere nazaran daha fazla olmasından hareketle, bu sebepler açısından temyiz yolunun açık olması kanaatimizce tüm kararların kesin oluşundan daha isabetli olabilirdi.

Çalışmamız neticesinde Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile getirilen yeni sistemde sınır dışı edilen yabancılar, önceki uygulamaya kıyasla daha fazla güvence sağlandığı görülmüştür. YUKK ile getirilen bu güvenceler; sınır dışı edilmeyi önleyici sebepler, idari gözetime karşı başvuru yolunun düzenlenmesi, sınır dışı kararına karşı başvuru yolunun düzenlenmesi ve bu başvurunun tek başına sınır dışı kararının icrasını durdurmasıdır. Fakat YUKK’ta yapılan son değişiklik ile, belli grup yabancılar hakkında sınır dışı kararına karşı yargı yoluna başvurmuş olsalar bile sınır dışı işleminin icra edilebileceği düzenlenmiştir. Bu durum, uluslararası sözleşmeler ile

yabancılara tanınmış olan etkili başvuru yoluna başvurma hakkının kullanılmasını engelleyebilecek niteliktedir. Yabancılara tanınmış olan başvuru hakları, herhangi bir istisnaya tabii olmaksızın, sınır dışı etme kararı alınmış olan tüm yabancılara eşit şekilde kullanılmalıdır.

KAYNAKÇA

AÇIKGÖZ, Meral, Hakkı Onur ARİNER, “Turkey’s New Law on Foreigners and International Protection : An Introduction” **University of Oxford Turkish Migration Studies Group (TurkMiS)**, Briefing Paper 2, January 2014.

AKKAŞ, Ahmet Hulusi, “Koşullu Salıverilme”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.12, S.1-2, 2008, s. 305-335.

ALLAIN, Jean, “The Jus Cogens Nature of Non-Refoulement”, **International Journal of Refugee Law**, Vol.13, No.4, October 2001, s. 533-558.

ALLAWELDT, Ralf, “Protection Against Expulsion Under Article 3 of the European Convention on Human Rights”, **European Journal of International Law**, Y.1993, s. 360-376.

ALTIPARMAK, Cüneyd, ”Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Altıncı Maddesi Kapsamında Adil Yargılanma Hakkının Esasları”, **TBB Dergisi**, S.63, 2006, s.244-270.

ALTUĞ, Yılmaz, “Vatansızlar Hakkında İki Birleşmiş Milletler Sözleşmesi”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, İstanbul 1963, C.29, S.1-2, s.201-217.

ALTUĞ, Yılmaz, **Yabancıların Hukuki Durumu**, Menteş Matbaası, İstanbul 1971.

ARSLAN, Çetin, “İnsan Ticareti Suçu”, **AÜHFD**, C.53, S.4, 2004, s. 19-83.

ASAR, Aydoğan, **Türk Yabancılar Mevzuatında Yabancı ve Hakları**, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara 2006.

ATAK, Songül, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesinin Kararlarında Yabancıların Aile Yaşamları Hakkı”, **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.11, S.1-2, 2007, s. 105-127.

ATAKAN, Arda, “Kamu Düzeni Kavramı”, **MÜHF-HAD**, C.13, S.1-2, s. 59-136.

AYBAY, Rona , “Bir İnsan Hakları Sorunu Olarak Sınır Dışı Edilme”, **T.C. Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S.2, 2003, s. 141-172.

AYBAY, Rona, ,” Yönetim Hukuku ve Yönetmelik Yargı Açısından “Yabancı”nın Konumu (İnsan Hakları Hukuku Açısından Bir Yaklaşım)”, **Danıştay ve İdari Yargı Günü 135. Yıl**, 09.05.2003, s.155-187.

AYBAY, Rona, **Yabancılar Hukuku**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2005.

AYDIN, Murat, “Ceza Muhakemesinde Yetki ve Görev Meselesinde Bazı Sorunlara İlişkin Değerlendirmeler”, **SDÜ Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.3, S.1, 2013, s.29-60.

AYDOĞAN, Doğa, “Yabancı Çingeneleşenlerin Türkiye’ye Giriş, İkamet, Seyahat Özgürlükleriyle Türkiye’den sınır Dışı Edilmeleri”, **AÜHFD**, C.56, S.1, 2007 s.3-50.

BARAN ÇELİK, Neşe, “Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurunda Bulunan veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükleri”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.6, Özel Sayı 2015, s. 67-148.

BAYATA CANYAŞ, Aslı, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Kapsamındaki Geri Gönderme Yasağının Uygulanma Koşullarının AİHM Kararları Çerçevesinde İrdelenmesi”, **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, , S.5(1), 2015, s. 73-90.

BAYRAKTAROĞLU ÖZÇELİK, Gülüm, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleri Uyarınca Yabancıların Türkiye’den Sınır Dışı Edilmesi”, **TBB Dergisi**, S.108, 2013, s. 211-258.

BOZKURT, Kutluhan, “Geri Kabul ve Vize Serbestisi Anlaşması”, **TBB Dergisi**, 2016(125), s. 387-408.

ÇAĞLAYAN, Ramazan, **İdari Yargılama Hukuku**, Seçkin Yayınları, Ankara 2015.

ÇELİKEL, Aysel, Günseli (ÖZTEKİN) GELGEL, **Yabancılar Hukuku**, Beta yayınları, İstanbul 2015.

ÇELİKEL, Aysel, Günseli (ÖZTEKİN) GELGEL, **Yabancılar Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul 2011.

ÇELİKEL, Aysel, **Yabancılar Hukuku**, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1985.

ÇİÇEKLİ, Bülent, “Conka v. Belçika: Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkı ve Yabancıların Toplu Olarak Sınırdışı Edilme Yasağı İhlali İddiaları”, **Polis Akademisi İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Dergisi**, C.1, S. 2, s. 273-288.

ÇİÇEKLİ, Bülent, **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, Seçkin Yayınları, Ankara 2016.

ÇİÇEKLİ, Bülent, **Yabancılar ve Polis**, Seçkin Yayınları, Ankara 2003.

DARDAĞAN KİBAR, Esra Gül, “Türk İdari Yargısında Sınır Dışı Etme Kararlarının Ele Alınması”, **Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları:175, Ankara 2010, s. 522-544.

DARDAĞAN KİBAR, Esra Gül, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısında ve Başlıca Avrupa Birliği Düzenlemelerinde Yabancıların Sınır dışı Edilmelerine İlişkin Kurallar: Bir Karşılaştırma Denemesi”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, C.11, S.2, 2012, s. 53-74.

DARDAĞAN KİBAR, Esra, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun Sınır dışı Etmeye İlişkin Hükümlerinin Getirdiği Yenilikler”, **Sınır ve Sınır Dışı (Türkiye’de Yabancılar, Göç ve Devlete Disiplinler arası Bakışlar)**, NotaBene Yayınları, Ankara 2014.

DARDAĞAN KİBAR, Esra, “An overview and Discussion of the New Turkish Law on Foreigners and International Protection”, **TC Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Yayınları**, Autumn 2013, Volume XVIII, Number 3, s.109-128.

DARDAĞAN, Esra Gül, “**Yabancılar Hukuku Açısından Sınır Dışı Etme**”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Ankara 1993.

DEMİRBAŞ, Timur, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayınları, İzmir 2016.

DOĞAN, Vahit, **Türk Yabancılar Hukuku**, Savaş Yayınevi, Ankara 2016.

DOĞAN, Vahit, Hasan ODABAŞI, **Yargı Kararları Işığında Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku**, Seçkin Yayınevi, Ankara 2004.

DOĞAN, Vahit, **Türk Vatandaşlık Hukuku**, Savaş Yayınevi, Ankara 2014.

DUFFY, Aoife, “Expulsion to Face Torture? *Non-refoulement* in International Law”, **Oxford University Press**, June 2008, Vol.20(3), s. 373-390.

DURAN, Lütfi, “Yabancıların Türkiye’den Sınır dışı Edilmesi”, **İnsan Hakları Yıllığı**, C.2, 1980, s.3-32.

DUTERTRE, Gilles, **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler**, Avrupa Konseyi Yayınları, Avrupa Konseyi Kasım 2003, s.44 http://www.anayasa.gov.tr/files/insan_haklari_mahkemesi/kitaplar/aihmkararlari_ndanornekler.pdf (13.04.2017).

DUTERTRE, Gilles, **Key case law extracts; European Court of Human Rights**, Strasbourg 2003.

- EKŞİ, Nuray , **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Abdolkhani ve Karimnia – Türkiye Davası**, Beta Yayınları, İstanbul 2010.
- EKŞİ, Nuray, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin 6. Maddesinin Yabancıların Sınır dışı Edilmesine Uygulanıp Uygulanmayacağı sorunu, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Y.29, S.1-2, 2009, s.1-16 (6.Madde).
- EKŞİ, Nuray, “ İltica Talepleri Reddedilerek Türkiye’den Sınır Dışı Edilmelerine Karar Verilen Yabancılar İlişkin AİHM Kararlarının Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa Etkisi”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Y.5, S.19, Ekim 2014, s. 53-99.
- EKŞİ, Nuray, “2014 Yılında Kabul Edilen İdari Yargı’da İstinaf Müessesesinin Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Kapsamında Açılacak İdari Davalara Etkisi”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, C.1, S.1, 2015, s. 12-43.
- EKŞİ, Nuray, “Geçici Koruma Yönetmeliği Uyarınca Geçici Korumanın Şartları, Geçici Koruma Usulü, Sağlanan Haklar ve Geçici Korumanın Sona Ermesi”, **İstanbul Barosu Dergisi**, S.88, 2014, s. 65-89.
- EKŞİ, Nuray, “ILC’nin “Yabancıların Sınır Dışı Edilmesine İlişkin 2014 Taslak Kuralları”nın Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleriyle Mukayesesi ve Bu kuralların Türkçe Tercümesi”, **MHB**, Y.33,S.1, s.1-30.
- EKŞİ, Nuray, **6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda İdari Gözetim**, Beta Yayınevi, İstanbul 2014 (idari Gözetim)
- EKŞİ, Nuray, Bülent ÇİÇEKLİ, **Yabancılar ve Mülteci Hukukuna İlişkin Danıştay 10. Daire Kararları**, Beta Yayınları, İstanbul 2012.
- EKŞİ, Nuray, **Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular**, Beta Yayınevi, İstanbul 2012.
- EKŞİ, Nuray, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul 2016.

- EKŞİ, Nuray, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı**, Beta Yayınevi, İstanbul 2012.
- ELÇİN, Doğa, “Türkiye’de Bulunan Suriyelilere Uygulanan Geçici Koruma Statüsü 2001/55 Sayılı Avrupa Konseyi Yönergesi ile Geçici Koruma Yönetmeliği Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar”, **TBB Dergisi**, S.84, 2016, s. 9-80.
- ERCAN COŞKUN, Filiz ,”**Uluslararası Mülteci Hukuku ve Sınır Dışı Etme veya Geri Gönderme Yasağı**”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü) Kırıkkale 2004.
- ERGÜL, Ergin, “Avrupa Birliği Müktesebatında Yabancıların Aile ve Özel Hayat Hakkı Çerçevesinde Korunması”, **Ankara Barosu Dergisi**, S.3, 2013, s. 195-206.
- ERGÜL, Ergin, **Sınır Dışı Etme, Geri Gönderme ve Geri Verme**, Yargı Yayınevi, Ankara 2012.
- ERGÜVEN, Nasih Sarp, Beyza ÖZTURANLI, “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S.62(4), 2013, s. 1007-1061.
- ERKEM, Nalan, “Abdolkhani ve Karimnia/Türkiye Kararının Uygulanması-İzleme Raporu”, İHOP AIHM Kararlarının Uygulanması İzleme Raporları, 2013/3, <http://www.aihmiz.org.tr/?q=tr/node/197> (13.05.2017).
- ERTEN, Rıfat, “ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.19, S.1, 2015, s. 3-51.
- EVİK, Vesile Sonay, “Suç İşlemek Amacıyla Örgütlenme Suçu”, Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C.19, S.2, 2013, s. 667-697.
- EVİK, Vesile Sonay, **Çıkar Amaçlı Örgütlenme Suçu**, Beta Yayınevi, İstanbul 2004.

FARMER, Alice, “Non-Refoulement and Jus Cogents: Limiting Anti-Terror Measures That Threaten Refugee Protection”, **Georgetown Immigration Law Journal**, Vol.23, S.1, s.1-34.

GİRİTLİ, İsmet, **Türkiye’de ve Yabancı Memleketlerde Hükümet Tasarrufları**, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1958.

GOODWIN-GİLL ,Guy S., Jane MCADAM, **The Refugee in International Law**, Oxford University Press, 3rd Edition, 2007.

GÖÇMEN, İlke, “Türkiye ile Avrupa Birliği Arasındaki Geri Kabul Anlaşmasının Hukuki Yönden Analizi”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, C.13, No.2, 2014, s. 21-86.

GÖĞER, Erdoğan, **Yabancılar Hukuku**, Sevinç Matbaası, Ankara 1979.

GÖLCÜKLÜ, Feyyaz, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde Adil Yargılama”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. İlhan Öztrak’a Armağan, C.49, S.1-2, 1994, s. 199-234.

GÖZLER, Kemal, **Türk Anayasa Hukuku Dersleri**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa 2014.

GÖZÜBÜYÜK, Şeref, **Yönetmelik Yargı**, Turhan Kitabevi, Ankara 2015

GÜNDAY, Metin, **İdare Hukuku**, İmaj Yayıncılık, Ankara 2003.

GÜNGÖR, Gülin, “Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nin Bazı Hükümlerinin 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu Üzerindeki Etkisi”, **AÜHFD**, S.63 (3), 2014, s. 479-507.

GÜNGÖR, Gülin, **Tabiiyet Hukuku (Gerçek Kişiler, Tüzel Kişiler, Şeyler) , Yetkin Yayınları**, Ankara 2015.

HAKERİ, Hakan, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Adalet yayınevi, Ankara 2013.

KABAALIOĞLU Haluk, Nuray EKŞİ, “Yabancıların Türkiye’den Sınır dışı Edilmesi”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni (MHB)**,. Sevin Toluner’e Armağan, S.1-2, İstanbul 2004, s.503-522.

KABOĞLU, İbrahim Ö., **Anayasa Yargısı (Avrupa Modeli ve Türkiye)**, İmge Kitapevi, Ankara 2007.

KALABALIK, Halil, **İdari Yargılama Usul Hukuku**, Sayram Yayınları, Konya 2015.

KAPLAN, Gürsel, **İdari Yargılama Hukuku**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa 2016.

KARAKURUMER, Alkın “**Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi**”,(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü) , Ankara 2007.

KIZILSÜMER, Deniz, “İnsan Ticareti ile Mücadele: Uluslararası Belgeler ve Türkiye’nin Çabaları”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, S.62-1, s.113-145.

KOCA, Mehmet, İlhan ÜZÜLMEZ, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayınları, İstanbul 2012.

KOÇAK, Makbule, “**Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Yabancıların Türkiye’den Sınır Dışı Edilmesi**”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Ankara 2011.

KORKUT, Levent, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Devletlerin Sığınmacıları Sınır Dışı Etme Egemen Yetkisine Etkisi: Türkiye Örneği”, **Ankara Barosu Dergisi**, Y.66, S.4, 2008, s. 20-35.

LAMBERT, Hélène, **The Position of Aliens in Relation to the European Convention on Human Rights**, Council of Europe Publishing, London 2007 (Aliens).

LEVİ, Selim, “Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi Yeni Türk Ceza Kanunu’nun Tartışma Yaratacak Bir Hükmü Nasıl Değişti”, **TBB Dergisi**, S.58, 2005, s. 29-39.

LİNDA, Bosniak, “Human Rights, State Sovereignty and the Protection of Undocumented Migrants under the International Migrant Workers Convention”, **International Migration Review**, Vol.25, No.4, s. 737-770.

- METİN, Yüksel, “Avrupa Birliği Temel Hakları Şartı”, Ankara **Üniversitesi SBF Dergisi**, S.57-4, s.35-63.
- MOLNÁR, Tamás, “The principle of non-refoulement under international law: Its inception and evolution in a nutshell”, **Corvinus Journal of International Affairs**, Vol.1, 2016, s. 51-61.
- O’BOYLE, Michael, “Torture and Emergency Powers under the European Convention on Human Rights: Ireland v. the United Kingdom” **American Journal of International Law**, Vol. 71, No 4, October 1977.
- ÖZBEK HADİMOĞLU, Nimet, Barış TEKSOY, “Vatansızlığın Azaltılmasına Dair BM Sözleşmesi (1961) Karşısında Türk Vatandaşlığı Kanunu”, **TBB Dergisi**, S. 107, 2013, s. 221-244.
- ÖZBEK, Nimet, “AİHM Kararları Işığında YUKK’nda İdari Gözetimin Uygulandığı Mekânlar Hakkında Ortak Sorunlar”, **TBB Dergisi**, S.18, 2015, s.15-50.
- ÖZGENÇ, İzzet, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayınları, Ankara 2010.
- ÖZMAN, Aydoğan, “Avrupa İnsan Hakları Divanı’nın 1978 Yılında Verdiği Kararlar”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.35, S.1-4, 1978, s.195-218.
- PAZARCI, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk**, Turhan Kitabevi, Ankara 2015.
- SEVİĞ, Vedat Reşit, **Türkiye’nin Yabancılar Hukuku**, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1981.
- SİRMEN, Kazım Sedat, “Yabancıların Türkiye’den Sınır Dışı Edilmesine İlişkin Temel Düzenlemeler ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Türkiye Hakkında Verdiği Örnek Kararlar”, **Ankara Barosu Dergisi**, S.3, 2009, s.29-45.
- ŞANLI, Cemal, Emre ESEN, İnci ATAMAN FİGANMEŞE, **Milletlerarası Özel Hukuk**, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2014.

TANRIBİLİR, Feriha Bilge, Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı İçin Bazı Öneriler, **TBB Dergisi**, S. 81, 2009, s.1-81.

TEKİNALP, Gülören, **Türk Yabancılar Hukuku**, Beta Yayınları, Ankara 2003.

TEKSOY, Barış, “6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa Göre Yabancıların Vize Alma Zorunluluğu”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S.62(3), 2013, s.855-906.

TİRYAKIOĞLU, Bilgin, “Türk Hukukunda Yabancıların Oturma ve Çalışma Hakkı”, (25 Eylül 1998 Cuma), **Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku Alanında Gelişmeler (Bilimsel Toplantı)**, İstanbul 24-25 Eylül 1998, İstanbul 2000, s.67-84.

TURİNAY, Faruk, “Ceza Hukukunda Terör Örgütü Kavramı”, **TBB Dergisi**, S.116 2016, s.39-83.

ULUGÖL, Haluk, **Suçluların Geri Verilmesi ve Siyasi Suç**, Adil Yayınevi, Ankara 2002.

ULUTAŞ, Ahmet, “Suçluların Geri Verilmesinde Vatandaşlığın Rolü ve Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun 28’inci Maddesinin Geri Verme Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, S. 4, Y.2011, s.179-210.

UNHCR, **Vatansız Kişilerin Korunmasına İlişkin El Kitabı (Vatansız Kişilerin Statüsüne Dair 1954 Sözleşmesi Kapsamında)**, Cenevre 2014

YILMAZ, Abdulhalim, “Türkiye’de Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi: Uygulama ve Yargısal Denetim”, **Sınır ve Sınır Dışı (Türkiye’de Yabancılar, Göç ve Devlete Disiplinlerarası Bakışlar)**, Notabene Yayınları, Ankara 2014, s.207-245.

Diğer Kaynaklar

İnsan Hakları ve Mazlumder için Dayanışma Merkezi, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı Hakkında Değişiklik Önerileri, 23.05.2012(Mazlumder).

TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, **Edirne, İstanbul ve Kırklareli İllerinde Bulunan Geri Gönderme Merkezleri Hakkında İnceleme Raporu**, 24. Dönem, 3.Yasama yılı, 2012, <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/Edirne> (06.04.2017).

The Work of the International Law Commission”, United Nations New York 2012 Vol. 1, s. 7-82, http://legal.un.org/avl/ILC/8th_E/Vol_I.pdf (17.03.2017).

TİHK, (Türkiye İnsan Hakları Kurumu), **İstanbul Geri Gönderme Merkezi Raporu**, 06.11.2014, <http://madde14.org/images/e/ec/TihkLlistGGMRapor2014.pdf> (12.04.2017).

UİK Genel gerekçe tam metni.: <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/1/1-0727.pdf> (29.05.2017).

Yararlanılan Anayasa Mahkemesi Kararları: <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr>

Yararlanılan Bazı Mahkeme Kararları : <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>

YUKK genel gerekçesi.: http://www.goc.gov.tr/icerik6/genel-gerekce_327_328_330_icerik (14.02.2017).

YUKK Tasarısı ile İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu ve İçişleri Komisyonu Raporları (1/619), Yasama Dönemi:24, Yasama Yılı:2, Sıra Sayısı:310, <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss310.pdf> (19.04.2017).